

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

YEREL YÖNETİM YAPILANMASINDA, KAPASİTE
GELİŞİMİNDE TOPLUMSAL SERMAYENİN YERİ,
İRAN VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMALI
ANALİZİ (1980-2019)

Yousef BASHİRİ

Danışman
Prof. Dr. Zerrin Toprak KARAMAN

İZMİR- 2022

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Yerel Yönetim Yapılanmasında, Kapasite Gelişiminde Toplumsal Sermayenin Yeri, İran Ve Türkiye Karşılaştırmalı Analizi (1980-2019)” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Yousef BASHİRİ

11/05/2022

ÖZET

Doktora Tezi

Yerel Yönetim Yapılanmasında, Kapasite Gelişiminde Toplumsal Sermayenin Yeri, İran Ve Türkiye Karşılaştırmalı Analizi (1980-2019)

Yousef Bashiri

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Programı

Küreselleşme sürecinde; kamuda yerel yönetim hizmetlerinin etkili sunulmasında güçlü bir toplumsal sermayeye sahip olmak değerlendirilmesi gereken önemli bir fırsattır. Bu çalışmada, toplumsal sermaye ve yerelde kapasite gelişiminin etkisi konusu incelenmektedir.

İnceleme konusu olan Türkiye ve İran ülkelerinin her ikisi de, müslüman ve komşu ülkedir. Güçlü birer merkeziyetçi devlet örgütlenmesine sahiptir. Bu yapılanmada ortaklıkları ise; siyasi açıdan Türkiye ve İran'ın tek Meclisli birer Cumhuriyet olmalarıdır. Her iki ülkede de demokrasiye yönelik bir devlet olmaktan bahsedilmektedir. Türkiye laik bir devlet, İran ise dini bir devlettir. Yaklaşık 1980'lerden bu yana her iki ülke de yönetimde yeni yapılanmalar geçirmişlerdir. Bu tezin konusu: “ Yerel Yönetim Yapılanmasında, Kapasite Gelişiminde Toplumsal Sermayenin Yeri, İran ve Türkiye Karşılaştırmalı Analizi (1980-2019)”dır.

Dört bölümden ibarettir, Birinci Bölüm; “Toplumsal Sermaye, Tanımı” İkinci Bölüm; “Devlet Yönetimi Teşkilatı” Üçüncü Bölüm; “Toplumsal Sermaye İle Türkiye Ve İran'ın Yerel Yönetim Bağlantısı” ve Dördüncü Bölüm; “Türkiye Ve İran'da Toplumsal Sermayenin Göstergeleri” başlıkları altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Sermaye, KamuYönetimi, Yerel Yönetim, Demokrasi, Sivil Toplum.

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Doctor of Philosophy(PhD)

**The Role of Social Capital in Local Government Structure and Capacity
Development, A Comparative Analysis of Iran and Turkey (1980-2019)**

Yousef Bashiri

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Administration

Public administration program

In the process of globalization, having a strong social capital in the effective delivery of local government services in the public sector is an important opportunity to be assessed. In this study, the effect of social capital and capacity development in the local are examined.

Both Turkey and Iran that are subject of study, are Muslim and neighbor countries and both have a strong, centralized state organization.

In terms of politics, both Turkey and Iran are one chamber Republic. Both countries are talking about being democracy-oriented states. Turkey is a secular state, (while) Iran is a religious state. Since about 1980s, both countries have undergone new restructuring in the administration.

This doctoral thesis “The Role of Social Capital in Local Government Structure and Capacity Development, A Comparative Analysis of Iran and Turkey (1980-2019) ” consists of four parts and these are as follows:

First Part: “Social Capital, Description”Second Part: “Government Administrative Organization”Third Part: “Local Government Connection Of Turkey And Iran With Social Capital”Fourth Part: “Social Capital Indicators On Turkey And Iran”.

Keywords: Social Capital ,Public Administration ,Local Government, Democracy, Civil Society.

**YEREL YÖNETİM YAPILANMASINDA, KAPASİTE GELİŞİMİNDE
TOPLUMSAL SERMAYENİN YERİ ,İRAN VE TÜRKİYE
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ (1980-2019)**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xiii
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
EKLER LİSTESİ	xviii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL SERMAYENİN TANIMI

1.1. TOPLUMSAL SERMAYENİN KAVRAMI	3
1.1.1. Toplumsal Sermayenin Tanımı ve Önemi	4
1.1.2. Toplumsal Sermayenin Tarihçesi	5
1.1.2.1. Pierre Bourdieu (1930- 2002)	6
1.1.2.2. James Samuel Coleman (1926-1995)	7
1.1.2.3. Robert Putnam (1941-)	8
1.1.2.4. Francis Fukuyama (1952-)	9
1.1.3. Toplumsal Sermayenin Unsurları	10
1.1.3.1. Normlar	10
1.1.3.2. Güven	10
1.1.3.3. Sosyal Ağlar	11
1.1.3.4. Aile	12

1.1.3.5. Eğitim	12
1.1.3.6. Sivil Toplum	12
1.1.4. Üretim Tarzı Kayması	13
1.1.5. Toplumsal Sermayenin Olumlu ve Olumsuz Etkileri	13
1.1.6. Toplumsal Sermayenin Olmazsa Olmaz unsuru Demokrasi Ortamı	15
1.1.7. Toplumsal Sermaye, Yönetişim ve E Yönetişim Bağlantısı	16
1.2. TOPLUMSAL SERMAYENİN YERİ, TÜRKİYE VE İRAN VİZYONUNDA	18
1.2.1. Türkiye'nin Toplumsal Sermaye Vizyonu	18
1.2.2. İran'ın Toplumsal Sermaye Vizyonu	19
1.3. DEĞERLENDİRME	21

İKİNCİ BÖLÜM

DEVLET YÖNETİMİ TEŞKİLATI

2.1. DEVLET YÖNETİMİNİN FELSEFESİ	23
2.1.1. Kamu Yönetimi Kavramı	24
2.1.2. Kamu Hizmetlilerinin Temel İlkeleri	27
2.2. TÜRKİYE'NİN KAMU YÖNETİMİ ÖRGÜTLENMESİYLE SİYASET İLİŞKİSİ	27
2.2.1. Kamu Yönetimi Teşkilatlanması	30
2.2.2. Yürütme Gücü ve Kamu Yönetiminin Yetkisi ve Görevi	31
2.2.2.1. Cumhurbaşkanı	32
2.2.2.1.1. Seçimi	32
2.2.2.1.2. Görev ve Yetkileri	32
2.2.2.2. Cumhurbaşkanı Yardımcıları, Cumhurbaşkanı Vekâlet	32
2.2.2.3. Bakanlıklar ve Bakanlar	33
2.2.3. İdarenin Esasları	34
2.2.4. İdarenin Kuruluşu	34
2.2.4.1. Merkezî İdare	34
2.2.4.2 Yerel Yönetimler	34
2.2.5. Yasama Gücü, Türkiye Büyük Millet Meclisi	35
2.2.6. Yargı Gücü	35

2.2.6.1. Yüksek Seçim Kurulu	36
2.2.6.2. Yargıtay	36
2.2.6.3. Danıştay	36
2.2.6.4. Sayıştay	37
2.2.7. Kamu Yönetiminde Denetim ve Türkiye’de Denetim Tipleri	37
2.2.7.1. Yasama Denetimi	38
2.2.7.1.1. Siyasi Denetim	38
2.2.7.1.2. Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık):	38
2.2.7.1.3. Sayıştay	38
2.2.7.2. İdari Denetimi	39
2.2.7.2.1. İç Denetim	39
2.2.7.2.2. Dış Denetimi	39
2.2.7.2.3. Devlet Denetleme Kurulu	40
2.2.7.3. Yargı Denetimi	41
2.2.7.4. Baskı Grupları ve Kamuoyu Denetimi	41
2.2.7.5. Yönetimde Açıklık	41
2.2.7.6. Etik Denetimi	41
2.3. İRAN’IN KAMU YÖNETİMİ ÖRGÜTLENMESİ VE SİYASET İLİŞKİSİ	42
2.3.1. Liderlik Makamı: (Makam e Muezzem e Rehberi)	45
2.3.2. Uzmanlar Meclisi (Hubregan E Rehberi Meclisi)	48
2.3.3. Koruyucu Şurası (Nigehban Şurası)	48
2.3.4. Ülkenin Maslahatını Teşhis Eden Kurul (Mecm E Teşhis E Meslehet E Nizam)	49
2.3.5. Yürütme Gücü	49
2.3.5.1. Kamu Yönetiminin Yapısı ve Görevleri	51
2.3.5.2. İran’da Yürütme Gücü ve İdari Faaliyetler	51
2.3.5.3. Cumhurbaşkanı	53
2.3.5.4. Bakanlar Kurulu	55
2.3.5.4. Bakanlıklar	55
2.3.6. Şehir ve Köy İslami Şurası	58
2.3.7. Yasama Gücü, İslami Şura Meclisi (Milli Meclis)	59
2.3.8. Yargı Gücü	59

2.3.9. İran Devletinde Denetim Tipleri ve Mekanizması	60
2.4. DEĞERLENDİRME	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL SERMAYE İLE TÜRKİYE VE İRAN’IN YEREL YÖNETİMLERİN BAĞLANTISI

3.1. YEREL YÖNETİMLERDE TOPLUMSAL SERMAYE VE YEREL DEMOKRASİ	66
3.1.1. Katılım Kavramı ve Önemi	66
3.1.2. Katılım ve Yerel Gündem 21	67
3.1.3. Türkiye ve İran Yerel Yönetimlerinde Halkın Katılım Yolları	68
3.1.4. İran’da Yerel Yönetimlerde Katılıma Bir Yapısal Örnek; Şurayari	70
3.1.5. Türkiye’de Katılım ve Toplumsal Sermayenin Kullanımı Örnekleri;	70
3.1.5.1. Kent Konseyleri	70
3.1.5.1.1. Kent konseyinin görevleri	71
3.1.5.1.2. Kent Konseyinin Mali Yapısı	72
3.1.5.2. Kalkınma Ajansları	72
3.2. KENTSEL VE KIRSAL KALKINMANIN TOPLUMSAL SERMAYE İLE İLİŞKİSİ	73
3.2.1. Kentsel Alanlar	74
3.2.2. Kırsal ve Dağlık Alanlar	75
3.3. TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLER ÖRGÜTLENMESİ	76
3.3.1. Merkezi Yönetim Kuruluşları	77
3.3.2. Yerinden Yönetim Kuruluşları ve Hukuki Dayanağı	77
3.3.3. Yerel Yönetim Yapılanması ve Görevleri	79
3.3.3.1. Büyükşehir Belediye Tanımı ve Kuruluşu	80
3.3.3.1.1. Büyükşehir Belediye Yönetiminin Görev Yetki ve Sorumlulukları	81
3.3.3.1.2. Büyükşehir Belediyenin Organları	81
3.3.3.2. İl Özel İdareleri	81
3.3.3.2.1. İl Özel İdarelerinin Yapısı ve Görevi	82

3.3.3.2.2. İl Genel Meclisi Yapısı ve Görevi	83
3.3.3.2.3. İl Encümeni Yapısı ve Görevi	83
3.3.3.2.4. Vali Yapısı ve Görevi	83
3.3.3.3. Belediyeler	83
3.3.3.3.1. Belediye Tanımları ve Belediye Kuruluşu	84
3.3.3.3.2. Belediye Meclisinin Yapısı ve Görevi	84
3.3.3.3.3. İhtisas Komisyonları	85
3.3.3.3.4. Belediye Encümenin Görev ve Yetkileri	85
3.3.3.3.5. Belediye Başkanı	86
3.3.3.3.6. Belediye Başkanlığının Sona Ermesi	86
3.3.3.3.7. Görevden Uzaklaştırma	86
3.3.3.3.8. Mahalle Yönetimi	87
3.3.3.4. Köyler	87
3.3.3.4.1. Köy Yerleşimlerinin Kurulması	87
3.3.3.4.2. Köy Yönetiminin Organları	88
3.3.4. Yerel Yönetimlerin Seçimleri	89
3.3.4.1. İl Özel İdaresinin Organlarının Seçimi	89
3.3.4.2. Belediye Yönetiminin Organlarının Seçimi	90
3.3.5. Yerel Yönetimlerin Denetimi	91
3.3.5.1. Yerel Yönetim Kararlarına Karşı Başvuru Hakkı	92
3.3.5.2. İl Özel İdarelerinde Denetim	92
3.3.5.3. Belediyelerin Denetim Kapsamı Ve Tipleri	92
3.4. İRAN'DA YEREL YÖNETİMLER ÖRGÜTLENMESİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ	93
3.4.1. Yerel Yönetimlerin Hukuki Dayanağı ve Tarihsel Gelişimi:	94
3.4.2. Yerel Yönetim Yapılanması ve Görevleri	96
3.4.3. Seçimler	103
3.4.4. İran'da Yerel Yönetimlerde Denetim:	114
3.5. DEĞERLENDİRME	119

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE İRAN'DA TOPLUMSAL SERMAYENİN GÖSTERGELERİ

4. 1. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE GÖNÜLLÜ FAALİYETLER	122
4.1.1. Türkiye’de Sivil Toplumların Yasal Dayanağı, Tipleri, Çalıştığı Alanlar ve Sayıları	124
4.1.1.1. Türkiye’de Derneklerin ve Vakıfların Profili	124
4.1.1.1.1. Dernekler	124
4.1.1.1.2. Vakıflar	127
4.1.2. İran’da Sivil Toplumların Yasal Dayanağı, Tipleri, Çalıştığı Alanlar ve Sayıları	129
4.1.3. Sivil Toplumun Yeri Örnek Olarak Afet Yönetimi Teşkilatlanmasında ,İran ve Türkiye Analizi	133
4.1.3.1. Türkiye’de Afet Yönetimi Teşkilatlanmasında Sivil Toplumun Yeri	136
4.1.3.2. İran’da Afet Yönetimin Teşkilatlanması ve Sivil Toplumun Yeri	137
4.2. YEREL YÖNETİMLERDE SEÇİMLER	145
4.2.1. Yerel yönetimler Seçiminin Türkiye’de Metodu ve Profili	146
4.2.2. Yerel Yönetimler Seçiminin İran’da Metodu ve Profili	151
4.2.3. Belediye Başkanının Seçimi	157
4.3. TOPLUMSAL GÜVEN	157
4.3.1 Toplumsal Güven Kavramı ve Tanımı	158
4.3.2. Türkiye ve İran’da Güven Oranının Analizi	159
4.4. MAHKEMELERİN BAĞIMSIZLIĞI (HUKUKİ BOYUTU)	162
4.4.1. Türkiye’de Mahkemelerin Bağımsızlığı	162
4.4.2. İran’da Mahkemelerin Bağımsızlığı	163
4.5. YAŞAM KALİTESİ	164
4.5.1. Mutluluk Raporu (Life Satisfaction and Happiness Report)	165
4.5.2. Beklenen Yaşam Süresi	166
4.5.3. İnsani Gelişme Endeksi	166
4.6. KİTLE İLETİŞİMİ KULLANIMI	167
4.6.1. Kitle İletişiminin Amaçları / Fonksiyonları	169

4.6.2. İnternet Kullanma Oranı	172
4.7. GELİR DAĞILIMI	174
SONUÇ	177
KAYNAKÇA	192
EKLER	

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi,
DDA	Dünya Değerler Araştırması
DDB	Dernekler Dairesi Başkanlığının
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
E DEVLET	Elektronik Devlet
FMC	Sabit Mobil Dönüşüm (Fixed Mobile Conversion)
G.21	Gündem 21
G-20	20 Grubu (Group of 20) 20 Maliye Bakanı ve Merkez Bankası Başkanı Grubu (Dünyanın En Büyük Ekonomileri Arasında Yer Alan 19 Ülkeden ve Avrupa Birliği Komisyonu'ndan Oluşuyor.)
GCV	Geleceğimizin Çocukları Vakfı
HDI	İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index)
H:G	Hizmet Grupları
IMF	Uluslararası Para Fonu , (International Monetary Fund)
KBRN	Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer
LÖSEV	Ankara Lösemili Çocuklar Vakfı
MD	Madde
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (Kısaca Kaaö) ,North Atlantic Treaty Organization
NGO	Sivil Toplum Kuruluşu (Non Government Organization)
NIN	Ulusal Bilgi Ağı (National Information Network)
OECD	İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (Organisation For Economic Co-Operation And Development) ()

POSDCORB	Planning, Organizing, Staffing, Directing, Coordinating, REPORT (Communicating), Budgeting Kelimelerinin İlk Harflerinden Oluşan Kısaltma.
PÖPAYED	Planlama, Örgütleme, Personel Alma, Yönetmek, Eşgüdüm(Koordinasyon), Denetleme
RG	Resmi Gazete
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
STÖ	Sivil Toplum Örgütleri
SODEV	Sosyal Demokrasi Vakfı
SSYV	Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı
TEMA	Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TEMEV	Temiz Enerji Vakfı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
YSK	Yüksek Seçim Kurulu
TÜSEV	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (The United Nations Development Programme)
20. YY	20. Yüz Yıl
YG.21	Yerel Gündem 21

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: İran’da Şehir İslami Şuralarda Nüfusa Göre Üye Sayıları	s. 110
Tablo 2: İran’da Köy İslami Şuralarda Nüfusa Göre Üye Sayıları	s. 110
Tablo 3: İran’da İslami Şuralarda Yere Göre Üye Sayısı	s. 111
Tablo 4: Güçlü (yetkili) Meclis ve Güçsüz Belediye Başkanı	s. 117
Tablo 5: Güçlü (Yetkili) Belediye Başkanı ve Güçsüz Meclis	s. 118
Tablo 6: İran’da Faaliyet Alanlarına Göre Sivil Toplum Kuruluşlarının Sayısı	s. 132
Tablo 7: Türkiye’de İl Genel Meclisi Üyeliği Seçimleri Sonucu	s. 147
Tablo 8: Devrim Sonrası İran Yerel Seçimleri Sonuçları	s. 152
Tablo 9: İran’da Yerel Seçimlerde Seçilen Kişilerin Köy-Şehirlere Göre Dağılımı	s. 154
Tablo 10: İran’da Yerel Seçimlerde Seçilen Kişilerin Cinsiyete Göre Dağılımı	s. 154
Tablo 11: İran’da Yerel Seçimlerde Şehirlerde Seçilen Kişilerin Cinsiyete Göre Dağılımı	s. 155
Tablo 12: İran’da Yerel Seçimlerde Köylerde Seçilen Kişilerin Cinsiyete Göre Dağılımı	s. 155
Tablo 13: Türkiye ve İran’da yıllara göre Gini Katsayısı	s. 175

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Türkiye’de Kamu Yönetiminin Teşkilat Yapısı	s. 31
Şekil 2: İran Devletinin Genel Şeması	s. 47
Şekil 3: İran İslam İran Devletinin Bütünlük ve Merkezi Sisteminin Şeması	s. 47
Şekil 4: İran’ın Merkezi Sisteminin İlişkiler Şeması	s. 52
Şekil 6: İran’ın Yönetimsel Yapısının Hiyerarşi Şeması	s. 55
Şekil 7: İran’da Bir Bakanlığın Genel Şeması	s. 57
Şekil 8: İran’da İl Yapısında Hiyerarşik İlişkiler	s. 58
Şekil 9: İran’da Merkezi Denetimin Genel Hiyerarşisi	s. 60
Şekil 10: İran’da Yürütme Gücü Üzerine Genel Denetim	s. 62
Şekil 11: İran’da Yürütme Gücü Üzerinde İç ve Dış Denetimi	s. 64
Şekil 12: Türkiye Yönetiminin Yapısında Yerel Yönetimler	s. 80
Şekil 14: İran’da Yerel Yönetimlerin Diğer Yönetim Birimleriyle İlişkisi	s. 98
Şekil 15: İran’da İslami Şuraların Karar Alma Şeması	s. 102
Şekil 16: İran’da Seçimin Genel Şeması	s. 104
Şekil 17: İran’da Genel ve Yerel Seçimlerin Uygulama Aşaması	s. 105
Şekil 18: İran’da Genel Seçimlerin Denetleme Merkezi	s. 106
Şekil 19: İran’da Genel Seçimlerin Denetleme Görevleri	s. 107
Şekil 20: İran’da Genel Seçimlerin Denetleme Aşaması	s. 108
Şekil 21: İran’da Yerel Seçimlerin Denetleme Merkezi	s. 109
Şekil 22: İran’da ülkede İslami Şuraların Kuruluş Şeması	s. 112
Şekil 23: İran’da Yerel Yönetimleri Etkileyen Denetim Faktörleri	s. 115
Şekil 25: Türkiye’de Dernek Sayısı	s. 126
Şekil 26: Türkiye’de Yıllara Göre Faal Dernek Sayısı	s. 127
Şekil 27: Türkiye’de Yeni Vakıf Sayıları	s. 128
Şekil 28: İran’da Faaliyet Alanlarına Göre Sivil Toplum Kuruluşlarının Sayısı -2005	s. 131
Şekil 29: İran’da Faaliyet Alanlarına Göre Sivil Toplum Kuruluşlarının Sayısı -2015	s. 132
Şekil 30: Afetlerin Tipleri	s. 135
Şekil 31: Türkiye İL AFAD Yönetimi Şeması	s. 137

Şekil 32: İran Afet Yönetimi Aşamaları	s. 138
Şekil 33: İran’da İran Afet Yönetiminin Bütünlük Şeması	s. 139
Şekil 34: İran’da Afet Yönetiminin Merkez Teşkilatının Şeması	140
Şekil 35: İran İslam Cumhuriyeti’nin İl Düzeyinde Afet Yönetimi	s. 141
Şekil 36: Türkiye’de İl Genel Meclisi Seçiminde Oy Kullanan Seçmen Yüzdesi	s. 148
Şekil 37: Türkiye’de 2014 Seçiminde Kazanan Adayların Cinsiyet Profili	s. 149
Şekil 38: Türkiye’de 2009 ve 2014 Seçimde Erkek Kadın Sayısı	s. 150
Şekil 39: Türkiye’de İl Genel Meclisi Üyeliği Seçimleri Sonucu	s. 151
Şekil 40: İran’da Adayların ve Seçilenlerin Sayısı	s. 153
Şekil 41: İran’da Şehir ve Köy İslami Şura Üyelerinin Eğitim Durumu	s. 156
Şekil 42: Katılım ve Güven İle Kaliteli Hükümetin Bağlantısı	s. 159
Şekil 43: Türkiye’de Bazı Kitle İletişim Araçlarının Senelere Göre Oran Değişikliği	s. 171
Şekil 44: Türkiye ve İran’da yıllara göre Gini Katsayısı	s. 175

EKLER LİSTESİ

EK 1: Türkiye İller Haritası

ek s. 1

EK 2: İran'ın İller Haritası

ek s. 2

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti ve İran İslam Cumhuriyeti devletlerinin ikisinin de yönetim biçimi Cumhuriyet olmasına rağmen Türkiye laik bir devlet, İran ise İslam Cumhuriyeti devletidir. “Yerel Yönetim Yapılanmasında, Kapasite Gelişiminde Toplumsal Sermayenin Yeri , İran ve Türkiye Karşılaştırmalı Analizi (1980-2019) ” başlıklı tez çalışmasında Türkiye ve İran’ın yerel yönetim yapılanması arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konularak, toplumsal sermayenin kapasite gelişimindeki yeri ele alınacaktır. Çalışmada, Türkiye ve İran devletlerinin kamu yönetimi yapılanması incelenmeden önce kamu yönetimi felsefesi üzerinde durulacaktır.

Bu çalışmada İran ve Türkiye’deki yerel yönetimlerin yapısal ve işlevsel olarak karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Birbirinden farklı toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel yapılara sahip iki ülkenin kamu yönetimleri ve özellikle yerel yönetimlerinin benzerlik ve farklılıklarını saptamak, avantaj ve dezavantajlarını karşılaştırmalı biçimde tartışmak önemli bir konudur. Türkiye ve İran günümüzde farklı siyasal rejimlere sahip olsalar da, her iki devlet de güçlü bir devlet geleneğine sahiptir. Tarihsel süreçten günümüze kadar gelen ve her iki devlette de ortak olan idari özellik, güçlü bir merkeziyetçi yapıdır.

Ülkeler arası farklılıkların kamu yönetimi anlayışına ve uygulamasına yansımaları doğrultusunda ülke deneyimleri değerlendirilerek çeşitli kavram, kurum ve değişkenler tartışmaya açılacak ve bunların birbiriyle ilişkileri ele alınacaktır.

Kamu yönetiminde yerel yönetimlerin önemsendiği bir yeniden yapılanma sürecinin yaşandığı 1980 sonrasında yerel yönetimlerin önemi arttığı görülmektedir. Merkezi bir devlet geleneğine sahip olan Türkiye ve İran’daki yerelleşme sürecinin çözümlenmesinden ve deneyimlerinin karşılaştırılmasından ortaya çıkacak sonuçlar, iki ülkeye de katkı sağlayıcı bir nitelikte olacaktır.

Karşılaştırmalı bir yönteme dayanan bu çalışma, tanımlayıcı, betimleyici, durum saptayıcı bir araştırma olacaktır. Konu, 1980 sonrası dikkate alınarak ve ülkelerin bugünkü idari yapıları veri alınarak ele alınmaktadır. Ülkelerin kamu yönetimleri karşılaştırılırken her iki ülkenin idari yapıları üzerinde durulacak ve çalışmalar yerel yönetimler üzerinde odaklanacaktır.

Çalışmanın yöntemi yerli ve yabancı literatür taraması yapılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma konusuyla ilgili kitaplar, raporlar, süreli yayınlar, çalışma notları, kalkınma planları, hükümet programları, kanun tasarı ve taslakları, ders notları, günlük gazete ve internet siteleri ve yayınlar dikkatlice taranmaya çalışılmıştır.

Her iki ülkede, kamu yönetiminde ve yerel yönetimlerde gönüllü faaliyetler için yönetsel yapı olmağa rağmen, fakat bunlar merkezi model içinde sınırlı çalışırlar. Ayrıca devlet yapısı, kamu yönetim felsefesi, yerel yönetim yapısı ve felsefesi, ülke çapında toplumsal sermayenin önemi ve yeri, kamu veya yerel yönetimlerde sivil toplum ve gönüllü çalışmaların varlığı, bunların yasal dayanağı, yapıları ve çalışma alanları, yerel yönetimlerde toplumsal sermayenin artırılması için oluşturulmuş yapılara örnekler, toplumsal sermayenin göstergelerinin (elimizdeki verilere göre) neler olduğu bu karşılaştırmalı araştırmanın sorularını oluşturmaktadır.

Tez dört bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm’de, toplumsal sermaye, tanımı; İkinci Bölüm’de, devlet yönetimi teşkilatı; Üçüncü Bölüm’de, toplumsal sermaye ile Türkiye ve İran’ın yerel yönetimlerin bağlantısı; Dördüncü Bölüm’de ise Türkiye ve İran’da toplumsal sermayenin göstergeleri incelenecektir. Çalışmada ayrıca yeni oluşturulan katılımcı mekanizmalar örneğinde kamu politikası ve yerel politika oluşturma sürecinde toplumsal sermayenin rolünü ortaya koymak, yerel yöneticiler ve vatandaşlar arasındaki güven ve iletişim ağları gibi faktörlerin etkinliğini belirlemek amaçlanmaktadır.

Toplumsal sermaye konusunda Türkiye’de işletme, ekonomi ve sosyoloji alanında yapılan bilimsel çalışmalar olmasına rağmen kamu yönetimi alanında toplumsal sermayeye ilişkin bilimsel çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu nedenle tez, Türkiye’de ve İran’da toplumsal sermaye konusunda kamu yönetimleri ve yerel yönetimler alanında yapılan ilk kapsamlı çalışmalardan biri olup doktora düzeyinde karşılaştırmalı analiz yapan tek çalışma olması özelliğiyle literatürde önemli bir boşluğu dolduracaktır. Ayrıca çalışma, iki ülkenin kamu ve yerel yönetimlerini birbirine tanıtmakta, yönetim sistemlerine ve yöneticilere, bilim dünyasına ve öğrencilere bir hizmet sunmayı amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL SERMAYENİN TANIMI

1.1. TOPLUMSAL SERMAYENİN KAVRAMI

Sermaye kavramının anlamı tarihsel süreçte dönüşüme uğramıştır. Bu sürecin ilk aşamasında para ve ekonomik sermaye, fiziksel sermaye (örneğin üretimde kullanılan makine, ekipman ve binalar) olarak tanımlanmaktaydı. Ancak daha sonraki aşamada bireyin eğitimi, tecrübesi ve yeteneğinin kaynak olarak nitelendirdiği beşerî sermaye veya insan sermayesi kavramı ortaya çıkmış ve tartışılan bir kavram olmuştur. Beşerî sermaye veya insan sermayesi teorisinden sonra insanların grup ya da topluluklar halinde hareket ettiği ve ilişkilerinin de kaynak olarak tanımlandığı toplumsal sermaye kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Toplumsal sermaye kavramı, “toplumsal” kavramı ile “sermaye” kavramının birleştirilmesi ile oluşturulmuştur.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde de sermaye, “Bir ticaret işinin kurulması, yürütülmesi için gerek anapara ve paraya çevrilebilir malların tamamı, anamal, başmal, kapital, meta, resülmal ,varlık, servet.” olarak açıklanmaktadır.¹ Bu anlamda sermayenin çeşitlerinden olan ekonomik sermaye(para vb) ve fiziksel sermaye(bina,makine vb) açıklanmaktadır. Ancak sermaye, bunun yanında farklı şekillerde de tanımlanmaktadır.

Beşerî sermaye teorisinde Harcamaların geleneksel olarak tanımlandığı şekliyle sermaye kavramına bağlı olarak eğitim, öğretim, tıbbi bakım vb. sermayeye yapılan yatırımlardır. Ancak bunlar üretim fiziksel veya finansal değil, insan sermayesidir, çünkü bir kişiy kendisinden ,(bilgisini, becerilerini, sağlığını veya değerlerini) ayırlamaz ancak finansal ve fiziksel kaynakların sahibinden ayrılabilceği belirtilmektedir.²

Toplumsal sermaye İngilizce’de “social capital” sözcüğü ile ifade edilmektedir. Türkçeye de “sosyal sermaye” olarak çevrilmiştir. Ancak toplumsal

¹ Türk Dil Kurumu, “**Sermaye**” **Büyük Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=c-om_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.586d22d9b465b9.51521151, 12.09.2016.

² Gary Becker, **Human capital: a the Oretical and Empirical Analysis**, Whit Special Reference to Education. Nationalfeureau of Economic Research, The University of Chicago Press, 1993, s. 12.16.

sermaye kavramının daha bütünleşik bir nitelik olmak üzere bu çalışmada, kamu yönetimi ve yerel yönetimlerden bahsederken toplumsal sermaye kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

Toplumsal kelimesi; toplum bilimi, toplumla ilgili, topluma ilişkin, içtimai, maşerî, sosyal anlamında kullanılmaktadır.³

Toplumsal sermaye kavramı, sürdürülebilir kalkınma araştırmalarının bir parçası olarak geliştirilerek ekolojik, teknolojik, yönetim, ekonomik, hatta sağlık ve toplumsal sürdürülebilir kalkınma olmak üzere incelenebilir.

Toplumsal sermaye; ekonomik, sosyolojik ve politik bir kavramdır. Bazı zamanlar kültürel sermaye, ekonomik sermayeye dönüşebilir. Toplum ve sosyoloji bilimlerine ait olan “toplumsal” kavramı ve ekonomi disiplinine ait “sermaye” kavramı gibi iki sözcükten oluşmuştur. Aynı söz obur tanımlarda da geçerli olabilir, mesela ekolojik sermaye, ekonomik sermayeye dönüşebilir, ya da tam tersi . Bu durumun, kavramın her iki disiplin açısından farklı tanımlanması boyutu vardır.

1.1.1. Toplumsal Sermayenin Tanımı ve Önemi

Toplum sermaye, hem bireyler, aileler, arkadaşlar, komşular ve toplumdaki cemaatler arasında bağ oluşturan hem de bireylerin toplumdaki resmi ve sivil kurumlara üye olarak ve hatta toplumun bütünlüğü için kar sağlama kapasitesini genişleten bir olgudur. Örneğin, toplumdaki sivil örgütlerin, mevcut kaynakların daha etkin kullanımını ve bunların birlikte koordineli bir şekilde çalışabilmelerini sağlamak için toplumsal sermayeye ihtiyaç vardır. Ayrıca bir topluma ve millete ait olma hissinin yaratılmasında da toplumsal sermayenin önemli rolü vardır.

Toplumsal sermayenin tek bir tanımını yapmak mümkün değildir. Konuyla ilgili çeşitli tanımlamalar söz konusudur.

Toplumsal sermaye OECD tarafından, hem grup içerisinde ya da gruplar arasında işbirliğini kolaylaştıran ortak değerler ve normlar ve anlayışlara birlikte ağılar, olarak tanımlanmaktadır, hemde bireylerin ve grupların birbirine güvenmesini ve böylece birlikte çalışmasını sağlayan toplum, bağlantılar söz konusudur.⁴

³ Türk Dil Kurumu, “**Toplumsal**”, **Büyük Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=-com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.586d2302c65e61.66825342, 04.11.2015.

⁴ OECD, **What is Social Capital?** <http://www.oecd.org/insights/37966934.pdf> (12.09.2016).

“Ekonomistlerin toplumsal sermayenin ortaya çıkışını anlamaya yönelik yaklaşımları oldukça sınırlıdır. En önemli sorun, toplumsal sermayenin, otoritenin hiyerarşik kaynakları tarafından üretilmemiş olmasıdır”. Toplumsal sermayenin işleyişinde çıkan normlar, pazarlıklar yoluyla değil, bir nesilden obur nesile aktarılacak ,oluşur, bu nedenle bunlara davranışlar hakim olur. ⁵

1.1.2. Toplumsal Sermayenin Tarihçesi

Toplumsal sermaye kavramın ve konunun önemini taşıyan kişilerin başında Alexis de Tocqueville gelmektedir. Tocqueville’e göre, “toplumsal durum” “siyasal durum”un temelinde bulunur. Bir ülkede toplumsal durum demokratik olursa siyasal hâkim durumun özelliği de demokratiktir. Tocqueville (1805 –1859) “Amerika’da Demokrasi”adlı kitabında açıklamıştır ve Fransa ve Amerika’yı toplumsal ve siyasal yapısını karşılaştırmıştır.

Bu kitabında Tocqueville göre demokrasinin temel ilkesi ise halk egemenliğidir. Ayrıca eşitlik ve özgürlük bilincini vurgulamaktadır ve aynı zamanda vatandaşların sahip olduğu fırsat eşitliğinin altını çizmektedir. Demokrasinin bir faktörü de yasalardır. Tocqueville için hem toplumsal huzur ve barış çok önemlidir hemde gelenek ve alışkanlıklar üstünde de durmuştur.

Tocqueville göre Amerika’da sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler, siyasal partiler ve diğer kuruluşları vatandaşların özgürlük pratiğini geliştireceği kurumlardır. Siyasal ve toplumsal örgütlere özgürlük ruhunun katılım yoluyla artırmaktadırlar.⁶

Kavram olarak toplumsal sermaye, Lyda Judson Hanifan (1879 –1932) tarafından 1916 yılında ortaya koyan kişi kabul edilir.Robert Putnam,” Bowling Alone” (2000) adlı kitabında, Hanifan'ın 1916'da yayınladığı ve dönemin ilk örneği olarak nitelendirdiği bir makaleyi aktardı. Bu nedenle Hanifani ilk olarak kabul eder.

⁵ Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, **Ekonomik Kalkınmada Sosyal Sermayenin Rolü**, Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, 2005, Ankara, s.6.

⁶ Alexis de Tocqueville, **Amerika’da Demokrasi** De la démocratie en Amérique Çeviren **Seçkin Sertdemir Özdemir** Cengiz Çağla’nın Önsözü ve Seçkin Sertdemir Özdemir’in Sonsözüyle 1. Baskı 2016, İstanbul İletişim Yayınları, 2016, s. 15-19.

Hanifan ayrıca 1920'de yayınlanan ve "Sosyal Sermaye" başlıklı bir bölüm içeren bir kitap yazdı.⁷

Hanifan'ın toplumsal sermaye tanımlamasında toplum ve toplumdaki bireyler arasındaki ilişki, sermaye kaynağıdır. Ona göre toplumsal sermayenin oluşumunda bireyler ve aileler arasındaki yardımlaşma, yakınlık, iyi niyet, sempati ve sosyal ilişki, arkadaşlık ilişkileri temel öğelerdir.⁸

Ardından Jane Jacobs (1916 –2006) büyük Amerikan kentlerinin yaşamı ve ölümü (The Death and Life of Great American Cities) adlı yapıtında, da toplumsal sermaye kavramına vurgu yapmıştır.⁹ Daha sonraları bu kavram başka yazarlar tarafından kullanılmıştır.

Toplumsal Sermayenin kavramı daha çok 1980'li yıllarda, James Coleman, Robert Putnam ve Pierre Bourdieu gibi toplum ve siyaset bilimcilerin çabalarıyla literatürde yer almıştır ve toplumsal sermaye araştırmalarında en önemli konulardan biri olmuştur.

Bu nedenle modern anlamda Pierre Bourdieu, James Coleman, Robert Putnam ve Francis Fukuyama'nın toplumsal sermaye ile ilgili görüşlerini kısaca açıklamak da faydalı olacaktır.

1.1.2.1. Pierre Bourdieu (1930- 2002)

Bourdieu sermaye kavramını ekonomik sermaye, kültürel sermaye ve toplumsal sermaye olarak üçe ayırarak incelemektedir. Bu üç sermaye sınıflandırılmasında ekonomik sermayeyi en üstte görmektedir. Bourdieu'ya göre ekonomik sermaye bireylerin sahip olduğu ekonomik gücün göstergesidir. Bourdieu ekonomik sermaye ve kültürel sermaye ilişkisine değinmektedir. Ayrıca bazı durumlarda kültürel sermayenin ekonomik sermayeye dönüşebileceğini de

⁷ Citi Zendium, L. J., **Hanifan**, http://en.citizendium.org/wiki/L._J._Hanifan (12.02.2017).

⁸ Ldya Judson Hanifan, **The Community Center, Silver Burdett & Company**, Boston, New York , Chicago, San Francisco, 1920, ss.78-79, <https://archive.org/details/communitycenter00hanirich/page/79/mode/2up?q=relationship>, (12.02.2017).

⁹ Jane Jacobs, **The Death and Life of Great American cities**, Vintage Books Edition New York, 1961, s.145.

vurgulamaktadır ve onu hemen paraya çevrilebilen veya mülkiyet hakları biçiminde kurumsallaştırılan kaynakları ekonomik sermaye olarak tanımlamaktadır.¹⁰

Kültürel sermaye ile ilgili düşüncelerini “habitus kavramı” çerçevesinde açıklamakta ve habitusun öznel temsilcisi ve nesnel durum arasında köprü kurduğunu belirtmektedir. Bourdieu’ya göre kültürel sermaye; bireyin içinde yaşadığı çevreden, bireyin sahip olduğu kültürel değerlerden ve düşünce şeklinin gelişiminden ve diplomalar, sertifikalar gibi belgelerden ve somut olan kültürel kurumlardan oluşmaktadır.

Toplumsal sermayenin temel öğelerinden biri olarak bağları da kabul etmektedir. Ağları oluşturan bağlar bireyler arasında yoğun ve dayanıklı olması çok önemlidir.¹¹ Demek ki Bourdieu toplumsal sermaye konusunda daha çok bireysel düzeyde çalıştığını yazabiliriz.

Pierre Bourdieu toplumsal sermaye de, hem kültürel sermayeye vurgu yapıp hem de kültürel sermayenin ekonomik sermayeye dönüşebileceği de söz konusu olmuştur.

1.1.2.2. James Samuel Coleman (1926-1995)

James Coleman ise toplumsal sermaye kavramını 1988 yılında “Social capital in the creation of human capital” makalesinde yazdı. Coleman bu makalesinde toplumsal sermayede, hem yükümlüler ve beklentiler, bilgi kanalları ve toplumsal normlar olmak üzere üçe ayırarak incelemektedir hem de toplumsal sermayenin aile içinde ve aile dışında etkileri söz konusudur. Coleman’a göre toplumsal sermayenin önemli bir parçasıda normlardır.

Coleman toplumsal sermaye kavramını beşerî sermaye ve fiziksel sermaye ile ilişkilendirerek açıklamaktadır. Fiziksel sermaye, üretimini kolaylaştıran araçları biçimlendiren maddelerdeki değişimlerce; beşerî sermaye, insanların tecrübe ve yetenekleri elde etmesini sağlayan değişimlerce yaratılır. Bu bağlamda toplumsal sermaye, olayı kolaylaştıran insanlar arasındaki ilişkilerdeki değişimler aracılığıyla

¹⁰ Pierre Bourdieu, “**The forms of Capital**, Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, JG Richardson”. (New York, Greenwood), 241-258, **Greenwood**, 1986, Cilt: 241, Sayı: 258, s. 46-47, <https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieuformscapital.htm>(12.09.2016).

¹¹ Bourdieu, s.51-58.

meydana gelmektedir Bu makalesinde aile içindeki ve aile dışındaki toplumsal sermayenin etkilerinin de neler olabileceğini tartışmaktadır.¹²

Coleman’a göre toplumsal sermaye karşılıklılık beklentilerini içerdiği için bir kaynağı temsil eder ve ilişkilerin yüksek derecede güven, itimat ve ortak değerlerle yönetildiği daha geniş iletişim ağlarını kapsamak için herhangi bir bireyin ötesine geçer ve kolaylaştırıcı bir fonksiyona sahiptir, Ayrıca toplumsal sermaye diğer mallar gibi başkasına devredilemez. Coleman toplumsal sermayeyi, insanların bir arada nasıl çalışmayı başarabildiklerini açıklayan bir araç olarak kavramsallaştırmıştır. Coleman ise incelemelerini toplumsal sermaye konusunda daha çok bireysel düzeyde yapmıştı.

Toplumsal sermayenin çoğu biçiminde sadece sermayenin oluşumuna katkıda bulunan kişiye değil sosyal yapı içerisindeki çoğu kişiye yarar sağlanmaktadır¹³Demek ki klasik iktisat teorisindeki görünmez el ne ise toplumsal sermaye de odur.

1.1.2.3. Robert Putnam (1941-)

Robert D. Putnam, toplumsal sermaye kavramını, yönetsel reformların yapıldığı İtalya’da 1970 yılında yaptığı araştırmada ilk defa kullanmıştır.

İtalya örneğinden yola çıkarak katılım ve ekonomik gelişme farklılıklarının temel nedeni olarak bölgelerin farklı toplumsal sermayeye sahip olmasını göstermektedir. Sivil katılım ağları, gelecekteki işbirliği için kültürel bir şablon olarak hizmet edebilecek işbirliğindeki geçmiş başarıları somutlaştırır. Kuzey-orta İtalya’nın sivil gelenekleri, geçmişte değerlerini kanıtlamış olan, yeni kolektif eylem sorunlarını ele almak için vatandaşlara açık olan tarihsel bir işbirliği biçimi sağlar¹⁴

Putnam’a göre toplumsal sermaye sosyal organizasyonun ağlar, kurallar ve güven ve yurttaş katılımı gibi özelliklerinden bahseder, ortak yarar için koordinasyon ve işbirliğini kolaylaştırır, ve onlara yardımcı olur. Bu durumda

¹² James S Coleman, “Social Capital in the Creation of Human Capital”, **The American Journal of Sociology**, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure, 1988, Cilt: 94, Sayı: 1, s.95-120.

¹³ Coleman, s 95-115.

¹⁴ Robert Puntam, “The prosperous community, social capital and public life”, **The American Prospect**, Cilt: 4, Sayı: 3, s. 21, <https://prospect.org/infrastructure/prosperouscommunitysocialcapit alpubliclife/>, (12.10.2016).

toplumsal sermayenin, vatandaşların erdemli olmasını sağlar ve sürdürür ve bu sebeple yasaların etkililiğın ,devlet ve bürokratlar ve politikacılarla daha katılımcı çalışmaları ve işbirliğinin büyük bir şemsiye olarak içinde sağlar.

Putnam, toplumsal sermayenin ölçümünde güven, normlar, ağlar, komşuluk ilişkileri vb konuları dikkata alarak ve onun azalmasına yönelik evlenmenin azalması, boşanmaların artması, daha az çocuk ve daha düşük ücret verilmesi gibi nedenlerin de etkili olmasını belirtmektedir.¹⁵

1.1.2.4. Francis Fukuyama (1952-)

Francis Fukuyama, insanların “güven” duygusunu kaybettiği toplumlarda mafyalaşmanın ve rüşvetin arttığını, bunun da güçlü devlet talebini yarattığını belirtiyor. Fukuyama’ya göre “toplumsal sermaye” açısından zengin ve “güven düzeyi” yüksek olan toplumlar, ekonomik örgütlenme ve kalkınmada daha başarılı olmaktadır. İnsanların aile bağları dışında, gönüllü örgütlenme düzeyinin yüksek olduğu ve kişisel çıkar motifinin ötesinde bir toplumsallık duygusunun, birlikte iş başarma alışanlığının bulunduğu toplumlarda erişilen yüksek “güven” ortamının herhangi bir işi başarmayı kolaylaştırdığını, büyük müesseselerin bu ortamda oluştuğunu ifade ediyor. Fukuyama’ya göre ABD, Japonya ve Almanya, aralarındaki farklılıklara rağmen bu kategoriye giriyor. Güven unsurunun yokluğu her alanda iş başarma maliyetlerini yükseltmekte ve rekabet gücünü düşürmektedir.¹⁶

Fukuyama yaptığı araştırmada bireysel değerlerden çok toplumsal değerlerin etkililiğini ve toplumsal sermaye ile sivil toplum kuruluşlar arasında ilişkiyi vurgulamıştır. Demek ki sivil toplum kuruluşlar, toplumsal sermayenin devamlılığını sağlanmasında önemli role sahiptir. Fukuyama’ya göre bireysellik, Amerikan toplumunu tehdit etmektedir.

¹⁵ Robert Putnam, “Tuning in tuning out: The strange disappearance of social capital in America”, **Political science & Politics**, Cilt: 28, Sayı: 4, 1995, <http://faculty.washington.edu/matsueda/courses/590/Readings/Putnam%201995%20Disappearance%20of%20Social%20Cap.pdf>, (11.11.2016)

¹⁶ Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, s 23.

1.1.3. Toplumsal Sermayenin Unsurları

Öncü yazarların toplumsal sermaye kavramı konusundaki yaklaşımlarında benzer özellikler bulunmaktadır. Yazarların çalışmalarında normlar, güven ve sosyal ağlar toplumsal sermayenin bazı önemli unsurları olarak açıklanmaktadır.

1.1.3.1. Normlar

Normlar, toplumsal sermayenin en önemli unsurlarından Öncü yazarların tarafından kabul edilip, bireyin nasıl davranması gerektiği konusunda toplumda inanç ve beklentilerden oluşur. İnsanların veya grupların tavır, davranış, toplumsal değerler ve hareketlerini belirleyen standartları norm olarak tanımlayabiliriz.

Ünlü yazar Coleman, normları, güven ve sosyal ağları da vurgulamaktadır.

1.1.3.2. Güven

Güven, toplumsal sermaye konusunda çok tartışılan kavramlardan biridir. Putnam güveni, toplumsal sermayenin bir kaynağı, Coleman ,Fukuyama ve Bourdieu da toplumsal sermayenin önemli bir unsuru olan, güveni vurgulamaktadırlar.

Toplumdaki güven seviyesi ne kadar fazla ise, işbirliği ihtimali de o kadar fazla olur. İşbirliği güvenin daha da artmasında katkıda bulunur. Ayrıca ekonomik gelişme ve demokrasi üzerinde de güvenin olumlu etkisi bulunmaktadır. Usanere göre güven konusunu ikiye ayrabiliriz, Genelleştirilmiş güven (generalized trust) ve özelleştirilmiş güven (particularized trust).¹⁷ Genelleştirilmiş güven zayıf bağların geçerli olması nedeniyle ince güven (thin thrust) ,Özelleştirilmiş güven, kalın güven (thick thrust) bağlar olduğu için güçlü güven söz konusudur. Genelleştirilmiş güven, bireylerin sosyal ve politik gruplara katılımı sağlamak ve aralarındaki işbirliğini kolaylaştırmaktadır. Bireylerin toplumdaki farklı yapılarını kabul eder ve tolerans gösterir.¹⁸

¹⁷ Eric Usanar, "The Foundations of Trust: Macro and Micro", **Cambridge Journal of Economics**, Cilt: 32, 2008, s. 290.

¹⁸ Bo Rehstein ve Dietlind Stolle, **How Political Institutions Create and Destroy Social Capital: an Institutional Theory of Generalized Trust**, <https://bit.ly/2KXqnD1>, (12.09.2016), s. 13,14.

Bu nedenle yabancılar da dahil olmak üzere bütün insanlara güven söz konusudur.

Özelleştirilmiş güven, aile, arkadaşlık ve gönüllü kuruluşlardaki ortaklık deneyimlerinden ve tekrar eden etkileşimlerden ortaya çıkan, onlara doğru olan güvendir. Özelleştirilmiş güvende sadece tanıdığımız bildiğimiz insanlara güven söz konusu olup(kişiler kendileriyle aynı değerleri paylaştıkları konuda emin olduğu insanlara güvenirler), adeta kendimizi bulduğumuz toplulukla sınırlandırmış oluruz.¹⁹

1.1.3.3. Sosyal Ağlar

Toplumsal sermayeyi oluşturan toplumsal gruplar veya kurumlar; komşu, şirket, mesleki kuruluş veya iş bulma kurumu, futbol kulübü, siyasi parti, akademik kurumlar, okul gibi çeşitli yollarla oluşabilir. Ancak bu sivil toplum örgütlerinin, gönüllü organizasyonların ya da toplumdaki kişisel bağlantı ağlarının varlığı toplumsal sermaye anlamına gelmez, önemli olan bu kurumların ve grupların birbirleriyle olan ilişkilerindeki önemli detaylardır.

Ağlar, toplumsal sermayenin unsuru olan bireyler ve gruplar arasındaki ilişkiyi temel alması nedeniyle önemli bir kaynak olmaktadır. Sosyal ağ, ortak bir özelliği paylaşan ve birbirine ilişkiler örgüsü ile bağlı olan insanların oluşturduğu gruptur. Bir kişi aynı anda birden fazla ağ içerisinde yer alabilir. Ağları toplumsal sermayenin önemli bir ögesi olarak görebiliriz, mühim olan nokta, yazarların ağları farklı tanımladığıdır.²⁰

Toplumsal sermayeyi etkileyen bazı faktörler olarak aile, eğitim, sivil toplumu ve üretim tarzı kayması söylenebilir. Ayrıca toplumsal sermayenin olumlu ve olumsuz etkilerinden de söz edilebilir.

¹⁹ Eric Uslaner, "Voluntary Organization and membership in Canada and the United States", **Biennial Meetings of the Association for Canadian Studies in the United States**, Mineapolis, November, 1997, s. 4.

²⁰ Melike Erdoğan, **Yerel Yönetimlerde Toplumsal Sermayeye, Teori ve Katılımcı Pratikler**, Legal Yayınları, 2013, s. 37-38.

1.1.3.4. Aile

Aile, kişinin tanıdığı ve ait olduğu ilk ve en etkili sosyal birimdir. Bu nedenle ailenin gerek fiziki gerekse psikolojik alandaki kişilik gelişiminde üstlendiği rol oldukça önemlidir.²¹

Aileler eğer açık, hoşgörülü, güvene dayalı bir ortam yaratarak çocuklarının başkalarına güvenmelerini ve işbirliğini kolaylaştırabilir. Bu nedenle aile içindeki ilişkiler toplumsal sermayenin ögesi olan güvenin gelişimine temel taşı oluşturmaktadır. Bu açıdan evlenme veya boşanma oranının düşmesi veya artmasının nedenleri olarak, toplumsal sermayenin azalması veya çoğalması gösterilebilmektedir.

Aile, komşu, akraba, dostlar vb toplumsal sermaye göstergelerini incelemelerinde mikro düzeyde incelenir.

1.1.3.5. Eğitim

Toplumsal sermaye için en önemli faktörlerden biri ise eğitimidir. Eğitim aile içinde ve okullarda olduğu için ikiye ayrılarak incelenmektedir. Toplumsal sermayenin oluşturulmasında eğitimin önemini öncü yazarlar da vurgulamaktadır. Örnek olarak Bourdieu yazılarında kültürel sermaye söz konusu olmuştur.

1.1.3.6. Sivil Toplum

Sivil toplum, kendi kendini oluşturan üyelerden ve desteklerine sahip, gönüllü, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde bulunan sosyal bir yapıdır. Fukuyama toplumsal sermaye ile sivil toplum arasında ilişkiyi vurgulamaktadır. Sivil toplum, toplum merkezli ve kurum merkezli olmak üzere iki yaklaşım bulunmaktadır.

Toplum merkezli yaklaşıma göre toplumsal sermayenin üretilmesinde çeşitli gönüllü kuruluşların faaliyetlerinde aktif olarak yer alma ve katılım gerekir.

²¹ Mehmet Karagül ve Mahmut Masca, “Sosyal sermaye üzerine bir inceleme”, **Ekonomik ve Sosyal araştırmalar Dergisi**, Cilt: 1, 2005, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esad/article/view-/1068000033/1068000168> (12.09.2016), ss.44-45.

Kurum merkezli yaklaşım ise toplumsal sermayenin üretilmesinde devlet ve politik kurumların rolü üzerine odaklanmaktadır. Toplumsal sermaye, devlet ve politikadan bağımsız, sadece sivil toplum alanında oluşturulamaz.²²

“Sivil toplum ve demokrasi kavramları birbirlerinin olmazsa olmaz koşullarıdır. Bir ülkede sivil toplumun yeşerip büyüebilmesi için o ülkede demokrasinin kurumsallaşması ve demokratik bir sistemin yerleşmiş olması gerekir. Aynı şekilde güçlü bir sivil toplumun varlığı da demokratik bir sistemin en önemli mekanizmasıdır. Bu bağlamda, sivil toplumun ve demokratik bir sistemin lokomotifleri olan sivil toplum kuruluşlarının vatandaşların taleplerinin devlete iletilmesi ve devletin uygulamak istediği politikaların ise vatandaşlara aktarılmasında köprü vazifesi gördükleri söylenilebilir.”²³

1.1.4. Üretim Tarzı Kayması

Üretim tarzı ve işgücü bakımından büyük ölçüde tarımdan sanayiye ve hizmet sektörüne doğru kaymakta olan toplumda, toplumsal sermayenin etkileri önemli olacaktır. Bu konuda Fordizmin ve Post Fordizm söz konusu olabilir.

1.1.5. Toplumsal Sermayenin Olumlu ve Olumsuz Etkileri

Toplumsal Sermayenin bazı olumlu etkileri aşağıda yer almaktadır:

Toplumsal sermaye, amaçlarını gerçekleştirmeleri için bireylerin, grupların, toplumların ve organizasyonların kapasitesini artırır, insanların davranışlarını koordine etme imkanını sağlar, kamu ve yerel yönetimi ,sağlık, suç, eğitim ve ekonomi vb üzerinde önemli etkisi görülür ve hükümeti güçlendirici etkisi vardır. Aynı zamanda vatandaşların daha erdemli ,katılımcı mekanizmalarda ve işbirliği içinde olmalarını sağlar. Ayrıca suç ve şiddet gibi toplumsal sorunların azalmasını sağlamaktadır.

Toplumsal sermayenin bazı olumsuz etkileri aşağıda yer almaktadır:

²² Bo Rehstein ve Dietlind Stolle, s. 21.

²³ Sefa Usta, **Katılımcı Demokrasi Perspektifinden Kent Konseyleri ve Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi :Sakarya Örneği**, Kent Konseyleri Sempozyumu 6 - 7 Mayıs 2011/ Bursa, Bildiri Kitabı , Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi – 1, Mayıs 2013, s. 214.

Toplumsal sermayenin kullanımında yanlışlık yapıldığında olumsuz sonuçlar da ortaya çıkabilir. Toplumsal sermayeyi iki taraflı keskin bir bıçak gibi değerlendirebiliriz. Olumsuz bazı etkileri olarak grup üyelerinin dışlanması, kişisel özgürlükleri sınırlandırmasını, normlarının etkilerinin azalmasını, dayanışmanın ise fazla olması ve yeni düşüncelerin grupta yayılmasına engel olabilmesi vb saymak mümkündür.

Kamu sektöründe politikacılar ve bürokratlar arasında toplumsal sermayenin fazla iç içe geçmiş olması durumunda yolsuzluk olabilir. Yozlaşma, bireylerin devlete olan güveninin azalmasına yol açabilir. Çünkü yolsuzluk ve yozlaşma devletin yasallığını etkilemektedir. Bu durumda bireylerin işbirliği yapma isteklerini ve güvenceleri kamu kurum ve kuruluşlarla da azalması söz konusu olabilir.

Fukuyama toplumsal sermayenin olumsuz etkilerini, (negatif etkileri) ise güven konusunda incelemiştir ve “Güvenin yarıçapı” adını verdiği kavramla açıklamaktadır.²⁴ Güvenin yarıçapı grubun kendi üyeleri ile sınırlı kaldığı halde , olumsuz sonuçlar ortaya çıkar ve artar. Örnek olarak kendi içlerinde sözleşme yapmak ve ya bürokratik rol almak vb yazmak mümkündür . Bu nedenle Güvenin yarıçapı grup üyelerinin ötesine geçtikçe sonuçları da olumlu ortaya çıkabilir.

Yazarlar toplumsal sermayenin olumsuz yönlerini kabul etmişlerdir. Toplumsal sermaye oluşturulan güven, işbirliği ve ağlar olumsuz işler için de kullanılabilir. Onlara göre, önemli olan toplumsal sermayenin olumlu amaçlarla ve etik ve ya yasal ve iyi yönde kullanılmasıdır. Toplumsal sermaye hem etik ve iyi yönde kullanıldığında ve halk katılımının artması ile pozitif sonuçlar ortaya çıkabilir hem de yerel yönetimlerde büyük katkı sağlayabilir. Ayrıca olumsuz amaçlar karşısında iyi örnek olup ve halk bu sermayeni doğru yolda kullanabilir.

Toplumsal sermaye kavramı içinde özellikle iki nokta dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi, bireylerin davranışlarını yönlendiren formal (yasal) ve informal (yazılı olmayan) normlardır. Normlara olan güvenin yüksekliği, normların ihlal edilme olasılığını da azaltacaktır. Bu durum, işlem maliyetlerinin daha düşük olmasını ve ekonomik verimliliği sağlayacaktır. İkinci nokta ise, insanların gönüllü organizasyonlara ve kulüplere katılım oranının toplumsal sermayeyi artırmasıdır.

²⁴ Francis Fukuyama, “Social Capital, Civil Society and Development”, **Third World Quarterly**, Cilt: .22, Sayı: 1, 2001, s.8.

Bireyler ve çıkar grupları arasındaki bağıllık ve güven bağları, toplumsal sermaye kavramının tanımlandığı birçok açıklamada önemli elementlerdir.²⁵

1.1.6. Toplumsal Sermayenin Olmazsa Olmaz Unsuru Demokrasi Ortamı

“Demokrasi” teriminin kökleri, Antik Yunan’a kadar uzanan “demos” ve “kratos” kelimelerine dayanır. “Kratos” iktidar ve yönetme anlamına gelirken; demokrasi, “demos tarafından yönetim”i yani “halkın yönetimi”ni ya da “halkın iktidarı”nı ifade eder.²⁶

Temsili demokrasinin katılımının seçimler ve oy kullanma boyutuyla sınırlandırılması, katılımı sorgulanır hale getirmektedir. Bu durum, halkın denetimini sağlamak için ulusal ve yerel düzeyde yeni katılım yollarının geliştirilmesini gerekli hale getirmiştir. Bu konu “yönetişim” ile yakından ilişkilidir.

Temsili demokrasilerin yerini artık katılımcı demokrasiler almaya başlamıştır. Katılımcı demokrasiyle birlikte, sivil toplum kavramı da önem kazanmıştır. Toplum sadece bireysel sorunları (emeklilik gibi) ilgilendiren konularda değil aynı zamanda yerel ve ülkesel sorunların (çevre sorunları, kent planlaması gibi) çözümüne de katkıda bulunma çabası içine girmiştir. Katılımcı demokrasinin uygulama araçları olarak kabul edilen kent konseylerinin sivil toplum kuruluşları gibi devlet ile vatandaş arasında aracı işlevi göreceği söylenilebilir.²⁷

Katılımcı demokrasi, yurttaşların kendilerini etkileyen tüm kararların alınmasına çeşitli yollarla etkin biçimde katılması ve bu katılımın toplumun tüm alanlarında yüksek bir adem-i merkeziyetçilikle gerçekleştirilmesini ön görmektedir.²⁸ Katılımcı demokrasinin, “kentine sahip çıkma”, “aktif katılım” ve “çözümde ortaklık” ilkelerinin bütünlüğünde, kentleri sürdürülebilir geleceğe taşıyan bir konu olarak tanımlanmaktadır ve bu durumda “ortak akıl” ve “ortak adım” oluşturulmaktadır.

²⁵ Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, s.4.

²⁶ Kemal Görmez ve Harika Uçar Altınışik, **Yerel Demokrasi ve Kent Konseyleri**, Kent Konseyleri Sempozyumu 6 - 7 Mayıs 2011, Bursa, Bildiri Kitabı , Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi – 1, Mayıs 2013, s 31.

²⁷ Usta, s. 214.

²⁸ Ali Yaşar Sarıbay, “ **Yurttaşlık ve Katılımcı Demokrasi**”, <http://www.siyasaliletisim.org/ariv/analiz/388-yurttalk-ve-katilmc-demokrasi.html> (10.10. 2016).

1.1.7. Toplumsal Sermaye, Yönetişim ve E Yönetişim Bağlantısı

Yönetişim kavramı ilk kez Dünya Bankası tarafından 1989 yılında ve sonraki yıllarda ise IMF, OECD ve UNDP tarafından yaygınlaştırılmıştır. Kavramın farklı alanlarda çeşitli anlam getirmiştir. Rhodes yönetişimi, yeni yasal kurallar ve yönetim anlamında da bir değişim olarak ifade etmektedir. Gaudin ise kavramı, hiyerarşik yapının dışında yönetim aktörlerinin arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini öngören bir örgütlenme anlayışı olarak görmektedir. Yönetişimin yönetim süreçlerinde, iktidarın karar alma ve uygulama sürecine dahil olan aktörler arasında dağıtılması ve kendi kendini yöneten yapıların ortaya çıkması olarak açıklamaktadır.²⁹

“Yönetişim/governance” çok yönlü bir kavramdır ve sosyal bilimler alanında kullanımı giderek artan bir konudur.

Yönetişim sözcüğü, kelime adlandırması yönüyle geleneksel olarak “government” “yönetim/ idare” sözcüğünden türetilmekle birlikte felsefesi yönüyle, yönetenlerin tek başına merkezde karar alması ve uygulaması eylemlerine odaklı geleneksel anlamından çok uzaktır. Kamu, özel ve sivil ortaklığına ve birlikte yönetim esasına dayanan yönetişimde yöneten ve yönetilenler yönetim sürecine ilişkin kararları birlikte ele almaktadır. Ancak yönetim süreci, bilgi toplumunun hedeflenen “sorgulama” seviyesine erişmesi ile gelişebilecektir. Belirtilen gelişme sürecini tamamlamak, demokratik devlet yönetimi ile ilgilidir.³⁰

“Yönetişim felsefesi, çok aktörlü bir sistemin birlikte ve karşılıklı etkileşimle toplum yararına yönlendirme sürecini önermektedir. Yönetişim ile sadece hükümet dışı aktörleri de içeren esnek bir yapı değil, aynı zamanda demokratiklik, açıklık, sorumluluk, çoğulculuk, kararın yerelde ve halka en yakın birimlerce alınması ve katılımcı bir anlayışla biçimlendirilmesi de önem taşımaktadır.”³¹

²⁹ Kerman Uysal, Yakup Altan, Mehmet Aktel, Mustafa Lamba, **Yerel Yönetişim ve Kent Konseyleri**, Kent Konseyleri Sempozyumu 6 - 7 Mayıs 2011/ Bursa ,Bildiri Kitabı , Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi – 1, Mayıs 2013, s 15-16.

³⁰ Zerrin Toprak Karaman, **Yönetişimin Felsefesi, Anlamlandırma Ve Uygulama** https://kisi.deu.edu.tr/zerrin.toprak/yonetisim_governance_2014.pdf (12.11.2017).

³¹ Zerrin Toprak Karaman, “**Yerelde Yönetişim Olgusunda Demokratik Kazananları Teorik ve Pratik Temelli Yaklaşımlar**”, 2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 25-26 Ekim 2007, İzmir, http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2007/bildiriler/4_3_Toprak.pdf (10.05. 2015), s 330.

Kararların 1972 ve öncesi merkezi İdare almak üzere ve başarılı olamadığı halde yerel ve ulusal düzeyde kamu, özel ve sivil ortaklar arasında, yönetim olarak ifadesi önerilmiştir.³²

Vatandaş, yönetimde etkili kılmak, yerel yönetimleri ve adem-i merkeziyeti güçlendirmek, kültürel çoğulculuğa saygıyı ve farklılıklara hoşgörüyü geliştirmek, otoriter yönetim uygulamalarından katılımcı yönetim biçimlerine geçmek, cinsiyetler ve gelir grupları arasındaki farkı kapatmak, sivil toplumun kapasitesini arttırmak, hesap sorulabilmesini sağlamak ve kamu yönetiminde açıklığı sağlamak, önemli yönetim felsefesi unsurlarındandır.³³

Katılım denildiğinde ilk aklımıza gelen ve geleneksel biçimi olan, genel ya da yerel seçimlerde vatandaşların oy kullanmasıdır. Siyasal katılmanın etkili hale gelmesi, vatandaşın yönetim üzerindeki etkisinin artması anlamına gelmektedir ve demokrasinin işlevselliğini arttırmaktadır.³⁴

Toplumsal sermaye ve yönetim bağlantısı noktasında ve e-yönetişime geçiş noktasında son yıllarda, ulusal ve yerel düzeylerde olmak üzere, kamu ve diğer sektörlerde e-devlet uygulamaları, e-demokrasi ve yönetim kavramları ile ilişkilendirilmektedir. Böylece halkın karar alma süreçlerinde söz sahibi olması ve gerektiğinde hesap sorabilme özgürlüğünü ifade etmektedir.³⁵

E-Devlet uygulama ve hizmetleriyle kamu kesiminde etkinlik ve verimlilik artışı sağlanmış; şeffaf, hesap verebilir ve katılımcı bir kamu yönetimi oluşturulması sürecinde ilerleme kaydedilmiştir, vatandaş ve işletmeler üzerinde kamu hizmetlerinden kaynaklanan mali ve idari yükler azalmıştır.³⁶

“E-Devlet mekanizmasını işler hale getiren devletler, STK’lardan büyük destek almışlardır. Özellikle devletin bu hizmetleri kullanacak vatandaşlar ile ilgili kararların (mevzuat, kanun, yönetmelik vb.) alınması sürecinde STK’ların desteğini alması, hem kararların etkililiğini artıracak hem de devlet ve vatandaşlar arasında

³² Zerrin Toprak Karaman, “Yerel Yönetimler, Yönetişim ve Dağlık Alanların Yönetimi Üzerine”, **Yerel Politikalar Dergisi**, 2014, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/yerelpolitikalar/article/view/-5000185335> (12/11/2016).

³³ Ömer Koçak, **Yönetişim**, <http://omerkocak71.blogspot.com.tr/2009/10/yonetisimyonetisimgovernance-ya-da-iyi.html>, (12.11.2016).

³⁴ Görmez ve Uçar Altınışık, 2013, s. 37.

³⁵ Güney Marmara Kalkınma Ajansı, **Ulusal Kalkınma Planı**, <https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/4.-9.-Ulusal-Kalkinma-Plani.pdf> (12.11.2016).

³⁶ Sağlık Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)**, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf> (12.11.2016).

güven duygusunun gelişmesine yardımcı olacaktır. Elektronik demokrasi, demokratik kurumlar ve demokratikleşme süreçlerine kamunun ilgisi ile katılımını artırmak için yeni fırsatlar sunmaktadır.³⁷ Bu yöntem ile sivil topluma destek sağlama ve politika oluşturma yöntemlerinin geliştirilmesine yardımcı olunmaktadır. Aslında e-demokrasi, e-devlet, e-yönetişim gibi bütün bu konuların uygulanmasında, gelişmiş demokrasilerde siyasi partiler öne çıkmakta ve bağlantılarını değerlendirerek rol almaktadır.³⁸

E-Devlete geçerken atılması gereken öncelikli adımlar ise şu şekilde sıralanabilir:

Hukuksal altyapı, e-Devletin finansmanı, teknolojik altyapı, insan, hizmet altyapısını oluşturmak, güvenlik ve gizlilik, hizmet mekanizmasını oluşturmak, kritik başarı faktörlerinin belirlenmesi, bir koordinasyon merkezinin oluşturulması, sivil toplum kuruluşlarıdır (STK).³⁹

1.2. TOPLUMSAL SERMAYENİN YERİ, TÜRKİYE VE İRAN VİZYONUNDA

Her ülkede bir konunun vizyonu, o konunun nasıl canlanacağına kılavuzluk eder. Bu durumda toplumsal sermayenin vizyonunun belli olması, bize bir ciddi yol haritası olup onun önemini bu ülkelerde göstermektedir.

1.2.1. Türkiye'nin Toplumsal Sermaye Vizyonu

Türkiye'nin toplumsal sermaye vizyonu, dokuzuncu kalkınma planında (2007-2013) ve onuncu kalkınma planında (2014-2018) değişik bentlerde yazılmıştır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda bazı bentlerde bu konuya işaret edilmiştir, örnek olarak şunlar gösterilebilir: 5,10,664,665,671,672,ve 673 (2007-2013). Ancak başka bentlerde de bu vizyonu görebiliriz.⁴⁰

³⁷ Dijital Devlet, **Devlet Nedir**, <http://www.digitaldevlet.org/edevletnedir.html> (12.11.2016), s. 49.

³⁸ Zerrin Toprak Karaman, **E-Yönetişim & E –Demokrasi**, <http://debis.deu.edu.tr/DEUWeb/Icerik/-Icerik.ph-p?KOD=17442> (12.11.2016).

³⁹ Dijital Devlet, s. 50.

⁴⁰ Güney Marmara Kalkınma Ajansı, 12.04.2017.

Beşinci Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde ekonomik büyümenin ve sosyal kalkınmanın istikrarlı bir yapıda sürdürülmesi ve plan vizyonunun gerçekleşmesi yolunda aşağıda yer alan stratejik amaçlar, gelişme eksenleri olarak belirlenmiştir: Rekabet Gücünün Artırılması, İstihdamın Artırılması, Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi, Bölgesel Gelişmenin Sağlanması, Kamu Hizmetlerinde Kalitenin ve Etkinliğin Artırılması.

10. Bu vizyona ulaşılırken esas alınacak ilkelerini örnek olarak bir kısmını böyle yazabiliriz;

- İnsan odaklı bir gelişme ve yönetim anlayışı,
- Kamusal hizmet sunumunda; şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, verimlilik ve vatandaş memnuniyeti,

Onuncu Kalkınma Planı; yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi unsurları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Planda, ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınma süreci bütüncül ve çok boyutlu bir bakış açısıyla ele alınmış, insan odaklı kalkınma anlayışı çerçevesinde katılımcı bir yaklaşım benimsenmiştir. Çevresel kalitenin korunması, sosyal yapının güçlendirilmesi tarımsal verimliliğin artırılması, kentsel ve kırsal alanda yaşam kalitesinin iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Bu şekilde sosyal sermaye güçlendirilecektir.

On birinci kalkınma planında (2019-2023) ise bu konuya önem göstermiş ve hatta on birinci kalkınma planının vizyonu, temel amaç ve ilkeleri ikinci bölümde ,Makroekonomik Politika Çerçevesi kısmında “Kamu yatırımlarının tahsisinde ihtiyaç duyulan ve özel kesim yatırımlarını güdüleyici fiziki ve sosyal sermaye artırılabacaktır” yazılmıştır.⁴¹

1.2.2. İran’ın Toplumsal Sermaye Vizyonu

İran İslam Cumhuriyeti, ekonomik, bilimsel ve teknolojik olarak yer aldığı bölge içerisinde diğer ülkelere göre gelişmiş bir ülke konumundadır. İran, sahip olduğu devrimsel ve İslami kimliğiyle İslam dünyasına hem ilham kaynağı olmakta

⁴¹ Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, **11. Kalkınma Planı**, <https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/onbirincikalkinmaplani.pdf> (23.01.2021).

hem de uluslararası alanda etkin bir rol oynamaktadır.

İran 2025 (Hicri Şemsi Takvim'e göre 1404) Belgesi,⁴² İran devletinin ideallerinin, hedeflerinin ve koşullarının öngörüldüğü ulusal bir belgedir. Karar verici ve yöneticilere ülkenin vizyonunu tanıtmak için hazırlanmıştır. İran İslam Cumhuriyeti 20 yıllık vizyon planı, ülkenin geleceğini tanımlamak için birtakım hedefler belirlemiştir. Bu hedefler genel hatlarıyla şunlardır:

1. İran, kendi kültürü ve coğrafyasıyla İslami-milli değerlere dayalı, dini demokrasiye vurgu yapan, yargı yolunu kullanan ve insan haklarını koruyan bir ülkedir.
2. İran, bilimsel gelişmeleri takip eden ve bilim-teknoloji üretebilen insan kaynakları ve toplumsal sermayeye milli üretimde yer veren bir ülkedir.
3. İran, halk ile hükümet arasında işbirliğinin olduğu, istikrarlı bir güvenliğe sahip, sosyal hizmetlerde eşit fırsatlar sunan, adaletli gelir bölüşümün ve güçlü aile yapısının olduğu ve yoksulluğun azaltıldığı bir toplumdur.
4. İran, toplumda kooperatifçiliğin geliştirildiği ve disiplinin hakim olduğu ve toplumsal refahının ve büyümenin sağlanacağı bir ülkedir.
5. İran, bulunduğu bölgede ekonomik, bilimsel ve teknolojik anlamda ilk sıralarda yer almayı hedeflemektedir. İşsizliğin azaltılması ve kişi başına düşen gelirin artırılması diğer hedefler arasındadır.
6. İran, İslam dünyasında başarılı kalkınmayı sağlamak için dini demokrasi ülküsüne vurgu yapmıştır.
7. Diğer Dünya ülkeleriyle ülkenin faydası, itibarı ve bilgeliği için iyi bir iletişim içerisinde olmak

İran 2025 Vizyonu'nda yer alan hedeflerden biri de toplumsal sermaye ile ilişkilidir. Milli üretimde insan kaynakları ve toplumsal sermayeden yararlanmak hedefi yer almaktadır.

İran 2025 Vizyonu⁴³ yirmi yıllık bir süre kapsamaktadır ve bu süre içerisinde dört adet beş yıllık kalkınma planı hazırlanması planlanmıştır. Bu vizyon döneminin ilk kalkınma planı, "Dördüncü Kalkınma Planı"dır. Kalkınma Planları, planlama

⁴² هجری شمسی 1404 چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق, http://www.yu.ac.ir/uploads/Sanad%20C-heshmandaz_971.pdf, (26.01.2021). (İran Vizyonu)

⁴³ Hatam Üniversitesi, سند چشم انداز بیست ساله کشور, <https://bit.ly/2MN5eMr>, (20.10.2018) (İran Vizyonu 20 Senelik)

teşkilatı tarafından hazırlanıp devletin onayından sonra meclise sunulmaktadır. Meclisin onayından sonra “Nigahban Şurası” teyit etmektedir. Planlar ancak bu şuranın teyitinden sonra yürürlüğe girmektedir. Beş yıllık kalkınma planları içinde ise birer yıllık kısa vadeli planlar da mevcuttur. Dördüncü Kalkınma Planı’nın hazırlanmasında İran lideri genel politikaları cumhurbaşkanına aktarmaktadır. Planın 17. Maddesinde yürütme işlerinde yerelleşmeye vurgu yapılmaktadır. 19. Maddesinde de ülkenin birliğinin sağlanması ele alınmaktadır.⁴⁴ İran halen “Altıncı Kalkınma Planı” yapmaktadır. “Altıncı Kalkınma Planında” (2017-2022) ise, 77. md, toplumsal sermayeye odaklanıp ve amacı, durumun, yükselmesi olmuştur⁴⁵

1.3. DEĞERLENDİRME

Toplumsal sermaye, bir yandan bireylerin, kendi hedeflerini ve topluluk hedeflerini etkin ve verimli şekilde gerçekleştirmesini sağlarken, bir yandan da toplumsal ilişkilerde, yapılar ve kurumsal düzenlemeler olan kural, norm, görevlerde tutku, itibar ve güvenin oluşmasını sağlayacaktır

Yazarlar, toplumsal sermayenin unsurları olarak, kurum ve kuruluşları belli bir amaca ulaştıran ortaklığa kullandıkları bir ağılar, normlar ve güven bütünü olarak tanımlamışlardır.

Güven hem normlara dayalıdır, emde düzenli ve dürüst ve işbirliği ve eşgüdümü çerçevesinde ortaya çıkmaktadır.

21. yüzyılda toplumsal sermaye, daha çok kamu yönetiminde ve yerel yönetimlerde önemli roller üstlenmektedir. Bu nedenle kamu ve yerel yönetim gibi

oluşumlarla demokrasi, e devlet ve yönetişim gibi kavramların her iki ülkedeki bağlantıları ciddi anlamda pekiştirilmelidir.

Türkiye ve İran İslam Cumhuriyeti’nin vizyonunu incelendiğinde, toplumsal sermaye hakkında ,çok olumlu noktalar ve cümleler dikkat çekiyor .

⁴⁴ The Expediency Discernment Council, مصلوبات / سیاست های کلی، <https://bit.ly/3MUt3la>, 12.06.2018. (Kalkınma Planı)

⁴⁵ Asia Pacific Energy Portal, توسعه ششم پنجساله برنامه قانون، فرهنگ جمهوری سالمایران، <https://policy.asiapacificenergy.org/sites/default/files/Sixth%20FiveYear%20Development%20Plan%20%282016-2021%29%20%28FA%29.pdf> (20.10.2018) (Altıncı Kalkınma Planı)

Bu tarz iyi bakışıcısı kesin obur yasalara ve aynen yürütmeye de yansıyabilir. yazara göre bu vizyonuna sahiplenene ölkeler hazır bir zeminde toplumsal sermayenin temel taşıını çok iyi yapmışlardır, bu da iyi yasa ve dayanak anlamına gelir. Ama bunu nasıl kullanıldığı başka bir konudur.

İKİNCİ BÖLÜM

DEVLET YÖNETİMİ TEŞKİLATI

2.1. DEVLET YÖNETİMİNİN FELSEFESİ

Kamu yönetimi, modern devletlerin en önemli parçası olup her zaman vatandaşlara hizmet sunmakla, onları önemli ölçüde etkilemektedir. İnsanlar tarih boyunca hem yönetmiş hem de yönetilmişlerdir. Bu bilgi ve tecrübeler ilk olarak ailede başlayıp sosyalleşme süreci boyunca okul, üniversite, işyeri, sosyal ve siyasi alanlar, dernek ve parti gibi çeşitli kurumlarında geliştirilir. Yönetim, insanların sosyal yaşamlarının bir ihtiyacı ve doğal sonucudur. Çünkü insan tek başına hayatını sürdüremez ve insanlar karşılıklı ilişkiler içinde yaşarlar.

Yaşam başkalarına bağımlıdır ve insanlar arasındaki idari, siyasi, iktisadi ve sosyal ilişkilerin ve hizmet, çalışma, yardımlaşma olgularının bütünüdür. Devlet ise bu ilişkileri düzenlemekte ve bu yapının merkezinde yer almakta, hem normlara uygunluğu sağlamak hem de kamusal mal ve hizmetlerin en üst, egemen, meşru güçlerini temsil etmektedir. Ayrıca geçmişe göre devletlerin verdiği hizmetlerin sayısında ve niteliğinde değişimler olmuştur. Bu nedenle devletlerin örgütsel yapıları büyümüştür. Devletin Genel Görevleri aşağıdaki maddelerde sıralanmıştır.

- Devlet, toplumun büyümesi ve karmaşık bir yapıya erişmesinin sonucudur.
- Bir toplum içinde en üst siyasi otorite ile donatılmış siyasi kurum devlettir.
- Devlet; toplumun birliğini, düzenini ve meşru otoritesini temsil eder.
- Dış güvenliği ve iç düzeni sağlamak gibi klasik devlet anlayışında müdahaleci, planlayıcı ve işletmeci devlet kavramına doğru bir gelişme ifade edilir.
- Devletlerin modern görevi, toplumun ortak ihtiyacı olan mal ve hizmetleri üretmektir. Aynı zamanda ekonomik faaliyetleri düzenlerken diğer yandan da geliri toplarlar.
- Devletin düzenleyici faaliyetleri: üretimi teşvik etmek, işsizliği azaltmak, ekonomide ve fiyatta istikrarını sağlamak, enflasyonla mücadele etmek, çevreyi korumak, bölgesel gelişimi sağlamak vb.dir.

- Devletin fonksiyonları üç grupta toplanabilir: ⁴⁶

- Klasik fonksiyonları: Vergi toplama, adalet, güvenlik, savunma, dış ilişkiler vb dir. Bunlar olmadan devletin varlığından söz edilemez.

- Kaynakları harekete geçirme fonksiyonları:

Tarım, sanayi ve ulaştırma vb sektörlerle yardım eden fonksiyonlardır.

- Sosyal fonksiyonları

Toplamdaki bazı gruplara (yaşlılar, çocuklar, yoksullar vb) doğrudan yapılan sosyal yardımlardır ve bu sosyal bir devlet anlayışıdır.

Devletin yürütme ve iş görme aracı olan kamu yönetimi, bu değişimlerin merkezinde yer almaktadır ve siyasi sistemlerin belirli programlarını yürütüp, varlığını sürdürmektedir.

2.1.1. Kamu Yönetimi Kavramı

Yönetim kavramı, hem halk dilinde hem literatürde çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Örneğin; faaliyet, idari sistem, örgüt ve idare eden personel, yönetim kavramı yerine kullanılan bazı terimlerdir. Yönetim, bunların hepsini içeren bir kavramdır.

Yönetim kavramının tanımlarından birkaçı aşağıda yer almaktadır:

Yönetim, belirli amaçları gerçekleştirmek için işbirliği içinde yürütülen bir grup faaliyetidir. Burada üç temel öge ortaya çıkar: insanlar, işbirliği ve amaçlar. Bir diğer tanıma göre yönetim; başkaları üzerinde otorite kuran, başkalarına iş yaptıran veya bir grup içinde yer alan kişilerin davranışlarını etkileyerek onları ortak bir amaç doğrultusunda yönlendirerek istenilen sonuçları elde edebilen bir faaliyettir. Yönetim; maddi ve beşerî kaynakların, belirli bir amacın gerçekleştirilmesi için düzenlenmesi ve kullanılması faaliyetidir. Yönetim kavramı, belli bir örgüt ya da kuruluş / kurumu anlatır. İdare yönetimi, örgüt anlamında kullanılır. Yönetim kavramı, işleri yürüten ve yöneten idari personeli anlatmak için de kullanılır ve bu kavramın beşerî unsurunu meydana getirir.⁴⁷

⁴⁶ Bilâl Eryılmaz, **Kamu Yönetimi Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar**. Umuttepe Yayınları , Kocaeli, 2012, s.24.

⁴⁷ Eryılmaz, s.2.

Yönetimin özellikleri ise şunlardır:

- Birden fazla kişinin yer aldığı bir gruptur.
- Bir süreçtir. Yönetim sürecinin unsurları Luther GULICK ile URWICH'e göre POSDCoRB diye kısaltılan (Planning, Organizing, Staffing, Directing, Coordinating, Reporting, Budgeting,) Planlama, Örgütlenme, Personel Alma, Yöneltmek, Koordinasyon(Eşgüdüm),Raporlama(Belgeleme/İletişim), Bütçeleme gibi faaliyetlerden oluşmaktadır.
- Biçimsel örgütlerde, hiyerarşik düzenle meydana gelir.
- Düzenli faaliyetlerdir.
- Faaliyetleri belli amaçların gerçekleştirilmesine yöneliktir.

Kamu Yönetimindeki “kamu” ise Türkçede kelime olarak hep, bütün (halkın bütünü), amme gibi anlamlara gelmektedir. Kamu yönetimi kavramında temelde şu yönlerden söz edebiliriz: işlev ya da faaliyet, yapı ya da örgüt, akademik disiplin ya da meslek. İşlev ya da faaliyet kavramı olarak, kamu politikalarının oluşturulması ve yürütülmesi, idari düzenlemeleri uygulamak ve idari kararları yerine getirmek üzere yönetim, hukuk, siyaset, tarih, psikoloji vb teorilerinin ve prosedürlerin uygulanmasıdır. Yapısal bir kavram olarak kamu yönetimi, devlet yürütmeye ilişkin örgütsel görünümü yansıtır. Kamu yönetimi akademik bir disiplindir. Kamu yönetimi disiplini; kamu sektörü ile ilgili yönetim düşüncelerini, yapılarını, politikalarını, anlayışları, teknikleri ve sorunları inceler. ABD’de kamu yönetimi “Public Administration” ve “Public Management”; Avrupa’da yönetim bilimi “Administrative Science” olarak kavramlaştırılmıştır. Kamu yönetimi bir meslektir. Meslek kavramı genellikle sistematik bir bilgi ya da teori üzerine kurulan bir işi tanımlar. Bilgi ve beceri, meslek kavramının temel öğeleridir. Bilgi, üniversite eğitimi ile mümkündür⁴⁸.

Kamu yönetimi; bütün bir toplumun iç içe girmiş ve birbirleriyle çelişen sorunları arasında işleyen, kamu hizmetlerini yürüten bir idari mekanizmadır. Kamu hizmeti, devlet ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından, onların denetim ve gözetimi altında, halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak üretilen mal ve sunulan hizmetleri ifade eder. Kamu hizmetleri, bir süreci içermektedir. PÖPAYED olarak adlandırılan bu sürecin aşamaları: planlama, örgütlenme, personel alımı,

⁴⁸ Eryılmaz, s.9-10.

yönlendirme, eşgüdüm ve denetimdir. Kamu hizmetlerinin ayrıca unsurları; sürekli, düzenli, eşitlikçi, adaletçi ve kendi kendini yenileyici olmasıdır.⁴⁹

Kamu yönetiminin elemanlarına bakıldığında, insanlar (yani halk), örgüt, kamu politikası, norm düzeni - ülkenin Anayasası, kanunları, tüzükleri, yönetmelikleri ve idari kararları vb- meydana gelir. Normatif düzenlemeler ve kararlar, değerlere bağlıdır ya da onlara ihtiyaç duyar. Kamu yönetiminde mali kaynaklar, kamu görevlileri, beşerî unsurlar ve insan kaynakları gibi elemanlardan söz edebiliriz.⁵⁰ Klasik yönetim düşünceleri içinde Henri Fayol'un önemli bir yeri vardır. Fayol; bir işletme içerisinde teknik, ticari, mali, muhasebe, güvenlik ve yönetim işlerini altı grup olarak belirtmiştir. Fayol'a göre yönetim fonksiyonları 5 temel başlık altında (planlama, örgütleme, kumanda, koordinasyon ve denetim) yer almaktadır. Max Weber, klasik yönetim düşüncesindeki bir diğer bilim adamıdır. Wilson, Luther H. Gullick, Taylor, Simon, vb diğer temsilcileri arasındadır.

Demokratikleşmenin kamu yönetimine etkilerine bakıldığında kamu yönetimi, siyasal bir çevrede faaliyet gösterir ve siyasal gelişmelerden etkilenir. Kamu yönetimi, yönetsel ve örgütsel bir süreçten ziyade siyasal bir süreçtir. Bu nedenle kamu yönetimi, hem etkileyen hem etkilenen bir aktör olarak demokratikleşme sürecinde önemli bir rol ve yere sahiptir. Modern demokrasiler iki ana unsurdan oluşur. Birincisi seçilmiş temsilciler ve parlamento, ikincisi de idari sistemdir. Demokrasiler teknik açıdan yetkin, etkili ve iyi işleyen bir bürokrasi olmadan varlıklarını devam ettiremezler. O zaman her tür reformlarsa demokratikleşme sürecinde kamu yönetiminde olamaz. Demokratikleşme ve kamu yönetimi reformları birlikte yürütülür. Demokratik bir sistemde de kamu yönetiminin şeffaf, katılımcı, hesap veren, hukuk kurallarına bağlı, insan haklarına saygılı, toplum temellerine duyarlı, seçilmiş siyasal otoritenin gözetim ve denetimi altında olması beklenmektedir.⁵¹

⁴⁹ Zerrin Toprak Karaman, **Yerel Yönetimler**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014, <https://www.siyasalkitap.com/u/siyasalkitap/docs/y/e/yerel-yonetimler-site-pdf1567588028.pdf>, s.23

⁵⁰ Eryılmaz, s.15.

⁵¹ Süleyman Sözen, "Demokratikleşmenin Kamu Yönetimine Etkileri: Son Donem Kamu Yönetim Reformları", **Türk İdare Dergisi**, Sayı 473, s. 135-137.

2.1.2. Kamu Hizmetlilerinin Temel İlkeleri

Kamu hizmetlilerinin temel ilkelerini değişik yazarlar tarafından çeşitli şekillerde görebiliriz. Ancak genel olarak şu şekilde sırayalabiliriz;⁵²

- süreklilik ve kesintisizlik (devamsızlık)
- düzenlilik
- eşitlik- tarafsızlık (genellik)
- değişkenlik (uyarlama)
- bedelsizlik (meccanilik)

Kamu hizmetlerini yerine getiren kurumlar olarak üniversiteleri ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını gösterebiliriz.

Genelde kamu hizmetlerinin temel ilkeleri; süreklilik, eşitlik ve etkinlik olarak değerlendirilmektedir.⁵³

2.2. TÜRKİYE’NİN KAMU YÖNETİMİ ÖRGÜTLENMESİYLE SİYASET İLİŞKİSİ

Türkiye coğrafi konum itibarıyla Asya (büyük bölümü -yaklaşık % 97’si⁵⁴- Anadolu kısmında) ile Avrupa (% 3’ü Balkan Yarımadası’nın uzantısı olan Trakya’da) kıtalarında toprakları olan bir ülkedir. Ülke; Akdeniz, Karadeniz, Marmara Denizi ve Ege Denizi ile çevrilidir. Komşuları: Yunanistan, Bulgaristan, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan (Nahcivan Özerk Cumhuriyeti), İran, Irak ve Suriye’dir. Türkiye’nin başkenti Ankara, resmi dili Türkçe ve yaygın dini İslam’dır. Slogan: “Egemenlik, Kayıtsız Şartsız Milletindir”. Nüfusu 2019 yılında yaklaşık 83,429,615.m⁵⁵ ve yüzölçümü 783.562 km² dir⁵⁶. Avrupa Konseyi’ne, NATO’ya, OECD’ye, AGİT’e ve G-20’ye üyedir. Ayrıca Türk Konseyi, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı, İslam İşbirliği Teşkilatı ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı gibi örgütlere de üyedir.

⁵² M. Gözde Atasayan, **Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi**, XII Levha Yayınevi, <http://www.onikilevha.com/images/books/9786054687336.pdf>, (10.09.2015)

⁵³ Karaman, 2014, s.22.

⁵⁴ Ülke Dünyası, **Ülkeler Hakkında Bilgiler, Türkiye**, <https://ulkedunyasi.weebly.com/tuum-lrk304y-e.html> (11.11.2017).

⁵⁵ World Ometers, **Population of Turkey (2020 and historical)**, <https://www.worldometers.info/world-population/turkey-population/> (10.02.2020).

⁵⁶ Wikipedia, **Türkiye**, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye> (11.11.2017).

Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir. Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.⁵⁷ Türkiye merkezîyetçî bir devlet olarak. yönetim biçimi ise üniter parlamenter cumhuriyettir. Türkiye Cumhuriyeti'nin tek partili dönemi, 1946'da son bulmuştur ve çok partili dönem başlamıştır. 1980'li yıllarda ekonominin serbestleştirilmesinden bu yana ülke, güçlü bir ekonomik büyüme kazanmıştır.

Devlet organları; yürütme, yasama (Türkiye Büyük Millet Meclisi), ve yargı olarak kuvvetler ayrılığı ilkesine dayandırılmıştır.

Türkiye'de, en büyük idari bölüm olarak 81 il vardır.⁵⁸(ek,1) Bir il; il merkezi, ilçe merkezleri ve ilçelere bağlı bütün köyleri kapsar. İllerde yönetme ve yürütme görevini, devletin atadığı valiler yerine getirir. İl yapılanmaları üzerinde belediyeler ile hizmet birlikleri açısından yapılanma çalışmaları devam etmektedir.

“Devletin temel amaçları, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak; kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır”.⁵⁹

Laik Devle, devletin temel niteliklerinden birisi olarak laikliğin başlıca öğeleri;

- Resmi bir devlet dininin bulunmaması
- Devlet yönetimi ve toplumsal ilişkilerin din kurallarına tabi olmaması
- Devletin dini hizmetlerinin bir kamu hizmeti olarak düzenlenmesi
- Devletin bütün din mensuplarına eşit davranmasıdır.⁶⁰

Terminoloji olarak laiklik, batıda Hristiyanlığa ilişkin bir kavramdır ve bu dinin ilk ortaya çıktığı dönemlerde ruhban sınıfından olmayanları (yani din adamları sınıfına ait olmayanları) ifade etmiştir.⁶¹

⁵⁷ Mevzuat, **Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası**, (1982), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMeti n/1-5.2709.pdf>, (30.02.2020), Madde, 1-2.

⁵⁸ Wikipedia, **Türkiye**, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye> (11.11.2017)

⁵⁹ Mevzuat, **Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası**, Madde 5.

⁶⁰ Oğuz Sancaktar, **İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s.72

⁶¹ Sancaktar, s.70.

Laik devletlerde din ve devlet işlerinin birbirinden ayrı olması, devletin resmi bir dini olmaması, devletin bütün dinler karşısında tarafsız olması ve din mensuplarına eşit davranması gerekir.

Atatürk laiklik konusunda da batı laikliğinin esaslarını öngörmüştür. Ancak dinsel kurallar, devlet ve hukuk düzeninden arındırılırken devletin dinsel hizmetlere uzak kalmamasına da özen gösterilmiş ve din hizmetleri bir kamu hizmeti olarak kabul edilerek merkezi idare içinde Diyanet İşleri Başkanlığı adında bir kurum oluşturulmuştur.

“Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüşlerin dışında kalarak, milli dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirir”.⁶² Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. 14. Madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî ayin ve törenler serbesttir. Kimse ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlâk eğitimi, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk bilgisi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçük yaştaki bireylerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini (kısmen de olsa) din kurallarına dayandıramaz; siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini duyguları veya dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.⁶³

Dinsiz birey olabilir. Ama dinsiz toplum olmaz ve olmamıştır. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk ‘Dinimiz, bir toplum için hayatidir, elzemdir’ demiştir.⁶⁴ Bir bakıma her uygarlık, bir dinin çerçevesinde biçimlenmiştir.

Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir (Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.). Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama

⁶² Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 136.

⁶³ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 24.

⁶⁴ Anadolu Ajansı, “Dini Kenara Atamazsın”, **Hürriyet**, 12.04.2015, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dini-kenara-atamazsin-28713785>, , (30.10.2015).

geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar .⁶⁵

Kamu personeli, işlem ve eylemlerinde tarafsızlık ilkesinin gereklerine göre hareket etmeli, ayrımcılık yapmamalıdır.

2.2.1. Kamu Yönetimi Teşkilatlanması

Her devlet merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkelerini şekillendirirken sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi ve tarihi şartları dikkate alarak farklı bir yapılanmaya gitmektedir.

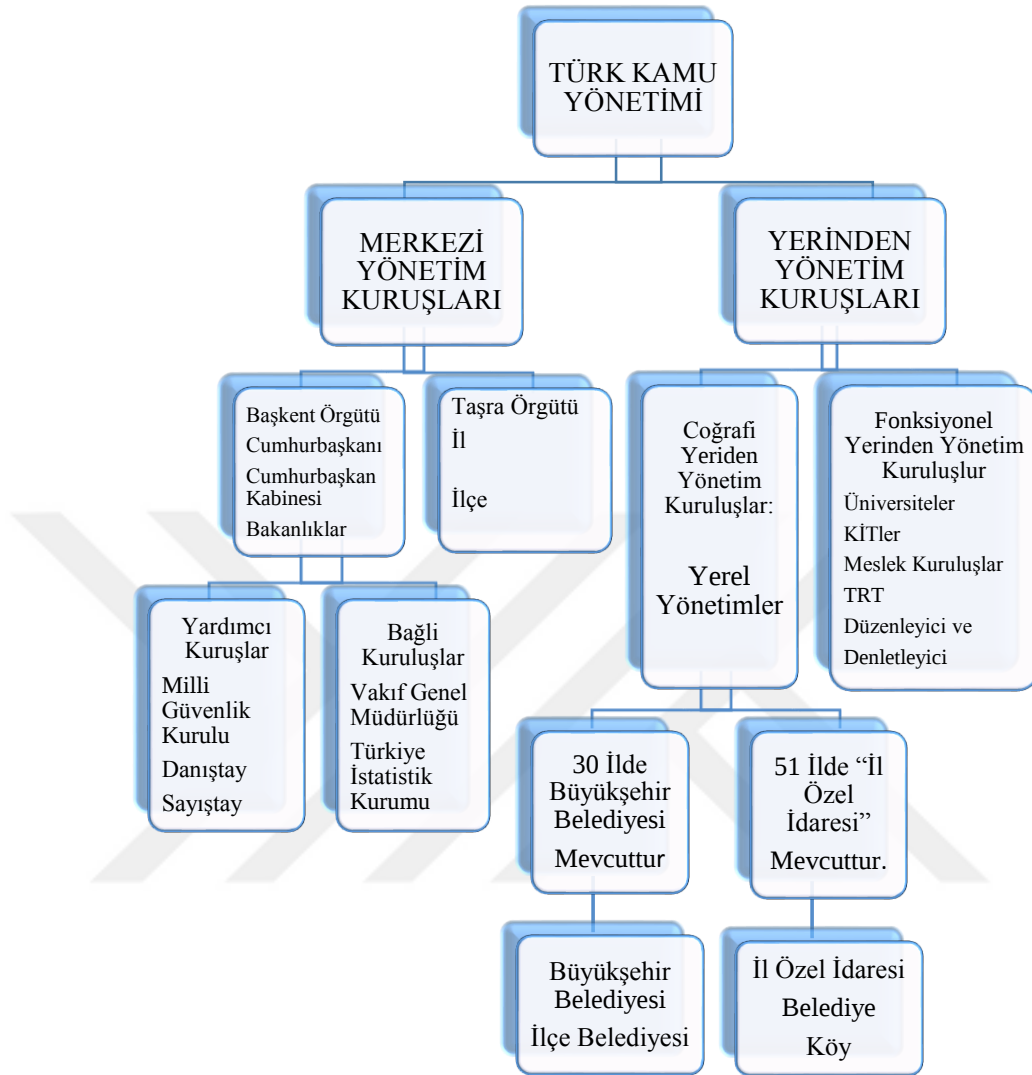
İdari merkeziyetçilik, siyasi merkeziyetçiliğin bir sonucudur. Türkiye’de hem siyasi merkeziyet hem de idari merkeziyet söz konusudur.⁶⁶ Aynı durum İran’da da geçerlidir.

Kamu yönetimi alanında yapılan incelemeler, idari örgütlenmenin merkezden yönetim ve yerinden yönetim olmak üzere iki esasa göre yapıldığını ortaya koymaktadır.

⁶⁵ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 10.

⁶⁶ Eryılmaz, s.107.

Şekil 1: Türkiye’de Kamu Yönetiminin Teşkilat Yapısı

Kaynak: Yazar tarafından kanun numarası 6360 vb mevzuat hükümlerine göre oluşturulmuştur, (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf>).

2.2.2. Yürütme Gücü ve Kamu Yönetiminin Yetkisi ve Görevi

Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir. “Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir”.⁶⁷

Cumhurbaşkanı’nın görev ve yetkileri, nitelikleri, seçimi ve diğer hususlar Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın diğer maddelerinde belirtilmiştir.

⁶⁷ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 8.

2.2.2.1. Cumhurbaşkanı

Cumhurbaşkanı, Devletin başıdır. Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti’ni ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.⁶⁸

2.2.2.1.1. Seçimi

Cumhurbaşkanı’nın görev süresi beş yıldır. Halk tarafından genel oyla seçilir. Türk vatandaşları arasından, en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar, görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır.

Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüzbin seçmen aday gösterebilir.⁶⁹

2.2.2.1.2. Görev ve Yetkileri

Anayasa’nın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyarak yapacağı görev ve kullanacağı yetkileri madde 104’teki gibi yazabiliriz.

Cumhurbaşkanı, yetkilerinden bir kısmını gerektiğinde sınırlarını yazılı olarak belirterek astlarına devredebilir. Ancak devrettiği yetkiyi, gerek gördüğünde kendisi de doğrudan kullanabilir.⁷⁰

2.2.2.2. Cumhurbaşkanı Yardımcıları, Cumhurbaşkanına Vekâlet

Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanı tarafından verilen görevleri yaparlar.

⁶⁸ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 104.

⁶⁹ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 101.

⁷⁰ Mevzuat, **Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf>, (25/12/2019), Sayı 1, Madde 1.

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanlar Cumhurbaşkanına karşı sorumludur.⁷¹

Cumhurbaşkanı, yardımcılarını ile bakanları atar ve görevlerine son verir.⁷²

Türkiye’de 24 Haziran 2018 seçimleri itibariyle yürürlüğe giren yeni sistem ile başbakanlık makamı kaldırılmış ve bakanlıklar Cumhurbaşkanına (yeni adıyla “başkan”) bağlanmıştır. Bu gün Cumhurbaşkanlığı Kabine üyeleri Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve 16 bakandan oluşmaktadır.⁷³

Bu sistem ile beraber parti mensubu başbakan ve parti mensubu olmayan cumhurbaşkanı yerine parti mensubu cumhurbaşkanına sahip bir sistemi getirilmiştir. Bir başka deyişle başbakan, yetkilerini cumhurbaşkanına teslim etmiştir.

Yeni yayınlanma sürecinde, giderek Cumhurbaşkanının yetki, görev ve sorumlulukları artmakta ve belirginleşmektedir.

2.2.2.3. Bakanlıklar ve Bakanlar

“Bakan, bakanlık kuruluşunun en üst amiri olup, bakanlık icraatından ve emri altındakilerin faaliyet ve işlemlerinden sorumlu, bakanlık merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatı ile bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşların faaliyetlerini, işlemlerini ve hesaplarını denetlemekle görevli ve yetkilidir”.⁷⁴

“Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir”.⁷⁵ Bakanlıklar, merkez teşkilatı ile ihtiyaca göre kurulan taşra ve yurtdışı teşkilatından ve bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşlardan meydana gelir.⁷⁶

⁷¹ Mevzuat, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Sayı 1, Madde 17.

⁷² Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 104.

⁷³ TCCBB, **Kabine**, <https://www.tccb.gov.tr/kabine/>, (23.01.2021).

⁷⁴ Mevzuat, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Sayı 1, Madde 503.

⁷⁵ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 106.

⁷⁶ Mevzuat, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Sayı 1, Madde 509.

2.2.3. İdarenin Esasları

İdarenin esasları, Anayasaya göre, 1-idarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği 2- yönetmelikler başlığı altında yer almıştır.

2.2.4. İdarenin Kuruluşu

İdarenin kuruluşu, merkezi idare ve yerel (mahallî idareler) yönetimlerdendir.

2.2.4.1. Merkezî İdare

Türkiye Cumhuriyeti’nde merkezî idare kuruluşu bakımından, 81 il yönetimi bulunmaktadır. İller de kendi içlerinde ilçelere bölünmüştür.⁷⁷ 2019 yılı verilerine göre türkiye’nin mülki idare bölümlerine göre il sayısı: 81,ilçe sayısı: 922 olmuştur.⁷⁸

2.2.4.2 Yerel Yönetimler

“Yerel Yönetimler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.Yerel yönetimlerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir”.⁷⁹

6360 sayılı kanunla, şekil bir’de görüldüğü gibi 30 ilde Büyük Şehir Belediyesi olmak üzere il idaresi sadece 51 ilde “il özel idaresi” olarak “şimdilik” tanımlanmaktadır.⁸⁰

⁷⁷ TÜİK, **Bölgesel İstatistik**, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>, (30.01.2016)

⁷⁸ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, **Mülki İdari Bölümleri**, <https://www.eicisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> (02.02.2020).

⁷⁹ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 127.

⁸⁰ Resmi Gazete, **On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde**, Resmî Gazete Tarihi: 06.12.2012 Resmî Gazete Sayısı: 28489.

2.2.5. Yasama Gücü, Türkiye Büyük Millet Meclisi

“Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi’nindir. Bu yetki devredilemez”.⁸¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen altıyüz⁸² milletvekilinden oluşur. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.⁸³ Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.⁸⁴

“Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir”.⁸⁵

Aşırı siyasi parçalanmayı önlemek amacıyla var olan seçim barajı uygulaması gereğince bir partinin meclise girebilmesi için en az %10 oy toplaması gerekmektedir.⁸⁶

2.2.6. Yargı Gücü

“Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.”⁸⁷ (yapılan kanunların Anayasa ile uygunluğunu denetlemek için yükümlü olan Anayasa Mahkemesi, idari davalar için başvurulabilecek en son mahkeme olan Danıştay, karar ve hükümlerin son inceleme mercii olan Yargıtay vb bağımsız mahkemeler tarafından yönetilmektedir).

⁸¹ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 7.

⁸² Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 75.

⁸³ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Mdde 80.

⁸⁴ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 79.

⁸⁵ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 87.

⁸⁶ Wikipedia, **Seçim Barajı**, https://tr.wikipedia.org/wiki/Seçim_barajı 30.03.2016)

⁸⁷ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 9.

2.2.6.1. Yüksek Seçim Kurulu

Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulu’nundur. Yüksek Seçim Kurulu’nun kararları aleyhine başka bir merciye başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulu, yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.⁸⁸

Yüksek Seçim Kurulu’nun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

2.2.6.2. Yargıtay

Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.⁸⁹

2.2.6.3. Danıştay

Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

⁸⁸ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 79.

⁸⁹ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 154.

Danıştay'ın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.⁹⁰

2.2.6.4. Sayıştay

Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir.

Vergi, benzeri mali yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararları esas alınır.

Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır.⁹¹

2.2.7. Kamu Yönetiminde Denetim ve Türkiye’de Denetim Tipleri

Yönetimin temel fonksiyonlarını “planlama”, “uygulama/ icra” ve “denetim” olarak kısaca üçe ayırabiliriz.

Kamu yönetiminde yapı ve nitelik itibarıyla yozlaşma potansiyeli vardır ve bu, kamu hizmetlerinin niteliğiyle ilgilidir.

Kamu hizmeti genelde “kamu yetkisi”, “kamu kaynağı”, “kamu yararı”, “kanunun denetimi ve gözetimini altında yürütülmesi” gibi dört temel unsurdan meydana gelir. Kamu hizmetleri, kamu yöneticilerine emanet olan bir hizmettir, kamu güvenini ve denetimini gerekli kılar.⁹²

Denetleme, Türk Dil Kurumu’na göre bir işin doğru ve usulüne uygun olarak yapıp yapılmadığını incelemek, murakabe etmek, teftiş ve kontrol etmektir.⁹³

Kamu yönetiminin denetlenmesinde ya da hesap verilebilirliğinde çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bunlar:

⁹⁰ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 155.

⁹¹ Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 160.

⁹² Eryılmaz, s.377-378.

⁹³ Türk Dil Kurumu, **Denetleme**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.559024de052ca0.00384890 (20/08/2014).

2.2.7.1. Yasama Denetimi

Bütün temsili rejimlerde yasama organının “kanun yapma”, “hükümeti denetleme” ve “devlet bütçesini kabul etme” gibi üç temel işlevi bulunmaktadır.

2.2.7.1.1. Siyasi Denetim

Türkiye Büyük Millet Meclisi; Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır.

Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.⁹⁴

2.2.7.1.2. Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık):

Yürütme araçları bakımından yasama organına dayanmakta ve ona bağlı olarak işlev yürütmektedir. Çalışma raporunu yasama organına sunar. Genellikle kamu yönetimine karşı halkın şikâyetlerini inceler; yönetimin aksayan, işlemeyen ve kusurlu yanlarını ortaya çıkarır.⁹⁵

“Kurum, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine idarenin her türlü eylemlerini, işlemlerini, tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde hukuk ve hakkaniyet uygunluğu yönünden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevlidir.”⁹⁶

2.2.7.1.3. Sayıştay

TBMM adına genel ve katma bütçeli dairelerin gelir ve giderleriyle, onların mallarını denetlemek ve sorumluluklarını, hesap ve işlemlerini muhakeme yoluyla kesin hükme bağlamakla ve kanunlarla verilen diğer işleri yapmakla görevli , merkezi bir idari karar ve yargı organı olan Anayasa kuruluşudur. Eski adı Divan-ı

⁹⁴ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde 98.

⁹⁵ Eryılmaz, s.389.

⁹⁶ Kamu Denetçiliği Kurumu, **Kurum Hakkında Bilgi**, <https://www.ombudsman.gov.tr/hakkimizda-/index.html> (20.09.2017)

Muhasebattır.⁹⁷ **Sayıştay** yasal olarak bu kısımda yazıldı ama işlevsel olarak yargı gucu kısmında da yazıldı.

2.2.7.2. İdari Denetimi

İdari denetim; , İç Denetim (Hiyerarşi), . Dış Denetimi (İdari Vesayet) ve Devlet Denetleme Kurulu başlıkları altında incelenir.

2.2.7.2.1. İç Denetim

“iç denetimi”ne bazen “Hiyerarşi denetimi ” denilir.⁹⁸Merkezi sistemde hiyerarşi, devlet idare teşkilatında yer alan makam ve memurların aşağıdan yukarıya doğru birbirlerine basamak basamak ve derece derece bağlanarak baştaki yetkiliye idari bakımdan tabi olması durumudur.⁹⁹ Bu düzeni gerçekleştirme aracı “hiyerarşi gücü” ya da “hiyerarşi” yetkisidir. Merkezi idarenin hiyerarşik yönden en üst (yüksek) makamı bakanlıklardır.

Merkezi idarede yetki ve sorumluluğun bütünlüğü ve birliği “hiyerarşi” denilen bağ ve güçle sağlanır.

2.2.7.2.2. Dış Denetimi

Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.¹⁰⁰ “İdari vesayet”e bazen “dış denetim” denilir. İdari vesayet, merkezi idarenin yerinden yönetim kuruluşlarının işlemlerini veya eylemlerini denetleme, gerektiğinde bozabilme ve onaylama yetkisidir.¹⁰¹

⁹⁷ Sayıştay, **Cumhuriyet Dönemi**, <https://www.sayistay.gov.tr/pages/76cumhuriyetdonemi> (20.08.2015).

⁹⁸ Eryılmaz, s. 387.

⁹⁹ Sancakdar, s.129.

¹⁰⁰ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde, 127.

¹⁰¹ Sancakdar, s.132.

Amaç idarenin bütünlüğünü, devletin birliğini, kamu hizmetlerinin uyumlu biçimde yürütülmesini sağlamak ve toplumun çıkarlarını gözetmektir.

İdari vesayeti, yerel yönetimlerin organları veya işlemleri üzerinde gerçekleştirilebilir.

Bir örnek is park, cadde, sokak adlarının değişimidir. Bu değişimler için de belediye meclisi üye tam sayısının en az 2/3'ünün kararı ve mülki amirin onayı gerekir. Mülki amirin buradaki onaylama işlemi idari vesayettir.

Yerel yönetimlerin birbirleri üzerinde idari vesayet yetkisi yoktur.

2.2.7.2.3. Devlet Denetleme Kurulu

Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanlığına bağlı üst denetleme organıdır. Kurul, başkan ve sekiz üyeden oluşur.

İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının emriyle, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluştaki, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü idari soruşturma, inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar.

Yargı organları, Devlet Denetleme Kurulu'nun görev alanı dışındadır.

Devlet Denetleme Kurulu'nun Başkan ve üyeleri, Cumhurbaşkanınca atanır. Kurul Başkanı ve üyeleri Cumhurbaşkanına karşı sorumludur.

Devlet Denetleme Kurulu'nun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenmiştir¹⁰².

¹⁰² Mevzuat, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf>, (25/12/2019), Sayı 5, Madde 3-4.

2.2.7.3. Yargı Denetimi

Kamu yönetimi üzerinde bir başka kurumsal denetimin aracı yargıdır. İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.¹⁰³ Ayrıca ,Yüksek Seçim Kurulu(Seçimlerin Genel Yönetim ve Denetimi),Danıştay ve Sayıştay yargı denetimi araçları olarak ,yargı gücü kısmında yazıldı.

2.2.7.4. Baskı Grupları ve Kamuoyu Denetimi

Baskı grupları, yönetimi dışardan etkilemeye çalıştıkları gibi, bir de idari komisyonlara katılmak suretiyle idarenin içinde yer alırlar.¹⁰⁴

2.2.7.5. Yönetimde Açıklık

Yönetimde açıklık, katılımcılık, hesap verilebilirliğin geliştirilmesi gibi yöntem ve uygulamalar, bu tür denetimin çağdaş araçlarındandır.

Yönetim, bilgiyi toplayan ve işleyen bir sistemdir. Bunun için bilgi hukukuna ihtiyaç duyulur. Bilgi hukukunu yönlendiren iki temel ilkedен söz edilir. Bunlar gizlilik ve açıklıktır.

Gizlilik, kamu yönetiminin veya bürokrasinin doğasında vardır. Yönetimde gizlilik geleneği, 2003 yılında 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun kabul edilmesiyle birlikte değişmeye başlamıştır (Bilgi Edinme Hakkı, Bilgi verme yükümlülüğü, Bilgi Edinme Hakkı istisnaları)

Açıklık, kamu yönetiminin yönetilenler eliyle denetlenmesinin etkili bir aracıdır.¹⁰⁵

2.2.7.6. Etik Denetimi

Etik kavramı, genel anlamıyla iyi –kötü, doğru-yanlış ile ilgili değerler, ilkeler ve kurallar demektir. Çoğu zaman etik ve ahlak kavramları aynı anlamda

¹⁰³ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde, 125.

¹⁰⁴ Eryılmaz, s.398.

¹⁰⁵ Eryılmaz, s.400-404.

kullanılır. Günümüzde etik kavramının daha evrensel bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Etik, hukuk kavramıyla da yakından ilişkili bir terimdir. Hukuk, büyük ölçüde etik değerlere dayanır. Hukukun amacı, genel olarak adaleti gerçekleştirmektir. Etiğin amacı ise iyiye ve doğruya ulaşmaktır.

Bu ilke ve değerleri benimseyen, karar ve işlemlerinde uygulayan yönetime “etik yönetim” adı verilir.¹⁰⁶

2.3. İRAN’IN KAMU YÖNETİMİ ÖRGÜTLENMESİ VE SİYASET İLİŞKİSİ

İran İslam Cumhuriyeti, kuzeyde Hazar Denizi, güneyde ise Fars ve Umman Körfezi ile çevrili olan Güneybatı Asya’da bir ülkedir. Kara sınırına sahip olan, Komşuları;Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan, Türkmenistan ,Irak, Afganistan ve Pakistan ile sınırlıdır. Başkenti Tahran’dır. İslam devrimi olarak bilinen 1979, İran Devrimi’nden sonra, 1 Nisan 1979’da yapılan referandum sonucunda İran’da İslam Cumhuriyeti resmen ilan edildi. Bugünkü resmi adı İran İslam Cumhuriyeti olan ülke, zaman içinde değişiklikler olmasına rağmen binlerce yıldır devlet sistemine sahiptir. İran nüfusu 2019 yılında yaklaşık 82,913,906 milyon¹⁰⁷ ve yüzölçümü 1,648,195 km² yazabiliriz . İran değişik alanlarda çeşitlilik göstermektedir(örneğin; etnik ve mezhepsel çeşitlilikleri) ve hala OPEC, Birleşmiş Milletler, Bağlantısızlar Hareketi ve İslam Konferansı Örgütü gibi çeşitli uluslararası kuruluşların üyesidir.¹⁰⁸

Devlet, siyaset ve yönetim arasında sıkı bir ilişkinin var olduğundan hareketle, kamu yönetimi felsefesi üzerinde özellikle siyasetin büyük bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Siyaset, eski zamanlara kadar uzanan bir kavramdır. Roma İmparatorluğu’ndan önce, İran İmparatorluğu’nda, Hindistan ve Çin’deki kentlerde de siyasetin olduğunu görmekteyiz. Siyasetin çeşitli anlamları vardır. “Litre”, Robert sözlüğünde siyaset, ülkeye hükmetme bilgisi, beşerî toplumlara hükmetme tekniği ve eylemi ya da devlet veya güç bilimi olarak tanımlanmıştır. Aristo ise siyaset biliminin

¹⁰⁶ Eryılmaz, s.405-407.

¹⁰⁷ World Ometers, (10.02.2020).

¹⁰⁸ Wikipedia, **Yüz Ölçümlerine Göre Ülke Listesi**, https://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C3%BCz%C3%B6l%C3%BCmlerine_g%C3%B6re_%C3%BClkeler_listesi#cite_note-26 (10/02/2020).

konusunun kent (polis)'ten ibaret olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁹ Bir başka tanıma göre siyaset, insan faaliyetlerinin son gayesi olarak tanımlayabileceğimiz hürriyete ulaşmaya şekil veren bir araçtır. Siyaset ayrıca karar verebilme sanatıdır. Halkın yönetime katılımında, rekabetin sağlanmasında ve böylelikle yaşam kalitesinin yükseltilmesinde gereklidir. Kamu yararı, gönüllülük, kamunun hakimiyeti gibi kavramlar olmadıkça siyasete ait temel konular da ortadan kalkacaktır.

Düzen ve güç kavramları, siyasal konuların önemli unsurları arasındadır. Kamusal gücün ve kamu düzeninin sağlanmasında gereklidir. Ülkede yasaların uygulanması ve vergi toplanması, güç kullanımını gerektiren alanlar arasındadır. Bir ülkede hürriyet ve güvenliğin sağlanması, meclis gibi yasaların yapımından sorumlu kuruluşlara bağlıdır.

Siyasetin en önemli konularından biri devlettir. Siyaset felsefesi, ideal devletten söz ederken adalet, bilgi, erdem, ahlak, birlik, hürriyet gibi kavramlarla ilişki kurmaktadır.¹¹⁰ Devlet bazen ülke, bazen işleri yürüten güç, bazen de Bakanlar Kurulu anlamlarında kullanılmaktadır. Hükümdarların görevleri kendi iktidarlarını hâkimiyet bölgelerinde güçlendirmek ve halka hizmet sunmaktır. Bu görevler, yönetim sistemine ait iki önemli görevdir. Hükümet ise belirli bir bölgede yasaları koyan ve uygulayan güçtür. Hükümetin asıl amacı kişilerin can, mal güvenliğini sağlamak ve kişilerin hürriyetlerini korumaktır.

İran İmparatorluğu tarihinde devlet ve yasa sistematığının olduğunu görmek mümkündür. Madler ve Persler dönemlerinde Büyükler Konseyi ve halk topluluğu olarak adlandırılan önemli meclisler vardı. Büyükler Konseyi sülale büyükleri ve savaşçılardan oluşurken, halk topluluğu ise boyların serbest olan tüm bireylerinden oluşmuştu.

Milattan önceki yüzyıllarda İran'da dini bakış açısı bulunuyordu. Persler döneminde yasa ve gücün asıl kaynağının Ahuramezda, uygulayacının ise kral olduğuna inanılırdı. Sasani döneminde Zerdütlük ve Avista dini, ülkenin resmi dini haline gelmiştir. Bu dinde, devlet ve din işlerine birbirine bağlı olmakla birlikte kral bu ikisinin simgesi idi.

Dini bir devlet olma özelliği gösteren ülke, din felsefesini devlet işlerine de yansıtmaktadır. Hz. Süleyman ve Hz. Yusuf örneklerinde olduğu gibi her iki

¹⁰⁹ Seyid Mohemmed Hatemi, **Ez Dünyaye Şehir Ta Şehire Dünya**, Neşre Ney, Tahran, 1994, s.18

¹¹⁰ Hüseyin Beşiriye, **Dershayı Beraye Demokrasi**, Negah, Tahran, 2001, .s. 2.

peygamber de toplumun hem dünya (vatandaşların refahı, kamu yararı, yasa derlemeyi gerçekleştirmek) hem de ahiretteki mutluluğunu hedef almışlardır. Bir diğer önemli örnek de Hz. Muhammed'dir. Hz. Muhammed'in de Medine şehrinde, İran ve Roma'ya elçiler ile mektup göndermek, orduyu yönetmek, halkın refahıyla ilgilenmek, hakemlik yapmak, yargının uygulanmasını sağlamak ve vali tayin etmek gibi çeşitli devlet işlerini yerine getirdiğini görmekteyiz. Aslında bu tür çalışmalar toplumların ayakta kalabilmesi için yapılması gereken önemli adımlardır. Bunların uygulamaya geçirilmesi ise yasalarla mümkün olacaktır. İslami hükümet kurulduğunda, yasalar hükümetten ayrı olamazlar.

Yeniçağda, eski felsefi ve siyasal tartışmalar ideolojik olarak devam etmektedir. Yeniçağda, eski çağda tartışılan hürriyet, adalet, refah, güven gibi kavramlar özel çıkarları gerçekleştirmek doğrultusunda tartışılmaktadır.

Bütün toplumlardaki insanlar hükümet türü ve yöntemlerini seçme yetkisine sahiptirler. Müslümanların dini kitabında hiçbir kavmin kaderinin kendileri istemediği sürece değiştirilemeyeceği belirtilmiştir. Öte yandan bu konuda herhangi bir zorunluluk bulunmamaktadır. İnsanların istedikleri takdirde dini hükümet kurmaları doğaldır. İran devlet görüşü buna bir örnektir.

Günümüzde İran İslam Cumhuriyeti, dini bir devlet olarak "Vilayet-e Fakih" görüşüne dayanmaktadır. Vilayet-e Fakih, bazı Şii görüşlerinde masum (günahsız) imamın yokluğunda ortaya çıkan siyasal ve dini bir sistemdir. Şiilik 12 imama, Vilayet e Fakih ise İmamet konusuna dayanmaktadır. Bu fikir eskiden beri olmasına rağmen İmam Humeyni tarafından tanıtılıp uygulanmıştır. Dini lider sadece diyanet işlerinden değil, yönetim, siyaset, mali ve cezai diğer işlerden de sorumludur.

Literatürde "veli" kelimesi çok farklı anlamlarda kullanılmakla beraber genel olarak tanımı, bir insanın mal ve canla ilgili kararlarında onu gözetimi altına alan kişidir. Bir başka deyişle, insanların başına geçen kişi olarak da tanımlamak mümkündür. Bu kişiler, Ayetullahol Ozma yani Büyük Ayetullah olurlar. "Fakih" ise kelime anlamı olarak herşeyi çok iyi ve derinlemesine bilen kişidir. Bir diğer anlamıyla fakih, adil kişi anlamına gelmektedir. İslam ulemasına göre fakih ise yeni hükümler yaratan ve bunları topluma sunan kişidir. Veli ve fakih kelimelerinin anlamlarından yola çıkarak Vilayet-e Fakih, herşeyi derinlemesine bilen ve adil olan bir kişinin topluma liderlik yapmasıdır. İran devleti Vilayet-e Fakih görüşüne

dayalıdır.

İran’da meşrutiyetin dayanağıyla ilgili iki görüş mevcuttur. Bir görüşe göre, günahsız olan imam olduğunda ve temsilcisinin olmadığı durumlarda, dini lider genel seçim ve oyla meşrutiyet kazanır. Halk Fakihî hükümeti seçer. Buna “Vilayet e Fakihî” seçimi denir. Diğer bir görüşe göre ise, dini lider günahsız olan imam tarafından atandığı için meşruiyet kazanır. Buna ise “Vilayet e Fakihî Atanma” görüşü denir.

Vilayet-e Mutlegeye Fakih kelimesi 1989 yılında Anayasaya girmiştir¹¹¹. Buna göre, günahsız olan imamın tüm yetkileri hükümet eden fakih’a aktarılmıştır. Anayasanın 5. maddesine göre, Lider, adil, korkusuz, tedbirli olma gibi özelliklere sahiptir. Halk onu Liderliğe kabul etmiştir. İran’da kuvvetler ayrımı üzere, üç güç ,yani yasama, yürütme ve yargı şu anda bulunmaktadır.¹¹²

Yukarıda sayılan bu üç güç de vilayet-e fakihe ismi verilen lider (Makam e Muezzem e Rehberi) bağlıdır ve onun alt kademesi sayılarak, gözetimi altında çalışmaktadır. Birbirinden bağımsız olan bu üç güç, Liderlik (Makam e Muezzem e Rehberi) Makamı tarafından kontrol edilmektedir. Liderlik makamı, ülkenin en yüksek siyasi ve dini makamıdır. Ülke teşkilatlarının en üstünde yer alan Liderlik Makamı’nda Lider, kendi görevlerinin ve yetkilerinin bazılarını başka kişilere devredebilmektedir. İran Anayasası’nın 107. Maddesine göre yasalar karşısında lider, ülkenin diğer insanlarıyla eşit konumdadır ve “Hubregan e Rehberi Meclisi” tarafından seçilmektedir.

2.3.1. Liderlik Makamı: (Makam e Muezzem e Rehberi)

Liderlik Makamı’nın görev ve yetkileri şunlardır:

1. İran İslam Cumhuriyeti genel politikasını, hükümet yararını belirleyen kurul olan yani Ülkenin Maslahatını Teşhis Eden Kurul’a (Mecm E Teşhis E Meslehet E Nizam) danışarak belirlemek.
2. Hükümetin genel politikasının uygulanmasını denetlemek

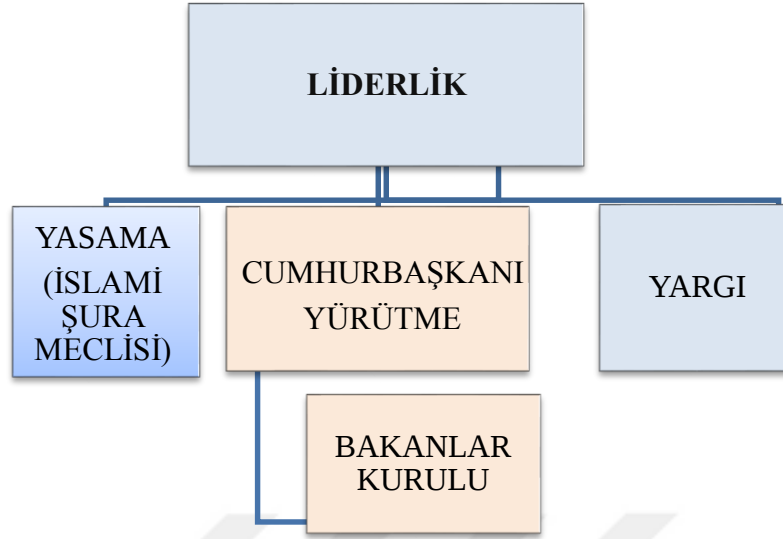
¹¹¹ Devrimden sonra, Aralık 1979’da İran’ın ilk Anayasası referandumla kabul edildi, sadece İran İslam Cumhuriyeti döneminin Anayasasında, 1989’da değişim yapılmıştır, İran’ın Anayasası 14 bölümden ve 177 maddeden oluşur.

¹¹² İran İslam Cumhuriyetinin Anayasası, **ایران اسلامی جمهوری اساسی قانون** - پژوهشها مرکز - https://rc.majlis.ir/fa/content/iran_constitution, 1989, Madde 57, 25.03.2015.

3. Referandum fermanı vermek
4. Silahlı Kuvvetlere genel komutanlık etmek
5. Görevlendirme, azletme ve istifaları kabul etmek. Sunulan istifalar şunlardır:
 - Koruyucu Şurasının (Nıgehban Şurası) fakihleri
 - Yargı gücünün en yüksek makamı
 - İran İslam Cumhuriyeti Radyo Televizyon Kurumları Başkanı
 - Ordunun ortak savaş erkanı komutanı
 - İslami İnkılap'ın Sipah-e Pasdaran (Devrim Ordusu) genel komutanı
 - Askeri ve polis kuvvetlerinin yüksek komutanları
6. Anlaşmazlıkları çözmek ve güçler arası ilişkileri düzenlemek
7. Normal yöntemlerle çözülemeyen hükümet sorunlarını, hükümet yararını belirleyen kurul yardımıyla çözmek
8. Halk oyuyla seçilen Cumhurbaşkanı'nın resmen göreve başlama fermanını imzalamak
9. Cumhurbaşkanı'nı görevden almak
 - Yüksek Yargıtay'ın, Cumhurbaşkanı'nı yasal görevleri aksine çalışması dolayısıyla görevden alması
 - İslami Şura Meclisi'nin, Cumhurbaşkanı'nın uygun olmadığına dair verdiği oyla görevden alması
10. Yargı gücü başkanının da önerisini aldıktan sonra cezaları hafifletmek ya da ceza affı getirmek
11. Savaş ilanı veya barış kararı vermek (Tek yetkili kişidir)¹¹³

¹¹³ İran İslam Cumhuriyetinin Anayasası, 1989, Madde 110.

Şekil 2: İran Devletinin Genel Şeması

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti Anayasasından yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.(2015)

Yukarıda sayılan bu üç güç, vilayet-e fakihe ismi verilen lider bağlıdır ve Cumhurbaşkanı liderden sonra ülkenin en başıdır.

Şekil 3: İran İslam İran Devletinin Bütünlük ve Merkezi Sisteminin Şeması

Kaynak: İran İslam Cumhuriyetinin Anayasasından yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.(2015)

Yukarıda adı geçen Hubregan-e Rehberi Meclisi, Ülkenin Maslahatını Teşhis Eden Kurul (Mecm E Teşhis E Meslehet E Nizam) ve Koruyucu Şurası'nın (Nigehban Şurası) oluşumları ve görevleri aşağıda kısaca açıklanacaktır:

2.3.2. Uzmanlar Meclisi (Hubregan E Rehberi Meclisi)

Uzmanlar Meclisi (Hubregan E Rehberi Meclisi) Anayasa'nın 107. ve 108. maddelerine dayanarak sekiz yıllığına genel oy ile seçilen 86 yetenekli ve eğitimli uzman fakihden oluşmaktadır. Yılda bir kez toplanan meclisin başlıca görevleri, Anayasa'nın 107. ve 111. maddelerine dayanarak İran'ın dini liderini seçmek, kontrol etmek ve görevden almaktır. Yasaya göre lider, bazı özelliklere sahip olmalıdır. Bu özelliklerini kaybederse görevden alınır. Koruyucu Şurası ise adayların yeterliliğini belirler.

2.3.3. Koruyucu Şurası (Nigehban Şurası)

Nigehban, Farsçada koruyucu anlamına gelmektedir. Anayasa'nın 91, 92, 98 ve 99. maddelerine göre İslami Parlamento'nun onayladığı yasaların Anayasaya ve İslami kurallara aykırı olması durumunda, Anayasayı ve İslami kuralları korumak amacıyla Nigehban Şurası adında bir kurul düzenlenmektedir.

12 üyeden oluşan kurulun 6'sı ülkenin günlük sorunlarına karşı duyarlı olan adil, bilgin ve lider kişiler tarafından seçilen fakihlerden; kalan kısmı da yargı gücü başkanı tarafından İslami parlamento'ya tanıtılan ve hukukçular arasından parlamento oyu ile seçilen, hukukun çeşitli dallarında uzman hukukçulardan oluşmaktadır.

Fakihler ve hukukçular, 6 yıllık süre için seçilmektedir. Ancak her 3 yıl sonunda kura çekilerek üyelerin yerleri değiştirilip yerlerine yeni üyeler getirilmektedir.

Koruyucu Şurası'nın görevleri şunlardır:

- Anayasa'nın 4. maddesine göre yasalar İslami kuralara aykırı olmamalıdır. Aykırı olan yasaları teşhis etmek, şuranın görevleri arasındadır. Yasanın Anayasaya veya şariat kurallarına uygun olmaması durumunda meclise geri gönderilmesi mümkündür.

- Anayasa'nın yorumlanması ve ¾ oranında üyeyle onaylanması,
- Seçimleri kontrol etmek (Cumhurbaşkanı seçimi, Hubregan-e Rehberi Meclisi seçimi, Meclis-i Şurayı İslami seçimi gibi) Seçimlerin uygulamasını ise devlet tarafından başka bir kurul yapmaktadır. Şehir ve Köy İslami Şurası seçimleri ve kontrolü de meclis tarafından yapılmaktadır.

2.3.4. Ülkenin Maslahatını Teşhis Eden Kurul (Mecm E Teşhis E Meslehet E Nizam)

Mecm E Teşhis E Meslehet E Nizam ,olarak adlandırılan bu kurul, Anayasa'nın 112. maddesine göre düzenlenmektedir. Hem sabit hem de değişken üyeleri bulunmaktadır. Hukuki üyeler [devletin temel organlarının (yasama, yürütme, yargı) baş makamları ve ilgili bakanlar, hakiki üyeler ve bilgin kişiler], kurula ait üyeler belirlendikten sonra Liderlik Makamı tarafından atanır.

Kurulun görevleri şunlardır:

- Anayasa'nın 112. maddesine göre mecliste onaylanan yasalar, Koruyucu Şurası'na şeriat kurallarına ve Anayasaya aykırı görülürse ve meclis hükümet maslahatını dikkate alarak Şuranın olumlu oyunu kazanamazsa, konu bu kurul tarafından incelenecek ve son karar da yine bu kurul tarafından verilecektir. Bir başka deyişle kurul, Meclis ve Koruyucu Şurası (Nıgehban Şurası) arasındaki anlaşmazlıklarda çözüm bulma yetkisine sahiptir.
- Liderlik makamına danışmanlık hizmeti yapmak.
- Yasada bahsedilen diğer görevler ise, Liderlik makamının emriyle kurulun başkanı tarafından düzenlenmektedir.

2.3.5. Yürütme Gücü

Hükümet, ülke politikasını belirlemekten ve halka daha iyi yaşam koşulları sağlamaktan sorumlu olan kişilerden oluşan bir yapıdır. İdari sistem ise hükümetin kontrolü altındadır. Bu sistemde çok sayıda memur yasaların, tüzüklerin ve diğer emirlerin uygulanmasında görevlidir. Hükümet ve idari sistem arasında bir hiyerarşi vardır. Hükümetin yürüttüğü kamu işlerinin özellikleri şunlardır:

- Kamu yararının gözetilmesi (istisnalar hariç),
- Devlet aracılığıyla üretilen mal ve hizmetlerin tekel ya da yarı tekel niteliğinde olması,
- Yapılan çalışmaların yasa çerçevesinde olması,
- Halkın, kurumların çalışmalarına ve davranışlarına ilgili olması,
- Devletin kar amacı gütmeyen kamusal ihtiyaçları karşılaması,
- Devlete ait hizmetlerin sunulmasında kesintisizlik ve devamlılığın olması,
- Devletin hizmet alanının geniş olması,
- Devlet kurumu liderlerinin yetenek, beceri dışında esnek ve geniş bir bakış açısına sahip olması.

İran'da idari teşkilatın, politikaların oluşturulmasında temel rolleri vardır. İdari yöneticiler, yasaların oluşturulması konusunda yasa koyucuya taslak halinde önerilerde bulunurlar. Bunlar hiyerarşi yoluyla devlet kurumuna ulaştırılır. Bu durum bize idare ve kamu politikası arasındaki bağlantıyı göstermektedir.

İran bürokrasisinin hantallığı ve halkın katılımının az olması, kamu işlerinin işleyişini aksatan konular arasındadır. Nitekim Anayasa'nın 3. maddesinin 10. bendinde gereksiz teşkilatların ortadan kaldırılması vurgulanmaktadır. Öte yandan aynı maddenin 8. bendinde halkın siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel kaderlerini belirlemede ortaklık yapmalarının devlete ait bir görev olduğu açıkça belirtilmektedir. Devlete ait görevler şunlardır:¹¹⁴

1. Devletin bazı görevlerini özel sektöre devretmek,
2. Yerel sorumlulara gereken yetkileri vermek,
3. İşlerin yavaş işlenmesini önlemek amacıyla devlet dairelerindeki sistemleri ve işlerin icra yöntemlerini iyileştirmek,
4. Bölgeleri geliştirmek ve bölgesel dengeler oluşturmak,
5. Sosyal adaleti sağlamak,
6. Halkın asgari geçim düzeyini sağlamak ve bütün halkın asgari (temel) ihtiyaçlarını karşılamak,
7. İdari düzen ve disiplin oluşturmak ve paralel teşkilatları ortadan kaldırmak,
8. Bürokrasiyi (kırtasiyeciliği) kaldırmak,

¹¹⁴İran İslam Cumhuriyetinin 4. Kalkınma Planı, **İran İslam Cumhuriyeti Dördüncü Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Kalkınma Planı Kanunu**, <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/94202>, 12.06.2019.

9. Karmaşık sistem planlamasını anlanabilirliğe doğru değiştirmek,
10. İdari teşkilatı düzeltmek,
11. Halkın güvenliğini korumak, yasalara karşı saygılı olmak ve sosyal düzeni sağlamak
12. Kaynakları adaletli paylaştırmak, sosyal güvenceyi sağlamak ve sosyal adaletin geręekleřtirilmesi noktasında çaba sarf etmek,
13. Halkın faydalanma oranını yükseltmek,
14. Ülkenin yargısal, nezaret ve icra yapısını düzeltmek,
15. Çeşitli alanlarda sivil toplum kuruluşlarının kurulmasına izin vermek ve bunları teşvik etmek, devlet hakimiyetinin uygulamasına zarar vermeyen devlete ait ekonomik - icrasal ve bayındırlık çalışmalarının bir kısmını halka devretmek,
16. Çevreyi korumak,
17. Milli birlik ve dayanışmayı, sosyal anlaşma ruhunu sağlamak.

2.3.5.1. Kamu Yönetiminin Yapısı ve Görevleri

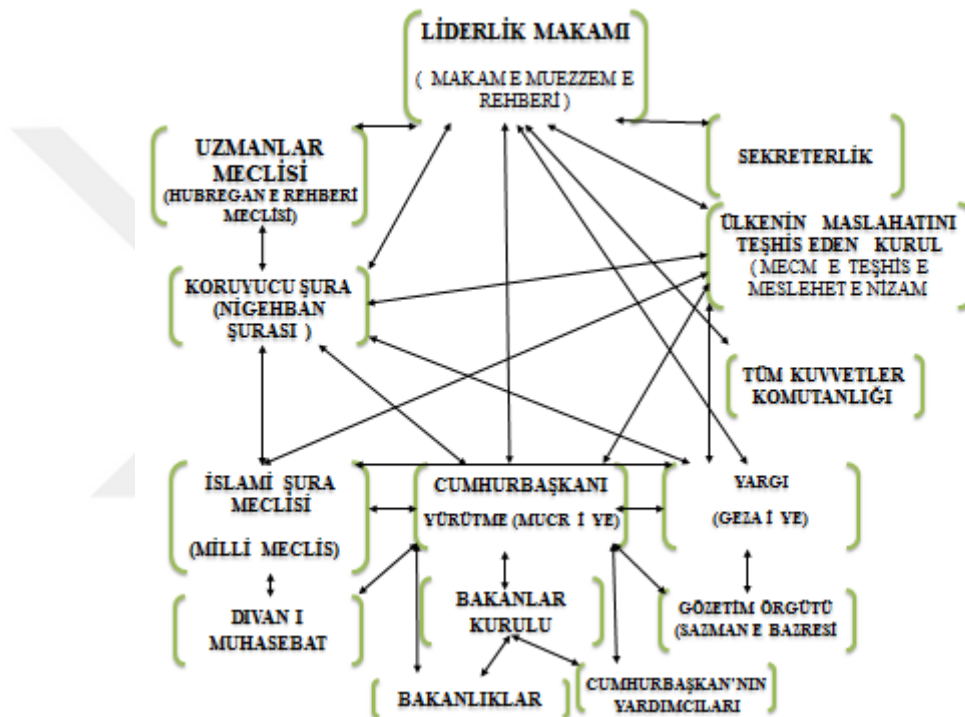
Yürütme gücü tarafından yapılan işler, siyasal faaliyetler ve idari faaliyetler olmak üzere iki kanattan oluşmaktadır.

- **Siyasal faaliyetler:** Diplomatik ilişkiler, dış bağlantılar, diğer güçler veya meclisle bağlantı siyasal faaliyetler içinde değerlendirilebilir.
- **İdari faaliyetler:** Toplum düzenini korumak, kamu hizmetlerini ve işlerini yerine getirmek idari faaliyetler arasındadır.

2.3.5.2. İran’da Yürütme Gücü ve İdari Faaliyetler

Merkeziyetçi bir devlet yapısına sahip olan İran’da idari görevler Bakanlık ismi verilen büyük kurumsal birimler arasında paylaştırılmıştır. Bu görevler, Bakanlıklarda bir bakanın gözetiminde yürütölmektedir. Bakanlıklar, ölkedeki illere ve bölgelere göre işleri yürütmek üzere özel teşkilat ve hiyerarşiye sahiptirler. Bununla beraber, birtakım kamu işleri doğrudan bakanlıklar tarafından değil, yerel idareler tarafından yapılmaktadır. Ayrıca bazı görevler de ilgili Bakanlık gözetimi altında çalışan kamu kurumlarına verilmiştir. Günümüzde bazı kamu işleri de artık özel sektör tarafından yapılmaya başlanmıştır. Bunlara ek olarak, meslek kurumları

gibi kendi uzmanlık alanlarında çalışan kurumlar da vardır. Avukatlar Odası, Hekimler Odası, Mühendisler Odası vb. buna örnek gösterilebilir. Esnaf işleri ise “Nizam e Sınıfı” adı verilir. Bu gruptakiler, kuruluş yasalarını meclisten onay alarak oluştururlar ve bazı özel avantajlara sahiptirler. Örneğin kendi üyeleri üzerine devlet hâkimiyetini uygulayabilirler. Bu nedenle, bu gruptakileri kamu kuruluşları arasında saymak mümkündür. Bir diğer grup ise, sendikalar ve sivil toplum kuruluşlarıdır.

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti Anayasasından yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (2018)

1. Merkezi yönetim ve bakanlıkların merkezleri organizasyonları
 - A. başkent merkez organizasyonu
 - B. illerdeki devlet organizasyonu
2. Yerel Yönetimler
 - A. Şehirler İslam Şurası ve belediyeler ve büyükşehir belediyeler
 - B. Köyler İslam Şurası
3. Başta Sanayi ve Ticaret Odaları olmak üzere Özel Sektör ve Meslek Odaları, Avukatlık

Bürosu, Hemşirelik Bürosu vb.

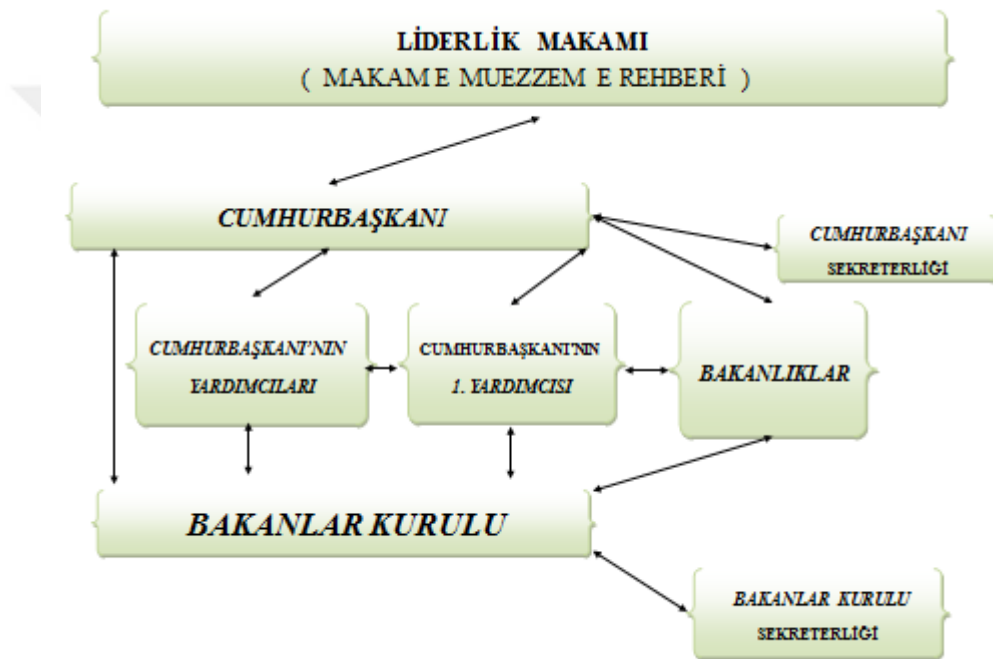
4. umumi teşkilatlar

5. STK'lar / NGO'S

6. Sendikalar (Örneğin: işçiler Sendikası)

7. Kooperatif/Kooperatifler (Teavoni/Teavoniler denilen bir nevi kooperatifçilik gibi ortak iş yapmaktır)

Şekil 5: İran'ın Bakanlar Kurulu Şeması

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti Anayasasından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (2018)

2.3.5.3. Cumhurbaşkanı

İran Anayasasına göre Liderlik makamından sonra, Cumhurbaşkanı, ülkenin en yüksek kademedeki resmi makamıdır.¹¹⁵ Başkan adayları, İslam devrimine ve Anayasa bağlılıklarından emin olmak için Koruyucu Şurası'ndan onay almalıdır.

Cumhurbaşkanı, halkın oyuyla dört yıllığına ve en fazla iki kere seçilebilmektedir. Resmi göreve başlamak ancak Liderlik Makamı (Makam E

¹¹⁵ İran İslam Cumhuriyeti Anayasası, 1989, Madde 113.

Muezzem E Rehberi) imzasıyla mümkündür. Seçimi onaylamak ise Koruyucu Şurası'na (Nigehban Şurası'na) aittir.¹¹⁶ Cumhurbaşkanı; milletin, Liderlik Makamı'nın ve İslami Şura Meclisi'nin önde gelen sorumlusudur.¹¹⁷ Cumhurbaşkanı, bakanların da başkanıdır ve onlardan sorumludur.¹¹⁸ Cumhurbaşkanı'nın bazı görev ve yetkileri şunlardır:

1. Anayasa'nın yürütülmesi,
2. Bakanların atanması (meclisin onaylamasıyla) ve görevlerinden alınması,
4. Anlaşmaların vb. imzalanması,
5. Emniyet Yüksek Şurası'nın başkanlığını yapmak,
6. Başka ülkelere elçi göndermek,
7. Planlama, bütçe ve istihdam işlevlerinin başkanlığını yapmak.

Yürütme gücünde, Cumhurbaşkanından sonra en yüksek siyasi ve idari makam Bakanlar Kuruludur. Birçok ülkede uygulananın aksine İran'da hükümet (yürütme gücü) orduyu kontrol etmez.

İran 4. Kalkınma Planı'nın 114. ve 115. maddelerine göre ülkede İdari Yüksek Şurası ve Yönetimi Kalkındırma Şurası, yasaya göre belli üyelerle Cumhurbaşkanının başkanlığında kurulur. Bunların bazı görevleri şunlardır:

1. Devleti minimal devlet haline dönüştürmek (görevli sayısını aza indirip görev ve sorumlulukları paylaştırarak devletin çalışmalarını hızlandırmak),
2. Devletin bazı görevlerini yerel yönetimlere ve özel sektöre devretmek.

Cumhurbaşkanı, yürütme organı ve Bakanlar Kurulu'nun başkanıdır. Cumhurbaşkanı hem kendinin hem de Bakanlar Kurulu'nun yaptığı işlere ve aldığı kararlara karşı sorumludur. Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanı'ndan sonra en yüksek siyasi ve idari makamdır.

Diğer ülkelerde olduğu gibi İran'da da kamu hizmetleri yürütme gücü içerisinde yer almaktadır. Bu hizmetlerin yerine getirilebilmesi için il sistemi ve bakanlıklar vardır. Ama günümüzde yasalarla bölgeselleşmeye doğru gidilmeye çalışılmaktadır.¹¹⁹

¹¹⁶ İran İslam Cumhuriyetinin Anayasası, 1989, Madde 110-114-118.

¹¹⁷ İran İslam Cumhuriyetinin Anayasası, 1989, Madde 122.

¹¹⁸ İran İslam Cumhuriyetinin Anayasası, 1989, Madde 134.

¹¹⁹ İran İslam Cumhuriyetinin 3. Kalkınma Planı, **İran İslam Cumhuriyeti Üçüncü Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Kalkınma Planı Kanunu**, <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/93301>, 12.06.2019;

Şekil 6: İran'ın Yönetsel Yapısının Hiyerarşi Şeması

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti yapısal yasalarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.(2018)¹²⁰

2.3.5.4. Bakanlar Kurulu

Bakanlar Kurulu, bakanlardan ve Cumhurbaşkanı yardımcılarında meydana gelir. Bakanlar, İslami Şura Meclisi tarafından onaylanarak seçilir ve 19 kişiden oluşur. Cumhurbaşkanı yardımcılarını ise 11 kişiden oluşur.¹²¹

2.3.5.4. Bakanlıklar

Bakanlıkların başında bakanlar bulunur ve bakanlar devletin amaçlarını gerçekleştirirler. Her bakan hem kendinin hem de bakanlar kurulunun işlerine ve kararlarına karşı sorumludur. Bakanlıklar çeşitli yardımcı kurumlardan ve genel müdürlüklerden oluşmaktadır.

İran İslam Cumhuriyetinin 4. Kalkınma Planı, **İran İslam Cumhuriyeti Dördüncü Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Kalkınma Planı Kanunu**, <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/94202>, 12.06.2019.

¹²⁰ Amar, **İran Yürütme Yönetmeliği**, https://www.amar.org.ir/Portals/0/geoact62_r.pdf, 20.12.2019

¹²¹ President, **İran Ülkesi Bakanlar Kurulu**, <http://president.ir/fa/president/cabinet>, (20/12/2019)

İran'ın idari yapısında ostanlar (vilayet benzeri yapı, il) ve her ostanda birkaç şahstan bulunur. Her Ostan'da Şhrestan sayısı farklı olabilir. Bir şehrestan en az 2 behşten oluşur (İstisnalar harç). Her behş ise en az bir şehirden ve iki dehestandan olmak üzere yönetim yapısı kabul edilir. Bir dehestan o bölgenin köylerinden ve ve yapısından oluşmasına rağmen şu anda yönetim yapısına sahip değildir. .

Bakanlıkların taşra teşkilatını illerde, genel müdürü ve şehrestanlarda ise şehrestan müdürü temsil eder. şehrestan müdürü ,hem il müdürü tarafından atanar, hemde genel müdürü temsil eder.¹²²

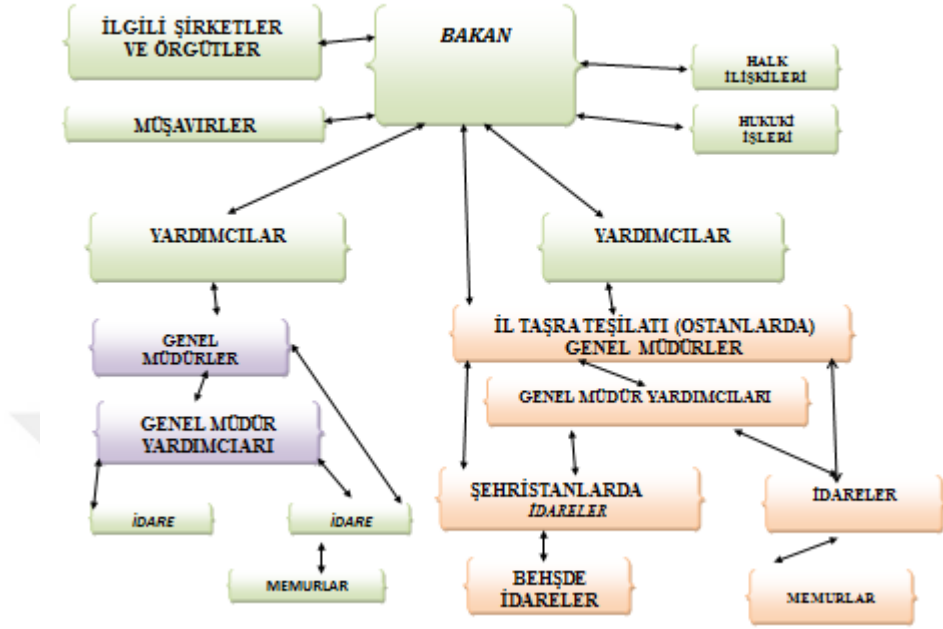
İran'da 2019 yılı son verilerine göre 31 il, (ek, 2), 448 şahstan, yaklaşık 1354 şehir, 1099 bahş, 2637 dehestan ve yörüklerin barındığı 98400 muhtelif köy ve merkez bulunmaktadır.¹²³

Ülke içerisinde iller dışında her tür birleştirme, ayırma, değiştirme, isim seçme ve değiştirme işlemleri İçişleri Bakanlığı'nın önerisi ve Bakanlar Kurulunun onayıyla olmaktadır. İller hakkındaki öneri ve teyit etme hakkı ise parlamentoya aittir. İçişleri Bakanlığı, devletin genel politikasını uygulamakla sorumlu olduğundan idari kuruluşlar içinde önemli bir yere sahiptir.

¹²² Yousef Bashiri, İran'da Afet Yönetimin Teşkilatlanması, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 2: 62-63.

¹²³ Wikipedia, **İran Ülkesinde Bölüm İstatistikleri**, <https://bit.ly/2Y0gmR5> (20.01.2019)

Şekil 7: İran’da Bir Bakanlığın Genel Şeması

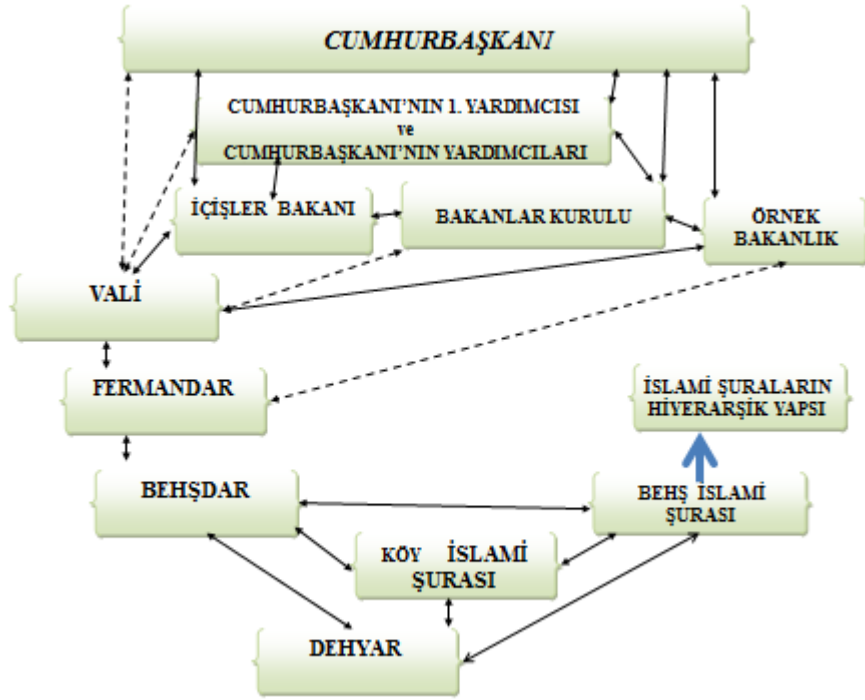

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti teşkilat yasalarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur(2017).

Vali, illerde devletin temsilcisi olarak hem düzeninin koruyucusudur ve hem de uygulayıcısıdır. Askerlik ve devlet işleri illerde ayrı ayrı yürütülür ama vali eşgüdümünü sağlar. İçişleri Bakanı valini, Bakanlar Kuruluna önerir ve onlar valinin atanmasını hakkında karar verir ve onaylar. Ancak bir sonraki aşamada valilik fermanı Cumhurbaşkanı tarafından imzalanır ve bu imzadan sonra yürürlüğe girer.

İllerde vali farklı şuralara başkanlık eder, örneğin; idari şuraları, planlama şuraları ,sağlık şuraları vb . İdari, planlama ,sağlık şuraları vb kanunda belirtilen üyelerden oluşur. İllerde bunların amacı ve görevleri koordinasyonu sağlamaktır.

Şekil 8: İran'da İl Yapısında Hiyerarşik İlişkiler

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti yapısal ve yerel yönetim yasalarından yasalarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.(2019)

İran'da devrimden önce denilen “şehir encümeni” devrimden sonra şehir ve köy İslami şuraları ismini taşımıştır ve yeniden başka bir yasa ve yapı üzere işe başlamıştır.

2.3.6. Şehir ve Köy İslami Şurası

İran'da şehir ve köy meclislerine üye olacak adaylar, halk oylamasıyla dört yıllık bir süre için seçiliyor. Yerel yönetimler seçimlerin kontrolü başka genel seçimler gibi değil, belki bu seçimde kontrol ve onaylamak tüm aşamalarda, İslami Şura Meclisi'ne(Milli Meclise) aittir. Yerel yönetimler seçimlerin uygulaması devlet tarafından yürütülür ama bu işler başka bir geçici kurul tarafından çalışdırılır.

Şehir ve Köy İslami Şuraları vb. şuralar (bahş, şehristan ,il vb) ülkenin karar organları¹²⁴ ve yönetimleridirler. 1999 yılında yapılan ilk yerel seçimlere kadar

¹²⁴ İran İslam Cumhuriyetinin Anayasası, 1989, Madde 7.

bu maddenin uygulanmadığını görüyoruz. Bölgelerinin refah düzeyini yükseltmek için Şehir ve Köy İslam Şuraları; sosyal, kültürel, eğitimsel, sağlık ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayacak faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve uygulanmasına yönelik milli paydanın planlanması ve düzenlenmesi için çalışmaktadırlar.

Mahalli idarelerin yaygınlaşması, halkın katılım seviyesini artırarak devlet ve kamu yönetim ve başka sistem ve teşkilatlar ile yerel halk arasında güveni seviyesini yükseltmek için önemli bir araçtır. Bunların görevleri 3. Bölüm’de yazılacaktır.

21. yüzyılda bilginin yaygınlaşması nedeniyle ve uzman kişilerin sayısının artmasıyla birlikte, daha önce yürütme organı dışında olan bu uzmanlar ,yerel yönetimler aracılığıyla karar alma organlarında aktif rol alacaklardır. Halkın yerel organlar aracılığıyla yönetime katılımı devlete yardımcı olacağı gibi devletin milli gücünü de artıracaktır.

Devletlerin giderek küçüldüğü (minimal devlet) günümüz toplumlarında, devletle ilgili görevleri yerine getiren diğer yapıların güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumda bu görevleri yerine getirecek yapıların yasal ve yapısal sorunlarının çözülmesi ve güçlendirilmesi önem arz etmektedir. Yerel yönetimleri yasal ve yapısal olarak güçlendirerek katılımı güçlendirmek mümkündür. Bu ikisi aslında birbiriyle etkileşim halinde olan konulardır.

2.3.7. Yasama Gücü, İslami Şura Meclisi (Milli Meclis)

İran, tek meclisli bir yapıya sahiptir. İslami Şura Meclisi (Milli Meclis), dört yıllığına seçilen 290 üyeden oluşmaktadır. Yasama faaliyetlerini yürütmek, uluslararası antlaşmaları değerlendirmek ve ulusal bütçeyi onaylamak meclisin görevleri arasındadır. Tüm meclis üyeleri ve meclisteki tüm yasama çalışmaları Koruyucu Şurası (Nigehban Şurası) tarafından onaylanmak zorundadır.¹²⁵

2.3.8. Yargı Gücü

Yargı sisteminin içinde medeni, ceza, idare ve ticaret gibi kanun konuları ilgilendiren mahkemelerin yanı sıra ulusal güvenlik gibi konuları da kapsayan

¹²⁵ İran İslam Cumhuriyetinin Anayasası, 1989, Madde 72.

devrim mahkemeleri bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, din adamları tarafından işlendiği öne sürülen suçlara bakmakla görevli olan bir mahkeme vardır. Bu mahkeme, Özel Din Adamları Yargılama Mahkemesidir. Yargı sistemi başkanını ise Lirdelik Makamı görevlendirir.

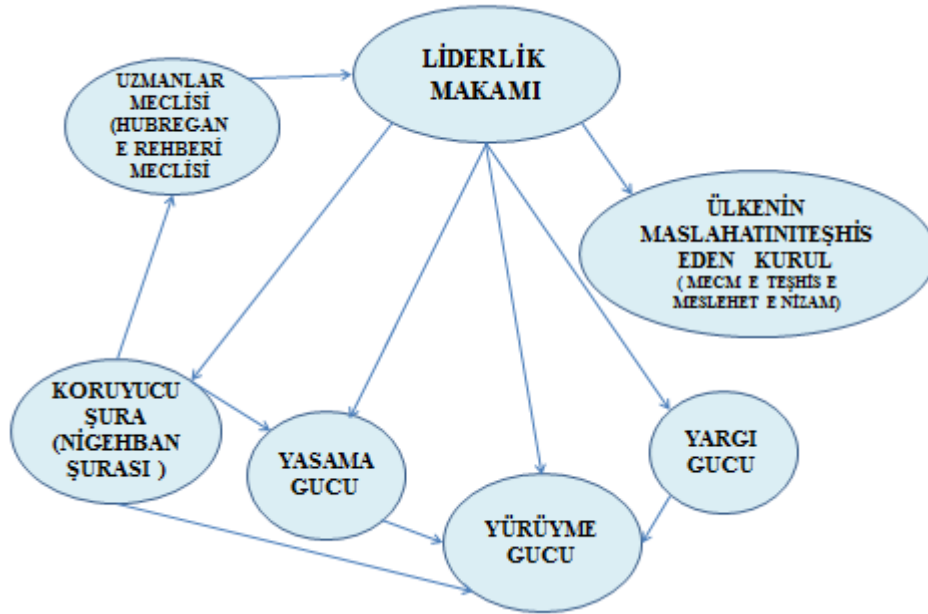
2.3.9. İran Devletinde Denetim Tipleri ve Mekanizması

Bu bölümde, İran'da denetim devletin merkezinden başlayarak açıklanmıştır ve ikinci adımda hükümet üzerine (yürütme gücü) olan etkilerinden bahsedilmiştir.

Bu çalışmada yalnızca denetimin yürütme üzerindeki etkileri konu alınmış, yasama ve yargı üzerindeki etkilerine değinilmemiştir. Bir başka deyişle esas olarak yürütme üzerindeki siyasi ve idari denetleme mekanizmaları üzerinde durulmuştur.

Yerel yönetimler üzerine olan denetim ise bir sonraki bölümün konusudur.

Şekil 9: İran'da Merkezi Denetimin Genel Hiyerarşisi

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti anayasasından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur .(2019)

Şemada görülen noktaları İran anayasasına göre şöyle açıklayabiliriz:

1. Lideri (Rehberlik Makamı) sadece Uzmanlar Konseyi (Hubregan E Rehberi Meclisi) denetleyebilir¹²⁶
2. Liderlik makamı, doğrudan ya da dolaylı olarak her erki denetleyebilir (Yargı gücü, Yürütme gücü, Yasama gücü, Ülkenin Maslahatını Teşhis Eden Kurul, Koruyucu Şurası (Nigehban Şurası).
3. Ülkenin bazı yürütme işleri, Liderlik makamına aittir. ¹²⁷

İran’da Yürütme gücünün üzerinde olan **Denetim**, hem kendi denetim mekanizmaları ve hem de dışarı denetim mekanizmaları tarafından yürütülür.

✓ Yürütme gücünde dışardaki denetim sistemleri:

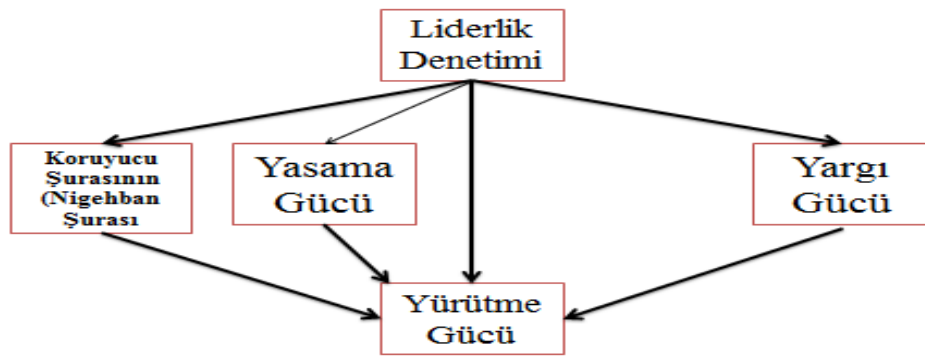
1. Liderlik makamı
2. Yasama gücü yürütmeyi 8 şekilde denetler.
 - a. Divan E Mühasebat
 - b. Anayasanın 90. Maddesinin(Aslın) Komisyonu :(halk bu yolla kendi şikayetini yürütme, yasama ve yargı organlarından, bu Komisyona sunar), (Ombudsman gibi)
 - c. Güvenoyu ile kontrol eder.
 - d. İşler kötüye giderse, yürütme organlarına özel teftiş komisyonu kurup, inceleyip, raporunu İslami Şura Meclisine sunar. (meclis araştırması gibi)
 - e. Soru
 - f. Genel Görüşme
 - g. Bütçe Görüşmeleri
 - h. Gensoru
3. Yargı gücü yürütmeyi 3 şekilde denetler.
 - a. Denetim Örgütü (Bazersi örgütü)
 - b. İdari Adalet Divanı
 - c. Hakimler (İran’da genel olarak yargı sistemi her kese açıktır)
4. Koruyucu Şura (Nigehban Şurası) yürütmeyi 2 şekilde denetler.
 - a. Seçimleri denetler
 - i. Cumhurbaşkanı seçimi
 - ii. İslami Şura Meclisi (Yasama) seçimi,

¹²⁶ İran İslam Cumhuriyetinin Anayasası, 1989, Madde 107, 108.

¹²⁷ İran İslam Cumhuriyetinin Anayasası, 1989, Madde 110.

- iii. Uzmanlar Konseyi (Hubregan-e Rehberi Meclisi) seçimi, Şehir Ve Köy İslami Şuraları denetimin dışındadır. Bu seçimin denetimi, İslami Şura Meclisi'ne ve İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır.
- b. Tüm yasalar, yasama organı tarafından hazırlanmıştır. Koruyucu Şura'nın görevi onları onaylamak ya da reddetmektir. Bu nedenle devletten gelen önerileri de reddedebilirler.

Şekil 10: İran'da Yürütme Gücü Üzerine Genel Denetim

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti anayasasından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (2016)

İran'da denetim mekanizması bu kadarlara sınırlı değildir, yürütme gücünün içinde de denetim sistemleri vardır.

Yürütme Gücü İçindeki Denetim Türleri:

1. İç(Hiyerarşi) Denetimi
2. Dış(Vesayet gibi) Denetimi: İçişleri bakanlığı, valiler vasıtası ile öbür taşra genel müdürlüklerini ve yerel yönetimleri denetleyebilir. (Örneğin Fermandarlar, Şehir İslami Şurası'nın kararlarını onaylayabilir ya da reddedebilir.)
3. Mali Denetim
4. Fenni Ve Teknik Denetimi
5. Bütçe Denetimi
6. Vergi Denetimi
7. Sigorta Denetimi vb.

Denetim mekanizması güçlü olan sistemlerde (özellikle merkeziyetçi devletlerde) denetimin ne kadar etkili olduğu iyi bir sorgulama alanıdır. Teorik olarak değerlendirildiğinde, iyi veya kötü olarak yargılamaktan öte, denetim sistemlerinin zayıfladığından ve yöntemlerin raf ömrünün bittiğinden söz edilebilir. Bu durumda denetim sistemlerini yeniden değerlendirmek ve işlevselliğini artırmak önem taşımaktadır.

1. Türkiye’de Denetim Sorunu: Türkiye’nin Yolsuzluk Algı Endeksi puanı ve sıralamadaki yeri 2013 yılından beri çarpıcı bir biçimde gerilemeye devam ediyor. 2016 yılı Endeks sonuçlarına göre, bir puanlık düşüşle 41 puan alan Türkiye 9 basamak birden gerileyerek 176 ülke arasında 75. sırada yer aldı,¹²⁸ Türkiye 2019 yılında 39 puan ile 180 ülke arasında 91. sıraya geriledi.¹²⁹ 2018 yıla göre 2 puan daha kaybeden Türkiye, sıralamada bir yıl içinde 13 basamak geriye düştü. 2018 yılında Türkiye 41 puan ile 78. sırada yer aldı¹³⁰

2. İran’da Denetim Sorunu :Verilere göre İran 2013 yılından beri 2 puan yükselmekle ilerlemesine devam ediyor.¹³¹ ama İran ise 2019 yılında 26 puan ile 180 ülke arasında 146. sıraya geriledi.¹³² 2018 yıla göre 2 puan daha kaybeden İran, sıralamada bir yıl içinde 12 basamak geriye düştü. 2018 yılında İran 28 puan ile 138. sırada yer aldı¹³³ Verilere göre Türkiye ve İran’ın Yolsuzluk Sıralamasındaki düşüşü sürüyor.

Bu rakamlar, denetim sisteminin verimli çalışmadığını göstermektedir. Sadece yapısal yollar değil, diğer yollar da bu sorunun düzelmesine yardımcı olabilir. (Örneğin vatandaşların denetime katkı sağlaması ve onlardan yardım istenmesi, insanların kendi kendilerini iç denetime ve etik denetime teşvik etmesi ve bu değerleri yaygınlaştırması, geçmişte kötü olan insanları yönetime atamaması vb.)

Neticede böylesine kapsamlı bir yapıdan söz edildiği halde ne kadar etkin bir sistem oluşturulduğu hala tartışılabilir.

¹²⁸ Uluslararası Şeffaflık, **Uluslararası Şeffaflık Örgütü 2016 Yolsuzluk Algı Endeksi’ni Açıkladı**, <http://www.seffalik.org/cpi2016/> (25.07.2017).

¹²⁹ Transparency International, **Corruption Perceptions, INDEX 2019**, https://images.transparencycdn.org/images/2019_CPI_Report_EN_200331_141425.pdf, (28.03.2020).

¹³⁰ Transparency International, **Corruption Perceptions Index 2018**, https://images.transparencycdn.org/images/-CPI_2018_Executive_Summary_EN.pdf, (28.03.2020).

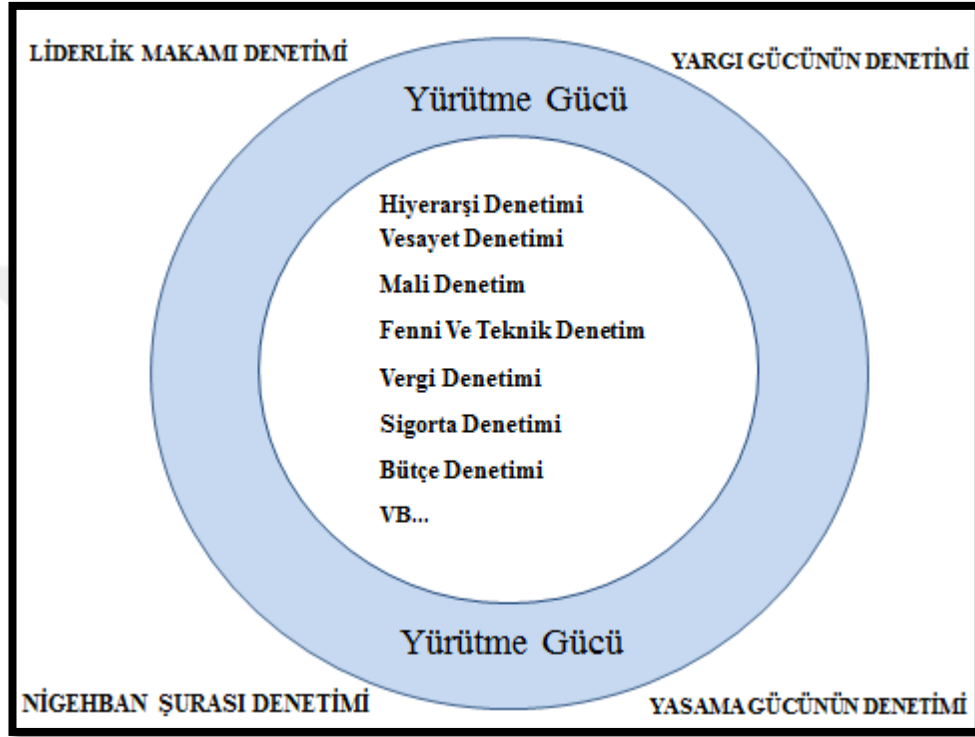
¹³¹ Transparency International, **Corruption Perceptions Index 2016**, https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016#resources, (25.07.2017).

¹³² Transparency International, **Corruption Perceptions, INDEX 2019**, https://images.transparencycdn.org/images/2019_CPI_Report_EN_200331_141425.pdf, (28.03.2020).

¹³³ Transparency International, **Corruption Perceptions Index 2018**, https://images.transparencycdn.org/images/CPI_2018_Executive_Summary_EN.pdf, (28.03.2020).

Bu durumun yerel yönetimlerde ne kadar etkin olabileceği sorgulamaya değerdir. Üçüncü Bölümde de bu konulara yer verilmiştir.

Şekil 11: İran’da Yürütme Gücü Üzerinde İç ve Dış Denetimi

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti denetim yasalarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (2016)

2.4. DEĞERLENDİRME

Her iki ülke birlikte değerlendirildiğinde özetle şunlar söylenebilir. Türkiye, çok partili bir aşamaya gelmiştir ve İran halkı, krallık dönemine son verip cumhuriyet dönemini tecrübe etmektedir. Türkiye ve İran hükümetlerini Cumhurbaşkanı yürütmektedir. İran’da Cumhurbaşkanı’nın birinci yardımcısı başbakanla eşdeğerdir ve o sıfatı temsil eder, ancak görevlerinde farklılıklar vardır. Bir başka deyişle, Cumhurbaşkanı’nın birinci yardımcısı, görev sorumluluklar bakımından başbakanın yerine geçememektedir. Her iki ülkede de devletin başında

bir kişi vardır ve kuvvetler ayrılığı görölmektedir. Aradaki benzerlik ve farklılıklar yasalara göre değışkenlik gösterir.

Her iki ölkede de il sistemi vardır. İller, yüzölçümlerine göre (büyük ya da küçük) farklılık gösterir. şu an Türkiye’de 81 ve İran’da 31 il bulunmaktadır.

Her iki devlette de bakanlıklar vardır ama bunların sayı ve görevleri birbirlerinden farklı olmakla birlikte bakanlıklar, merkezi teşkilat ve taşra teşkilatı olarak ikiye ayrılırlar. Bakanlıklar kendi görevlerine göre özel bir yapıya sahiptirler. Ayrıca ölk ve idare bütönlüğü ilkesine dayalı bir kısmı, kamu hizmetlerinin yerinden yönetimlerine (yerel yönetimler ve hizmet alanlarına) aktarılmıştır.

Bu yapılar, plan ve programlar üzerinde yapılmıştır, ancak birbirlerinden farklı yapılara sahiptirler, bunlar Üçüncü Bölüm’de açıklanmıştır.

Türkiye 24 Haziran 2018’den itibaren yeni sistemi tecrübe etmektedir. Bu süreçte yasama ve yürütme organları aynı düşünce temsilcilerinden oluştuğı takdirde bu durumun yürütmeyi ve yasa çıkarmayı daha hızlı ve güçlü bir hale getireceğı beklenmektedir. Bir başka deyişle meclisteki çoğunluk ve cumhurbaşkanı aynı partiden olursa yasama ve yürütme hızlanacak ve sistemin avantajları ortaya çıkacaktır. Ancak aksi durumda bir belirsizlik mevcuttur. Yasama konusunda meclis çoğunluğu cumhurbaşkanından farklı düşündüğü takdirde, iki taraf da düşüncesinde ısrarlı olursa güvenilir bir sonuca nasıl ulaşılacağı konusu henüz netleşmemiş bir noktadır. İran’da ise bu çıkmaz, “Ölkenin Maslahatını Teşhis Eden Kurum” nezdinde bir kurulun anlaşmazlığı bir sonuca bağlaması ile çözülmektedir. Ayrıca Anlaşmazlıkları çözmek ve güçler arası ilişkileri düzenlemek Liderlik Makamının görev ve yetkileri arasındadır. Türkiye’de bu belirsizliğin incelenmesi ve detaylandırılması için yeni çalışma ve tezlere ihtiyaç bulunmaktadır.

Ayrıca muhalefet partileri parlamenter sisteme geri donulmesi gereğinin vurgusunu giderek yükseltmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL SERMAYE İLE TÜRKİYE VE İRAN’IN YEREL YÖNETİMLERİN BAĞLANTISI

3.1. YEREL YÖNETİMLERDE TOPLUMSAL SERMAYE VE YEREL DEMOKRASİ

Yerel yönetimlerde, hizmetlerin kalitesi ve kaynak kullanımında verimliliğin artırılması ve kalkınma çabalarının güçlendirilmesi için yerel düzeyde kurumsal kapasitenin, katılımcılığın ve yönetişimin geliştirilmesi bir amaçtır.

Yerel yönetimler genel olarak şu amaçları gerçekleştirmek için kurulmuşlardır. halkın ortak gereksinimlerini karşılayabilmek için yerel kamusal mal ve hizmet üretimi, hizmeti en yakında ve sürekli sunmak, hizmetlerin etkinlik ve verimliliğin sağlanması ve demokratik katılımıdır. Yerelde kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi programı Onuncu Kalkınma Planı’nda yazılmıştır.¹³⁴ Yerel demokrasi düşüncesi doğrultusunda katılım, önemli bir toplumsal gelişme aracıdır.

3.1.1. Katılım Kavramı ve Önemi

Türk Dil Kurumu sözlüğünde” katılım” (participation) “bir süreç ya da bir durum içinde istençli ve eylemli olarak bir işi üstlenme ya da bir olayda etkin olma” açıklanmaktadır.¹³⁵ Katılım net bir tanımı olmayan bir kavramdır ve çok boyutlu ve kullanıldığı alana göre farklı anlamlar ifade etmektedir.

Ayrıca bireylerin karar süreçlerine katılmaları kendilerine duydukları güvenin artmasını sağlamaktadır. Yerel katılım halk ile yöneticiler arasındaki kopukluğu da ortadan kaldırmaktadır.¹³⁶

¹³⁴ Sağlık Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)**, <http://www.kalkinma.gov.tr/L-ists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf> (12.11.2016).

¹³⁵ Türk Dil Kurumu, **Katılım**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=-kelime&guid=TDK.GTS.586f8f16783615.50809184 (05.12.2016).

¹³⁶ Ruşen Keleş, **Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar**, IULA-EMME, İstanbul, 1993, s 21.

Arnstein tarafından ortaya konan katılım merdiveni, sekiz katılım aşamasını üç gruba ayırarak sınıflandırmaktadır.¹³⁷

“Katılma; “kamu siyasetlerinin belirlenmesinde ve uygulanmasında ve denetlenmesinde yer alma” ya da “iktidar kullanan kurum ve kişilerin aldıkları kararları etkileme amacına yönelik tüm eylemler” olarak tanımlanabilir.”¹³⁸

Sosyo-ekonomik yapıdaki değişim sonucunda ortaya çıkan farklı ihtiyaçların karşılanmasını çeşitli katılım yöntemleriyle talep etmektedir. Bu açıdan seçimler dışında ülkelerin sosyal ve kültürel özelliklerine göre farklılık gösteren değişik katılım mekanizmaları oluşturulmaktadır.

Halk katılımı yöntemlerini katılımı başlatan etkenler çerçevesinde seçimler dışında ikiye ayırarak incelemek mümkündür:

Pasif Yöntemler: Katılımı sağlamak için halka konuyla ilgili hazırlattıkları afiş, broşür, dergi, gazete, mecmua, bülten gibi yayınları dağıtmaktadırlar, yerel sorunlarla ilgili olarak köşe yazıları, haber, makale ve anket çalışmaları ve her türlü basın-yayın organları ile radyo ve televizyon kanallarını kullanmak mümkündür.

Aktif Yöntemler: Halkın katılım faaliyetinde aktif olarak yer aldığı katılım yöntemleri bulunmaktadır. Bunlar; halkoylaması, gönüllü katılım, dilekçe verme, toplantı, yürüyüşe katılma gibi katılım yollarıdır. Yaratıcı potansiyelleri “kurum taassubuna” takılmadan harekete geçirebilmek için resmi olmayan toplantılar hedeflenmektedir. Kentlerde kişilerin birbirinden yeni bilgiler edinme ve birlikte öğrenme fırsatlarını yakalama ortamlarının geliştirilmesi kamu yönetimlerinin üzerinde durduğu modern yaklaşımlardır.¹³⁹ E katılım ise yeni bir kavram olabilir. E katılım hem pasif katılım hem de aktif katılım olarak rol alabilir.

3.1.2. Katılım ve Yerel Gündem 21

“Gündem 21’in temel felsefesi, katılımı artırmak ve bulunduğu yerden başlayan hemşehri sorumluluğunu geliştirmektir. Ulusal/yerel yaşam kalitesini

¹³⁷ Hakan Yerlikaya, Kamu **Politikalarının Oluşturulmasında Katılımcılık ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri**. T.C. Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi, Ankara, 2015, s. 11, http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wpcontent/uploads/2015/11/Kamu_Politikalarinin_Olusturulmasinda_Katilimcilik_ve_BIT.pdf (10.05. 2015).

¹³⁸ Görmez ve Uçar Altınışik, 2013, s. 37.

¹³⁹ Karaman, **E-Yönetişim & E –Demokrasi**, (12.11.2016).

artırmada sorumluluk, eşitlik, özgürlük ve dayanışmaya dayandırılan Gündem 21, halkın yerel yönetime doğrudan katılımı ve doğrudan kontrol şansını artıracak araç özelliği taşımaktadır. Bu özellikleri nedeniyle Gündem 21, idare merkezli değil toplum merkezli; kamu, özel ve sivil sektörlerin birlikteliğinde katılımcı bir yönetim anlayışını öne çıkarmaktadır”¹⁴⁰

“Vatandaşların yönetime katılma isteği iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin de etkisiyle artmakta ve nitelik olarak da değişmektedir. Eskiden vatandaşlar yönetimden yol, su, kanalizasyon gibi isteklerde bulunurken; artık daha kaliteli yol, daha temiz su, daha yaşanılabilir bir kent istemektedir.”¹⁴¹

Modern sürdürülebilir devlet anlayışının temelinde ilk adım olarak, yerel yönetimler ve yerelde yerleşiklerin yönetime katılımı ve işbirliği fikri yer almaktadır. Hatta katılım ve işbirliğini yerel ve ulusal sınırlar ile sınırlamak da mümkün değildir¹⁴²

“Gündem 21, kalkınma ve çevre arasında denge kurulmasını hedefleyen “sürdürülebilir kalkınma” kavramının hayata geçirilmesine yönelik, küresel uzlaşmanın ve politik taahhütlerin en üst düzeydeki ifadesi olan bir eylem planı olarak değerlendirilmektedir.”¹⁴³

3.1.3. Türkiye ve İran Yerel Yönetimlerinde Halkın Katılım Yolları

Kentli yurttaşların, kentsel yönetişim süreçlerine dahil olmalarını sağlayan çeşitli mekanizmalar mevcuttur. Bu mekanizmalar; halk oylaması (doğrudan demokrasi), halk toplantıları, yerel meclis toplantılarına katılım, danışma komiteleri, kent konseyleri, Halk kurultayları, Mahalle kurulları, Yerel Gündem 21, yuvarlak masa toplantıları, kamuoyu yoklamaları ,forumlar, anketlr, dilekçe, telefon,iletişim (internet) demokrasisi(E demokrasi),sosyal medya, gönüllülük, olarak şeklinedir.

Belediye Kanununda, toplumsal sermayenin önemli göstergelerinden biri olan gönüllülük konusunu düzenlemektedir. Hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği

¹⁴⁰ Görmez ve Uçar Altınışık, 2013, s. 39.

¹⁴¹ Görmez ve Uçar Altınışık, 2013, s. 38.

¹⁴² Karaman, E-Yönetişim & E –Demokrasi, (12.11.2016).

¹⁴³ Görmez ve Uçar Altınışık, 2013, s. 38.

arttırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.¹⁴⁴

Türkiye’de 09.10.2005 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından “İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönül Katılım Yönetmeliği” yayınlanmıştır.¹⁴⁵

Yönetmelikte toplumsal sermaye açısından ortak çalışma, hemşehrilerin gönüllü katılımı ve işbirliği konuları çok önem kazanmıştır.

İl Özel İdaresi veya belediyelerin görev ve sorumluluklarına bağlı olarak hangi alanda gönüllü çalıştırabilecekleri yönetmeliğin 5. maddesinde düzenlenmiştir. Gönüllü olabilmek için gereken şartlar yönetmeliğin hükme bağlanmıştır.

Toplumsal sermaye açısından değerlendirildiğinde gönüllü katılımın sadece vatandaşlarla sınırlı olmayıp, yabancı uyruklularında dahil edilmiş olmasıdır. Yabancı uyruklular kendi toplumsal sermayeleri ile daha fazla katkıda bulunabilirler.¹⁴⁶

Ayrıca İl Özel İdaresi Kanunu’nda halkın katılımını arttırmaya yönelik “ihtisas komisyonları” yapılanmalarının oluşturulması hükme bağlanmıştır.¹⁴⁷

Büyükşehir Belediye Kanunu’nda yerel yönetimler alanında katılımı arttırmaya yönelik yeni düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan düzenlemeler sonucunda büyükşehir belediyesinde il özel idarelerine benzer yapıda ihtisas komisyonlarının oluşturulması hükme bağlanmıştır ve ihtisas komisyonlarının yapısı ve işleyişi kanunda açıklanmıştır.¹⁴⁸

Belediye Kanunu’nda ihtisas komisyonları dışında önemli bir katılımcı mekanizma olan Kent Konseyi oluşumu düzenlenmektedir.

İran’da yerel yönetimlerde halkın katılımı, hem belediye ve Büyükşehir Belediye Kanunu’nda hem de Şehir İslami şuraların ve köy İslami şuraların Kanunu’nda yazılmıştır. Bu esasta hem Gönüllü faaliyetler hem de ihtisas komisyonları gibi komisyonlara katkı sağlayabilirler.

Şehir İslami şuraların görevlerinden şu şekilde örnekler verebiliriz: örgütler tarafından da kabul edilmek şartıyla yerel halkın çeşitli alanlara katılımını sağlamak,

¹⁴⁴ Mevzuat, **Belediyeler Kanunu**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>, (16.02.2020), Madde 77.

¹⁴⁵ Resmi Gazete, **İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönül Katılım Yönetmeliği**, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/05/20190523.pdf>, 23.05.2019, Madde 65.

¹⁴⁶ Resmi Gazete, **İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönül Katılım Yönetmeliği**, Madde 7.

¹⁴⁷ Resmi Gazete, **İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönül Katılım Yönetmeliği**, Madde 16.

¹⁴⁸ Mevzuat, **Büyükşehir Belediyesi Kanunu**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>, (16.02.2020) Sayı :25531, Madde 15.

çeşitli işlerde encümen, dernek ve kooperatif yaptırmak, ilgili örgütlerle eş güdümü sağlamak...

Ayrıca ihtisas komisyonlarında ildeki kamu kuruluşları, sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ,vb, hatta uzman kişilerden, oy hakkı olmaksızın kendi faaliyet alanlarına giren konularında görüş bildirebilir.

3.1.4. İran’da Yerel Yönetimlerde Katılıma Bir Yapısal Örnek; Şurayari

Burda vurguladığımız nokta mahalleler ise, şurayari bir mahalle şurasıdır ve bunlar seçimle oluşur. (Bu kelimenin anlamı, şehrin İslami şurasına yardım eden şuradır).

Şurayari 2 kelimedenden oluşur: şura ve yâri. Şura kelimesinin anlamından daha önce bahsedilmiştir. Yari kelimesi ise desteklemek, yardım etmek anlamına gelmektedir.

Şurayari veya Mahalle şurası için ülke çapında bir yasa hazırlanmamıştır ancak Tahran’da, büyükşehirlerde ve mahallelerde, şurayari bulunmakla birlikte Tahran İslami şurası ve büyükşehirlerde Şurayari için tüzük hazırlanmıştır. Bu iş ve benzeri hala yaygınlaşıyor.

3.1.5. Türkiye’de Katılım ve Toplumsal Sermayenin Kullanımı Örnekleri;

3.1.5.1. Kent Konseyleri

“Kent Meclisi”, “Kent Danışma Meclisi”, “Şehir Meclisi”, “Şehir Danışma Meclisi”, “Kent Parlamentosu” gibi farklı adlar aldığı görülmektedir.

5393 sayılı Belediye Kanun’da yerel yönetime yönelik önemli düzenleme ise kent konseyleri ile ilgilidir. İlk düzenleme 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ile gerçekleştirilmiştir ve Kent konseyinin İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirleneceği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda 8 Ekim 2006 tarihli “Kent Konseyi Yönetmeliği” hazırlanmıştır.

Yasanın ilgili hükmünün uygulanması amacıyla 2006'da bir uygulama yönetmeliği çıkarılmıştır. Ancak, yönetmeliğin yargıya götürülmesi sonucunda 2009 yılında yönetmelik yeniden düzenlenmiştir. Bu Yönetmelik 2019'yılında tekrar hükümleri düzenlenip yine yasa üzere Çevre ve Şehircilik Bakanı yürütür.¹⁴⁹

Kent Konseyleri Belediye Kanunun 76. maddesine dayanarak kurulmuştur Yerel Gündem 21 çalışmaları sonucu kent konseylerinin yaygınlaşması, bu alanda yasal düzenleme yapılması ihtiyacını gündeme getirmiştir.¹⁵⁰

Yönetmeliğin uygulanmasında tanımlar madde 4'de ve kent konseyi üyeliği madde 8'de yazılmıştır.¹⁵¹

3.1.5.1.1. Kent konseyinin görevleri

Kent konseylerinin işlerlik kazanmasında yükümlü olduğu görevleri yerine getirmesi büyük önem taşımaktadır. Bunlar:

Yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığı, demokrasiyi ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak, yaşam kalitesini geliştirmek, çevreye duyarlı ve yoksulluğu giderici programları desteklemek, Kentin kimliğine sahip çıkmak ve geliştirmek,

Sürdürülebilir gelişme için uzun dönemli bir planın hazırlanması ve uygulanmasını sağlamak ve kente temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, sivil toplumun gelişmesine ve kurumsallaşmasına katkıda bulunmak, hem çok ortaklı ve çok aktörlü yönetim anlayışını sağlamak, hemde ortak bir aklın oluşturmaya katkıda bulunmak vb görevler yer almaktadır. Bu görevler kent konseyi yönetmeliğinde sıralanmaktadır: ¹⁵²

5393 sayılı Kanun'un 13. maddesinde: *herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir* denilerek, hemşehri belediyenin karar ve hizmetlerine katılma, belediyenin faaliyetleri hakkında bilgilenme ve yardımlardan yararlanma haklarına sahip olmalarının yanında, belediyenin kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve

¹⁴⁹ Yönetmelikte Değişiklik Yapan Mevzuatın Yayımlandığı Resmî Gazet(RG-23/5/2019-30782) 29/11/2018 tarihli ve 7153 sayılı Kanunun 28 inci maddesiyle bu fıkralarda yer alan "İçişleri" ibareleri "Çevre ve Şehircilik" şeklinde değiştirilmiştir. (22/04/2020).

¹⁵⁰ Sözcü 18 İnternet Gazetesi, "29 İl Özel İdaresi kapatılıyor! Büyükşehir Yasası Meclis'te..." **Sözcü**, 09.02.2012, <http://www.sozcu18.com/29-il-ozel-idaresikapatiliyor7753h.htm>, (12/10/2016)

¹⁵¹ Mevzuat, Kent Konseyi Yönetmeliği, Madde 8.

¹⁵² Mevzuat, Kent Konseyi Yönetmeliği, Madde 6.

duyurularına uymakla ve belediyeye vergi, resim, harç, katkı ve katılma payları ödemekle yükümlü tutulmuşlardır, bu durumda Kent Konseyleri ve E-devlet ,E-demokrasi ilişkilendirmesi önemli bir farkındalık yaratabilir ve ciddi bir konu olabilir.

3.1.5.1.2. Kent Konseyinin Mali Yapısı

Belediyeler kent konseylerine, bütçelerinde ödenek ayırmak suretiyle aynı ve nakdi yardım yapar ve destek sağlar.¹⁵³

“Ama merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin de kent konseylerine yeterince sahip çıkmadıkları ve desteklemedikleri yönünde de eleştiriler yapılmaktadır”.¹⁵⁴

Kent konseyleri, kalkınma ajansları gibi kuruluşunun felsefi dayanağı yerel toplumsal sermayeden istifade etmek olan ve toplumun demokratikleşmesine hizmet eden yapıları önemsemek gerekir.¹⁵⁵

Ancak altyapı çalışmaları tamamlanmış olmasına rağmen henüz tüm belediyelerde hayata geçirilememiştir. Esasen Belediye yönetimlerinde Kent Konseyleri aktif çalışmamaktadır. Çoğu kere belediye yönetimleri toplumsal sermayenin önemini kent konseylerinde görmemektedirler. Bu konuya ilişkin merkezi yönetimce bir değerlendirme bulunmamaktadır.

3.1.5.2. Kalkınma Ajansları

Kalkınma Ajansları, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek amacıyla yönetim felsefesine uygun kurulmuş hizmet yapılandırılmalarıdır.

Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Teşkilatında yer alan hizmet birimleridir.¹⁵⁶Kalkınma Ajansları Genel

¹⁵³ Mevzuat, Kent Konseyi Yönetmeliği, Madde 16/A.

¹⁵⁴ Kerman, Altan, Aktel ve Lamba, s. 24,25.

¹⁵⁵ Zerrin Toprak Karaman, **Kent Konseyleri Kuruluş Felsefesi ve Uygulama Temelleri**, Kent Konseyleri Sempozyumu 6 - 7 Mayıs 2011/ Bursa, Bildiri Kitabı, Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi – 1, Mayıs 2013, s. 10.

¹⁵⁶ Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Sayı 1, Madde 387.

Müdürlüğünün görev ve yetkileri Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde yer almıştır. (md,394)¹⁵⁷

Kalkınma Ajansların görev ve yetkileri arasında yer alan bazı ilgili konular şunlardır:

Bölge, il ve ilçe bazında araştırma ve planlama çalışmaları yapmak veya yaptırmak, Kalkınma ajanslarının genel koordinasyonunu sağlamak ve bunlarla ilgili iş ve işlemleri yürütmek, veya yaptırmak, ulusal ve bölgesel düzeyde, mekânsal gelişme stratejileriyle kalkınma politikaları arasında bütünlük sağlamaya yönelik çalışmaları yönlendirmek, bölgesel gelişmede kurumsal yapılara ve yönetim mekanizmalarının geliştirilmesine dair çalışmalar yapmak, bölgesel gelişme politikaları kapsamında kentleşme, kırsal kalkınma, yatırım ortamının iyileştirilmesi ve bölgesel nitelikli işletme politikaları konularında çalışmalar yapmaktır.

3.2. KENTSEL VE KIRSAL KALKINMANIN TOPLUMSAL SERMAYE İLE İLİŞKİSİ

Toplumsal sermaye, sadece ulusal düzeyde değil, bölgesel, kentsel ve kırsal düzeylerde de kullanılmaktadır. Kent, farklı kültür ve sosyo-ekonomik koşullardan gelen kişilerin birlikte yaşamlarını sürdürdükleri coğrafi bir alandır ve bu coğrafi alanda, kentsel huzur ve barışın sağlanmasında toplumsal sermaye önem kazanmıştır.

Kırsal kalkınmada toplumsal sermaye; kırsal kalkınma bağlantısına göre kırsal yoksulluk, kırdan-kente göç hareketleri, toprak ve su kirlenmeleri, tarımsal girdi ve üretim sorunları gibi sorunları çözmekte daha büyük önem kazanabilir.

Habitat, ekoloji etiketli bir yaşam alanı kavramı olup insan yerleşimlerinin çevre koruma ile birlikte sürdürülebilirliğine ilişkin çalışmaların ortak adıdır. Bu çalışmalarda nüfusun yöneldiği alanlar olarak kentler ön plandadır. Ancak kent ve kır birlikteliği içinde artık stratejik eylem planlarının yapılması istenmektedir.

Bu konuda insan yerleşimleri için bir eylem planı oluşturmak (Habitat, 1976) temel hedef olarak belirtilmiştir. Ulusal eylem planı için 64 eylem planı önerisi geliştirilmiştir.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Sayı 1, Madde 394.

¹⁵⁸ Zerrin Toprak Karaman, **Kalkınmanın Sosyal Boyutu**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt: 14, Sayı:10, s. 10-11.

3.2.1. Kentsel Alanlar

Dünya genelinde kentlerin ve kentte yaşayan kişilerin sayısı hızla artmaktadır ve kentlerde yaşayan insanların birbirlerine olan güvenlerinin azalması ile kentsel toplumda toplumsal sermaye de zayıflamıştır. Bu zayıflamanın nedenlerinden bazıları şunlardır:

- Farklı toplumsal sınıfların yaşam alanlarının birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılması.
- Bireyler arasındaki azalan ilişkiler ve bireyler arası iletişimin zayıflaması
- Kentlerde yaşayan nüfusun hızla artması.
- Kişilerin kamusal yaşamdan uzaklaşmaları.

Kentlerde yaşayan nüfusun hızla artması, sürdürülebilir kentleşme kavramını ön plana çıkarmaktadır. Temmuz 2000'de Berlin'de düzenlenen URBAN 21 Konferansı'nda sürdürülebilir kentleşme şu şekilde tanımlanmıştır: "Sürdürülebilir kentleşme, kentsel mekanda -gelecek nesillere ilişkin sorumluluklar göz önünde bulundurularak- ekolojik, kültürel, politik, kurumsal, sosyal ve ekonomik bileşenleri içeren politikalarla kentsel yaşam sürecinin iyileştirilmesi sürecidir."¹⁵⁹

Sürdürülebilir kentsel yaşamın sağlanabilmesi, kentlerde bireyler arasında güven, işbirliği ve iletişim ağlarının canlandırılmasıyla mümkün olacaktır. Buna ek olarak, sürdürülebilir kentsel yaşamın sağlanabilmesi, toplumsal sermayenin güçlendirilmesine bağlıdır. Bu halde, kentlilerin kentsel yönetim süreçlerine dâhil olmaları ve yaşadıkları kenti sahiplenmeleri en önemli noktalardandır. Bu çerçevede eşitlik (toplumda karar alma süreçlerinde toplumdaki tüm bireyler için fırsat sağlayacak mekanizmaların işletilmesi anlatılmaktadır) ön plana çıkmaktadır.

2017 yılın verilerine göre yaklaşık 7,591 milyar¹⁶⁰ olan dünya nüfusunun 2100 yılında 11,2 milyara ulaşması beklenmektedir.¹⁶¹ "Dünya Kentleşme Beklentileri" raporuna göre, 2050'de dünya nüfusunun yüzde 66'sının kentli olacağı tahmin edilmektedir. Başka bir deyişle, 2 buçuk milyar kişi daha kentli nüfusa

¹⁵⁹ Elif Karakurt, **Sürdürülebilir Bir Kentsel Yaşam Açısından Sosyal Sermayenin Önemi**, Uludağ Üniversitesi, "İş,Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, ss. 10.11.

¹⁶⁰ World Ometers, **2017 Yılın Verileri**, <http://www.worldometers.info/tr/> (29.12.2017).

¹⁶¹ Dünya İnternet Haber Sitesi, **Dünya Nüfusu 11,2 Milyar Olacak**, 03.02.2017, <https://www.dunya.com/dunya/dunya-nufusu-112-milyar-olacak-haberi-348543>, 29.12.2019.

eklenmiş olacaktır.¹⁶²2019 yılın verilerine göre Türkiye nüfusunun %75,2¹⁶³ve İran nüfusunun %75,3¹⁶⁴kentlerde yaşıyorlar

Ayrıca dünyanın nüfusu ise, 1802 yılında 1 milyar; 1996 yılında 6 milyar ve 2013 yılında ise 7 milyar olmuştur. 2020 yılında ise Dünya nüfusunun 8,3 milyar olması beklenmektedir. Başka bir ifadeyle Dünya nüfusu, son 50 yılda ikiye katlanmıştır.¹⁶⁵

Kişilerin yaşamlarını sürdürdükleri yerleşim yerlerinin nüfusu arttıkça kişiler arasındaki ilişkiler de zayıflamaktadır. Küçük yerleşimlerde kişilerin birbirleriyle kurdukları ilişkiler, daha yoğun ve uzun sürelidir.

Sürdürülebilir kentsel yaşam açısından kentteki bireyler arasındaki iletişim ağını güçlendirme, kentsel yaşam kalitesini yükseltme ve toplumsal sermayenin geliştirilmesinde; merkezi yönetime, yerel yönetimlere, özel sektör kuruluşlarına ve sivil toplum örgütlerine önemli görevler düşmektedir.

Aynı zamanda kentsel yaşamda, kirlilik, sera gazı, kentsel yoksulluk, sosyal ayrımcılık ,eşitsizlikler ve diğer olumsuz dışsallıklar da Habitat III analizlerinde ana tema olarak görülmektedir.¹⁶⁶

3.2.2. Kırsal ve Dağlık Alanlar

Kırsal kalkınma, kentsel alanların dışında bulunan dezavantajlı yaşam ve çalışma ortamlarında, mevcut doğal kaynakların istismarına neden olmadan, uygulanabilirlik ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmek yoluyla, kırsal kalkınmanın çeşitli amaçları mevcuttur: ¹⁶⁷ Onların bir kısmını şu şekilde yazabiliriz

1. Hayat standartlarının ve gelir düzeylerinin yükseltilmesi
2. Refahın artırılması
3. Bölgeler-yörelere ve havzalar arasındaki gelişmişlik farklılığının kaldırılması

¹⁶² Dünya İnternet Haber Sitesi, **Kentli Nüfusa 2.5 Milyar Kişi Eklenecek**, 11.07.2014, <https://www.dunya.com/dunya/kentli-nufusa-25-milyar-kisi-eklenecek-haberi-251699>, (29.12.2017).

¹⁶³ World Ometers, **2017 Yılın Verileri**, <http://www.worldometers.info/tr/>, (29.12.2017)

¹⁶⁴ World Ometers, **2019 Yılın Verileri**, <https://www.worldometers.info/worldpopulation/iranpopulation/> (10/02/2020).

¹⁶⁵ Zerrin Toprak Karaman, **Kalkınmanın Sosyal Boyutu**, s. 16.

¹⁶⁶ Zerrin Toprak Karaman, **Kalkınmanın Sosyal Boyutu**, s. 12.

¹⁶⁷ Tuba İnal Çekiç, Ayşe Nur Ökten, “Sosyal Sermaye Perspektifinden Kırsal Kalkınma Sorunsalına Yeniden Bakış”, **Planlama Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 3, s. 205.

4. Tarımsal yapının iyileştirilmesi
5. İşsizliğin azaltılması
6. Sağlıksız göçün önlenmesi vb.

Tüm bu amaçlar, tarımsal kalkınmanın yanı sıra kırsal alt yapı, tarımsal alt yapı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, örgütlenme, barınma, ulaşım, haberleşme, istihdam, pazarlama, kırsal turizm, yöresel el sanatları gibi sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki ihtiyaç ve önceliklerin belirlenmesi, yetersizliklerin giderilmesi ve de iyileştirilmesi için planlanan tüm geliştirici faaliyetleri ifade etmektedir.

Kırsal kalkınma programlarının hazırlanmasında ve bu programlar kapsamında yer alacak projelerin dizaynında uyulması gerekli önemli prensipler vardır. Kırsal kalkınma çalışmalarında görev alacak personele rehberlik eden bu prensiplerin ana çizgileri şu şekildedir:¹⁶⁸ Herkese Ulaşılabilirlik (Access), Bağımlılık Yaratmamak (Independence), Sürdürülebilirlik (Sustainability), Aşamalı Yaklaşım (Going forward), Katılım (Participation), Etkililik (Effectiveness).

Bir başka deyişle, bu prensipler uygulandığı takdirde güçlü ve etkin bir sivil ve demokratik toplumun yaratılması, hukuksal sistemin iyileştirilmesi, kurumsal yapıların geliştirilmesi, yoksulluk ve eşitsizliğin önlenmesi, yasa ve yönetmeliklerin hukuka uygun olarak uygulanması mümkün olacaktır. Türkiye’de ve İran’da da bir dağlık alan yönetimi politikası doğrudan bulunmamaktadır. Oyse ki dağ orman ve kar sözcükleri içine gizlenmiştir.

3.3. TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLER ÖRGÜTLENMESİ

Türkiye siyasal yönden "üniter/tekçi devlet" olup yönetimde güçlü merkeziyetçi yapıya sahiptir.

1982 Anayasası’nın 123. maddesine göre "idarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır." Bu madde hükmü, yerinden yönetim ile merkezi yönetim esaslarının birlikteliğine dayandırılmış,

¹⁶⁸ Ahmet Tolunay ve Ayhan Akyol, "Kalkınma Ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar Vetanımlar", *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, Yıl: 2006, s. 125.

“Merkezi Yönetim Kuruluşları” ve “Yerinden Yönetim Kuruluşları” örgütlenmesi oluşturulmuştur.

Böylelikle yerel birimlerin karar verme yetkilerinin geliştirilmesi beklenmektedir. Merkez-yerel hizmet bütünlüğü ve etkinliği içinde yerel halkın isteklerinin önem kazanması yerel mevzuatta öncelikle vurgulanmaktadır.

3.3.1. Merkezi Yönetim Kuruluşları

Merkezi yönetim kuruluşları, ülkedeki temel ve genel hizmetleri yürüten organlardan meydana gelmektedir. Merkezi Yönetim Kuruluşları Başkent Örgütü ve Taşra Örgütü olarak ikiye ayrılmaktadır.

Başkent Örgütü; Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu ve Bakanlıklardan oluşmaktadır.

3.3.2. Yerinden Yönetim Kuruluşları ve Hukuki Dayanağı

Yerinden Yönetim Kuruluşları; “Hizmet/fonksiyonel yerinden yönetim kuruluşları ile “Coğrafi/Mekân yerinden yönetim kuruluşları” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşları; Üniversiteler, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları, Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Kamu Meslek Kuruluşlarıdır (Ticaret Odası, Sanayi Odası vb). Merkezi hiyerarşiye tabi olmadan, özerk ve hizmet konularında yürütme yetkisine sahip kuruluşlardır.

Coğrafi Yerinden Yönetim Kuruluşları-Yerel Yönetimler; İl Özel İdaresi, Belediye ve Köy idareleridir.

Türkiye yönetiminin yapısı daha önce 2.Bölümde, yazılmıştır, ayrıca 1.şekilde özetle çizilmiştir.

İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur.¹⁶⁹

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 442 sayılı Köy Kanunu, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası Madde 123 ve 127 (Değişik: 16/4/2017-6771/16 md.),5018,5216 ve 6360 ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Sayısı : 1(Yayımlandığı Resmî Gazetenin Tarihi – Sayısı : 10/7/2018 – 30474) ve diğer kanunlar olarak yerel yönetimlere yönelik temel kanunlardır.

Ayrıca ülke çapında Cumhurbaşkanlığı bünyesinde kurullardan biri ise Yerel Yönetim Politikaları Kurulu yer almıştır¹⁷⁰

Kurullar en az üç üyeden oluşur. Kurul üyeleri Cumhurbaşkanınca atanır. Cumhurbaşkanı, kurulların başkamdir. Cumhurbaşkanı kurul üyelerinden birini başkanvekili olarak görevlendirir¹⁷¹

Bu esasta Yerel Yönetim Politikaları Kurulun görev ve yetkisi yol haritası çizmek ve politika ve strateji önerileri yapmaktır ama yasal olarak görev ve yetkileri ilgili yasada yazılmıştır.¹⁷²

Hem de Çevre ve Şehircilik Bakanlığın hizmet birimlerinden biri Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğüdür.¹⁷³(Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiş ve İçişleri Bakanlığından Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesine alınmıştır. Böylece İçişleri Bakanlığının Yerel Yönetimler üzerindeki birçok yetki ve sorumluluğu Çevre ve Şehircilik Bakanlığına devredilmiştir.

Ancak dikkat edilmelidir ki her ne kadar yerel yönetimler olarak ifade edilse de mevzuatta görünen belediye , büyükşehir belediyeleri ve köylerdir. Yani il özel idareleri üzerindeki yetki ve sorumluluk halen İçişleri Bakanlığına aittir).

¹⁶⁹ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde, 123.

¹⁷⁰ Mevzuat, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Sayı 1, Madde 20.

¹⁷¹ Mevzuat, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Sayı 1, Madde 21.

¹⁷² Mevzuat, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Sayı 1, Madde 31.

¹⁷³ Mevzuat, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Sayı 1, Madde 99.

Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri şunlardır:

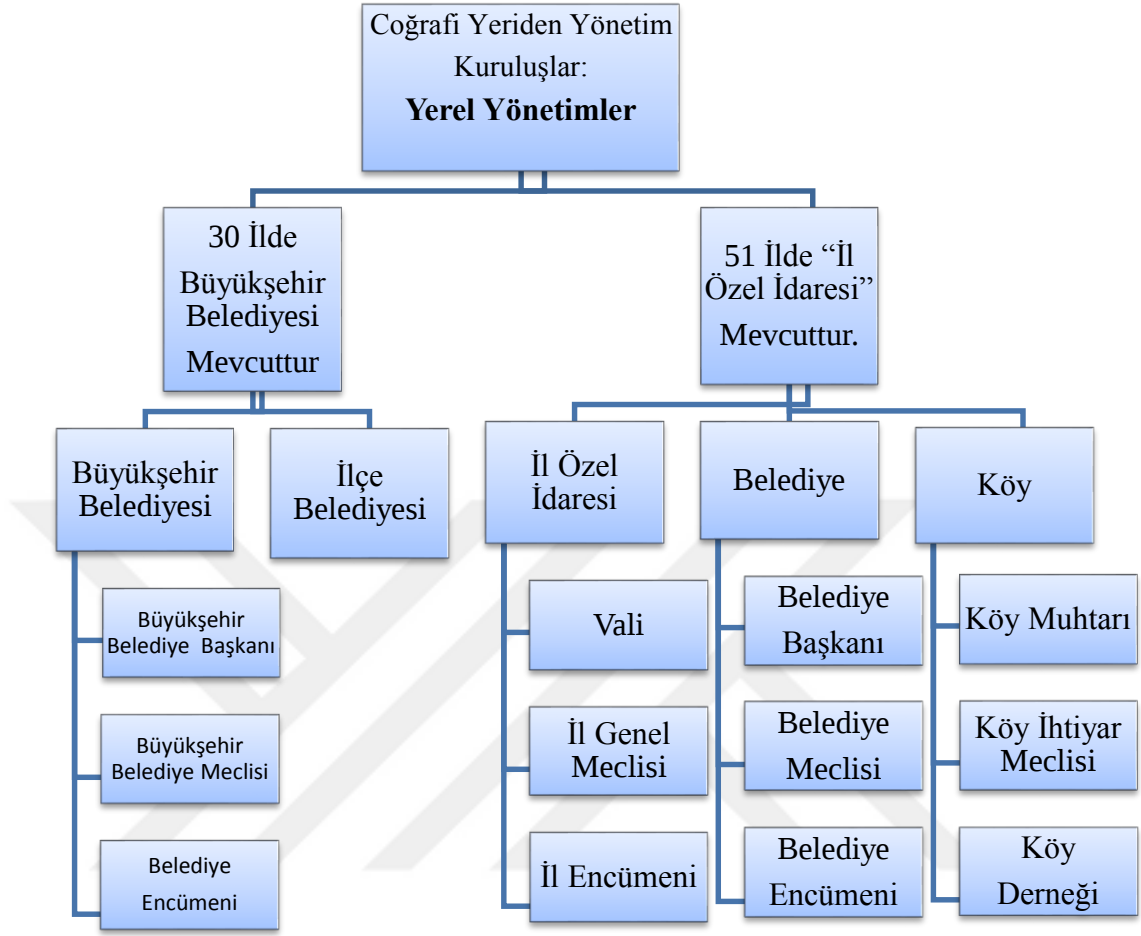
- a) Mahalli idarelerin iş ve işlemlerine dair mevzuatla verilen görev ve hizmetleri yapmak, takip etmek, sonuçlandırmak ve geliştirmek,
- b) Mahalli idare yatırım ve hizmetlerinin kalkınma planları ile yıllık programlara uygun şekilde yapılmasını gözetmek,
- c) Mahalli idarelerin geliştirilmesi amacıyla araştırmalar yapmak, istatistiki bilgileri toplamak, değerlendirmek ve yayımlamak,
- ç) Mahalli idareler personelinin hizmet içi eğitimini planlamak ve uygulanmasını takip etmek,
- d) Mahalli idarelerin teşkilat, araç ve kadro standartlarını tespit etmek,
- e) Mahalli idare kontrolörlerinin çalışma programlarını düzenlemek ve uygulanmasını sağlamak,
- f) Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.¹⁷⁴

3.3.3. Yerel Yönetim Yapılanması ve Görevleri

Türkiye’de Yerel Yönetimler; Büyükşehir belediyeleri, il özel idareleri, belediyeler ve köylerden oluşur.

¹⁷⁴ Mevzuat, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Sayı 1, Madde 100.

Şekil 12: Türkiye Yönetiminin Yapısında Yerel Yönetimler

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti’nin yerel yönetimler yasalarından yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.(2018)

3.3.3.1. Büyükşehir Belediye Tanımı ve Kuruluşu

Büyükşehir belediyesi: Sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idarî ve malî özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisini, ifade eder.

Büyükşehir belediyesinin organları: Büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediye encümeni ve büyükşehir belediye başkanıdır¹⁷⁵

¹⁷⁵ Mevzuat, Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Madde 3.

Toplam nüfusu 750.000'den fazla olan illerin il belediyeleri kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir. (5216, md4)

3.3.3.1.1. Büyükşehir Belediye Yönetiminin Görev Yetki ve Sorumlulukları

Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları 5216 Büyükşehir Belediyesi Kanunu md. 7'de yazılmıştır.

Büyükşehir belediye teşkilâtında Birimlerin kurulması, kaldırılması veya birleştirilmesi büyükşehir belediyesi meclisinin kararı ile olur.¹⁷⁶

3.3.3.1.2. Büyükşehir Belediyenin Organları

1-Büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediyesinin karar organıdır ve ilgili kanunda gösterilen esas ve usullere göre seçilen üyelerden oluşur. Büyükşehir belediye başkanı büyükşehir belediye meclisinin başkanı olup, büyükşehir içindeki diğer belediyelerin başkanları, büyükşehir belediye meclisinin doğal üyesidir.¹⁷⁷

2-Büyükşehir belediye encümeni, belediye başkanının başkanlığında, belediye meclisinin kendi üyeleri arasından bir yıl için gizli oyla seçeceği beş üye ile biri genel sekreter, biri malî hizmetler birim amiri olmak üzere belediye başkanının her yıl birim amirleri arasından seçeceği beş üyeden oluşur. (5216, md16)

3-Büyükşehir belediye başkanı, büyükşehir belediye idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisidir. Büyükşehir belediye başkanı, ilgili kanunda gösterilen esas ve usullere göre büyükşehir belediyesi sınırları içindeki seçmenler tarafından doğrudan seçilir. (5216, md17)Büyükşehir belediye başkanının görev ve yetkileri 5216 büyükşehir belediyesi kanunu da 17,18. maddesinde yazılmıştır.

3.3.3.2. İl Özel İdareleri

İl Özel İdarelere ilişkin ilk resmi belge, Osmanlı Yönetimi zamanında 1864 yılında yürürlüğe giren "Teşkil-i Vilâyet Nizamnamesi' dir. Türk Kamu Yönetimi

¹⁷⁶ Mevzuat, Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Madde 21.

¹⁷⁷ Mevzuat, Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Madde 12.

yapılanması içinde yer alan İl Özel İdaresi, 1913 tarihli “İllerin Genel İdaresi Geçici Kanunu” ile kurulmuş, yerel yönetim birimlerindendir. 1987 yılında revizyona uğramıştır. Kapsamlı değişiklikler 2005 yılında yürürlükteki 5302 sayılı kanun ile gerçekleştirilmiştir.

3.3.3.2.1. İl Özel İdarelerinin Yapısı ve Görevi

5302 sayılı Kanunun uygulanmasında;

İl özel idaresi: İl halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişidir.

İl özel idaresinin organları: İl genel meclisini, il encümenini ve valiyi ifade eder. (5302,md3)

İl özel idaresi idare teşkilatı kanununda yazılmıştır.¹⁷⁸

İl özel idarelerinin ildeki yerel ve müşterek nitelikli görev ve sorumlulukları il sınırları içinde ve belediye sınırları dışında olmak üzere 2 grupta listelenmiştir;

İl özel idaresi hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulacaktır. Hizmetlerin diğer mahallî idareler ve kamu kuruluşları arasında bütünlük ve uyum içinde yürütülmesine yönelik koordinasyon o ilin valisi tarafından sağlanır.¹⁷⁹

Kamu yönetimi yapılanma çalışmaları içinde önemli bir husus; köye ve köylüye yönelik hizmetler ile il özel idaresi arasında sıkı bir ilişkinin kurulmasıdır. Köye ve köylüye yönelik hizmetleri yerine getirme sorumluluğu “İl Özel İdarelerine” aittir.

Ayrıca “İl Özel İdaresi”, İl Genel Meclisi’nin kararına bağlı olarak görev alanıyla ilgili konularda faaliyet gösteren uluslararası “Yurt Dışı İlişkileri” “organizasyonlara kurucu üye veya üye olabilir, İl Özel İdaresi bu organizasyonlarla ortak faaliyet ve hizmet projeleri gerçekleştirebilir. Bu projelerin belirtilen dış politikaya ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak yürütülmesi ve önceden İçişleri

¹⁷⁸ Mevzuat, **İl Özel İdaresi Kanunu**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf>, (02.05.2018), Madde 35.

¹⁷⁹ Mevzuat, İl Özel İdaresi Kanunu, Madde 6.

Bakanlığı'ndan izin alınması zorunludur.¹⁸⁰

3.3.3.2.2. İl Genel Meclisi Yapısı ve Görevi

İl genel meclisi, il özel idaresinin karar organıdır ve ilgili kanunda gösterilen esas ve usullere göre ildeki seçmenler tarafından seçilmiş üyelerden oluşur. İl genel meclisinin görev ve yetkileri Kanununda bulunmaktadır.¹⁸¹

3.3.3.2.3. İl Encümeni Yapısı ve Görevi

İl encümeni valinin başkanlığında, genel sekreter ile il genel meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından seçeceği üç üye ve valinin her yıl birim amirleri arasından seçeceği iki üyeden oluşur.

Encümenin görev ve yetkileri temel olarak Kanununda bulunmaktadır.¹⁸²

3.3.3.2.4. Vali Yapısı ve Görevi

Vali, ilde genel yönetimin başkanıdır ve aynı zamanda il özel idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisidir. Valinin görev ve yetkileri temel olarak kanunda yazılmıştır. (5302,md29-30)

3.3.3.3. Belediyeler

Türkiye'de belde veya beldeye ait hizmetler denildiğinde ilk olarak belediyeler akla gelmektedir. Belediyeler, kent yönetiminde büyük öneme sahip yerel yönetim kuruluşlarıdır. Belediyelerin temelleri Osmanlı İmparatorluğu döneminde atılmıştır.

¹⁸⁰ Mevzuat, İl Özel İdaresi Kanunu, Madde 62.

¹⁸¹ Mevzuat, İl Özel İdaresi Kanunu, Madde 9-10

¹⁸² Mevzuat, İl Özel İdaresi Kanunu, Madde 25,26.

3.3.3.3.1. Belediye Tanımları ve Belediye Kuruluşu

Belediye: Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini, İfade eder.¹⁸³

Nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim yerlerinde belediye kurulabilir. İl ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur. (5393,md4)

Türkiye’de iki tip belediye modeli bulunmaktadır. Belediyeler, “Belediye Kanunu” hükümlerine, Büyükşehir belediyeleri “Büyükşehir Belediye Kanunu” hükümlerine göre örgütlenmiştir. Her iki modelin dayandırıldığı farklı kanun olmakla birlikte, her ikisi arasında organik bağlantı bulunmaktadır. (5393ve5216 ve6360 ve 5302 kanunları)

Genel olarak belediyeler, ana ve çocuk sağlığından başlamak üzere bireyin doğmadan önceki ve mezarlıkların bakımı gibi ölümünden sonraki hizmetlere kadar geniş bir yelpaze içinde yerel halk için çalışmaktadır.

Belediyenin organları; Belediye Meclisi, Belediye Encümeni ve Belediye Başkanı’dır.

3.3.3.3.2. Belediye Meclisinin Yapısı ve Görevi

Belediye meclisi, belediyenin karar organıdır ve doğrudan seçilmiş üyelerden oluşmaktadır. Belediye meclisi, seçim sonuçlarının ilânını takip eden beşinci gün belediye başkanının başkanlığında kendiliğinden toplanır. Meclis bu toplantıda, üyeleri arasından, gizli oyla meclis birinci ve ikinci başkan vekili ile en az iki kâtip üyeyi ilk iki yıl için görev yapmak üzere seçmektedir. Meclis başkanı, meclis çalışmalarında düzeni sağlamakla yükümlüdür.¹⁸⁴

Belediye meclisinin görev ve yetkileri arasında yeralan bazı dikkat çeken konular şunlardır:

Stratejik plân ile yatırım ve çalışma programlarını, belediye faaliyetlerini ,bütçe ve kesin hesabı kabul etmek ,belediyenin imar plânlarını görüşmek ve

¹⁸³ Mevzuat, **Belediye Kanunu**, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5393&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> , (15/02/2020), Madde 3.

¹⁸⁴ Mevzuat, **Belediye Kanunu**, Madde 17-19.

onaylamak, norm kadro çerçevesinde belediyenin ve bağlı kuruluşlarının kadrolarının ihdas, iptal ve değiştirilmesine karar vermek. belediye tarafından çıkarılacak yönetmelikleri kabul etmek.

Meydan, cadde, sokak, park, tesis ve benzerlerine ad vermek; mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, adlarıyla sınırlarının tespiti ve değiştirilmesine karar vermek;. Bu kararlar mülkî idare amirinin onayı ile yürürlüğe girer.

Yurt içindeki ve İçişleri Bakanlığının izniyle yurt dışındaki belediyeler ve mahallî idare birlikleriyle karşılıklı iş birliği yapılmasına; kardeş kent ilişkileri kurulmasına; ekonomik ve sosyal ilişkileri geliştirmek amacıyla kültür, sanat ve spor gibi alanlarda faaliyet ve projeler gerçekleştirilmesine; karar vermek.

Fahrî hemşehrilik payesi ve beratı vermek.

Belediye başkanıyla encümen arasındaki anlaşmazlıkları karara bağlamak.

Bu konular başkan-meclis karşılaştırmasında önemli sayılabilir.

Belediye meclisinin görev ve yetkileri, kanun 5393sayılı, 18.md yazılmıştır.

185

3.3.3.3.3. İhtisas Komisyonları

Belediye meclisi, üyeleri arasından en az üç en fazla beş kişiden oluşan ihtisas komisyonları kurabilir. Komisyonların bir yılı geçmemek üzere ne kadar süre için kurulacağı aynı meclis kararında belirtilir. (5393,md24) ¹⁸⁶

3.3.3.3.4. Belediye Encümenin Görev ve Yetkileri

Belediye encümeninin bazı görev ve yetkileri şunlardır: Stratejik plân ve yıllık çalışma programı ile bütçe ve kesinhesabı inceleyip belediye meclisine görüş bildirmek, Yıllık çalışma programına alınan işlerle ilgili kamulaştırma kararlarını almak ve uygulamak. Kanunlarda öngörülen cezaları vermek. Belediye encümenin görev ve yetkileri tamamen 34.md yazılmıştır.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Mevzuat, **Belediye Kanunu**, Madde 18.

¹⁸⁶ Mevzuat, Belediye Kanunu, Madde 24.

¹⁸⁷ Mevzuat, Belediye Kanunu, Madde 34.

3.3.3.3.5. Belediye Başkanı

Belediye başkanı, belediye idaresinin başı ve belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir. İlgili kanunda gösterilen esas ve usullere göre seçilir. Belediye başkanının görev ve yetkileri kanunda yazılmıştır (5393,md37,38)

Görev ve yetkilerinden bir kısmını uygun gördüğü takdirde, yöneticilik sıfatı bulunan belediye görevlilerine devredebilir.(5393,md42)

3.3.3.3.6. Belediye Başkanlığının Sona Ermesi

Belediye başkanlığı, ölüm ve istifa hâllerinde kendiliğinden sona erer.

Belediye başkanının;

- a) Mazeretsiz ve kesintisiz olarak yirmi günden fazla görevini terk etmesi ve bu durumun mahallin mülkî idare amiri tarafından belirlenmesi,
- b) Seçilme yeterliğini kaybetmesi,
- c) Görevini sürdürmesine engel bir hastalık veya sakatlık durumunun yetkili sağlık kuruluşu raporuyla belgelenmesi,
- d) Meclisin feshine neden olan eylem ve işlemlere katılması,

Hâllerinden birinin meydana gelmesi durumunda İçişleri Bakanlığının başvurusu üzerine Danıştay kararıyla başkanlık sıfatı sona erer.¹⁸⁸

3.3.3.3.7. Görevden Uzaklaştırma

Görevleriyle ilgili bir suç nedeniyle haklarında soruşturma veya kovuşturma açılan belediye organları veya bu organların üyeleri, kesin hükme kadar İçişleri Bakanı tarafından görevden uzaklaştırılabilir.¹⁸⁹

Ayrıca kanunun45. Maddesine göre, belediye başkanı veya başkan vekili ya da meclis üyesinin terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçları sebebiyle görevden uzaklaştırılması veya tutuklanması ya da kamu hizmetinden yasaklanması veya başkanlık sıfatı veya meclis üyeliğinin sona ermesi hallerinde 46 ncı maddedeki makamlarca belediye başkanı veya başkan vekili ya da meclis üyesi görevlendirilir.

¹⁸⁸ Mevzuat, Belediye Kanunu, Madde 44.

¹⁸⁹ Mevzuat, Belediye Kanunu, Madde 47.

3.3.3.3.8. Mahalle Yönetimi

Mahalle: Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idarî birimi, ifade eder.¹⁹⁵

Belediye örgütlenmesi olan yerleşimlerde hizmetlerin yerine getirilmesi için ayrıca bir mahalle yönetimi bulunmaktadır. Mahalle ayrı bir tüzel kişiliğe sahip değildir.

“Mahalle, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir. Belediye sınırları içinde mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, bölünmesi, adlarıyla sınırlarının tespiti ve değiştirilmesi, belediye meclisinin kararı ve kaymakamın görüşü üzerine valinin onayı ile olur. Belediye sınırları içinde nüfusu 500’ün altında mahalle kurulamaz”.¹⁹⁶

3.3.3.4. Köyler

Anadolu’da köy yerleşiminin tarihi çok eski olmakla birlikte uzun süre bir hukuki varlık olarak görülmemektedir. Köy, idari bir taksimat olarak ilk defa 1858 yılındaki hukuki düzenlemelerde yer almaktadır. 1864 yılında Vilâyet Nizamnamesiyle köyün görevleri belirtilmiştir. Köylerin yerel yönetimler içinde yer almaları ve tüzel kişilik kazanmaları, ancak Cumhuriyetin ilânından sonra (1924) mümkün olabilmiştir.

3.3.3.4.1. Köy Yerleşimlerinin Kurulması

Bir yerin köy sayılması için nüfusunun 2000’in altında olması gerekmektedir. Bir köyün sınırı, kanun tarif ettiği şekilde çizilir.¹⁹⁷ 2010 yılı itibarıyla 34,247 köy bulunmaktadır.¹⁹⁸ 2017 yılı verilerine göre köy sayısı, 18333 olmuştur.¹⁹⁹ 2019 yılı

¹⁹⁵ Mevzuat, Belediye Kanunu, Madde 3.

¹⁹⁶ Mevzuat, Belediye Kanunu, Madde 3.

¹⁹⁷ Mevzuat, **Köy Kanunu**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>, (27.03.2020), Madde 10.

¹⁹⁸ İçleri Bakanlığı, **Türkiye Mülki İdari Amirliği 2010 Verileri**, <https://www.eicisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>, 30.07.2018.

¹⁹⁹ İçleri Bakanlığı, **Türkiye Mülki İdari Amirliği 2019 Verileri**, <https://www.eicisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>, 30.07.2018.

verilerine göre köy sayısı, 18291 olmuştur.²⁰⁰

3.3.3.4.2. Köy Yönetiminin Organları

Köy yönetiminin organları; köy muhtarı, köy ihtiyar meclisi ve köy derneğinden oluşmaktadır.

Köye ait işler ikiye ayrılır:²⁰¹

- 1 - Mecburi olan işler;
- 2 - Köylünün isteğine bağlı olan işler.

Muhtar; Köy idaresinde köy muhtarı, yürütme ve karar organı niteliğindeki ihtiyar meclisinin ve köy idaresinin başıdır. Muhtar devlet memurudur ve devletin köydeki temsilcisidir. Köy işlerinde söz söylemek, emir vermek ve emrini yaptırmak muhtarın hakkıdır.

Muhtarın göreceği işler ikiye ayrılır:

- 1 - Devlet işleri;
- 2 - Köy işleri.

Bunlar köy kanunda açıklanmıştır.²⁰²

Köy İhtiyar Meclisi; Köy ihtiyar (seçilmiş) meclisi, yürütmeye ilişkin kararlar alan ve köye ait işlerin görülmesini denetleyen, yürütme ve karar organıdır. Köy ihtiyar meclisi, Köy Kanununa göre, seçimle gelen ve seçimle gelmeyen doğal üyelerden oluşmaktadır.

Köy ihtiyar meclisini oluşturan doğal üyeler, köy imamı ile muallim veya başmuallim ihtiyar meclisinin her zaman azasıdır. İhtiyar meclisinin göreceği işler Köy kanunu yazılmıştır. (442 md 44)

2017 yılı verilerine göre türkiye'nin mülki idare bölümlerine göre il sayısı: **81**, büyükşehir belediyesi sayısı: **30**, il belediyesi sayısı: **51**, ilçe sayısı: **919**, büyükşehir ilçe belediyesi sayısı: **519**, ilçe belediyesi sayısı: **400**, belde belediyesi sayısı: **397**, mahalle sayısı: **32052**.

²⁰⁰ İçişleri Bakanlığı, Anayasa Mülki İdari, <https://www.eicisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumler.aspx> (02/02/2020). 2019 yılı verilerine göre türkiye'nin mülki idare bölümlerine göre il sayısı: **81**, büyükşehir belediyesi sayısı: **30**, il belediyesi sayısı: **51**, ilçe sayısı: **922**, büyükşehir ilçe belediyesi sayısı: **519**, ilçe belediyesi sayısı: **403**, belde belediyesi sayısı: **386**, mahalle sayısı: **32164** toplam belediye sayısı **1389**.

²⁰¹ Mevzuat, Köy Kanunu, Madde 12.

²⁰² Mevzuat, Köy Kanunu, Madde 35,36,38.

Köy Derneği; Köydeki tüm seçmenlerin oluşturduğu bir kurul olup, doğrudan demokrasinin tek örneğidir. Temel görevi ihtiyar meclisini ve muhtarı seçmektir. Ayrıca köyün isteğe bağlı işlerini mecburi hale getirir.²⁰³

3.3.4. Yerel Yönetimlerin Seçimleri

Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, yüksek seçim kuruluna aittir

Yerel yönetimler seçimleri, kanun esaslara göre beş yılda bir yapılır. Serbest, eşit, gizli oy, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslara göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. İl genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için yapılan seçimlerde, onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil sistemi, belediye başkanlığı seçiminde ise çoğunluk sistemi uygulanmaktadır.²⁰⁴

Ayrıca mahalli idareler seçim kanununu köy ve mahalle muhtarları ile ihtiyar meclisi ve heyeti üyelerini kapsar.²⁰⁵

3.3.4.1. İl Özel İdaresinin Organlarının Seçimi

Vali, ilde genel yönetimin başı, dolayısıyla merkezi yönetim ile il özel idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisidir. Vali, merkezi yönetim tarafından atanmaktadır.

İl Genel Meclisi; İl özel idarelerinin karar organı olan, il genel meclisi üyeleri seçimi için her ilçe bir seçim çevresidir. İl genel meclisi üyelikleri yapılan seçimlerde, onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil sistemi uygulanmaktadır. (2972,md2-3)

İl Daimi Encümeni; İl daimi encümeni seçilmiş ve atanmış üyelerden oluşmaktadır. İl encümeni valinin başkanlığında, il genel meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından bir yıl için gizli oyla seçeceği beş üye ile biri malî hizmetler birim amiri olmak üzere valinin her yıl birim amirleri arasından seçeceği beş üyeden

²⁰³ Eksih<https://eksisozluk.com/koy-dernegi--426905> (27/01/2014)

²⁰⁴ Mevzuat, **Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunu**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2972.pdf>, 12.02.2020, Madde 2.

²⁰⁵ Mevzuat, Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunu, Madde 3.

oluşmaktadır.

3.3.4.2. Belediye Yönetiminin Organlarının Seçimi

Belediye Yönetiminin organları belediye başkanı, belediye meclisi ve belediye encümenidir.

Belediye Başkanı; Belediye başkanı Seçilerek –atanarak görevlendirilecektir .Belediye başkanının seçilme yeterliliğine sahip olması şarttır,(2972,md10) Belediye başkanı özel durumlarda atanarak görevlendirilir.²⁰⁶

Büyükşehir belediye başkanının seçiminde, seçim çevresi büyükşehir belediye sınırları içidir.²⁰⁷

Belediye Meclisi; Belediye meclis üyeleri seçimi için seçilme yeterliliğine sahip olması şarttır , her belde ise bir seçim çevresidir.

Belediye Encümeni ; Belediye encümeni, belediye başkanının başkanlığında;

- İl belediyelerinde ve nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyelerde, belediye meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından bir yıl için gizli oyla seçeceği üç üye, malî hizmetler birim amiri ve belediye başkanının birim amirleri arasından bir yıl için seçeceği iki üye olmak üzere yedi kişiden,

Büyükşehir belediye encümeni, belediye başkanının başkanlığında, belediye meclisinin kendi üyeleri arasından bir yıl için gizli oyla seçeceği beş üye ile biri genel sekreter, biri mali hizmetler birim amiri olmak üzere belediye başkanının her yıl birim amirleri arasından seçeceği beş üyeden oluşmaktadır

Köylerde, muhtar, ihtiyar heyeti, ihtiyar meclisi seçimlerinde diğer işlemler bu kanunda ve bu Kanunun atıf yaptığı diğer kanunlarda yazılı usul ve esaslara göre yürütülür. (2972,md34)

²⁰⁶ Mevzuat, Belediye Kanunu, Madde 46.

²⁰⁷ Mevzuat, Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunu, Madde 4.

3.3.5. Yerel Yönetimlerin Denetimi

Merkeziyet ve ademi merkeziyet her ikisinin de faydaları ve sakıncaları vardır.²⁰⁸ Yerinden yönetimi (ademi merkeziyet / decentralistion) siyasi ve idari açıdan görebiliriz.

Bu durumda siyasi açıdan, üniter devlet ve federal devlet olmak üzere, iki ayrım oluşmaktadır. İdari olarak, üniter devlet merkez ve mahalleden, federal devlet ise merkezi idare, eyalet yönetimi ve mahallelerden oluşur.

Bu kısımda üniter devletler olan İran ve Türkiye’deki yerel yönetimlerin denetimi anlatılmıştır:

İdari yerinden yönetim, yerel nitelikli kamu hizmetleriyle bazı fonksiyonların merkezi idarenin hiyerarşi yapısı dışında kamu tüzel kişileriyle yürütülmesidir ve bu durumda idari yerinden yönetim ikiye ayrılır:

- 1: Hizmet (fonksiyonel) Yerinden Yönetimi (hizmet adem-i merkeziyet), Örnek: üniversiteler, sanayi ve ticaret odaları, vb.
- 2: Coğrafi (mekan) bakımından yerinden yönetim il, belediye, köyler bir örnek olabilir. 1982 Anayasası’nın hükmü ile yerinden yönetimi kamu hizmetlerinin etkinliği ve vatandaşın tercihleri açısından merkezi yönetimden ayırmıştır.²⁰⁹

“İdari yerinden yönetim ilkesiyle ortaya çıkan kuruluşlar özerk bir statüye sahiptir. Özerklik kendi kendine yeterlik ve yönetimde serbestlik demektir. Yoksa özerklik, bağımsızlık ve dokunulmazlık demek değildir”.²¹⁰

Bu tür idarelerin müstakil bütçeleri bulunmaktadır. Mali yönden de özerklik söz konusudur. Ayrıca idareler kendi organları tarafından yönetilir ve bu organlar seçimle belirlenir. Dolayısıyla bunlar bir kanuna dayanarak kurulur ve ona göre yönetilir. Neticede kanun meclis tarafından ve geniş anlamda merkez tarafından yazılır ve onaylanır, böylece ilk adımda merkez-yerel ilişkileri ortaya çıkar. Bu ilişkiler değişik şekillerde olabilir; bir tanesi de denetim ilişkileridir.(İç ve Dış denetimleri)

²⁰⁸ Sancakdar, s.199.

²⁰⁹ Karaman, 2014, s. 33-34.

²¹⁰ Eryılmaz, s.116.

3.3.5.1. Yerel Yönetim Kararlarına Karşı Başvuru Hakkı

1982 Anayasasına göre “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır”²¹¹. Ayrıca Bilgiye Erişme Hakkı Kanunu kabul edilmiştir. “Bilgiye Erişim Hakkı”, 2004 yılından itibaren uygulamadadır.²¹²

Ayrıca türk vatandaşlarının kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma haklarının kullanılma sahiptirler²¹³. Bunlar dış denetleme örneklerdir.

Hala Türkiye’de merkezi / yerel denetimlerin nasıl olduğunu incelenecek.

3.3.5.2. İl Özel İdarelerinde Denetim

İl özel idarelerinde iç ve dış denetim yapılır. İl özel idarelerinde İç ve dış denetim 5018 sayılı kamu mali yönetimi ve kontrol kanunu hükümlerine göre yapılmaktadır. Ayrıca İl Özel İdaresinin mali işlemler dışında kalan diğer idari işlemleri idarenin bütünlüğüne, kalkınma planına ve stratejilerine uygunluk açısından İçişleri Bakanlığı’nın görevlendireceği vali veya diğer elemanlar tarafından da denetlenebilir.²¹⁴

Hemde 5302 sayılı kanunda, md.37 ve 38’de İl özel idarelerinin denetimini açıklanmıştır.

3.3.5.3. Belediyelerin Denetim Kapsamı Ve Tipleri

Belediyelere bağlı kuruluş ve işletmelerde iç ve dış denetim yapılır. Denetim, iş ve işlemlerin hukuka uygunluk, mali ve performans denetimini kapsamaktadır. İç ve dış denetim 5018 sayılı kamu mali yönetimi ve kontrol kanunu hükümlerine göre yapılır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında iç denetim belediye başkanı gibi üst kademe

²¹¹ Mevzuat, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, Madde, 125.

²¹² Mevzuat, **Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas Ve Usuller Hakkında Yönetmelik**, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20047189&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5>, (27/10/2019), Madde 5.

²¹³ Mevzuat, **Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3071.pdf>, (27/10/2019), Madde 3.

²¹⁴ Karaman, Yerel Yönetimler, s. 109

yöneticiler tarafından seçilen sertifikalı adaylar arasından atanan iç denetçiler tarafından yapılır. Harcama sonrası yapılacak olan dış denetim ise Sayıştay tarafından yapılır.²¹⁵ Ayrıca hem faaliyet raporu denetim yollarından birisidir. Hem de Denetim Komisyonu belediye kanunundaki yer almıştır.²¹⁶

Belediyenin idari eylem işlemleri sadece kendi personeliyle denetlenmemektedir, idari vesayet yetkisi ve sorumlulukları aynen devam etmektedir.²¹⁷ Belediyelerin denetimin amacı belediye kanununda yazılmıştır.²¹⁸

Yerel Yönetim Birliklerin Denetimi; yerel yönetim birliklerinin denetimi İçişleri Bakanlığı tarafından yapılır. Valiler ve kaymakamlar gerekli gördüklerinde ülke düzeyinde kurulan birlikler dışındaki birlikleri denetleyebilmektedir.²¹⁹

Kalkınma Ajanslarında Denetim; kalkınma Ajanslarında iç ve dış denetim yapılır. Bu Ajanslarda iç ve dış denetimi, mali yönetim yeterliğine ilişkin standartlar ile usul ve esasları belirlemektir. İç denetçi ve dış denetçiler görevinde, tarafsız ve bağımsızdır.²²⁰

Köy İdarelerinin Denetimi; görevini gereği gibi yapmayan muhtarlar, köyün bağlı olduğu yetkili idare kurulu kararıyla görevden uzaklaştırılabilir. Muhtarların köy yararına olmayan kararları da kaymakam bozulabilir.²²¹(442,md40-41)

3.4. İRAN'DA YEREL YÖNETİMLER ÖRGÜTLENMESİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

İslami hükümetin, diğer devlet modellerinde olduğu gibi kuruluş aşamasında birtakım yasa ve teşkilatlanmalara ihtiyacı vardır. İran İslam Cumhuriyetinin misyon ve vizyonu başta anayasa olmak üzere diğer tüm yasalara ve kurum ve kuruluşlara yansımaktadır. Bu durumun bir diğer yansıması ise yerel yönetimler üzerinedir.

İran'da kamu işleri doğrudan bakanlıklara bağlı değildir. Şehir ve köylerin organlarının İslami Şura olarak adlandırılması buna bir örnek teşkil etmektedir.

²¹⁵ Karaman, Yerel Yönetimler, s. 237-238

²¹⁶ Mevzuat, Belediye Kanunu, Madde 23.

²¹⁷ Karaman, **Yerel Yönetimler**, 2007, s. 237

²¹⁸ Mevzuat, Belediye Kanunu, Madde 54.

²¹⁹ Mevzuat, Mahallî İdare Birlikleri Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5355.pdf>, (27/10/2019), Madde 22.

²²⁰ Mevzuat, **Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği**, [https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=13274&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?-MevzuatNo=13274&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5), (15.02.2020)

²²¹ Mevzuat, Köy Kanunu, Madde 15.

3.4.1. Yerel Yönetimlerin Hukuki Dayanağı ve Tarihsel Gelişimi:

İran'ın yönetim yapısı günümüzde 31 ilden (ostan) oluşur. (ek2,). İranda yerel yönetimler geleneği çok uzun bir geçmişe sahip olmakla birlikte ancak 105 sene önce yasallaşmıştır. Kanunun adı, İyaleti ve Vilayeti Encümenler Kanunu'dur.

İran Devrimi'nden sonraki Şehir ve Köy İslami Şuraları, dönemin Cumhurbaşkanı Hatemi tarafından kurulmuştur. Devrimden önce ise şehir Encumeni ismiyle yer almışlardır. Yerel yönetimlerle ilgili öne çıkan bazı noktalar şunlardır:

- Merkezi sistemde bürokrasi kaynaklı hantallaşmayı önleyerek işleri hızlandırmak,
- Halkın katılımcılığını artırmak,
- Şehir ve Köy İslami Şuralarıyla ülke bütünlüğünü sağlamak,
- İşleri belli bir seçim sistemi içinde yapmak,
- İşleri yasaya tabi tutmak,
- Yerel koşullara önem göstermek ki bu bizi subsidiyarite kavramına götürmektedir.
- Karar ve çalışma alanları daha geniştir.

İran'da Şehir ve Köy İslami Şuraları'na aday olanlar, halkoyu ile, dört yıllığına seçilmektedirler. Şura kelimesi, Müslümanların kutsal kitabı sayılan Kuran-ı Kerim'den alıntı bir kelimedir. Kutsal kitapta yer alan Şura suresinin 37. ayetinde insanlar ve Tanrıya inananları yapılan işlerde birbirlerine danışmaya, birbirleriyle fikir alışverişinde (meşveret) bulunmaya teşvik etmektedir. İslam tarihinde Müslümanların bu ayeti dikkate alarak kendi aralarında fikir alışverişinde bulunduğunu görmekteyiz. Bir başka sure ise Âl-i İmrân Suresidir. Bu surenin 159. ayetinde de meşveret bir başka deyişle fikir alışverişi vurgulanmaktadır. Tüm bu ayetlerin temelinde katılımcılığın yer aldığını ve halkı katılıma, karar vermeye yönlendirdiğini söylememiz mümkündür. Bu bakış açısı bizi dini hükümetlerde de yerel yönetimlere ve katılımcı demokrasiye yönlendirmektedir.

İran Devrim'den yaklaşık 2 ay sonra İmam Humeyni, İslami Şehir ve Köy Şuralarının fermanını ilan etmiştir. Bu fermana göre İslami Devrim Şurası; İran'da halkın kendi işlerine kendisinin egemen olması ve halk hükümetinde istikrarın sağlanması için İslam Cumhuriyeti'nin gereklerinden biridir. Şuralar, yasaların köy ve şehirlerin yönetimleri için İran'ın her yerinde kurulmalıdır. Onaylanan şuralar ise devlete gönderildikten hemen sonra devlet tarafından hemen uygulanmalıdır.

Bu fermenda dikkat çeken bazı noktalar vardır. Örneğin; İran İslam Devrimi liderinin devrimden yaklaşık 2 ay sonra böyle bir ferman ilan etmesi, liderin yerel yönetimlere önem verdiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra, halkın kendi işlerine kendisinin egemen olması, bu işlerin hızla yapılması, devletin bunu hızla yürürlüğe koyması, halk hükümetinin öneminin değerlendirilip, şuraların da vurgulanmış olması fermenda öne çıkan diğer önemli noktalardır. Fermenda yer alan bu önemli noktaları Anayasa'nın 7, 100, 101, 102, 103, 105 ve 106. maddelerinde de görmek mümkündür.

Şehir ve Köy İslami Şuraları bir başka deyişle yerel yönetimler sistemi İran Anayasası'nda da yer almaktadır. Anayasanın 7. maddesine göre; Kuran-ı Kerim'in emriyle Şuralar, İslami Şura Meclisi, Otsan Şurası, Şehrestan Şurası, bahşa, köy vb. Ülkenin idaresini sağlayan karar organlarıdır. Bu maddenin konuyla ilgili dikkat çekici özelliği, yerel yönetimler için karar organının konularak yerel yönetimlere bu hakkın kazandırılmasıdır.

Anayasanın 100. maddesinde ise mahalli şartlara göre; halkın, sosyal, ekonomik, eğitim, sağlık gibi çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulan köy, bahş, şehrestan, ostan şuraları ve bunların üyelerinin oralarda yaşayan halk tarafından seçilip oluşturulacağı belirtilmektedir. Seçme ve seçilme koşulları, görev ve yetkiler milli birlik ve ülke bütünlüğüne aykırı olmamak ve İslami Cumhuriyetle merkezi yönetime bağlı olmak koşullarıyla yasa ile belirlenecektir.

Şehir ve köy islami şuraları ve benzeri şuralar, hiç bir zaman dini görüşlere ve anayasaya yörüm yapamazlar ve onlara göre yasa çıkaramazlar,bü görev ülkede yalnız ve yalnız Koruyucu (Nigehban Şurası) Şurasına aittir.

Şehir ve köy islami şuraları ve benzeri şuralar şeriate dayalı yasa çıkaramazlar, bunların çalışma alanı ülke genelinde yapılan yasalar üzerinden hizmet alanıdır, bunların ayrıca işleri devletin genel politikasını dikkate alarak şehir için vergi koymak ve kaldırmak, şehir içi ulaşım ücretlerini onaylamak, belediyelerin önerdiği şehir hizmet ücretlerini inceliyip onaylamak vb.Bunların görevleri bütünlük halinde ve şuraların karar alma ve onylanması bu bölümde yazılmıştır.

Bürokrasinin merkezi yönetimlerde neden olduğu hantallaşmayı önlemek ve işleri hızlandırmak, halkın katılımcılığını artırmak, ülke bütünlüğünü sağlamak, bu işlerin belli bir seçim sistemi içinde yapılması ve tüm bunların yasaya tabi olması bu

maddede öne çıkan noktalardır. Ayrıca hizmetlerin sunumunda mahalli şartlara önem verilmesi bizi subsidiyarite yani hizmette yerellik ilkesine götürmektedir. Bu madde de karar ve çalışma alanının da daha geniş olduğu görülmektedir.

Anayasanın 101. ve 102. maddelerinde öne çıkan nokta, eşitsizliği önleme amacıyla hazırlanan planların şuraların yüksek hiyerarşisi olması nedeniyle kendi planlarının doğrudan ya da dolaylı olarak İran Meclisine sunabilmesidir. Bununla beraber bu maddelerde, İran'ın kalkınma planlarının dikkate alınması, bölgeselleşme ve eşitsizliğe çözüm bulmada önemli yollardan birisidir.

Eşitsizliği önlemeye yönelik imar ve refah planlarının hazırlanması, eşgüdümün denetlenmesi için her ilin temsilcisinden oluşan “Şuray-ı Aliye Ostanha” isimli illerin yüksek şurası olacağı yer almaktadır. Bu şuranın yapısı ve görevleri de yasayla belirlenecektir.

İllerin yüksek şuralarının kendi görevleri içerisindeki bazı planları hazırlayıp doğrudan ya da devlet aracılığıyla milli meclise önerebilecekleri yer almaktadır. Bunlar da mecliste onaylanırlar.

Anayasanın 103. maddesine göre, valiler, fermanlar, bahşidarlar ve ülkenin diğer makamları devlet şuralarının yetkisi çerçevesinde şuraların kararlarını uygularlar. Bu maddedeki önemli nokta ise, ülke ve merkezi yönetimdeki devlet adamlarının şuraların kararlarını kabul etmesidir. Anayasanın 105. maddesinde, şuranın başka yasalara ve islami kurallara aykırı olmaması gerektiği belirtilmektedir. Anayasanın 106. maddesi, görevlerini yerine getirmemeleri sebebiyle şuraların kaldırılmasına ilişkindir. Şuraların kaldırılması da yasalarla belirlenecektir. Bir başka deyişle, İçişleri Bakanı ya da devlet bakanları şuraları kaldıramazlar.

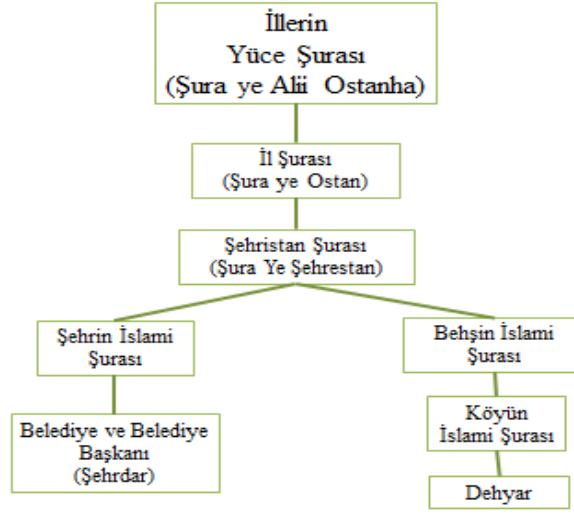
3.4.2. Yerel Yönetim Yapılanması ve Görevleri

Yerel Yönetim Yapılanması ve Görevleri iki başlık altında yazacağız;²²²

- ✓ Yerel Yönetim hiyerarşik yapısı
- ✓ Yerel Yönetim Görevleri(Burada örnek olarak Şehir İslami Şuraları ve belediyelerin görevleri yazıldı.

²²² Shoraha, <http://shoraha.org.ir/HomePage.aspx?TabID=4666&Site=DouranPortal&Lang=fa-IR> (11.03.2015).

Şekil 13: İran’da İslami Şuraların Hiyerarşisi

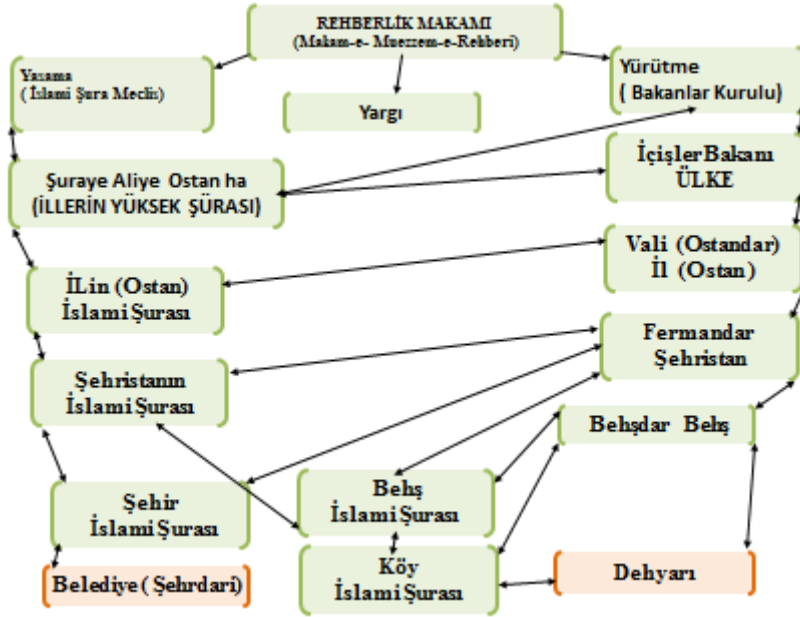

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti’nin köy ve şehir islami şura yasalarından yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (2014)

İran’daki Şehir ve Köy İslami Şuraları’nın hiyerarşik yapısı şu şekildedir:

- İllerin Yüce Şurası(Şura ye Alii Ostanlar)
- İlin Şurası(Şura ye Ostan)
- Şehristan Şurası
- Bahşin İslami Şurası (Şura ye İslami Şehrestan)
- Şehirin İslami Şurası
- Köyün İslami Şurası

Şekil 14: İran’da Yerel Yönetimlerin Diğer Yönetim Birimleriyle İlişkisi

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti’nin köy ve şehir islami şura yasalarından yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.(2014)

“Yerel Yönetimler” ile “Devlet ve Hükümet” Bağlılıkları:

- İmam Humeyni’nin yerel konusunda vurguladığı emri.
- Anayasada 6,7,100,101,102,103,104,105 ve 106. maddelerde açıklanması.
- Seçim denetimi milli meclise aittir (Eğer onaylamasa bu iş yapılmaz).
- 200000’den fazla nüfusu olan şehirlerde belediyeye atanmak İçişleri Bakanı’na, az nüfusu olanlar da valilere bağlıdır.
- Verdikleri karara idari makamlar itiraz ederse başka işler yapılır. Yani bir itiraz hakkı vardır ama savunma sistemi de vardır. Eğer itiraz kabul edilirse karar iptal olur.
- Devletin genel anlamda denetim sistemleri egemen olabilir ve hesap sorabilir.

Şehir İslami Şuraları görevleri şunlardır;

1. Belediye başkanlarını seçmek,
 - a. Şura göreve başladıktan sonra belediye başkanını seçmek zorundadır.
 - b. Belediye başkanı aynı zamanda şura üyesi olamaz

- c. Seçilen belediye başkanlarının ataması ise şöyledir;
 - i. Nüfusu 200000'den fazla olan şehirlerde ve her ostanın merkezi şehirlerinin başkanları, o şehirlerin şuraları tarafından seçilip İçişleri Bakanları tarafından atanmaktadırlar.
 - ii. Nüfusu 200000'den az olan şehirlerde ise, her ilde o ilin şehirlerindeki şuralar tarafından seçilip ostanın valisi tarafından atanmaktadır.
- d. Belediye başkanlarının görevden alınması ise şu şekildedir;
 - i. Kendi isteği ve şuranın onayıyla
 - ii. Şuranın isteğiyle görevine son verilmesi
 - iii. Ülkedeki başka yasalara göre işten alınması
 - iv. Belediye başkanı olma şartlarını yitirmesi
- 2. Sosyal, kültürel, ekonomik, sağlık ve diğer benzer alanlardaki istekleri ve eksiklikleri inceleyerek, çözüm önerileri bulmak ve bu önerileri ilgili makamlarla paylaşmak,
- 3. Şura kararlarının uygulanmasını denetlemek, belediye ve ona bağlı örgüt ve şirketlerin işlerini denetlemek,
- 4. Ülkenin diğer makam ve örgütlerle olan çeşitli alanlardaki eşgüdümünü sağlamak,
- 5. Eğlence, spor ve kültürel alanların artırılması için halkı teşvik etmek,
- 6. Örgütler tarafından da kabul edilmek şartıyla yerel halkın çeşitli alanlara katılımını sağlamak,
- 7. Çeşitli işlerde encümen, dernek ve kooperatif yaptırmak, ilgili örgütlerle eşgüdümü sağlamak,
- 8. Belediyenin gelir, gider, yatırım ve tüm mal varlıklarını kontrol etmek,
- 9. Belediyenin önerilerini dikkate alarak karar vermek,
- 10. Belediyenin gelir ve giderlerini her altı ayda bir onaylamak, halkı bilgilendirmek ve bir nüshasını da İçişleri Bakanlığı'na göndermek,
- 11. Şehir planlarını belediye ile birlikte hazırladıktan sonra bu planları İçişleri ve İmar Bakanlıkları'nda onaylatmak,
- 12. Belediye ve ona bağlı bütün örgüt ve şirketlerin yıllık bütçelerini onaylamak,
- 13. Belediyenin istemesi durumunda borç alma konusunu inceleyip onaylamak
- 14. Belediyenin alım-satım, kira gibi işlerini onaylamak. Bu işleri hızlandırmak için

şura bazı yetkileri belediye başkanına aktarabilmektedirler,

15. İçişleri Bakanlığı ile birlikte belediye örgüt ve şirketlerinin kurulmalarını onaylamak,
16. Devletin genel politikasını dikkate alarak şehir için vergi koymak ve kaldırmak,
17. Belediyenin hukuki işlerini denetlemek,
18. Şehrin sağlık işlerini denetlemek,
19. Şehrin pazar, sinema gibi umumi yerlerinin temizlik işlerini yapmak ve yangını önlemek,
20. Şehrin açık hava alanlarının temizlik işlerini denetlemek,
21. Mezarlıkları kontrol etmek,
22. Yeni cadde ve sokakların yasa yapmaları denetlemek,
23. Yeni cadde, sokak, meydan ve yeşil alan yapımlarını denetlemek,
24. Cadde, sokak, meydan ve mahallelere isim vermek ya da değiştirmek,
25. Reklam ilanlarının yapılması için gerekli tüzüğü onaylamak,
26. Belediyelerin önerdiği şehir hizmet ücretlerini onaylamak,
27. Şehir içi ulaşım ücretlerini onaylamak,
28. Kamu alanları oluşturmak ve bu alanların yönetimi için tüzük hazırlamak,
29. Fuarların hazırlanmasında belediye ya da diğer idarelerle ortaklık kurmak için tüzük hazırlamak,
30. Belediye ve ona bağlı örgüt ve şirketlerin mali denetimini yapmak. Belediye tüm gidelerini bütçe çerçevesinde yapmak zorundadır. Belediye başkanı ise tüm mali belgeleri onaylamakla görevlidir,
31. Her yılın sonunda şura gelir ve giderlerini halka yayımlamak,
32. Şehirlerin planlarını inceleyip onayladıktan sonra son karar için devletin ilgili makamlarına göndermek.

Şehirlerde işlerin büyük çoğunluğu bakanlıklar ve onların taşra teşkilatları aracılığıyla yürütülmektedir. Su, kanalizasyon, sağlık, kültür, sinema, spor, eğitim, doğalgaz, elektrik bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bu hizmetlerin gelir ve giderleri ise ilgili teşkilatlara bağlıdır.

Şehirlerin İslami Şuralarında günümüzde en az 3 komisyonu bulunmaktadır (bu komisyonlar ihtisas komisyonları gibidir).

1.Kalkınma ve İmar Komisyonu

2.Kültür ve Sosyal Komisyonu

3.Planlama ve Bütçe Komisyonu

Bununla beraber her şura kendi istekleri doğrultusunda farklı komisyonlar da oluşturabilirler. Komisyonda görüşülen konuların incelenmesi için danışmanlardan ve uzman kişilerden yardım alınabilmektedir.

Şehirlerde ve köylerde isim seçme ve değiştirme işlemi ise İslami Şuralara aittir. Bu işler onaylanmaktan sonra yürürlüğe giri.

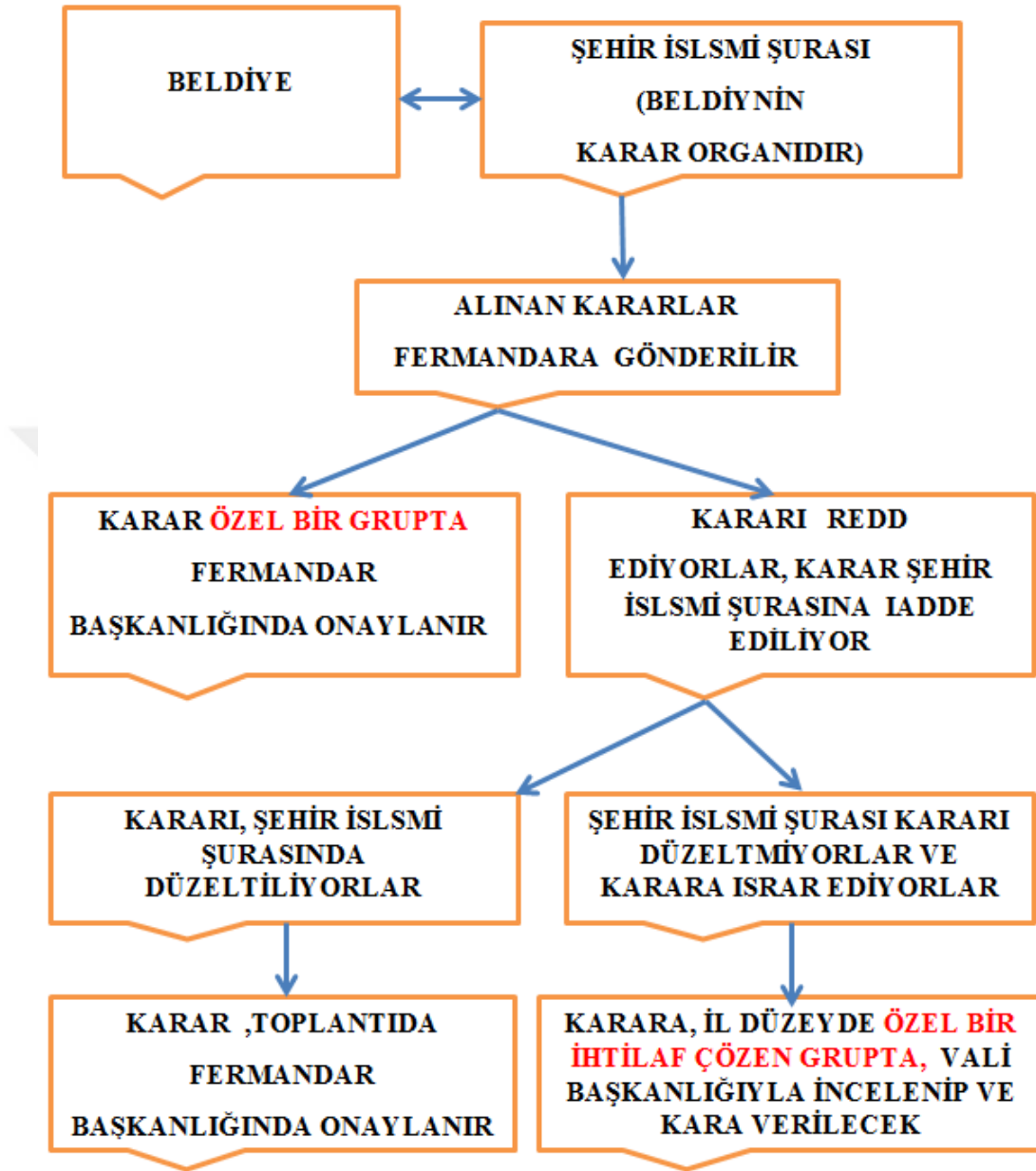
Belediyenin görevleri ise 7 ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar:

1. Şehir hukuku ve yasaları
2. Denetleme ve kontrol etme
3. Şehir planlaması
4. Şehir imarı
5. Şehrin alt yapı hizmetleri
6. Şehir hizmetlerinin sunumu
- 7 Kültürel ve sosyal hizmetler

İran'da köy ve kırsal alşan işlerini yürütmek için,“dehyar” adlı kişiler, görevlendirilir. Her köyde, Dehyar ,İslami Köy Şurası tarafından Bahşdara önerilir ,onaylandıktan sonra valilik tarafından atanır . İslami Köy Şuraları bu durumda karar organıdır ve dehyar işleri yürütüyor. Dehyar görev alanında yaptığı çalışmalarda hem İslami Köy Şuraları ve hem de devlet tarafından denetlenmektedir. Bunun dışında ayrı yasalar da mevcuttur.

Şehir ve köy vb, İslami Şuraları, ilgili konu hakkında aldığı kararı sırayla ,köy ve behşde behşidara , şehir ve şehristanda fermandar sunulur, bunların kabul veya reddedilmesi aşağı şekilde açıklanmıştır.

Şekil 15: İran’da İslami Şuraların Karar Alma Şeması

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti’nin köy ve şehir islami şura ,yasalarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (1/09/2020)

Şekilde yazılan Femandar başkanlığında kararları onaylayan özel bir grubun adını, uyum kurulu adlandırabiliriz²²³. Bu grubun işi şehir ve şehristanda

²²³ شوراهای انتخابات و وظایف تشکیلات، قانون (۸۰) ماده اجرایی نامه‌آیین ابلاغ، ایران Yasa ve Yönetmelik Portalı, شهرداران انتخاب و کشور اسلامی, <https://dotic.ir/news/444>, 12.06.2018.

verilen islami şuraların kararlarını belli bir süreçte ve zamanda inceliyip ve başka yasalarla eşleştirip ve görüşünü ilan eder.Önemli olan,bu grubun içinde hem yargı ve hem il(ostan)şurasının temsilciside var,yani kararın kabulü ve ya reddi sadece fermandara bağlı değildir , iki kişi kabul oy verse yeter ve onylanar.

Aynı söz konusu köy ve behş islami şurasında, Behşde de geçerlidir. Burada şehristan şurasının temsilcisi vardır.

İl düzeyde özel bir ihtilaf çözen grup söz konusu oldu.Bu grup vali başkanlığında, adliye il genel müdürü, iki “İslami Şura Meclisi’ndeki il vekilleri temsilcisi” (milli meclis üyelerinden) ve bir “İl (Ostan) İslami Şurası” temsilcisinden oluşan bir kuruluştur. Bu kurulun başka rollerden ilave uyum kurulu de yazabiliriz Yasaya göre toplantılar yaparlar. Bu grup ısrar edilen şehir ve şehristanda verilen islami şuraların kararlarını belli bir süreçte ve zamanda inceliyip ve başka yasalarla eşleştirip ve görüşünü ilan eder. Burada önemli olan,bu grubun içinde hem yargı ve hem il(ostan)şurasının temsilcisi ve hem iki millet vekili var, Yani kararın kabulü ve ya reddi yasaya aykırı olmazsa seçimle gelen kişilerin oylarına da bağlıdır. Demek bu ki tür karar onaylanması ortak akıl ve demokrasi yönelik bir yöntem sayılabilir.

3.4.3. Seçimler

İran İslam Cumhuriyeti’nde tüm işlerin yürütülmesi halkın seçtiği temsilciler vasıtasıyla olmaktadır. Cumhurbaşkanı, İslami Şura Meclisi üyeleri, yerel yönetimlerin organları (şuralar) vb. halk tarafından seçilmektedir. Ayrıca yasaların belirlediği konularda halkın referanduma gitme hakkı da vardır.²²⁴

İran’da seçimlere ilişkin tek bir kanun yoktur. Ortak bazı hükümler içermekle beraber, her bir seçimin kendine özgü seçim kanunu mevcuttur. Cumhurbaşkanı Seçim Kanunu, İslami Şura Meclisi Seçim Kanunu, Hubregan Meclisi Seçim Kanunu ve Yerel Yönetimler Seçim Kanunu seçimlere ilişkin kanunlardan bazılarıdır.

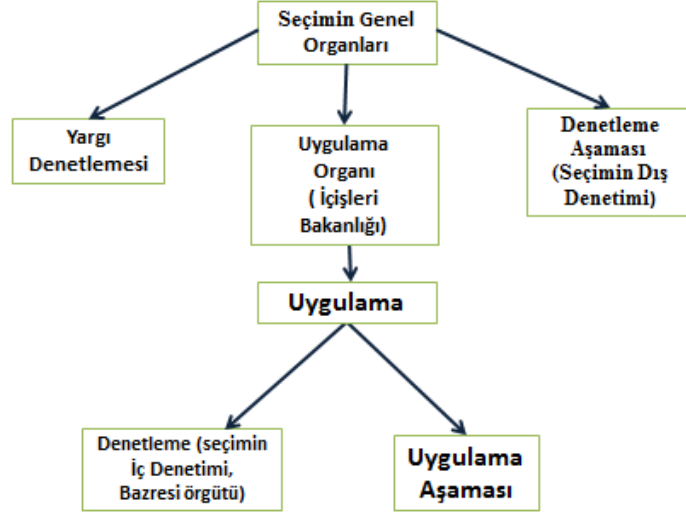
Milli Meclis, Cumhurbaşkanı ve Hubregan Meclisi’ne ait seçimler, genel seçimler olarak adlandırılmaktadır. Bu kısımda sadece genel seçimlere yer verilerek yerel seçimler konusu diğer bölümde ele alınacaktır.

İran’daki seçim sistemini, uygulama aşaması ve denetleme aşaması olmak

²²⁴ İran İslam Cumhuriyeti’nin Anayasası, 1989, Madde 6.

üzere iki alt başlık altında incelemek mümkündür. Aşağıdaki şekilde seçim sisteminin genel hatları yer almaktadır.

Şekil 16: İran’da Seçimin Genel Şeması

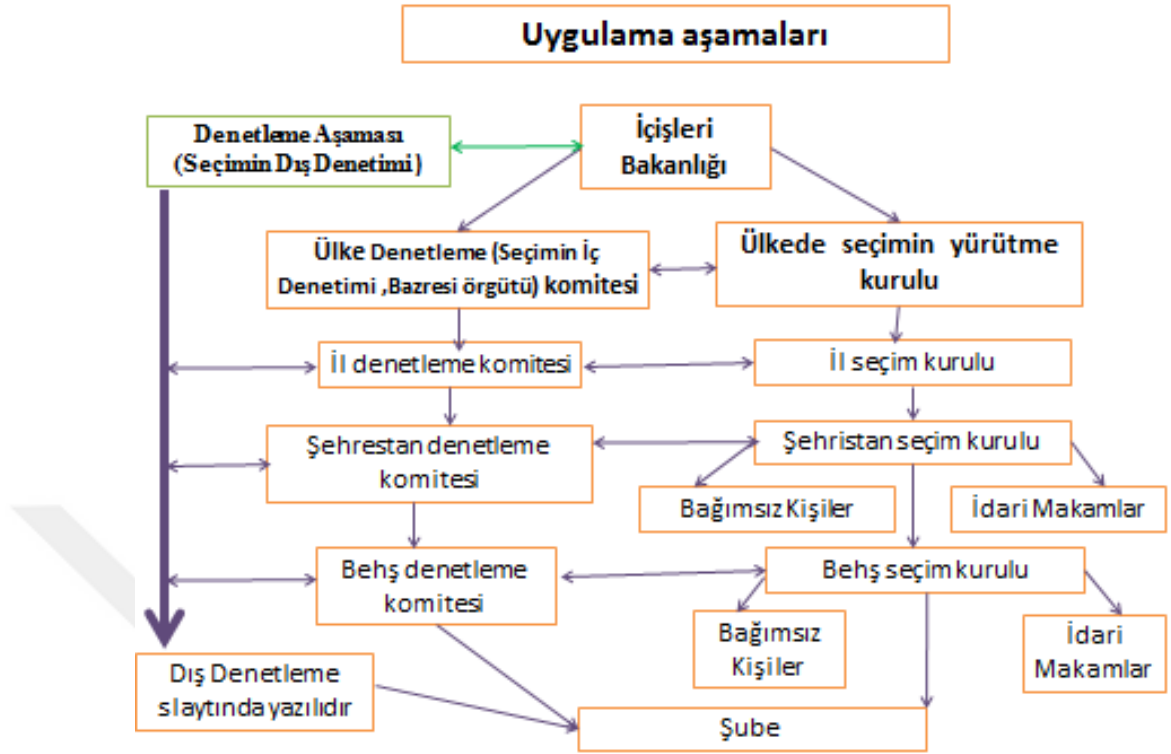

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti’nin seçim kanunlarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (2014)

Seçimlerin uygulama aşamasında, Cumhurbaşkanı, İçişleri Bakanlığı, Seçim Yürütme Kurulu, İl Seçim Kurulu ve Şehristan Seçim Kurulu bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı ise kendi içinde Seçim Yürütme Kurulu ve Denetleme Komitesi olarak ikiye ayrılmaktadır. Aynı şekilde illerde, şehristanlarda ve bahşılarda da seçim kurulları ve denetleme komiteleri bulunmaktadır.

Şehristan ve bahşıdeki seçim kurulları iki bölümden oluşmaktadır. Bunlardan biri İdari Makamlar, diğeri ise İdari Dışı Makamlar’dır. İdari Makamlar, Nüfus İşleri İdaresi Genel Müdürlüğü, Eğitim Müdürlüğü’nden oluşmaktadır. İdare Dışı Makamlar ise, halkın güvendiği kişiler tarafından oluşan bir makamdır.

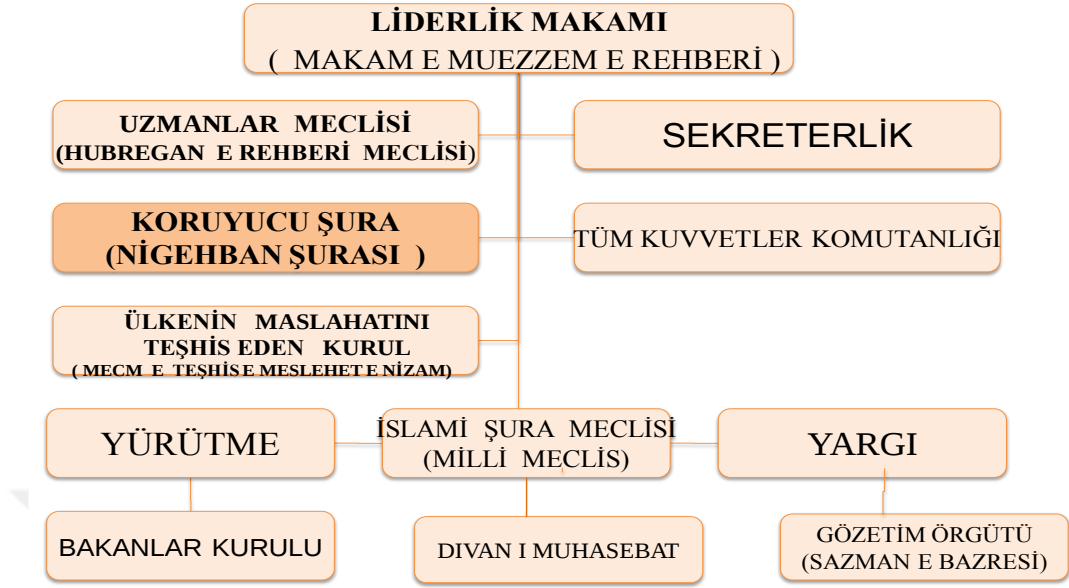
Şekil 17: İran’da Genel ve Yerel Seçimlerin Uygulama Aşaması

Kaynak: <http://www.ghavanin.ir/detail.asp?id=5427> adresinden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (25.05.2015)

Görevlerine bakıldığında ise, İçişleri Bakanlığı ve İl Seçim Kurulu, illerde eşgüdümü sağlamak, işleri yürütmek, lojistik gibi çeşitli görevleri yerine getirmektedir. Şehristan ve bahşidaki seçim kurulları ise, buralarda doğrudan seçim konusunda görevlidirler. Seçilen kişilerin dosyalarını inceleme, yasalara göre ret ya da kabul etme, şube yerlerini ve şubedeki kişileri belirleme görevleri arasındadır.

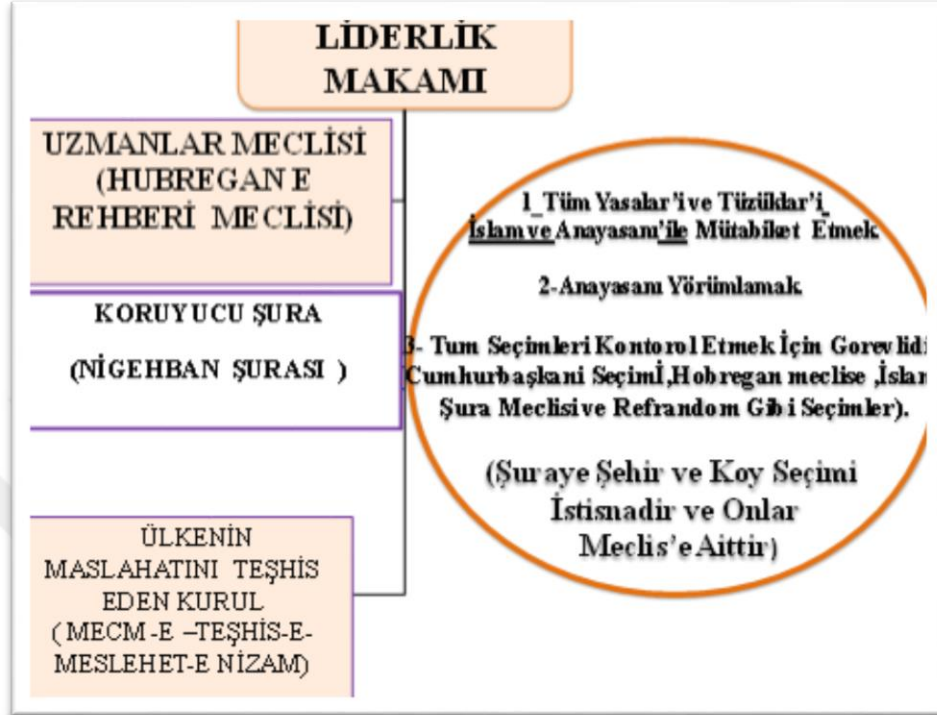
Şekil 18: İran’da Genel Seçimlerin Denetleme Merkezi

Kaynak: İran İslam Cumhuriyetinin Anayasası’ndan yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur. .(2015)

İran’da genel seçimlerde, devletten bağımsız bir denetleme mekanizması da bulunmaktadır. Bu mekanizma, Nigahban Şurası’na bağlı olarak ve onun bazı üyelerinden oluşmaktadır. Denetleme mekanizmasında yer alanlar; Merkezi Seçim Denetleme Kurulu, İl Seçim Denetleme Kurulu, Şehrستان Seçim Denetleme Kurulu, Bahşı Seçim Denetleme Kurulu ve şubelerdir. Her şubede 3 ila 7 arasında temsilci bulunmaktadır.

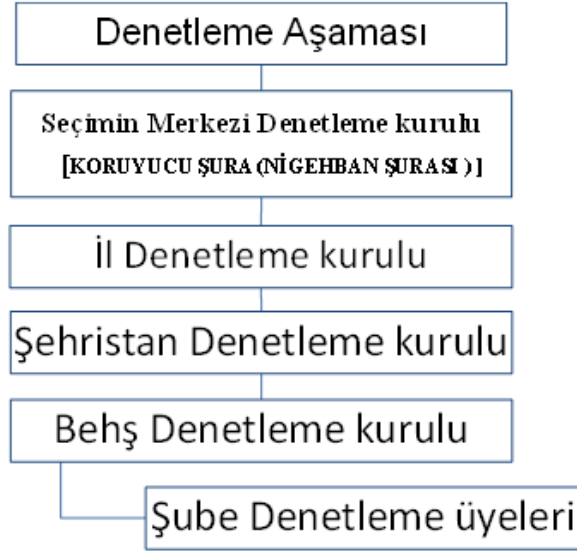
Şekil 19: İran’da Genel Seçimlerin Denetleme Görevleri

Kaynak: İran İslam Cumhuriyetinin Anayasası'ndan yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (2014)

Seçimin adayların kabulü, seçim ve/veya adayların iptal edilmesi, seçimlerin denetlenmesi en önemli görevleri arasındadır. Bu yönüyle denetleme mekanizması aynı zamanda karar organı rolüne de sahiptir.

Şekil 20: İran’da Genel Seçimlerin Denetleme Aşaması

Kaynak: <http://www.ghavanin.ir/detail.asp?id=5427> yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (25/07/2017)

Bir diğer denetleme de yargı sistemi içinde bulunmaktadır. Ancak buradaki denetim sadece seçim için değil, genel bir denetimdir.

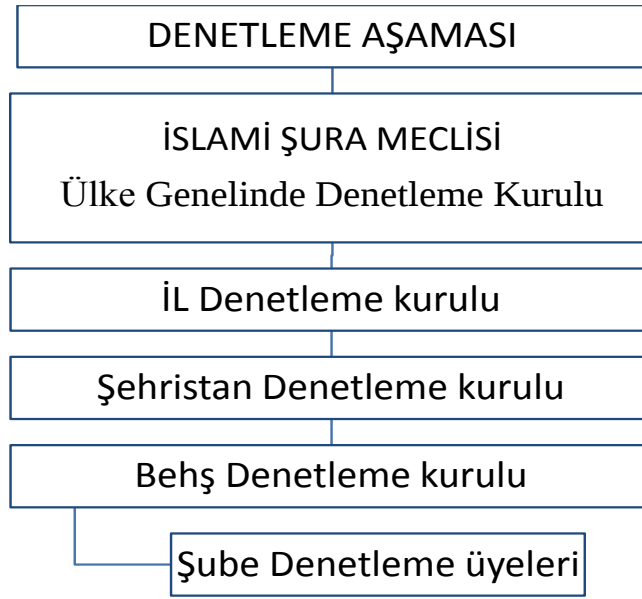
İran’da yerel seçim sistemindeki yapılar, genel seçimdekilerle benzerlik göstermesine rağmen bazı farklar bulunmaktadır. Denetleme mekanizması yerel seçimlerde daha farklıdır. Genel seçimlerde denetleme Nigahban Şurası’na bağlı iken, yerel seçimlerde bu mekanizma İslami Şura Meclisi olarak adlandırılan Milli Meclise bağlıdır.

Yerel yönetim seçimlerinde, illerdeki seçim sistemiyle genel seçim sistemi benzer özellikler taşımaktadır. Bununla beraber şehristan ve bahşılarda seçim uygulam sistemleri bazı farklılıklar mevcuttur. Örneğin şehristanda Fermandar Başkanlığı, Nüfus İşleri İdaresi Müdürlüğü ve Eğitim Müdürlüğü bulunmaktadır. İdari dışı makamlarda ise toplam 8 kişi vardır. Bahşıya bakıldığında, Bahşidar Başkanlığı ile Tarım İşleri Müdürlüğü ve müdür yardımcısı, idari dışı makamlar da toplam 7 kişiden oluşmaktadır.

Yerel yönetim seçimlerinde denetleme mekanizması ülke düzeyinde 5 meclis üyesinden, il düzeyinde ise 3 milli meclis üyesinden, şehristan düzeyinde

bakıldığında ise halkın itimat ettiği 5 kişiden oluşmaktadır. Bu kişileri il düzeyinde seçilen 3 milli meclis üyesi atamaktadır. Bu milli meclis üyeleri ise meclis tarafından seçilmektedir. Bahşıdaki denetleme mekanizmasındaki üyeleri ise şehristandaki üyeler atamaktadır. Bütün bunlar bize İran'ın yerel yönetim denetim mekanizmasının aslında içinde bazı demokratik eğilimler barındırdığını göstermektedir.

Şekil 21: İran'da Yerel Seçimlerin Denetleme Merkezi

Kaynak: <http://www.ghavanin.ir/detail.asp?id=5427> yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (25.07.2017)

Yerel Seçimler;

- 1.Şehir ve Köy İslami Şuraları Seçimleri
- 2.Behş, İslami Şuraları Seçimleri
- 3.Şehristan, İslami Şuraları Seçimleri
- 4.İl İslami Şuraları Seçimleri
- 5-Şuray-ı Âli Ostanlar İslami Şuraları Seçimleri.

Merkezi Tahran'da bulunan şura günümüzde 75 üyeden oluşmaktadır.²²⁵

Yeni yasaya göre İslami Şuralarda Nüfusa Göre Üye Sayıları şehirlerde değişmiştir. Bu sefer azalmasına rağmen gelecek seçimlerde durum yeni tablo esasında olacaktır.

²²⁵ Sohora, Tahran Yerel Yönetim, <https://www.shoraha.org.ir/Members/Fifth>, (20.11.2020).

Tablo 1: İran’da Şehir İslami Şuralarda Nüfusa Göre Üye Sayıları

Nufus	Nufusa Kadar	Asli Üye	Yedek Üye
0 dan	50000	5	3
50000	200000	7	5
200000	500000	9	6
500000	1000000	11	7
1000000	2000000	13	8
	2000000+	15	10
	Tahran	21	11

Kaynak: <http://nasrnews.ir/TextVersion.aspx?ArticleID=52038&T=SP&SID=0> ve <http://www.taghvim.com/> adresinden ve 2016 yerel seçim yasanadan yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (20.03.2017)

Tablo 2: İran’da Köy İslami Şuralarda Nüfusa Göre Üye Sayıları

Nüfus	Nüfusa Kadar	Asli Üye	Yedek Üye
0	1500	3	2
1500	+	5	3

Kaynak: <http://www.ghavanin.ir/detail.asp?id=5427> adresinden ve 2016 yerel seçim yasanadan yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (20.03.2017)

Tablo 3: İran’da İslami Şuralarda Yere Göre Üye Sayısı

Şuraye Behş' nın üyesi en az 5 kişidir ve bu her Behşide köylerin, sayımına göre değişilebilir.

Şuraye Şehristan'ın üyesi en az 5 kişidir ve bu her Şehristan'da, Behş ve Kentlerin sayımına göre değişilebilir.

Ostan Şurası en az 5 kişidir ve her Ostan'da , Şehristan sayımına göre değişilebilir.

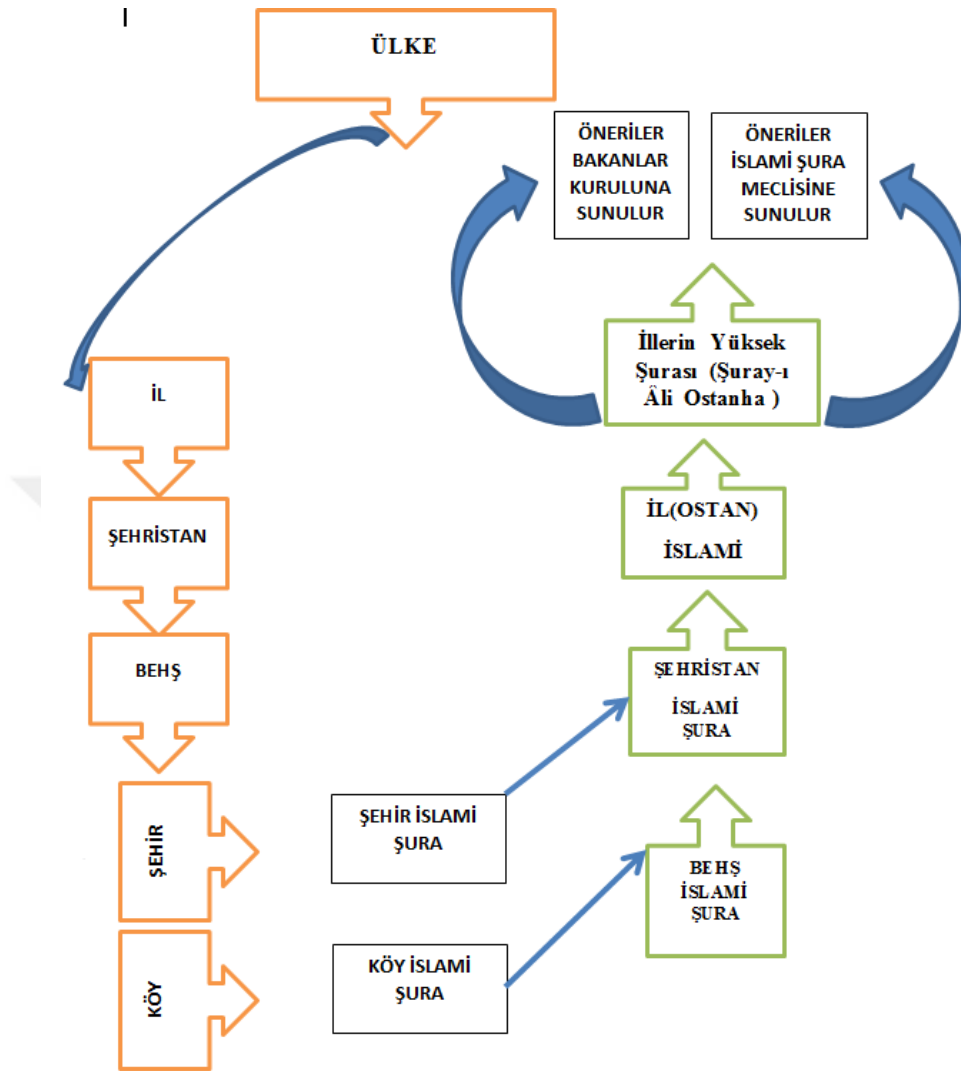
İllerin Yüksek Şurası(Şuraye Alii Ostanha) üyesi Ostan sayımına göre değişilebilir, Bu kurala göre:

Ostan 2 milyon nüfus	iki kişi
Ostan 3milyon nüfustan fazla	üç kişi
Tahran	dört kişi

temsil edecektir.

Kaynak: <http://www.ghavanin.ir/detail.asp?id=5427> adresinden ve 2016 yerel seçim yasadan yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (20.03.2017)

Şekil 22: İran’da ülkede İslami Şuraların Kuruluş Şeması

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti’nin köy ve şehir islami şura, yasalarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (2020)

Daha önce de bahsedildiği üzere, bahş köylerden oluşmaktadır. Bahş İslami Şurası ise köylerin islami şuralarından oluşmaktadır. Şuralarda en az 5 kişi seçilerek iş başına gelmektedirler. Şehristan bahşlarının islami şuralarının temsilcileri ve islami şehir şuralarının temsilcilerinden oluşmaktadır. Burada da en az 5 temsilci bulunmaktadır.

İller şehristanlardan oluştuğu için her şehristanın islami şura temsilcisinden bir tane seçilerek illere önerilmektedir. Bu temsilcilerle oluşturulan il şurasının da

sayısı diğerlerinde olduğu gibi en az 5 tanedir. İllerin şuralarının temsilcisi sayısı ise şehristan sayısında göre değişkenlik gösterebilmektedir.

İllerin Yüksek Şurası (Şuray-ı Âli Ostanha), her ilin temsilcisinden oluşmakla beraber bunların sayısı illerine nüfusuna göre farklı olmaktadır. Örneğin nüfusu 2000'e kadar olan illerde 2 temsilci, nüfusu 2.000.000'dan fazla olan illerde 3 temsilci, Tahran ilinde ise 4 temsilci bulunmaktadır.

Bu seçimlere bakıldığında tabandan tavana geden bir demokrasi modeli sayılabilir.

Seçilebilme koşulları şunlardır:

- İran İslam Cumhuriyeti vatandaşı olmak
- Şura temsilciler mutlaka ikamet ettikleri yerde yaşamalıdır. Seçildikten sonra ikamet ettiği yerde yaşamayanlar görevlerinden alınır.
- 25 yaşını doldurmuş olmak
- Anayasaya bağlı olmak (Anayasa yer alan dini azınlıklar için ise İslam dini yerine kendi dinlerine bağlı olma koşulu bulunmaktadır)
- Eğitim düzeyi; köylerde okuma-yazma bilmek; nüfusu 1500'e kadar olan yerlerde lise mezunu olmak; şehirlerde nüfusu 20.000'e kadar olan yerlerde ön lisans mezunu olmak, 20.000'den fazla olan yerlerde ise lisans mezunu olmak.

Bazı kişiler görevlerinden dolayı seçim hakkına sahip değildirler. Örneğin hükümlüler seçilme dışında tutulmuşlardır.

Seçim Adaylarının iptali; seçilebilme şartlarını taşıyan kişileri bahşıda ve şehristanda yürütme organı onaylarsa bu kişiler seçime katılma hakkı kazanırlar. Onaylamama durumunda ise, denetleme organının görüşü bu konuda geçerli olmaktadır.

Yürütme organı seçimlerde oy kullanamayacak durumda olanlar için gezici oy kullanma şubeleri de oluştururlar. Hastaneler, hapishanelerdeki seçmenler bu duruma örnektir. Dosya incelemeleri gizli olmak zorundadır. Dosyalardaki bilgiler ifşa edilemez. Yürütme organlarındaki kişilerin tarafsızlığı esastır. Denetleme mekanizmasındaki kişilerin de tarafsızlığı esastır.

Seçimlerin teyidi (onaylamak); köylerde ve bahşılarda seçimlerin teyidini denetim mekanizması yapar, bahşılar ise bunu onaylarlar. Şehirlerde ise denetim mekanizması teyit etmek, fermandar ise ilan etmekle görevlidir.

Seçimlerin şube iptalleri; köylerde şubelerin iptali, şehristan denetleme organınca önerilir, ildeki denetleme mekanizması ise bunu onaylar. şehirlerde denetleme mekanizması tarafından da onaylanır. Böylece seçimler iptal edilir. Seçimlerde şubeler sabit ve seyyar şubelere ayrılır, seyyar şubeler ,hastane, cezaevi, huzurevi gibi yerlere giderek oy toplarlar, Bu şubelerde sistem aynıdır ve oyların onaylanması veya iptali aynı yasaya göre yapılır. Bazı seyyar şubelerin iptali gibi bazı istisna durumlar haricinde bu seyyar şubeler onaylanırlar.

3.4.4. İran’da Yerel Yönetimlerde Denetim:

İran’da yerel yönetimlere şehir ve Köy İslami şurası denir. Yerel yönetimlerin hiyerarşik yapısı daha önce incelenmişti. Bu sebeple denetimde yapıyla ilgili olan bağlantılardan bahsedeceğiz.

Denetim mekanizmaları:

1: İç denetim: Belediyenin kendi içinde olan organlar veya şehir ve köy islami şurasının içindeki mekanizmalar (rnek: i örgüt denetimi).

2: Belediye’de Hiyerarşik Denetimler.

3: Yargı Gücü:

3.1: “Denetim Ve Gözetim rgt” (Bazresi rgt): Hem şuraları hem de belediyeleri denetleyebilir.

3.2: İdari Adalet Divanı: şuraların kararını bozabilir, çünkü islami şehir ve köy şuralarının aldığı kararların hiçbir zaman başka yasalara aykırı olmaması gerekir. Bunu da bir tür dış denetim sayabiliriz.

3.3: Hakimler: Vatandaşın şikayeti üzerine çalışır.

4: Mali Denetim: Maliye Bakanlığı tarafından yapılır.

5: şehir İslami şuraları belediyeleri ve Köy İslami şuraları dehyareleri denetler. (bütçe, personel vb.)

6: Yasama

6.1: Yerel Seçimlerde Denetim: Yerel seçimlerde devlet ve İslami şura Meclisi ilişkileri çoğalır. Çünkü devlette icra (yürütme) komitesi, seçimi yapar ve İslami şura Meclis temsilcileri tarafından denetlenir.

6.2: Anayasanın 90. Maddesinin (Aslın) Komisyonu: (Ombudsman gibi)

Halk bu yolla kendi şikayetini yürütme, yasama ve yargı organlarından bu komisyona sunar. (Ombudsman gibi)

6.3. Mali denetim ve muhasebe denetimi (Divan e Muhasebat),

Şekil 23: İran'da Yerel Yönetimleri Etkileyen Denetim Faktörleri

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti'nin denetim yasalarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.(2015)

7: Fermendarlar: İşlerine ve valiye bağlı olan kişiler, Şehir ve Köy İslami Şuraları'nın kararlarını onaylamazsa, o karar yürürlüğe giremez. Onaylama süresi 15 günle sınırlıdır. (Bu bir vesayet denetimi olabilir). Aynı iş bahşide bahşidara aittir.

8: İhtilafları Çözen Şura:

Bu şura; bir vali, bir adliye il genel müdürü, iki "İslami Şura Meclisi'ndeki il vekilleri temsilcisi" (milli meclis üyelerinden) ve bir "İl Ostan İslami Şurası" temsilcisinden oluşan bir kuruluştur. Yasaya göre toplantılar yapar, İslami Şehir ve Köy Şurası üyelerinin suçlarını inceler ve onları şuralardan uzaklaştırma hakları vardır (geçici veya daimi). Hatta şehir ve köy islami şuraların kapatma hakları da vardır. Bazı hükümlerin merkezde onaylanması gerekir. Bu da bir tür vesayet denetimi sayılabilir.

9: Şuraların kendi hiyerarşisi (köy ve ülke arasında). Bu hiyerarşinin yol gösterici, yardımcı vb. rolleri olabilir ama cezalandırılmaz.

10: Merkezde Denetim: Ülke dışı bağlantılar ve ilişkiler, hem İçişleri Bakanlığı'na hem de Dışişleri Bakanlığı'na bağlıdır.

Yerel yönetimlerde meclis ve başkan önemli rollere sahiptir. Bu yüzden meclis ve başkanın eşgüdümü, işbirliği ve hatta rekabeti oldukça önemlidir. Bu tür konular her ülkede çeşitli şekillerde görülebilir ve onlar için önem arz etmektedir. Bundan dolayı konu hakkındaki modellerin ve deneyimlerin dikkatlice incelenmesi her ülkenin yararına olacaktır. Bu model ve deneyimleri karşılaştırmamız, konuya katkı sağlamamız anlamına gelmektedir çünkü yaratılan veya seçilen modelin uygun ve iyi bir model olması; bölgede, ülkede ve şehirlerde oluşan sinerji sayesinde demokratikleşme, sürdürülebilir kalkınma, yönetim, ve e-devlet daha iyi şekilde gerçekleşebilir ve böylece halkın yaşam kalitesi yükselebilir. Sonuç olarak yeni bir model bulmak veya deneyimlenen modeller içerisinde birini seçmek, konu için bir anahtar niteliğindedir. Bu yüzden yerel yönetiminde, kentlerin örgütsel anlamda, temel yönetim ve modelleri içinde, üç tip kent yönetimi ile kent meclis bağlantısı yazabiliriz. **Türkiye ve İran** yerel yönetimlerinin yasaların ve yapılarını karşılaştırdığımızda **bu üç tip modeli ise kısaca gözden geçiririz .**

1-Başkan-Meclis (the Mayor-Council Government) Yönetimi

-Güçlü (yetkili) Meclis ve Güçsüz Belediye Başkanı

-Güçlü (Yetkili) Belediye Başkanı ve Güçsüz Meclis

2. Meclis- Yönetici (Council-Manager) Yönetimi

3. Komisyon (Commission Management) Yönetimi²²⁶

bunlar arasında farklılıklar ve benzerliklerde var ama **Türkiye ve İran'a göre** Başkan-Meclis (the Mayor-Council Government) Yönetiminin bir tercih olabileceği için bu modeli iki ülke hakkında özet halde iki başlık altında karşılaştırabiliriz, aynı zamanda başkanın siyasi lider rolüne ise dikkat edebiliriz:

-Güçlü (yetkili) Meclis ve Güçsüz Belediye Başkanı

²²⁶ Zerrin Toprak Karaman, "Yerel Yönetimlerde Başkanın Politik Lider Rolü" **Journal of Istanbul University Law Faculty**, Cilt: 69, Sayı: 2011, ss. 299-315.

-Güçlü (Yetkili) Belediye Başkanı ve Güçsüz Meclis

Tablo 4: Güçlü (yetkili) Meclis ve Güçsüz Belediye Başkanı
(Türkiye ve İran Özetle Karşılaştırılması)

	Göstergeler	Türkiye	İran
4-1	Meclis Karar organıdır	Evet	Evet
4-2	Meclis yasama yetkisine sahiptir	Evet	Evet
4-3	Meclis, personeli atayamaz	Evet	Evet
4-4	Meclis ,Belediye başkan adaylarını onaylayabilir	Hayır	Hayır
4-5	Meclis, belediye bütçesini onaylar	Evet	Evet
4-6	Başkanın siyasi liderliğe sahip olduğu hukuki olarak tanımlanmıştır	Hayır	Evet
4-7	Meclis alınan kararları onaylar ama Mülkî idare amirine gönderilmeyen kararlar yürürlüğe girmez.	Evet	Evet

Kaynak: Türkiye ve İran İslam Cumhuriyeti'nin yerel yönetimler yasalarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.(15/01/2021)

Tablo 5: Güçlü (Yetkili) Belediye Başkanı ve Gücsüz Meclis
(Türkiye ve İran Özetle Karşılaştırılması)

	Göstergeler	Türkiye	İran
5-1	Belediye Başkanı seçimle gelmektedir, atama yolu açıktır	Evet	Hayır
5-2	Belediye başkanlarının görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile haklarında soruşturma ya da kovuşturma açılırsa, kesin hükme kadar geçici olarak görevden uzaklaştırma yetkisi İçişleri Bakanı'na aittir	Evet	Hayır
5-3	Başkan idari otoriteyi elinde toplar idari bölümler arasında eşgüdümü sağlar	Evet	Evet
5-4	İdari ve mali sorumluluk belediye başkanına aittir	Evet	Evet
5-5	Başkan stratejik planı hazırlar	Evet	Evet
5-6	Başkan, Meclis toplantılarına başkanlık eder, çalışma raporu, hariç bazı kanuni kısıtlar mevcuttur	Evet	Hayır
5-7	Meclis stratejik planı onaylar	Evet	Evet
5-8	Başkan , Meclis gündemini belirler	Evet	Hayır
5-9	Belediye <i>personeli, belediye başkanı</i> tarafından atanır.	Evet	Evet
5-10	Meclis seçimle gelmektedir.	Evet	Evet
5-11	Belediye başkanı ve belediye meclisi birbirlerine karşı sorumludur.	Evet	Evet
5-12	Başkan bütçeyi hazırlar ve yönetir	Evet	Evet
5-13	Belediye Örgütlenmesinde Gönüllü çalışan Kent Konseyi (gibi)*Yapılanması Bulunur	Evet	Evet
5-14	Kent Konseyi Belediyenin bir organı değildir , karar verme yetkisine sahip değildir	Evet	Yok
5-15	Kent Konseyinde oluşan görüşler, Belediye Meclisinde gündem olarak değerlendirilir, Meclis uygun görürse karara dönüşür ve uygulanır	Evet	Yok
5-16	Meclis Karar organıdır	Evet	Evet
5-17	Meclis, belediye bütçesini onaylar	Evet	Evet

*İran için

Kaynak: Türkiye ve İran İslam Cumhuriyeti'nin yerel yönetimler yasalarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.(17/01/2021)

Bunlara baktığımızda daha önce yazdığım gibi bir az benzerlik var ama daha çok farklılıklar vardır, modellere baktığımızda güçlü başkandan ve ya güçlü meclisi yazmak yerine, güç dağılımı için ve tablolarda yazılan duruma göre Türkiye ve İran ve bunlara benzer ülkelerde belki işbirliğini başkan- meclis modeli bir tercih olarak, isim önerilebiliriz. Bu modelin özellikleri 6. tabloda yazıldı.

Tablo bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Türkiye yönüyle personeli atama, meclisin Belediye Başkanı' nını doğrudan görevden alamaması, stratejik planı yapma görevi, idari ve mali üst sorumluluk gibi göstergeler bütününde Türkiye'de güçlü başkanlık sistemi bulunmaktadır. Mamafih, meclis karar organı olarak özellikle imar konularında ve bütçe ile stratejik planın onaylanması ve soruşturma özelinde güçlü meclis özellikleri ile tamamen “güçsüz” meclis olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle de güçsüz başkan, güçsüz meclis olarak tanımlamak doğru olmaz. Tablodaki farklılıklara ve benzerlikler ile güç dağılımına bakıldığında Türkiye ve İran ve bunlara benzer ülkeler için “işbirliğine dayalı başkan-meclis modeli denilmesi uygundur.

3.5. DEĞERLENDİRME

Bu bölümü incelediğimizde her iki devletin, sahip oldukları merkeziyetçi yapıya rağmen anayasalarına dayanarak ülke ve idare bütünlüğü çerçevesinde yerel yönetimleri oluşturulmuştur. Yerel yönetimlerin teşkilatlanmasında ve alt bünyesinde, hazır bir kapasitenin yasal yapısı vardır. Ancak bunlardan yararlanmak ve hizmeti, yüksek kaliteli ve verimli bir şekilde halka sunup aynı zamanda halkın katılımını sağlamak ve sorunlarını çözmek, toplumsal sermaye ile mümkün olacaktır. Bu noktada her iki ülkenin toplumsal sermayesini eşit göstergelerde incelemek ve durumunu tespit etmek, daha sonraki araştırmalara fayda sağlayacaktır.

İşbirliğinin esasında yerel yönetimin güçlenmesi, devletin güçlenmesini sağlar ve merkez yerel bütünlüğünün koruyor. Ayrıca bunların bünyesinde sivil toplum kuruluşları yer alması nedenle hizmetlerde etkinlik, katılım ve güvenin ve toplumsal sermayesinin geliştirilmesine sebep olabilir, eksi halde kapasite geliştirilmediği halde, toplum, kendisine yabancılaşma ve kimliksizleşme ve daha güvensizliğe

neden olabilir. Demek ki başkan- meclis işbirliğini modeli esasında ve STK’lar gönüllü faaliyetlerle, toplumsal sermaye ve güven oranı artışında büyük katkı sağlarlar.

Halkın katılım oranını artırmak için her iki ülkede bazı örgütler vardır. Örneğin Türkiye’de “kent konseyleri” ve “kalkınma ajansları” gibi örgütler, İran’da ise şehirlerde Şehir İslami Şuraları bünyesinde şehir mahallelerinde “mahalle şuraları” (Şurayarı) yani şehir şuralarının yardımcıları vardır. Ayrıca toplumsal sermaye göstergelerinin karşılaştırılması dördüncü bölümde yapılacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE İRAN'DA TOPLUMSAL SERMAYENİN GÖSTERGELERİ

Toplumsal sermaye, soyut ilişkilerden oluşan, çok boyutlu ve ölçülmesi zor olan bir kavramdır. Ancak güven düzeyi gibi bazı davranış çeşitlerini, hemşehriler ile kamu kurumları arasındaki bağlantı ağları ve gönüllü organizasyonlara katılım yoluyla ölçmek mümkün olmaktadır.

Toplumsal Sermayenin Göstergeleri; Toplumsal sermayenin göstergeleri, bazı yazarlar tarafından (Putnam, Coleman, Stone, Fukuyama, Woolcock, Bourdieu vb) değişik başlıklar altında yer almaktadır; bunlara göre toplumsal sermayenin bazı göstergeleri şunlardır:

Sosyal eşitsizlik oranı, ekonomik eşitsizlik oranı, hoşgörü, vergi yükümlülüklerini yerine getirme oranı, sağlık hizmetleri, şiddet oranı, suç oranı, çocukların televizyon izleme oranı, çocuk sağlığı, eğitim kalitesi vb.²²⁷

Dünya Bankası'nın toplumsal sermaye tanımında ise göstergeler ,makro ve mikro düzeyde iki başlık altında yer almaktadır.

Yukarıda sıralanan unsurlar temel alınarak toplumsal sermayenin ölçülmesinde kullanılabilecek göstergeleri içeren bir liste geliştirilmiştir.²²⁸

Bu tezde, yukarıdaki belirtilen konular gözden geçirilerek aşağıda yer alan göstergeleri şu şekilde incelemek mümkündür:

- ❖ Sivil Toplum Kuruluşları ve Gönüllü Faaliyetlerde Sivil Toplumların Yasal Dayanağı, Tipleri, Çalıştığı Alanlar ve Sayıları (bu çalışma dernekler ve vakıflara odaklıdır)
- ❖ Yerel Yönetimlerde Seçimler Metodu ve Profili
- ❖ Toplumsal Güven
- ❖ Mahkemelerin Bağımsızlığı (Hukuki Boyutu)
- ❖ Yaşam Kalitesi
- ❖ Yaşam Memnuniyeti ve Mutluluk Raporu

²²⁷ Putnam, R. D. (2000). **Bowling alone: The collapse and revival of American community**. New York: Simon & Schuster. Saegert, S., Thompson, J. P., & Warren, M. R. (Eds.). (2001). Social capital and poor communities. <https://educ709.wikispaces.com/file/view/EDUC+709+Content.pdf> (09/07/2016).

²²⁸ Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, **Demokrasi Ülkelerde Nüfus**, <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13735/tez-ntuysuz.pdf> s,61-81(09/07/2016).

- ❖ Beklenen Yaşam Süresi Endeksi
- ❖ İnsani Gelişme Endeksi
- ❖ Kitle İletişimi Kullanımı
- ❖ İnternet Kullanma Oranı
- ❖ Gelir Dağılımı (Gini Katsayısı)

4. 1. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE GÖNÜLLÜ FAALİYETLER

Sivil Toplum; Sivil toplum kuruluşları (STK) kavramı, 80’li yıllarda tartışılmaya başladı. Sivil toplum kuruluşları, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel ve benzeri konularda gönüllülük usulüyle çalışan, kuruluşlardır. Bunlar vatandaş ile devlet arasında köprü rolü oynarlar. Önce daha çok ‘yardımlaşma’ amaçlı dernekler açılırken, yakın zamanda insan hakları, kalkınma, spor, eğitim vb çok sayıda dernekler yaygınlaştı.

“Esas olarak, sivil toplum nedir diye düşünüldüğünde, iki kriter söz konusu olmaktadır. Bunlardan birisi, devletin dışında olma; ikincisi ise kendi içinde demokratik bir işleyişin olmasıdır (AB Uyum Süreci ve STK’lar 2004: 147)”.²²⁹

Yasal statülerine göre sivil toplum örgütlenmeleri farklı olarak altı tür sivil toplum örgütlenmesi görebiliriz: (1) dernekler, (2) vakıflar, (3) sendikalar, (4) meslek örgütleri, (5) kooperatifler ve (6) birlikler. Bir başka görüşe göre, sivil inisiyatifi temsil eden hareketler çerçevesinde değerlendirilebilecek pek çok STK mevcuttur.²³⁰

Sivil toplum kuruluşu (STK) kâr amacı gütmeyen ve gönüllü kuruluş tanımı kullanıldığında akla ilk olarak dernek ve vakıflar gelmektedir. Örneğin; Türk Demokrasi Vakfı, Sigarayla Savaşanlar Vakfı, Türk Kalp Vakfı, LÖSEV, GCV, SSYV, Sosyal Demokrasi Vakfı (SODEV), TEMA, Temiz Enerji Vakfı (TEMEV).

Sivil toplum kuruluşları için kullanılan tanımlamalar aşağıdadır. Ancak uygulamada çok sayıda istisnanın bulunduğu unutulmamalıdır.

Dernekler belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, gerçek veya tüzel kişilerin oluşturduğu üyelik temelli topluluklardır. Bu amacın “kazanç paylaşma dışında ve kanunlarla yasaklanmamış” olması bu tanım içinde vurgulanmaktadır.

²²⁹ Mustafa Talas, “Sivil Toplum Kuruluşları Ve Türkiye Perspektifi”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, 2011, Cilt: 29, ss. 387-401.

²³⁰ Talas, s. 396.

Vakıflar, belirli kişiler veya kurumlarca ve belli şartlarla ve resmî bir yolla tahsis edilen mülk veya parayla bir hizmetin gelecekte de yapılması için kurulmuş, tüzel kişilikleri olan kuruluşlardır. Başka bir deyişle vakıflar, bu mal, mülk, para ve varlığı sosyal amaçlar doğrultusunda gelecek için harekete geçiren topluluklardır.

Sendikalar, işçilerin ve işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hakkı korumak için meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır.

Meslek örgütlerini daha rahat anlayabilmek için Türk Dil Kurumu'nun güncel Türkçe sözlüğüne bakıldığında meslek; “belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek, belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak tanımlanmaktadır. Tanımına bakıldığında bir uğraşın, bir faaliyetin, bir meslek olarak kabul görmesi; diploma, lisans, ruhsat, sertifika gibi bir ehliyet ile uygulama standartları ve etik kurallarının bulunmasını gerektirmektedir.²³¹

Kooperatifler kanuna göre; tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir.²³²

Kooperatifler üyelik temelli kuruluşlar olup esas amaçları üyelerine ekonomik fayda sağlamaktır. Birçok sosyal amaca yönelik çalışan kooperatif bulunmaktadır.

Birlikler (ister federasyonlar ister konfederasyonlar), daha önce yazdığımız kuruluşların üst kuruluşlarıdır.

Bunlar sivil toplum kuruluşunun büyük şemsiyesi altında yer alırlar. Hatta siyasi partiler, güçlü-devlet geleneği temelinde oluşmuş devlet ile olan yakın ilişkileri sebebiyle halktan çok kamuya yakın konumlanmaktadır.

Yazılan tanım ve açıklamalara göre Siyasi Partiler, Sendikalar, Meslek Odaları ve Birlikler sadece vatandaş katılımı boyutunda katkı sağlayabilirler.

²³¹ Ali Kemal Uzun, **Meslek Örgütü Olmak**, 2016, <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/Ali%20Kamil%20Uzun/meslek%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BColmak.pdf>, 05.05.2016.

²³² Mevzuat, **Kooperatifler Kanunu**, [https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1163&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5\(27/10/2019\)](https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1163&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5(27/10/2019)).

Kooperatifler ise işleyen, dezavantajlı gruplara ek gelir ve istihdam sağlamak amacıyla kurulmuş ve sınırlandırılmıştır. Bunları bazıları özel kanunla kurulmaktadır. Neticede uygulamada sivil toplumun “gönüllülük” ve “kâr amacı gütmeme” esaslarıyla birebir örtüşmemektedir.

“Kent konseyinin sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkileri üçüncü bölümde açıklanmıştır. Bu sebeple 4. Bölüm’de dernekler ve vakıflar üzerine odaklanılmıştır.

4.1.1. Türkiye’de Sivil Toplumların Yasal Dayanağı, Tipleri, Çalıştığı Alanlar ve Sayıları

Türkiye’de sivil toplum çok hızlı gelişmelere sahne olmaya başlamıştır. Toplumsal sorumlulukları gönüllü olarak üstlenmeyi hedefleyen vakıf, dernek ve vatandaş girişimleri gibi sivil toplum kuruluşlarının sayıları her geçen gün artmaktadır. Vakıf ve dernekler topluma yararlı bir hizmet geliştirmek için kurulmuş yasal topluluklardır.

4.1.1.1. Türkiye’de Derneklerin ve Vakıfların Profili

Dernekler Toplumun sosyo-ekonomik gelişmesinin bir ürünü olarak Cumhuriyet’in ilk yıllarında kurulmuştur. Daha sonraları ekonomik alanı güçlendi ve kişilerin gönüllü girişimleriyle kurulan dernekler ve üye sayılarında da ciddi artışlar olmuştur.

4.1.1.1.1. Dernekler

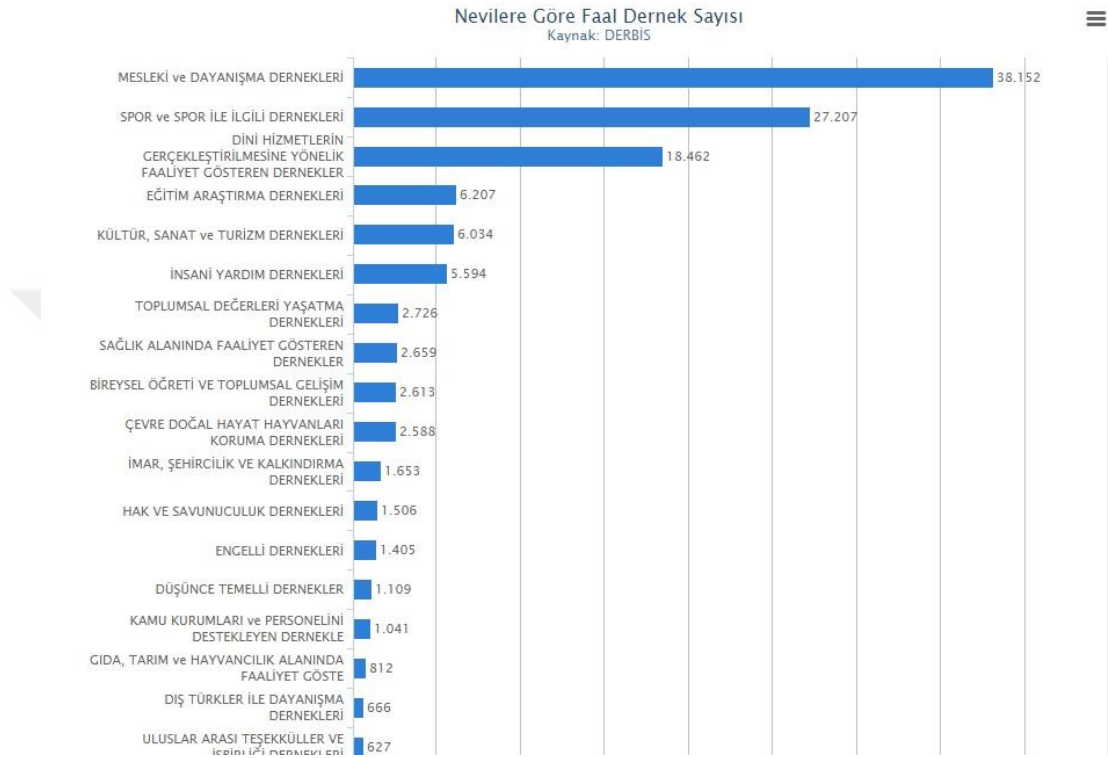
Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. Konuyla ilgili 5253 sayılı dernekler kanunu vardır . Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Derneklerde iç denetim esastır. Genel kurul, yönetim kurulu veya denetim kurulu tarafından iç denetim yapılabileceği gibi, bağımsız denetim kuruluşlarına da

denetim yaptırılabilir.²³³(5253,md.9)

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır.

Şekil 24: Türkiye’de Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Kaynak: Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, **Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı**, <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi> (06.01.2020).

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün 2019 verilerine dayanarak derneklerin çalışma alanlarına göre ilkleri, sırayla şu şekilde yazabiliriz: Mesleki dayanışma, spor ve spor ile ilgili, dini hizmetler, eğitim araştırma, kültür, sanat ve turizm, insani yardımlaşma, sağlık alanı derneklerdir.²³⁴

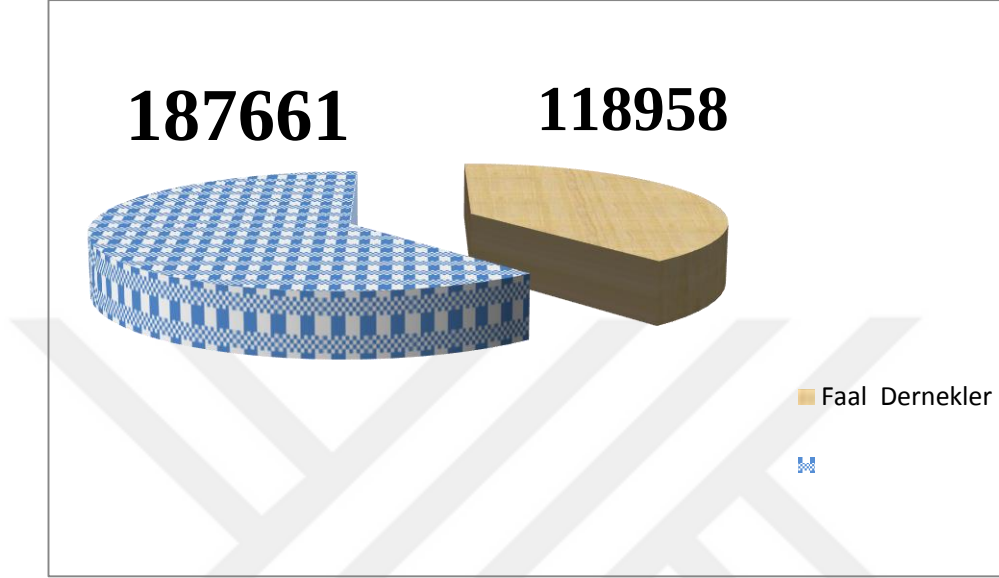
2017 verileri esasında ilk sırada mesleki ve dayanışma dernekleri; ardından spor kulüpleriyle ilgili dernekler ve dini hizmetlerin dernekleri; sonrasında eğitim, kültür ve

²³³ Mevzuat, **Dernekler Kanunu**, www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5253&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5, (27/11/2019), Madde 1.

²³⁴ Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, **Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı**, <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi> (06.01.2020).

insani yardımlaşma dernekleri ve ciddi bir düşüşten sonra sağlık, çevre, imar vb. gibi dernekler yer almaktadır.²³⁵

Şekil 25: Türkiye’de Dernek Sayısı

Kaynak: Dernekler, **Dernek Sayıları**, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/derneksayilari.aspx>, 03.01.2020.

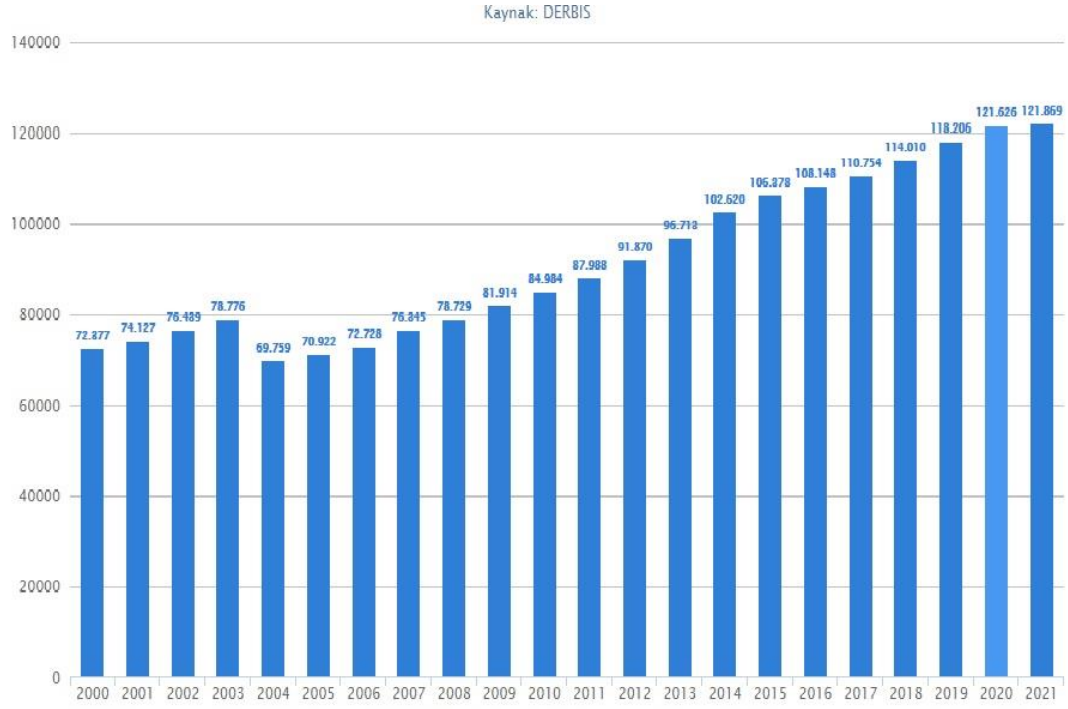
Türkiye’de dernek sayısına 03.01.2020’de toplam dernek sayısının 306619 olmasına rağmen, faal dernek sayısını 118958 ve fesih dernek sayısı 187661 olmuştur. (%38.7)

Türkiye’de dernek sayısına 09.07.2017’de baktığımızda, toplam dernek sayısının 282479 olmasına rağmen, fesih dernek sayısı 171802 olmuştur. Hesaplandığımızda faal dernek sayısını 110677 olarak belirtebiliriz. Bu verilerden yola çıkarak, faal derneklerin toplam derneklere oranını %39.1 olarak ifade edebiliriz.²³⁶

²³⁵ Dernekler, **Derneklerin Faaliyet Alanlarına**, <http://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/derneklerin-faaliyet-alanina-gore.aspx>, (09.07.2017).

²³⁶ Dernekler, **Dernek Sayıları**, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/derneksayilari.aspx> (09.07.2017).

Şekil 26: Türkiye’de Yıllara Göre Faal Dernek Sayısı

Kaynak: Dernekler, **Dernek Sayıları**, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/derneksayilari.aspx>, 06.12.2021.

İstatistikî verilere baktığımızda dernekleşme anlayışının, Türkiye’de geçen on yıl süresinde arttığı gözlemlenebilir. Aynı arttığı durumu 2020ye kadar de yazabiliriz.

Türkiye’deki yoğun nüfus hareketi, birçok ülkede olmayan hemşehri derneklerini ortaya çıkarmış ve bunlar tüm derneklerin içerisinde yaklaşık %10 oranına²³⁷ ulaşmışlardır.

4.1.1.1.2. Vakıflar

Cumhuriyet’in ilk yıllarında vakıf sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Devletin teşvik politikası ve yapılan yasal düzenlemeler sayesinde sonraki yıllarda

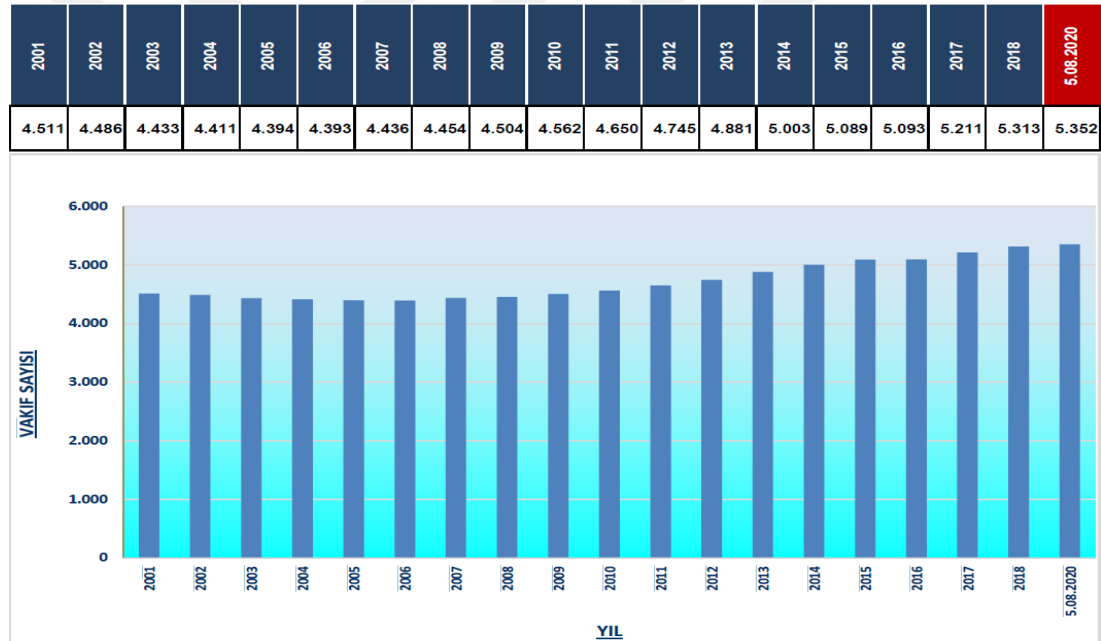
²³⁷Sivil Toplum Akademisi, **Sivil Toplum Bilinci**, http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=636:yirmibirinciuzildernekleşme&catid=54:siviltoplum-bilinci&Itemid=132.aspx (11.12.2015).

kurulan vakıf sayısında önemli bir artış gözlenmiştir.(örnek olarak vergi yasalarındaki düzenlemeler)

Vakıflar Genel Müdürlüğü, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlıdır. Bunun gibi bahsedilen yapının öneminin fazla olduğunu ifade etme noktasında yararlı noktalardır. Vakıflar için 5737 sayılı vakıflar kanunu ve diğer kanunlarda vardır(Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Sayısı:4 vb)²³⁸ .

Vakıfların faaliyet gösteren alanlar, eğitim, kültür, sanat, spor, sağlık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, bilim, teknoloji, araştırma, çevre koruma gibi konulardan oluşur.

Şekil 27: Türkiye’de Yeni Vakıf Sayıları

Kaynak: CDN, **Türkiye’de Yeni Vakıf Sayıları**, [https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_945_290519/02-yeni-vakiflarin-yil-bazinda-dagilimi-2000-07082.pdf_\(09.12.2020\)](https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_945_290519/02-yeni-vakiflarin-yil-bazinda-dagilimi-2000-07082.pdf_(09.12.2020))

İstatistikî verilere baktığımızda Türkiye’deki vakıf sayılarının, geçen on yıl süresinde arttığı gözlemlenebilir.²³⁹

²³⁸ Mevzuat, **Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**, Sayı: 4, Madde 277 ve diğer ilgili değişik maddelerde söz konusu olmuştur.

²³⁹ İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, **Dernek Faaliyet Bilgileri**, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/yillara-gore-faal-dernek.aspx>, (09.07.2017).

4.1.2. İran’da Sivil Toplamların Yasal Dayanağı, Tipleri, Çalıştığı Alanlar ve Sayıları

Türkiye’de olduğu gibi İran’da da dernek ve vakıf kültürü çok eski zamanlara dayanır. Hatta İslam tarihinden öncesine dayandığı da söylenebilir. Bunların birçok faaliyetleri hayırsever işler üzerine olmuştur. Bunun yanı sıra Mısır ve Irak topraklarında da dernek ve vakıf kültürü geçmiş zamana dayanmaktadır.

Bu noktada dikkat çeken bir ayrıntı şudur ki insanlar vakıf kelimesinin içeriğini İslam’a dayandırsa da İran’da, İslam tarihinden öncesinde de vakıf kavramının yaşatıldığını görebiliyoruz. Buna bir örnek vermek gerekirse, insanların mal varlıklarını tapınaklara bağışlaması bunu doğrular. Ahameniş İmparatorluğu, Suluklar ve Aşkaniler zamanında vakıf konusuna çok saygı duyulmuştur.

İslami dönemin başlangıcından sonra da vakıf konusu güçlenmiştir. Öyle ki 4. yüzyıl (hicri) ortalarından sonra Vakıflar Divanı oluşturuldu. Vakıflar Divanı’nın bugünkü dilde karşılığı bir bakanlık olmasa da o dönemde önemli bir rol üstlenmiştir.

Selçuklular döneminde vakıflar daha çok yaygınlaşmıştır. Bu konuda Nizamülmülk’ün önemli katkıları vardır. İran ve Türkiye’nin bu bağlamda benzerlik gösterdikleri söylenebilir.

İki ülkede de vakıf konusuna ve vakfedenlere büyük önem verilmiş ve zamanla sayıları arttırılmıştır. İran’ın en eski vakıflarından biri Rab’-e Rashidi’dir. 50 yıl içerisinde İran’da yüksek oranda faaliyet gösteren, hayır işine vesile olan örgütlerden bazıları ise şunlardır: İran’da Kehrizek Hayır İşleri, Tebriz’de Nubar Hayır İşleri ve Müstemendan Hayır İşleri.

İran’da devrimden sonra yapısal olarak örgüte Hac, Vakıflar ve Hayır İşleri denilmiştir. 2007’den 2015’e kadar olan süreçte vakıfların sayısı 10 kat artmıştır.²⁴⁰

Dernekler ise yaklaşık 110 yıl öncesine dayanan resmi bir geçmişe sahiptir. Devrim’den sonraki İran Anayasası’nın 26. Maddesi sivil toplum kuruluşlarına dayanak oluşturmaktadır. Bu maddeye göre, “partiler, cemiyetler, sinfiler (odalar ve birlikler), İslami encümenler ve dini azınlıklar kendi faaliyet alanlarında serbesttirler; İran bağımsızlığına, milli birliğine, İslami kurallara aykırı faaliyetlerde bulunamazlar.” Bu maddeye dayanarak siyasi partiler, siyasi encümenler, odalar ve

²⁴⁰ Nasim News, **1988’den bugüne Vakıf Sayısı 10 Kart Arttı**.<https://bit.ly/3is6wyO>, (26/10/2018).

birlikler kendi yasalarını hazırlamışlardır.

Sivil Toplum Kuruluşları için 1994 yılında ilk kanun çıkmıştır. Kanun, İran'ın 3. Kalkınma Planı'nın 182. maddesine dayalı olarak Cumhurbaşkanı Hatemi döneminde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır. Kanuna göre sivil toplum kuruluşları, siyasi ve kâr amacı gütmeyen, gönüllü faaliyette bulunan hükümet dışı kuruluşlardır. Bakanlar Kurulu Ruhanı döneminde 2016 yılında yeni yasa yayınladı, yeni değişimde ağların yapısı ise açıklanmıştır.

İran'daki sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarından bazıları şunlardır: sosyal yardımlaşma ve hayır işleri, kültür, sanat, Çevre koruma, spor, engellileri desteklemek, sağlık, bayındırlık, din, bilim ve eğitim vb.

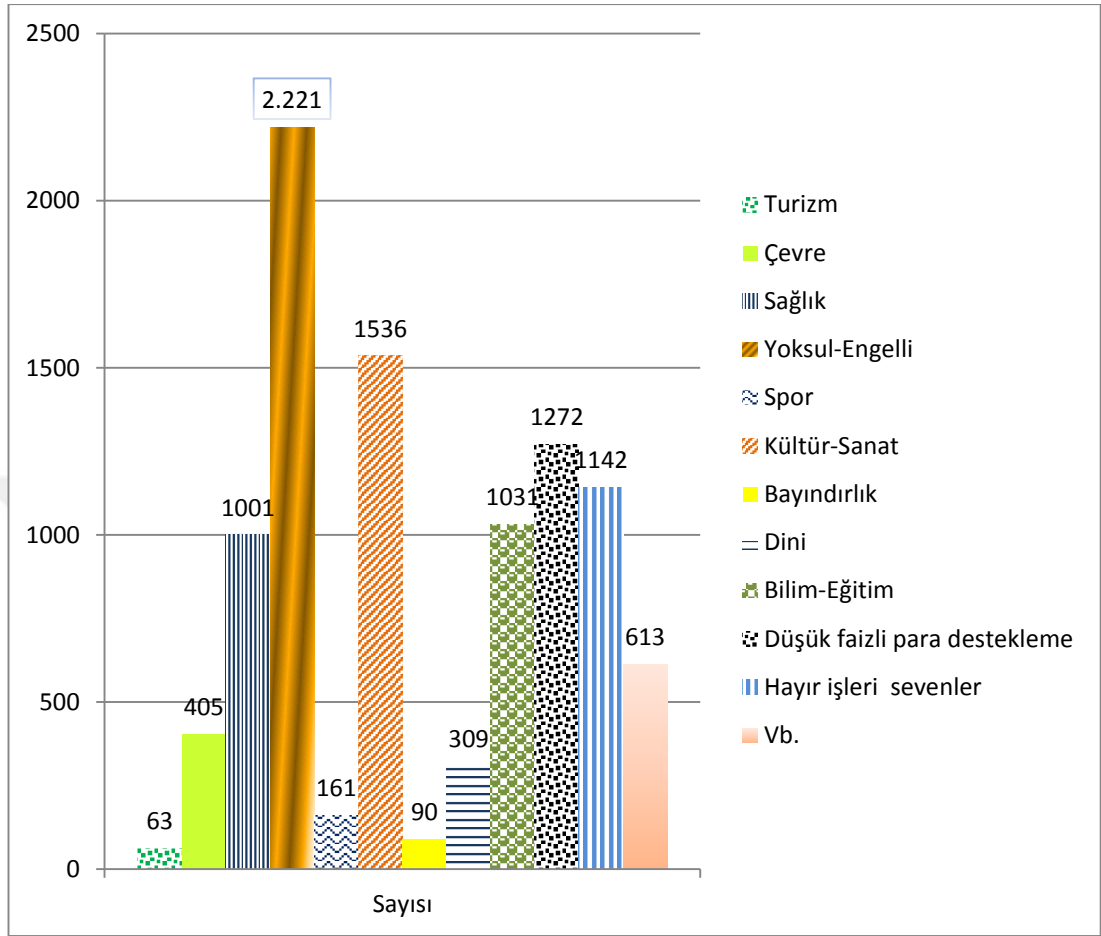
Sivil toplum kuruluşları kendi aralarında geleneksel ve modern olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Modern sivil toplum kuruluşlarının yürütme kurulları geleneksellerin aksine seçimle oluşturulmaktadır. Bu durum geleneksel sivil toplum kuruluşlarını modernlere oranla daha güçlü kılmaktadır. Bu duruma Tebriz'de yoksullara yardım eden sivil toplum kuruluşu²⁴¹ ve Tahran'daki Kehrizek²⁴² örnek gösterilebilir. İran'da sivil toplum kuruluşları tarafından hastaneler yapılıp idare edilmektedir ve ayrıca hastanedeki yatak sayısını artırmak için sivil toplum kuruluşları tarafından ciddi bir çaba vardır. Bu çabalar gittikçe çoğalmaktadır. Geleneksel sivil toplum kuruluşları daha çok hayır işleri, sağlık, yoksulları destekleme gibi alanlarda faaliyet gösterirken modern sivil toplum kuruluşları daha çok kültür, ilmi araştırmalar ve sanat, çevre ve hukuk gibi alanlarda faaliyet göstermektedir.

Şekil'de İran'da faaliyet alanlarına göre sivil toplum kuruluşlarının sayısını, toplum kuruluşlarının 1994'den 2004'e kadar olan süreçte İran'da yeniden canlanması görülmektedir. Son yıllarda sivil toplum kuruluşlarının sayısı 9844 olmuştur.

²⁴¹ İran Hayır Kurumu, **Sivil ;Toplum Kuruluşları**,<https://mostamandan.ir/> (26.10.2019).

²⁴² Kahrizak, **Tahran Haakında Bilgi**, <https://kahrizak.com/>, (26.10.2019).

Şekil 28: İran’da Faaliyet Alanlarına Göre Sivil Toplum Kuruluşlarının Sayısı -2005

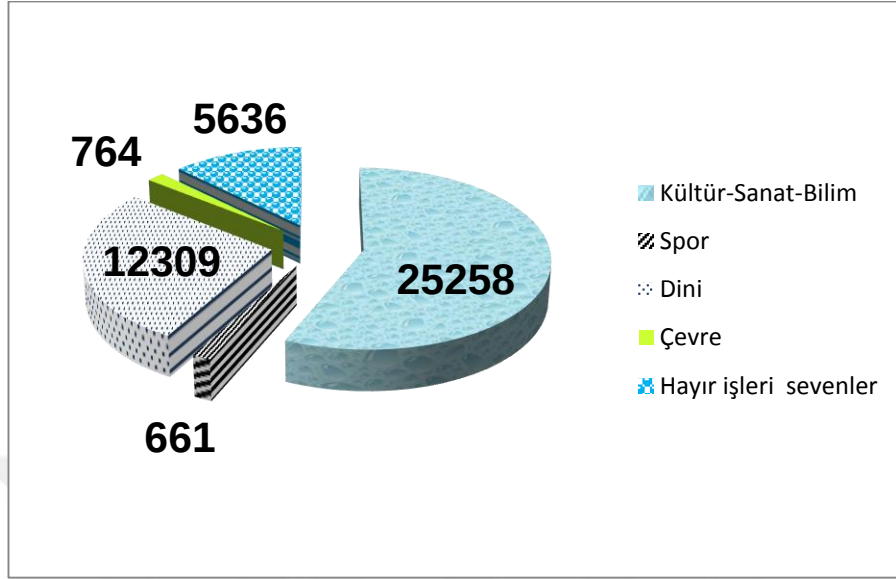

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti’nin Sivil Toplum Kuruluşlarının yasalarından ve yaklaşık 2005 yılına kadar olan verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekilde, İran’da sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanları ve sayıları gösterilmektedir. Şekil incelendiğinde, hayır işleri sevenler, yardımlaşma ve yoksullukla mücadele gibi derneklerin ön planda olduğunu, kültür-sanat-sağlık ve bilimle ilgili derneklerin de bunları takip ettiği söylenebilir.

İran’da 2005-2013 yılları arasında değişik verilerde durgunluk veya düşüş görünse de 2013’te Cumhurbaşkanı Ruhani dönemindeki ilerleme ile ciddi istek ve yükseliş yaşanmıştır. Burada devletlerin istek ve destekleri sivil toplum kuruluşları için 3. aktör niteliğindedir.

Şekil 29: İran’da Faaliyet Alanlarına Göre Sivil Toplum Kuruluşlarının Sayısı -2015

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti’nin Sivil Toplum Kuruluşlarının yasalarından ve yaklaşık 2015 yılına kadar olan verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

2015 yılındaki bu veriler, sivil toplum kuruluşlarının, İran’daki faaliyet alanlarında 1994-2004 yıllarına göre ciddi bir artış kaydettiğini gösterir ve toplam yaklaşık 44600 kuruluş bulunur.²⁴³

Tablo 6: İran’da Faaliyet Alanlarına Göre Sivil Toplum Kuruluşlarının Sayısı

Kùltür-Sanat-Bilim	30008
Spor	861
Dini	15709
Çevre	814
Hayır işleri sevenler	7336
Tüm Sayısı	54728

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti’nin yasalarından ve <http://khairieh.ir/> ve yaklaşık 2016 yılın sonuna kadar olan verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

²⁴³ Kahrizak, 2015 **Tahran Haakında Bilgi**, khairieh.com, (26/10/2016).

Bu veriler, sivil toplum kuruluşlarının İran'daki faaliyet alanlarında çok hızlı bir büyüme kaydettiğini gösterir. Toplam kuruluş sayısı 54728 kadardır. Bu noktada İran'da, bu kuruluşlara katılım konusu dikkat çekmektedir. İran'ın hem büyüme kapasitesi bulunmakta hem de büyümesi gerekmektedir. Zira bu veriler, dünya çapında büyük sayılar olarak görülemez.

4.1.3. Sivil Toplumun Yeri Örnek Olarak Afet Yönetimi Teşkilatlanmasında ,İran ve Türkiye Analizi

Tarih boyunca dünya deprem, sel, gibi doğal afetler, insan kaynaklı afetler, ekonomik ve siyasi afetlerden zarar görmeye devam etmektedir. Ayrıca Küreselleşme sürecinde iklim değişikliği, göç dalgaları, kimyasal olaylar, ormanların azalması gibi pek çok değişikliği görebiliyoruz. Bu sebeple afet yönetimi çalışmaları kamu ve yerel yönetimde sivil topluma ilişkin görüşler önemli bir yer tutuyor; bu nedenle merkezi ve yerel yönetimlerde etkin bir yapının oluşturulması gerekmektedir.²⁴⁴ Afet yönetim sistemlerinin belirlenmesi ve tanıtılması önemli bir rol oynamaktadır. Bazı ülkelerde Başkan, Afet yönetimi sürecine başkanlık eder veya Afet yönetimi sürecinin başkanlığını başka bir kişiye devreder, bazı ülkelerde ise bu sürecin başında bakan dahil farklı bir kişi var. İl düzeyinde, vali sorumludur. Düzenleyicinin dışında, diğer yerel yöneticilerin kriz yönetimi konusunda farklı sorumlulukları vardır.

Fransızca'dan Kriz (crise) kelimesi girmiş ve doğal afetler, tıp , politik ,ekonomik vb. farklı konularda çeşitli anlamlar üretilmiştir. Bu sebeple çok yaygın hale geldi. Örnek olarak bazı anlamlar şu şekilde yazabiliriz:

- Bir organda birdenbire ortaya çıkan fizyolojik bozukluk,
- Çöküntü²⁴⁵

Afet kelimesi çeşitli şekillerde tanımlanmıştır:

- Çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım,
- Hastalıkların dokularda yaptığı bozukluk , vb²⁴⁶

²⁴⁴ Hikmet Yavaş, Doğal Afetler Yönüyle Türkiye'de Belediyelerde Kriz Yönetimi. Orion Yayınevi, Ankara, 2005, s. 1-30.

²⁴⁵Türk Dil Kurumu, **Kriz**, <https://sozluk.gov.tr/>, (20.07.2019).

²⁴⁶Türk Dil Kurumu, **Afet**, <https://sozluk.gov.tr/>, (20.07.2019).

İngilizce’de afet “disaster” olarak, Farsça ve hatta Arapçada afet kelimesi “bela, yıkım, facia, büyük felaket, zorluk, meşakkat”²⁴⁷ gibi çeşitli anlamlar ve farklı konularda kullanılmıştır.

Afet idari olarak Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olayları, şeklinde tanımlanmıştır²⁴⁸.

Afet yönetimi çalışmaları ise afet gerçekleşmeden çok önce başlar, afet sırasında sürer ve afetin etkileri azalmaya başladıktan sonra iyileştirme çalışmalarının sonuna kadar devam eder. ²⁴⁹kriz yönetimi, kriz başladıktan sonra başlar, krizin en şiddetli olduğu dönemde devam eder ve krizin etkisi azaldıktan sonra sona erer.²⁵⁰

Afetler, gerek doğa kaynaklı olsun gerekse teknolojik ve insan faktörlere dayansın; bir ülkenin makroekonomik yapısını derinden etkileyen olaylardır. Kaynağına ve şiddetine, yaşandığı ülkenin sosyoekonomik ve politik koşulları ile kurumsal yapısına göre afetlerin neden olduğu etkinin boyutu değişiklik göstermektedir²⁵¹.

Doğal afetlerin meydana geldiği bölgelerde oluşan hasar ve tahribatların giderilmesi, bölgede yaşamın normal hale dönüştürülmesi, bölge ekonomisinin düzenlenmesi ve bölgede yaşayan ve zarar gören kişilerin desteklenmesi ülke çapında gerekli önlemlerin alınması ve etkin bir şekilde hayata geçirilmesiyle mümkündür²⁵².

²⁴⁷ Abadis, **Bela, Yıkım, Facia, Büyük Felaket, Zorluk, Meşakkat** , <https://abadis.ir/fatofa/%D8%A8%D9%84%D8%A7%D8%A8%D9%84%D8%A7/>, (27.08.2019).

²⁴⁸ Zerrin Toprak Karaman, **Bütünleşik Afet Yönetimi. Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye’de Örgütlenme**, (Ed. Zerrin Toprak Karaman ve Asuman Altay), Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2017, s. 2.

²⁴⁹ Yıldırım Güngör, **Dünyayı Etkileyen Önemli Afetler ve Alınan Dersler**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2019, s:120.
https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=afet_kulturu_ders_notu.pdf, 12.02.2020.

²⁵⁰ Çankaya Rehberlik ve Araştırma Merkezi, (2021). **Kriz Ve Kriz Yönetimi Hakkında Bilinmesi Gerekenler**, <http://slideplayer.biz.tr/slide/3681031/>, 12.03.2019.

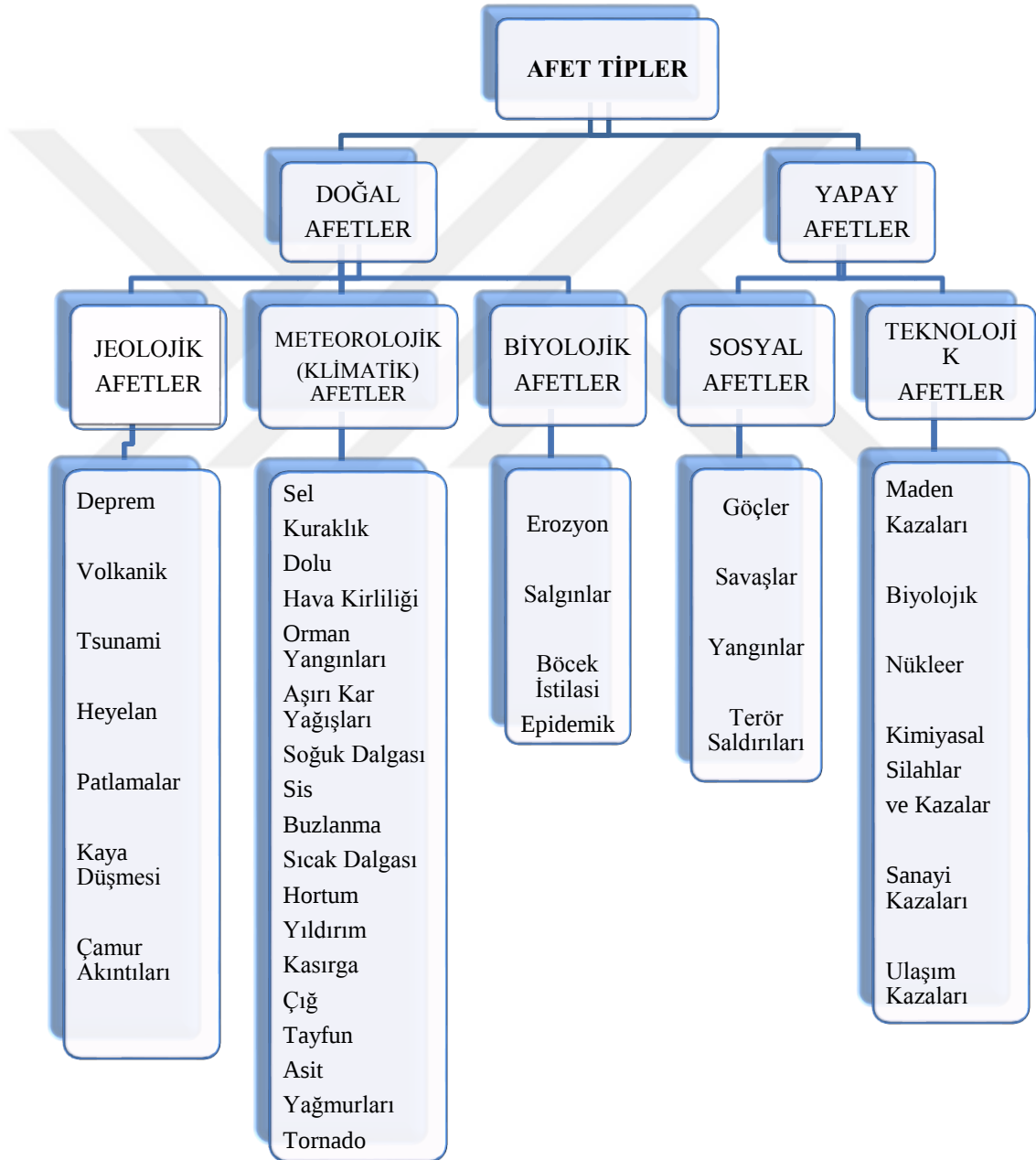
²⁵¹ Asuman Altay, **Bütünleşik Afet Yönetimi. Doğal Afetlerin Makroekonomik Etkilerinin Analizi** .(Ed.Z. Toprak Karaman ve A. Altay). Birleşik Matbaacılık, İzmir 2017, s. 160.

²⁵² Zeynep Arıkan, **Bütünleşik Afet Yönetimi. Türkiye’de Aftlerde Uygulanan Bazı Mali Yükümlülükler ve Avantajlar**, (Ed. Zerrin Toprak Karaman ve Asuman. Altay), Birleşik Matbaacılık İzmir, 2017, s.180.

Afetler farklı başlıklar altında olsa da, insanlar ve tüm canlılar geçmişte afetlerle yaşamışlardır, bugün yaşıyorlar ve gelecekte yaşayacaklardır, dolayısıyla bu dünyada yaşayan insanlar ve ülkeler, yöneticiler, partiler, liderler vb. için bu konu çok önemli bir hale gelmiştir.

Afetlerin Tipleri değişik başlıklar altında yazılmıştır, bu tezde iki tip başlıkları altında yani “doğal afetler” ve “yapay afetler” yazılması tercih edilir.

Şekil 30: Afetlerin Tipleri

Kaynak: Bashiri, s. 61.

4.1.3.1. Türkiye’de Afet Yönetimi Teşkilatlanmasında Sivil Toplumun Yeri

Afet ve Acil Durum Yönetimi ve teşkilatı hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin sayısı 4’de bu konu yazılmıştır, ancak Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin ikinci bölümde, 30.maddeden 56. Maddeye kadar , tanımlar amacı ve kapsam, görevi, hizmet birimleri ,koordinasyon ve işbirliği, sivil savunma, yurt içinde ve yurt dışında insani yardım operasyonlarının yapılması ve koordine edilmesi ,denetim hizmetleri ,gönüllü ve bağışçı ilişkileri v.b. konular açıklanmıştır.

Afet Yönetimi Örgütlenmesi’nde ilk dayanak kanunlardır ve kanunlara bağlı faaliyetlerle gösterecek olan teşkilatlardır. Cumhurbaşkanlığı’nın, bu konuyu İçişleri Bakanına devretmesinden beri Afet merkezi İçişleri Bakanlığı’ndan yönetilmektedir. Aynı zamanda ilgili bakanlıklarda, valiliklerde vb. kurumlarda Afad yönetim merkezleri(örnek:il Afet ve Acil durum yönetimi, AFAD) mevcuttur.

Kararnamenin gönüllülük konusunda ve Teşkilatlanma açısından, gönüllü ve Bağışçı İlişkileri Dairesi Başkanlığı, madde 44’de yer almıştır, ancak görevleri içinde “Gönüllülük ile ilgili tüm konularda kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile işbirliği ve koordinasyonu sağlamak” söz konusudur.²⁵³ Ayrıca başkanlık, görevleriyle ilgili konularda sivil toplum, diğer kuruluşlar ve yerel yönetimler, ile işbirliği ve koordinasyonu sağlamakla yetkilidir.

İllerde ise afet ve acil durum müdürlükleri hakkında şu şekilde yazılmıştır:

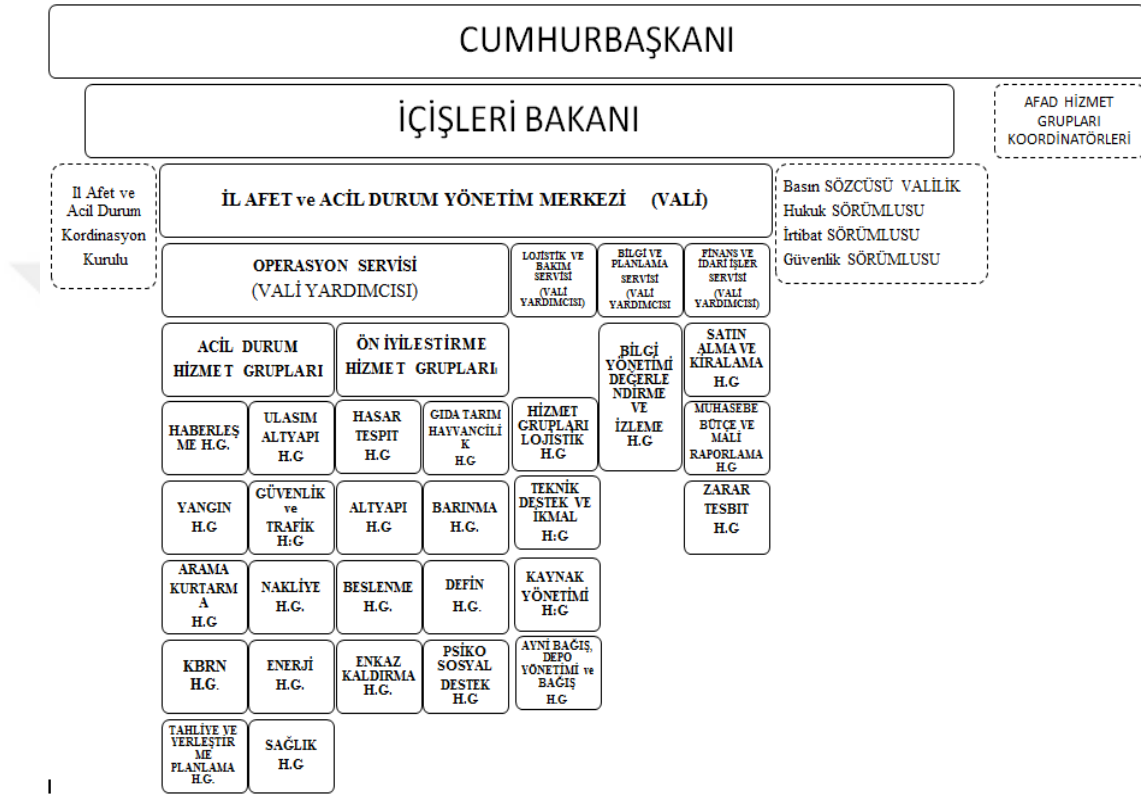
“İllerde bütünleşik afet ve acil durum yönetiminin tüm unsurlarını içerecek şekilde, Başkanlığın taşra teşkilatı olarak valiye bağlı il afet ve acil durum müdürlükleri kurulmuştur. Müdürlüğün sevk ve idaresinden, ildeki afet ve acil durum faaliyetlerinin yönetiminden vali sorumludur. Müdürlük personelinin il dışı geçici görevlendirmesi Başkanlık ve/veya vali tarafından yapılır”.²⁵⁴

²⁵³ Mevzuat, **Mevzuat, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.4.pdf> (20/01/2020), Sayı 4, Madde 44.

²⁵⁴ Mevzuat, **Mevzuat, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**, Sayı: 4, Madde 52.

Türkiye belediyelerinde, afetin en az zararlarla atlatılmasını sağlamak amacıyla Afet Koordinasyon Merkezi (AKOM) kurulmuştur (örnek :İstanbul, Kahramanmaraş vb).²⁵⁵

Şekil 31: Türkiye İL AFAD Yönetimi Şeması

Kaynak: Mevzuat, Türkiye Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin, Sayı: 4 ve 6306-7269 yasaları ve değişik yönetmeliklerden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (2019)

4.1.3.2. İran'da Afet Yönetimin Teşkilatlanması ve Sivil Toplumun Yeri

İran, dünya çapında en fazla afetin yaşandığı ülkeler arasında ilk onda yer alıyor.²⁵⁶ Bugün İran'da yönetimin adı Farsça'da "buhran yönetimi" olup, afet yönetimi anlamına gelen " disaster management " adı da yönetimin resmi bir devlete çevirdiği zaman kullanılmaktadır. Anlam ve yasal ve Hukuktaki kullanımı göz önüne

²⁵⁵ Afet Bilgi Sistemi, İstanbul, <https://akom.ibt.istanbul/>, (24.01.2019).

²⁵⁶ Mehr Haber Ajansı, İran, Doğal Afetler Açısından Dünyada Dördüncü Sırada Yer Alıyor, 28.08.2017, <https://bit.ly/3i8vzH0>, (20.05.2019).

alındığında bu çalışmada afet yönetimi kavramı kullanılmıştır (daha önce ülkede kriz yönetimi kavramı yaygındır).

İran Devrimi'nden sonra 1990'lı yıllardan itibaren çeşitli yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır.²⁵⁷ Afet yönetimi kanununda 2019 yılında yeni bir değişiklik yapıldı²⁵⁸ afet yönetimi bu yasada yazılan 4 aşamada belirtilmiştir.

Şekil 32: İran Afet Yönetimi Aşamaları

Kaynak: İran Resmi Gazetesi, 2019: 26.04.2019, kaynaktan yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır²⁵⁹.

Cumhurbaşkanı, İran'ın afet yönetimi sürecinin lideridir. İl düzeyinde, vali sorumludur. Afet Yönetimi Yüksek Kurulu, afet yönetiminde tüm teşkilatlar, bakanlıklar, silahlı kuvvetler ve diğer teşkilatların koordinasyonunu sağlamak üzere 4 adımda yukarıda belirtilen afet yönetiminin, en üst seviyesi olan Cumhurbaşkanlığı

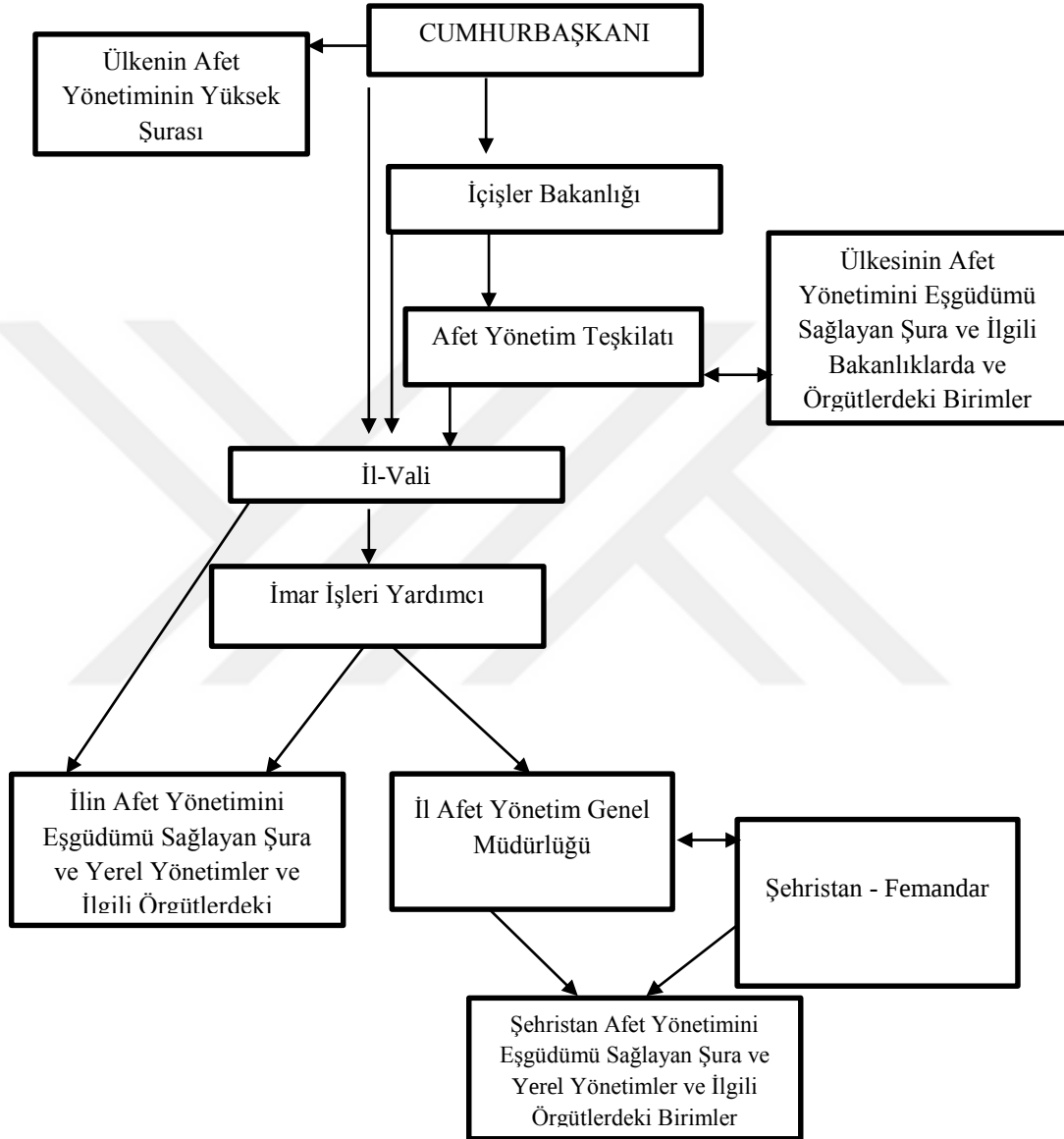
²⁵⁷ Maslahat, İran İslam Cumhuriyeti'nin Dini Lider tarafından onaylanan " Doğal afetler ve acil durumlardan kaynaklanan risklerin önlenmesi ve azaltılması 01.05.2017, "https://maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=566, (20.05.2019).

²⁵⁸ İran Resmi Gazete, (2019). ۹۰ شماره / ۴۴۴۷۳ ۱۳۹۸/۶/۳. حسن دکتر آقای جناب والمسلمين الاسلام حجت. ریاستمحرر جمهوري اسلامي ايران. روحانی, https://www.rrk.ir/Laws/ShowLaw.aspx?Code=18237, (26.04.2019).

²⁵⁹ İran Resmi Gazete, (2019). ۹۰ شماره / ۴۴۴۷۳ ۱۳۹۸/۶/۳. حسن دکتر آقای جناب والمسلمين الاسلام حجت. جمهوری اسلامي ايران محترم ریاست. روحانی, https://www.rrk.ir/Laws/ShowLaw.aspx?Code=18237, 29.04.2019.

ve Ali Şura'dan oluşmaktadır. Cumhurbaşkanlığı tarafından kanunda belirtilen kişilerdir.²⁶⁰ Ülke için hazırlanan afet yönetimi yol haritasını onaylar.²⁶¹ Bu kurulun kararları Cumhurbaşkanının onayı ile yürürlüğe gire.

Şekil 33: İran'da İran Afet Yönetiminin Bütünlük Şeması

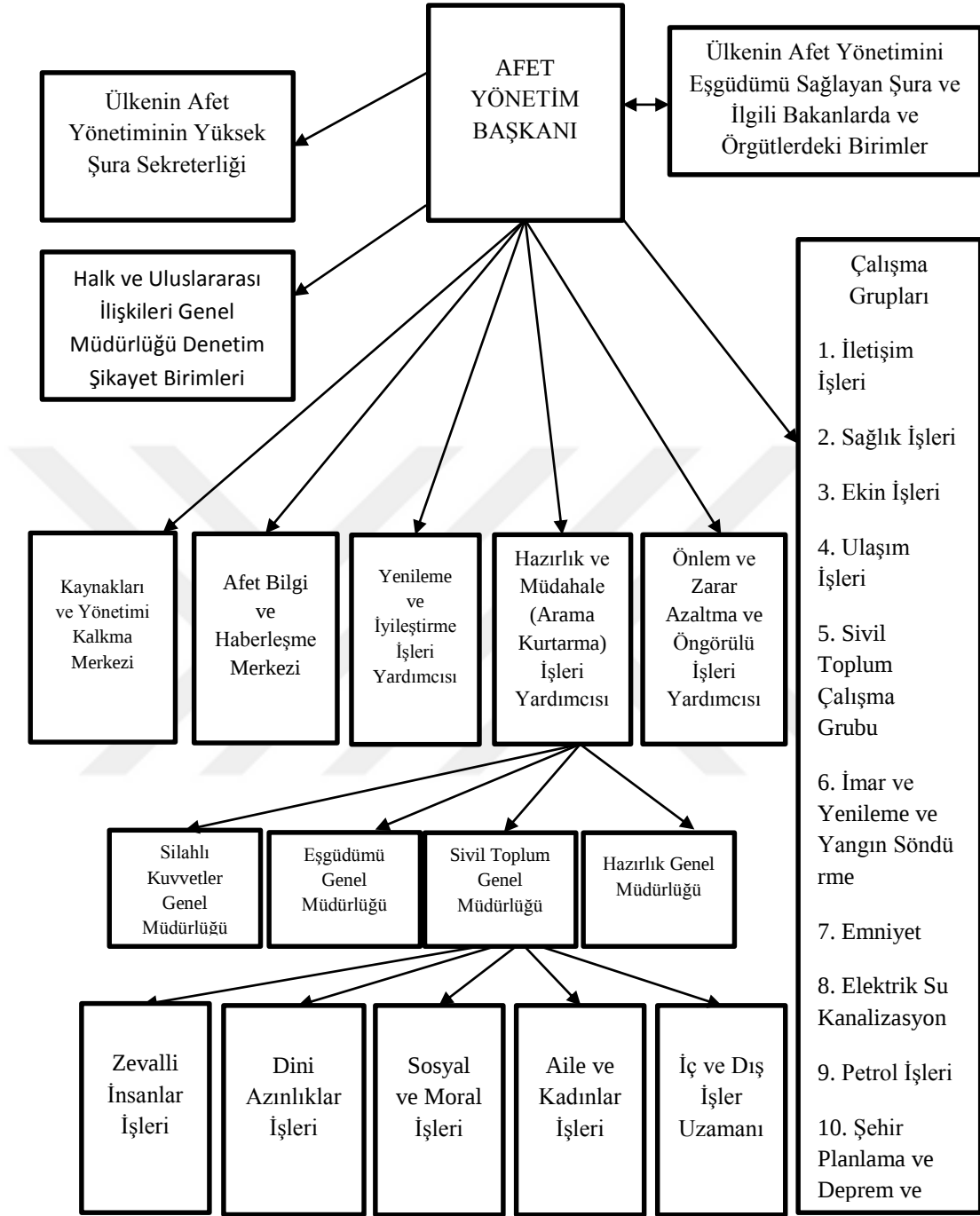
Kaynak: İran Kanunlar Sitesi, 2019: 03.04.2019; Wikipedia, 2019, kaynaklardan yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır²⁶².

²⁶⁰ İran Kanunlar Sitesi, (2019). معاونت و تنقیح تدوین، مقدرات و قوانین انتشار و تنقیح تدوین، Qavanin sitesinden: qavanin.ir/Law/PrintText/265906, 26.11.2019.

²⁶¹ İran Resmi Gazete, (2019). ۹۰ شماره / ۴۴۶۷۳ ۱۳۹۸/۶/۳. دکتر آقای جناب والمسلمین الاسلام حجت. ابران اسلامی جمهوری محترم ریاست. روحانی حسن (26.11.2019). <https://www.rk.ir/Laws/ShowLaw.aspx?Code=18237>,

²⁶² İran Kanunlar Sitesi, (2019). معاونت و تنقیح تدوین، مقدرات و قوانین انتشار و تنقیح تدوین، Qavanin sitesinden: qavanin.ir/Law/PrintText/265906, (30.04.2019).

Şekil 34: İran’da Afet Yönetiminin Merkez Teşkilatının Şeması

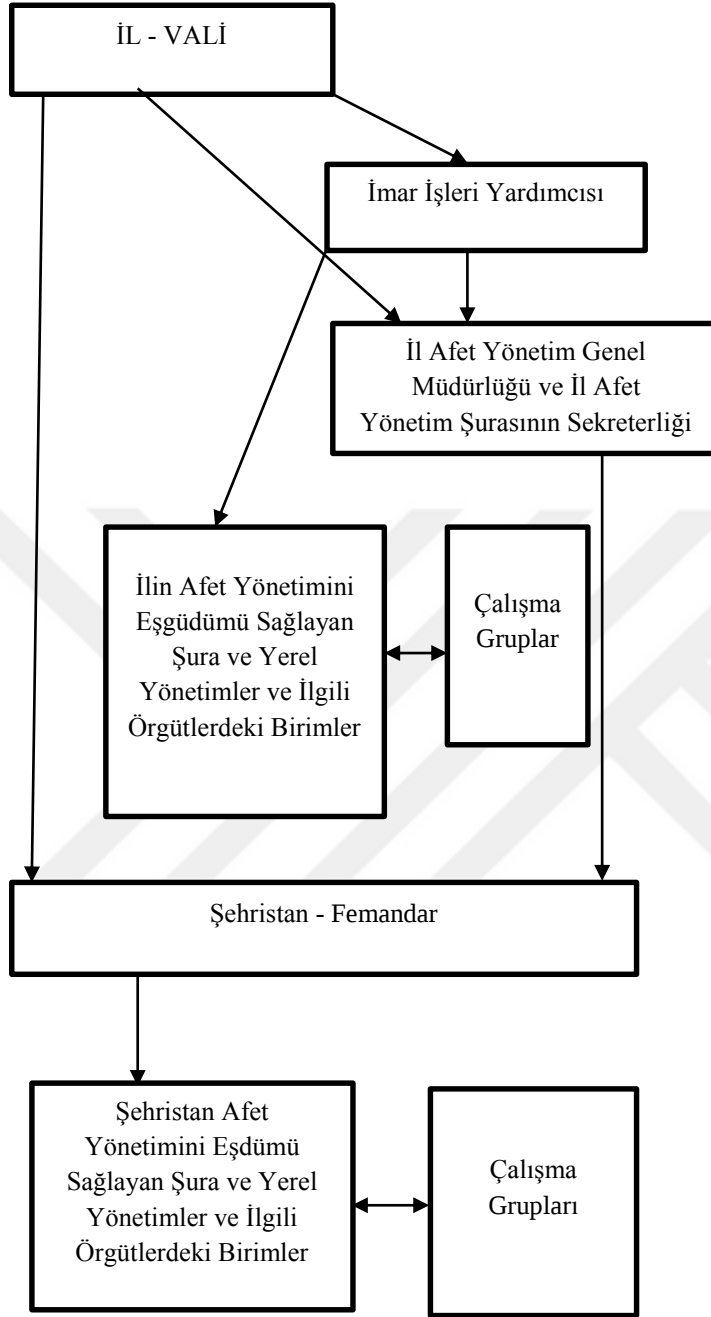

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti afet yönetimi yasasından ²⁶³ yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekilde, İran’ın kriz yönetim teşkilatı içinde Sivil Toplum İşlerinin genel Müdürlüğünün yeri dikkat çekicidir.

²⁶³İran Kanunlar Sitesi, (2019). *معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات*, 30.04.2019. tarihinde Qavanin sitesinden: qavanin.ir/Law/PrintText/265906, adresinden alınmıştır.

Şekil 35: İran İslam Cumhuriyeti'nin İl Düzeyinde Afet Yönetimi

Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti afet yönetimi yasasından ²⁶⁴ ve <https://bit.ly/39Yz6md> yararlanılarak yazar tarafımdan oluşturulmuştur.(2019)

Japonya'da 2005 yılında afet yönetimine ilişkin Hyogō adlı bir uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Konferansta, merkez ve yerel yönetimlerin afet

²⁶⁴ İran Kanunlar Sitesi, مقدرات و قوانین انتشار و تنقیح تدوین، معاونت، qavanin.ir/Law/PrintText/265906, 30.04.2019.

yönetimiyle ilgili örgütlerinin güçlendirilmesine özellikle örgüt ağlarının güçlendirilmesi, gönüllü faaliyetlerin ve karar verme mekanizmalarındaki sorumluluklarının artırılmasına vurgu yapılmıştır. Konferansta sivil toplum kuruluşlarına ağırlık verilmesi gerektiği önemle vurgulanmıştır.²⁶⁵

İran'da Afet yönetim organizasyonu İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Afet yönetim teşkilatının başkanı, İçişleri Bakanının önerisi ve üst kurulun onayı ile Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Afet yönetim teşkilatı ülke ve il ölçeğinde mevcuttur. Bu görevler il düzeyinde vali, şehristan düzeyinde Fermanlar tarafından yürütülür. Aynı zamanda İçişleri Bakanı, başkentin afet yönetimi toplantılarına başkanlık ediyor. İçişleri Bakanlığı'nda hem afet yönetimi ile ilgili teşkilatta, Sivil Toplum İşleri Genel Müdürlüğü bulunmaktadır. Hem de, ülkenin afet yönetimine ilişkin Koordinasyon Kurulu'nda sivil toplum kuruluşları, çalışma gruplarında ise yer almaktadır.²⁶⁶

Bir anlaşma esasına göre İran'da, belediyelerin afet yönetiminde teşkilatlanması, afetle mücadele etmek için, diğer teşkilatlarla işbirliği ve eşgüdümü sağlaması amacıyla, dehyariler ve belediyeler teşkilatı ve içişleri bakanlığının afet yönetim örgütü arasında yönetmelik imzalanmıştır.²⁶⁷ Bu esasta belediyelerde afet yönetiminin yapısı, görevleri, personeli vb. tanımlanmakta ve yürütülmektedir. Kanunda şehir İslami şuraları ve belediye görevlerinde STK'lara yer verilmiştir. Sivil Toplum Kuruluşları, genelde belediye sosyal işleri yardımcısı teşkilatında, yer almaktadırlar²⁶⁸. Bu işbirliği her zaman olmuştur. Yeni pandemi döneminde bile sürekli devam ediyor.²⁶⁹

Bugün İran devleti bu yasa ve yapıları kullanarak afetlere karşı çalışıyor ancak bu çalışmaların sık sık incelenmesi ve yenilenmesi gerekiyor.

İran'da afet yönetimi konusunda halkın, öğrencilerin, hatta öğretmenlerin vb. ilgileri giderek artmakta ve eğitim seviyesi yükselmeye başlamıştır. Nitekim ilköğretim okullarında, liselerde, üniversitelerde vb. eğitimin yaygınlaşması devam etmektedir.

²⁶⁵ Vanuatu National Disaster Management Office (NDMO), **NDMO Med Sürüşleri**, <http://www.ndmo.org/hfa.aspx?id=5&id2=31> (25.06.2016)

²⁶⁶ Bashiri, 64-69.

²⁶⁷ İran İçişleri Bakanlığı, **Belediyelerde Kriz Yönetimi Merkezi**, <https://bit.ly/39Yz6md>, (30.01.2018).

²⁶⁸ Terhan Belediyesi, **Terhan Belediyesi Şeması**, <https://b2n.ir/k95062>, (30.04.2018).

²⁶⁹ İran İçişleri Bakanlığı, **Belediyelerde Kriz Yönetimi Merkezi**, (25.01.2021).

Dolayısıyla bu çalışmalar STK'larada yansımaktadır, bunlar ise çok emek harcanmaktadır. Bu çalışmalar sonucunda idare ve STK'lar ile işbirliği yapılması çok güzel bir adım ve sevindiricidir. Böylece STK'larda güçlenerek, daha örgütlü ve yaygın hale gelirler.

İdari personel ise ister devlet alanında ister özel sektörde ve ya yerel yönetimlerde ve onlara bağlar kuruluşlarda Afet yönetimin konusunda eğitime önem gösterir. Yerel yönetimlerde ise ve İslami şehir şuraları bu konunun içindedir ve onun bir parçasıdır. Yerel yönetimlerde bu yapıda ve işlerde halk için yararlı davranıyorlar. Eğitim seviyesi yükselmesi ve tavır veya tutum değişimi Afet yönetimin konusunda her aşamada ister planlama istersede diğer aşamalar ve alanlar etkinliğe sebep olur.

Önemli olan her iki ülke vb ülkeler için burada sadece eğitim değil farklı yönde gösteren tavır veya tutum değişimidir, bu yüzden geçen seneler esasında afet yönetimin yasası yazılmıştır ama hep değişiklikler yapıp ve en son hali değişildi, demek ki karar veren insanların hem eğitimi önemlidir hemde ondan ziyade tavır veya tutum değişimlidir, bu ihtiyaç duyusuna böylelikle iyi bir yanıt veriyorlar, demek ki eğitim seviyesi yükselmesi, tavır veya tutum değişimi, yasaları da iyi etkiliyor.

Yapının ve eğitimin vb konular, yaygınlaşsa da, en önemli nokta eğitimlere inanmaktır, bu esasında çeşitli tatbikat yapmak, şehir planların, bina yapma işlerini sağlam tutmak, örgütlerin düzeyin iyileştirmek, idarelerin aralarında eşgüdümünü daha çoğaltmak, idarelerin ve STK'ların aralarında eşgüdümünü daha yaygınlaştırmak ve bu konuda alt dallarda STK'ların uzmanlaştırmasıdır.

STK'lar afet yönetimini her 4 aşamasında faaliyet göstermeğe rağmen, ama tüm aşamalarda özellikle iyileştirme ve yenileme aşamasında devletlerin olması lazımdır. (hem zaman uzun sürecektir hem kaynak bulma bir ciddi meseledir hem işin boyutu çok büyüktür)

STK'ların en önemli noktalardan birisi ise hem uzmanlaşma hem de uzman STK'lar la gereken ağırları yaparak, hazırlıklara devam etmektir,örneğin bir krizde ilk iş arma kurtarma olursa ama bir sonraki iş tedavi olabilir ve bir sonraki o alanın çocuklarının eğitim meselesidir ve ya psikolojik bir uzman ağına da ihtiyaç duyulur vb, neticede STK'lar afet yönetiminde uzmanlaşırsa, başarı düzeyi yüksek olacaktır.

Aksi taktirde eğitim konusu bu hallerde eğer yaygın olursa ama az ve zayıf olursa muhtemelen yaygınlığa rağmen başarı az olacaktır. Halk için eğitimin yaygınlaşması ve seviyesi yükselmesi çok iyidir ama STK'lar uzmanlaşma ve uzman ağı yapısını önerilir , bunlarda kapasite gelişimin önemli bir parçasıdır.

Ağları yetiştirmek ve bu şebekeleri güçlendirmek çok ciddi bir telaşa dönüşebilir, böyle ki eğer bu hallerde bir seferberlik söz konusu olursa, daha mantıklıdır.

Hızlı uyarı²⁷⁰, örgütlenme, uzmanlaşma hızlı hareket ve çabukluk, altın zamanlardan faydalanmak için ve başarılı olmak için afet yönetiminde temel taşıdır.

Her iki ülke için bir başka incelenmeli öneri, afet yönetimi ve sivil savunma birimlerin birlikte çalışmasını sağlanmasıdır. Başka bir ifadeyle, afet yönetimi ile sivil savunma birimleri birleşmesi mi iyidir, yoksa ayrı ayrı birimler halinde çalışması mı iyidir?. Bürokrasi sistemi giderek hızlıca büyümektedir ve hantallaşır, ama afet yönetimi ve sivil savunma teşkilatları bu büyüme etkisi altında hızlı çalışmalıdır, bu nedenle bu birimlerin birlikte çalışmasını ve çabuk olması önerilir.

Teşkilatların hem birleşmesi ve hemde yapıların yaygınlaşmasını önerilir. Bu konuda örgütlenme yapısı ne kadar iyi ve uzmanlaşmış olursa, afetle mücadelede, komutanlığın gücü yükselir ve çok çabuk ve hızlı bir şekilde işler başarıyla ilerler, zaten STK'larında, başarıllığı, hızlılığı bu çabukluk notktası, onun hızlı kara alma gücüdür. Hatta STK'larında da iyi örgütlenme ve uzmanlaşmış olanlar, daha çabuk ve işleri iyi götürürler. STK'larda hantallaşsalar, onlar da başarısız duruma düşerler. Burada vurgulanan noktalar, afetle mücadelede komutanlık gücünün yükselmesi, hızlı kara almak ve kuruluşların çabuk davranışlarıdır.

Bir başaka önemli hayattan aldığımız konu (afetle mücadelede derslerden), yaşam tarzı değişilmesidir, yani her kes, ister Türkiye ister İran isterse benzeri ülkeler, doğal afetlerle içiçe yaşıyorlar, o zaman bize yeni bir yaşam tarzı lazımdır, bu büyük bir şemsiye altıdır, şehir planlamadan başlar ve bizim hayatın her alanına girer. Bunun için eğitim bu noktada masraf değil bir yatırımdır, gerçekten eğitim bir pandemi haline gelmelidir. Bu yaşam tarzı ister istemez bizim geleceğimizdir. Pandemi bize bir örnektir ve bir işarettir (nasıl davranışlarımız

²⁷⁰ Mehmet Fatih Döker, **Afet Ve Acil Müdahale Bilgi Sistemi**. <https://silo.tips/download/afet-ve-acl-mdahale-blg-sstem-yard-do-dr-mehmet-fatih-dker>, 12.03.2019.

değişildi?) kovid 19 bir hastalıktan ve bir pandemiden ziyade bir süreçtir ve daha fazlası yeni bir yaşam tarzı değişilmesine başlangıçtır, bunu ciddiye almalıyız. Yeni, pandemi ve diğer büyük sorunları beklememeliyiz, nitekim sürecin hazır planı olması gerekmektedir.

Kovid 19'da devlet ve STK' lar ve özel sektör elele verdiler ve çok sayıda, halka yardımcı oldular, örneğin; üretim hattinde yeni değişiklikler oldu, yeni üretim hatları yapıldı, yeni aşı sistemleri yapıldı vb hatta eğitimde değişiklikler oldu ve halka genel bilgiler aktarıldı, gıda maddeleri halka sunmak ve ya karantine merkezlerini desteklemek ve onlarla işbirliği yapmak ve hatta STK' lar ve özel sektör karantine merkezlerini yapmak için hazırlıklarını ilan ettiler.

STK' lar bu durumda sadece devlet teşkilatlarla bu işbirliği değildir aynı zaman da yerel yönetimleri ile ve belediyelerle de işbirliği devam etti, eşgüdümü sağlandı ve hatta özel sektör ve STK' lar birbirleriyle de beraber işbirliği yaptılar ve bu bir büyük tecrübedir, bu işler kesin devam edebilir, yaygınlaşabilir ama unutmayalım bizim gibi toplumlarda yeni bir yaşam tarzı lazımdır. Beklide yaşam tarzlıları lazımdır.

4.2. YEREL YÖNETİMLERDE SEÇİMLER

Toplumsal sermayenin en önemli göstergelerinden biri demokrasidir. Demokrasinin en önemli unsurlarından biri olan seçimlerde demokratik sürecin kullanılması toplumsal sermayeyi güçlendirecektir. Seçimlerin bazı detaylarını bu kısımda şu şekilde gösterebiliriz:

- Yerel seçimlerde demokratik sürecin kullanılıp kullanmadığı (yapısında olup olmadığı)
- Yerel seçimlerde seçenlerin değişik dönemlerde dağılımı
- Yerel seçimlerde seçilenlerin erkek-kadın dağılımı
- Yerel seçimlerde seçilenlerin eğitim durumu
- Yerel seçimlerde seçilenlerin şehirlerde erkek-kadın dağılımı
- Yerel seçimlerde seçilenlerin köylerde erkek-kadın dağılımı
- Belediye Başkanı seçimi

Bu metinde İran ve Türkiye için 1999'dan bu yana yerel yönetimler üzerine 4

seçim incelenmiştir (İran’da 2017 yılında 5. yerel seçim olmasına rağmen veriler halen toplu halde yayınlamamıştır.). Karşılaştırmalı incelemelerde en önemlisi koşulların aynı olması ve verilerin elde edilmesidir (bu yüzden 4 dönem yazılmıştır). Bu sebeple, bu iki noktayı göz önüne alarak bu konuya giriş yapıyoruz. Öte yandan her iki ülke için de önem teşkil eden konular farklı olabilir, bunları da belirtiyoruz. Yapısal ve yasal olarak her iki ülkede yerel seçimlerde demokratik sürecin hem kapasitesi mevcuttur hem de bu demokratik süreç kullanılmıştır. Bu konuda halkın katılımı üzerine odaklanıp onları kısaca açıklayacağız. Ancak hem tüm detayları hem pratikte olanları açıklamak için başka proje ve tezler hazırlanmalıdır.

4.2.1. Yerel yönetimler Seçiminin Türkiye’de Metodu ve Profili

Türkiye’de Osmanlı Devleti’nden sonra Cumhuriyet Dönemi başlamaktadır. Bu da saltanat ve krallıktan Cumhuriyet Dönemi’ne geçildiğinde seçimlerin ciddi boyutta ilgi çekmesine neden olmaktadır. Onlarca sene, seçimi yürütmek için yasa üzerinden uygun yapılandırmalar yapılmıştır. Bu esasta seçimler yürütülerek idare edilmiştir. şu anda bu önemli sorumluluk Yüksek Seçim Kurulu’na aittir. Türkiye Cumhuriyeti’nde seçimin yapısı hazırlanırken aynı zamanda mahalli idareler de önem kazanmıştır. Böylece yerel yönetimler ve seçimler birbiriyle iç içe geçmişlerdir.

1980’den sonra Türkiye’nin çoğunluğunun, çok partili ve demokratik bir vizyona sahip olmak istemesi ve aynı zamanda yerel yönetimleri önemsemesi nedeniyle bu konu şu anda Türkiye’de ciddiye alınmaktadır.

Türkiye siyasetinin parti sistemi üzerine kurulu olması sebebiyle konunun önemi daha da artmaktadır. Çünkü 1980’den bugüne kadar partiler üzerinde birçok değişiklik yapılmıştır. Bazıları güçlenmiş, bazıları oy kaybetmiş, bazıları yakın zamanda kurulmuştur ve sonuç olarak bu değişikliklerin yerel yönetim seçimleri üzerinde de önemli rolleri ve etkileri olmuştur. Bunların rnekleri sonraki sayfalarda işlenmiştir.

Tablo 7: Türkiye’de İl Genel Meclisi Üyeliği Seçimleri Sonucu

	Kayıtlı Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Yüzdesi
1999	37.429.120	32.503.578	86,9
2004	43.552.931	33.211.457	76,2
2009	48.049.446	40.932.260	85,1
2014	11.904.853	10.552.213	88,6

Kaynak: YSK verilerinden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekilde, Türkiye’de 1999’dan 2009’a kadar hem kayıtlı seçmen sayısının hem de oy kullanan seçmen sayısının her seçimde yükseldiği görülmektedir. Ancak 2014 tarihine bakıldığında her ikisinde de ciddi düşüş fark edilmektedir. Burada birinci faktör olarak bir yasa değişikliği akla gelebilir. (6360) numaralı kanun 5/12/2012 tarihinde yürürlüğe girerek yeni büyükşehirler yaratmıştır. Bu değişiklik, düşüşü etkileyen faktörlerin yalnızca biri olabilir. Bu nedeni kuvvetlendiren unsur, diğer sayfalarda da göreceğimiz gibi büyükşehir belediye başkanlığı seçiminde rakamlarda çok ciddi bir yükseliş görülmesidir

Türkiye'deki yerel yönetimlerin belirlenmesi için 31 Mart 2019 tarihinde yapılmış ve seçim sonucunda belediye başkanı, büyükşehir belediye başkanı, belediye meclisi üyeleri, il genel meclisi üyeleri, muhtarlar ve ihtiyar heyetleri belirlenmiştir.

Seçim sonuçlarına göre ülke genelinde seçmen sayısı 57.058.636²⁷¹ olup katılım oranı %84,67, kullanılan oy 48.340.184, geçerli oy 46.431.184, açılan sandık 194.678, geçersiz oy 1.908.467 olarak demokratik devlet olmanın gereği ve göstergesi olan seçim bu verilerle sonuçlanmıştır.²⁷²

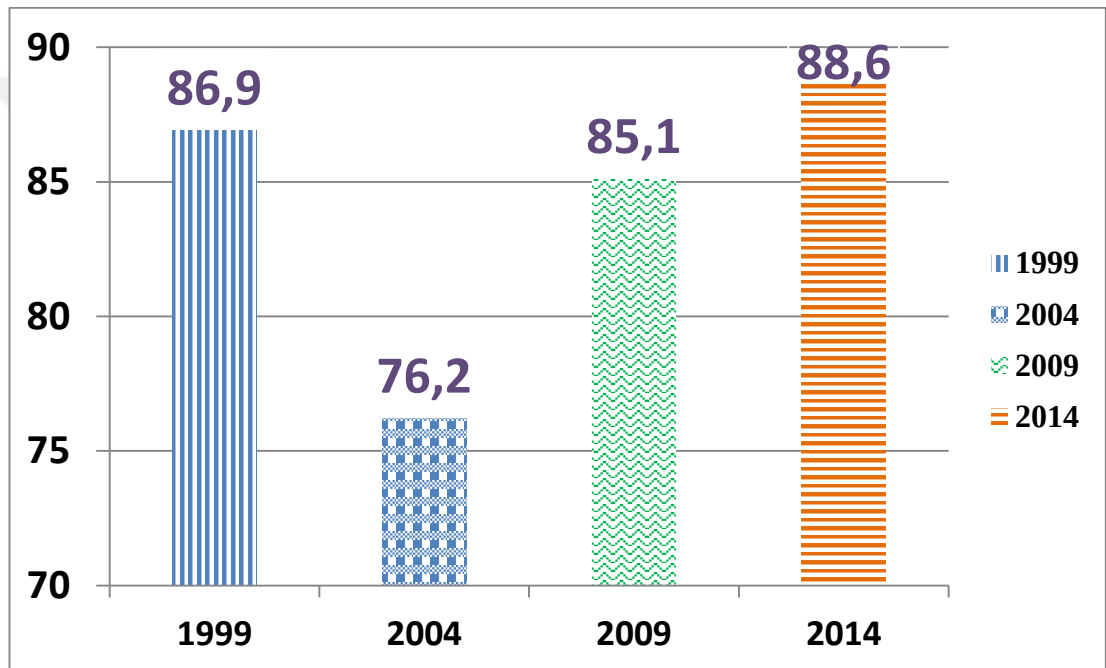
Seçime ülke Cumhuriyet ve Millet İttifakı çatısı altında girerek bu ittifaklarda çeşitli siyasi partiler yer almıştır. Cumhuriyet İttifakı % 51,64 oy oranı ile 23.978.506 oy olarak seçimin galibi olup Millet İttifakı ise % 37,57 oy oranı ile 17.443.527 oy

²⁷¹ Yüksek Seçim Kurulu, **İstatistik Verileri**, <http://www.ysk.gov.tr/tr/istatistik/5644>, (22.01.2020)

²⁷² Sabah Gazetesi, “31 Mart 2019 Yerel Seçimleri”, **Sözcü Gazetesi**, 02.04.2019, <https://www.sabah.com.tr/secim/31-mart-2019-yerel-secimsonuclari>, (22.01.2020)

almıştır. Siyasi partilerin oy oranı sırasıyla şu şekildedir: Adalet ve Kalkınma Partisi % 44,33 oy oranı olup 15 büyükşehir, 24 il ve 535 ilçe; Cumhuriyet Halk Partisi %30,12 oy oranı ile 11 büyükşehir, 10 il ve 191 ilçe; Milliyetçi Hareket Partisi %7,31 oy oranı ile 1 büyükşehir, 10 il ve 145 ilçe; Halkların Demokratik Partisi % 4,24 oy oranı ile 3 büyükşehir, 5 il ve 50 ilçe; diğer siyasi partiler ise 20 ilçe kazanmıştır.²⁷³

Şekil 36: Türkiye’de İl Genel Meclisi Seçiminde Oy Kullanan Seçmen Yüzdesi

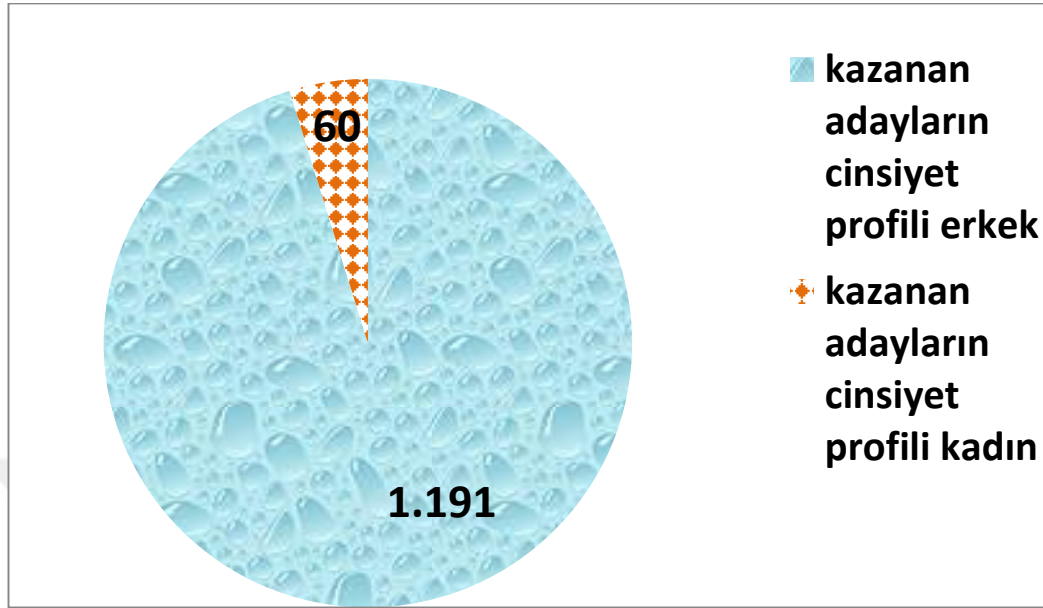

Kaynak: YSK verilerinden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Bu grafik, Türkiye’de 1999-2014 arası yerel seçimlerin yüzdesini göstermektedir. Dikkat ettiğimizde görüyoruz ki 2014 yılında oy kullanan seçmen sayısı düşük olmasına rağmen oy kullanan seçmen yüzdesi tam tersine en çok katılım oranını göstermektedir.

²⁷³ Sözcü Gazetesi, “31 Mart 2019 Yerel Seçimler”, **Sözcü Gazetesi**, 01.04.2019, www.31mart2019yereleseccimsonuclari, (22.01.2020)

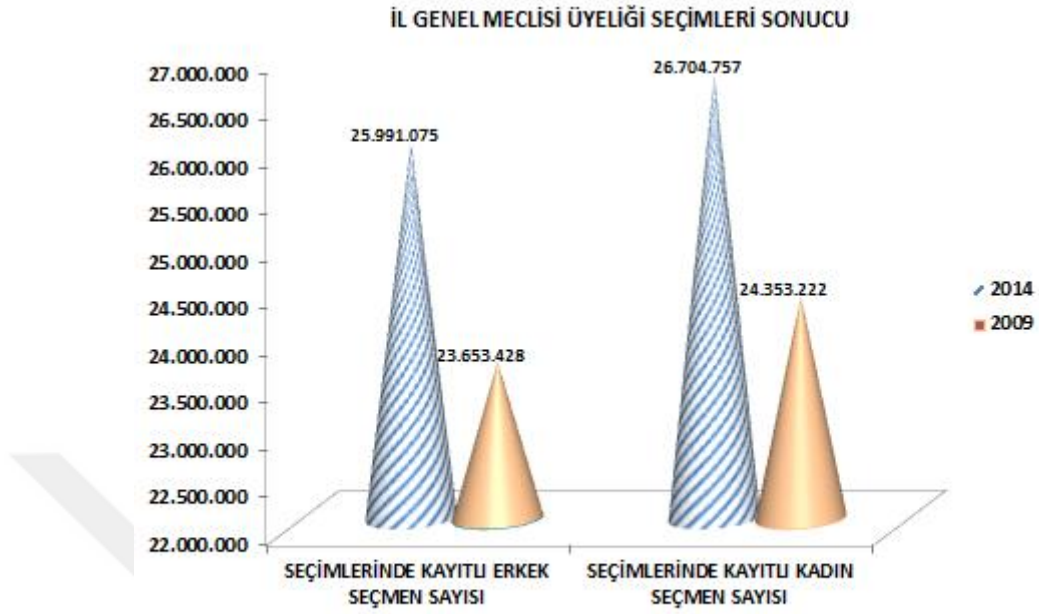
Şekil 37: Türkiye’de 2014 Seçiminde Kazanan Adayların Cinsiyet Profili

Kaynak: YSK verilerinden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Türkiye’de 2014 seçiminde kazanan adaylara bakıldığında kazanan kadın adayların sayısı 60 iken, kazanan erkek adayların sayısının 1191 olduğu göze çarpmaktadır. Bunlar karşılaştırıldığında kazanan kadın adayların sayısının çok daha az olduğu görülmektedir. Elbette bunun nedeninin ortaya çıkması için başka konuların da incelenmesi gerekmektedir. Örneğin; seçimden önce aday sayılarında durum nedir? Bir başka deyişle, kadın aday sayısı seçimden önce erkek aday sayısına göre az mı yoksa ona eşit mi? Partilerin ve sivil toplumların rolü nedir veya neolabiler? Bu konuda cevaba ulaşmak, bu tür soruları cevapladıktan sonra mümkündür.

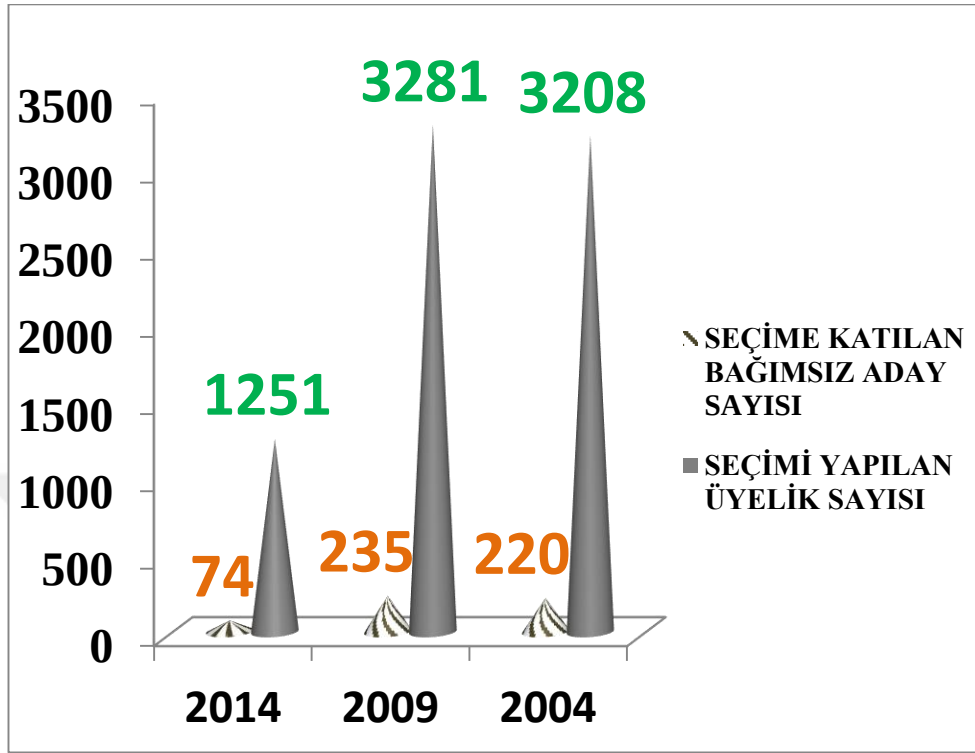
Şekil 38: Türkiye’de 2009 ve 2014 Seçimde Erkek Kadın Sayısı

Kaynak: YSK verilerinden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

2009-2014 seçimlerinin verilerine bakıldığında, seçmen olarak kayıtlı kadın sayısının sadece 2014’te erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. 2009 yılında kadınlar, erkeklere göre fazladır. Yani geçen 10 senede kadınların yerel seçimlere katılımı erkeklerden daha fazladır.

Şekil 39: Türkiye’de İl Genel Meclisi Üyeliği Seçimleri Sonucu

Kaynak: YSK verilerinden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Bu grafikte, il genel meclis üye sayısının 2014 seçiminde, 2004-2009 seçimlerine göre düştüğü görülmektedir. Ayrıca partilerin güçlü olduğu da ifade edilebilir. Bunun yansısı partilerin sorumlulukları ise sonraki seçimler için önem arz etmektedir. Ne kadar başarılı veya başarısız oldukları, başarısızsalar ne kadar oy ve aday kaybı olduğu, bu kayıpların hangi partiden hangi partiye doğru gerçekleştiği gibi sorular, başka bir tezin konusu olabilir.

4.2.2. Yerel Yönetimler Seçiminin İran’da Metodu ve Profili

İran yerel seçimlerine bakıldığında, şehir ve köy İslami şura seçimleri olarak yerel seçimler, İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir ve İslami Şura Meclis (Milli Meclis) tarafından denetlenmektedir. İslami Şura Meclisi’nin halk tarafından seçilmesi, İran’da demokratik süreci destekleyerek toplumsal sermayeyi güçlendirmektedir. Böylelikle İran’da yerel seçimlerde demokratik süreç, belli bir

konu haline gelmektedir. Aşağıdaki tabloda devrim sonrası İran’da yapılan yerel seçimlere ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 8: Devrim Sonrası İran Yerel Seçimleri Sonuçları

	KAYITLI SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN YÜZDESİ
1999	36.739.982	23.668.739	64,42
2003	41.501.783	20.235.898	49,96
2007	43.500.000	28.199.903	64,83
2013	50,483,192	36,704,156	72,7

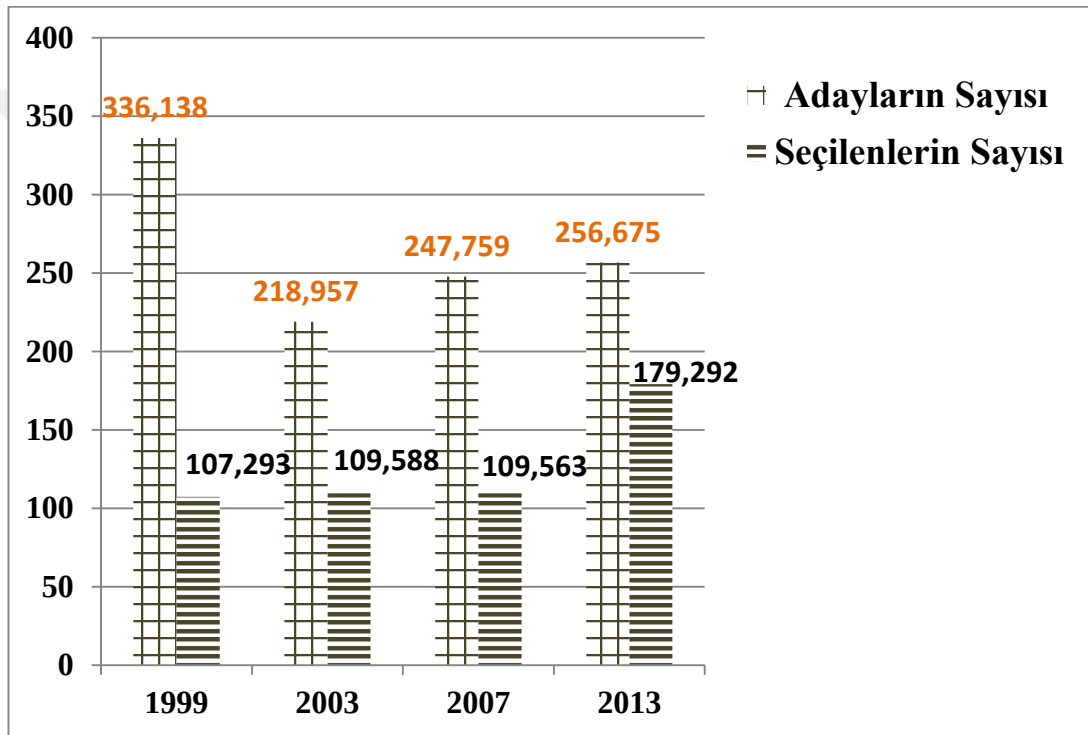
Kaynak: <http://portal2.moi.ir/Portal/Home/Default.aspx?CategoryID=c5c9f7a5-f0e2-4bdf-abb89a361431cb63>, (10.10.2014); <http://www.amar.org.ir/Default.aspx?tabid=1187>(10.10.2014) ve <http://www.rajanews.com/news/143382> (10.10.2014) adreslerinden yararlanarak yazı tarafından oluşturulmuştur.

Tabloya bakıldığında, 2003 seçimi dışında 1999’dan 2013’e kadar yerel seçimlerde halkın katılımının yükseliş gösterdiği fark edilebilir. Şunu belirtmeliyiz ki; 1999 İslami Köy ve Şehir Şuraları birinci seçim, 2013 ise dördüncü seçim sayılır. Sonuç olarak bu yeni bir anlayış olmakla beraber Şura’ların seçimlerde de bilançolar üzerinde etkisi olabilir. Bu nedenle 2003’te düşük olan oylar, halkın görüşüne göre 1. İslami Şuraların büyük şehirlerde yarattığı bilançolardan kaynaklanmaktadır. 2013 seçiminin yükselen oylarının önemli nedenlerinden biri, Cumhurbaşkanlığı seçimi ile

aynı zamanda olmasıdır. Ayrıca bu dönem seçiminde şehirlerin İslami Şuralarının üyelerinin sayısı geçen seçime göre çoğalmıştır.

Ayrıca 2017 yılında yerel yönetimlerde seçim yapıldı, ama verilerin çok parçalı olmak nedeniyle (şehirler ve köyler) karşılaştırmak mümkün olmadı, bu dönemde 196917 kişi seçmek için 56410234 seçmen sayısı bulundu²⁷⁴ (İran’da 2017 yılında 5. yerel seçim olmasına rağmen veriler halen toplu halde yayınlanmamıştır).

Şekil 40: İran’da Adayların ve Seçilenlerin Sayısı

Kaynak: <http://portal2.moi.ir/Portal/Home/Default.aspx?CategoryID=c5c9f7a5-f0e2-4bdf-abb8-9a361431cb63> (10.10.2014) adresinden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafikte, 1999’dan 2013’e kadar olan seçimlerde adayların sayısı görülmektedir. Seçilenlerin sayısı, 2013 tarihinde yaklaşık eşit seviyeye gelmiştir. Bu grafikte önemli nokta, kazananların sayısının adayların sayısına göre git gide artmasıdır. Öyle ki; 1999’da adayların sayısı ile kazananların sayısı yaklaşık 3’te 1 oranındadır. Bir başka deyişle rekabet yüksektir. Halbuki 2013’e baktığımızda

²⁷⁴ Wikipedia, **İslami şehir ve Köy Meclisleri Seçimleri (2017)**, <https://bit.ly/30AQWP> (22.10.2019)

adayların sayısı ile seçilenlerin sayısı birbirine yaklaşmış, rekabet azalmıştır.

Yerel seçimlerde oy kullananların köy-şehir ve kadın-erkek oranları, yerel demokrasinin bir diğer unsurudur.

Tablo 9: İran’da Yerel Seçimlerde Seçilen Kişilerin Köy-Şehirlere Göre Dağılımı

	Köylerde Kazananların Sayısı	Köylerde Kazananların Yüzdesi (%)	Şehirlerde Kazananların Sayısı	Şehirlerde Kazananların Yüzdesi (%)	Kazananların Toplamı
1999	102,861	95,9	4432	4,1	107,293
2003	104,709	95,6	4879	4,4	109,588
2007	104,124	95	5437	5	109,563

Kaynak:<http://portal2.moi.ir/Portal/Home/Default.aspx?CategoryID=c5c9f7a5-f0e2-4bdf-abb8-9a361431cb63> (10.11.2014) adresinden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur

Köylerin sayısının çok olduğu nedeniyle kazananların sayısı köylerde daha fazladır. Bunların ne kadar etkili olacakları başka İslami şuralarda, kişilere bağlıdır.

Tablo 10: İran’da Yerel Seçimlerde Seçilen Kişilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

	Seçilen Kadın Sayısı	Seçilen Kadın Yüzdesi (%)	Seçilen Erkek Sayısı	Seçilen Erkek Yüzdesi (%)	Kazananların Toplamı
1999	869	0,8	106,424	99,2	107,293 (100%)
2003	1388	1,3	108,200	98,7	109,588 (100%)
2007	1616	1,5	107,947	98,5	109,563 (100%)
2013	6,093	3.4	173,200	96.6	179,292 (100%)

Kaynak:<http://portal2.moi.ir/Portal/Home/Default.aspx?CategoryID=c5c9f7a5-f0e2-4bdf-abb8-9a361431cb63> (10.11.2014) adresinden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloda da görüldüğü gibi İran yerel seçimlerinde kadınların seçilme oranları yıllar itibarıyla artış göstermiştir. Seçilen kadınların yüzdesi 2013’te dikkate değer biçimde artmış, 2007’ye göre 2 kattan daha fazla artış göstermiştir.

Tablo 11: İran’da Yerel Seçimlerde Şehirlerde Seçilen Kişilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

	Seçilen Kadın Sayısı	Seçilen Kadın Yüzdesi (%)	Seçilen Erkek Sayısı	Seçilen Erkek Yüzdesi (%)	Tüm Kadın-Erkek Sayısı
1999	310	7	4122	93	4432
2003	317	7	4562	93	4879
2007	336	6,2	5101	93,8	5437

Kaynak:<http://portal2.moi.ir/Portal/Home/Default.aspx?CategoryID=c5c9f7a5-f0e2-4bdf-abb8-9a361431cb63> (10/11/2014) adresinden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur

Bu tabloda 1999’dan 2007’ye kadar seçilen kadın yüzdesi biraz düşüş göstermesine rağmen sayıca artış görülmektedir.

Tablo 12: İran’da Yerel Seçimlerde Köylerde Seçilen Kişilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

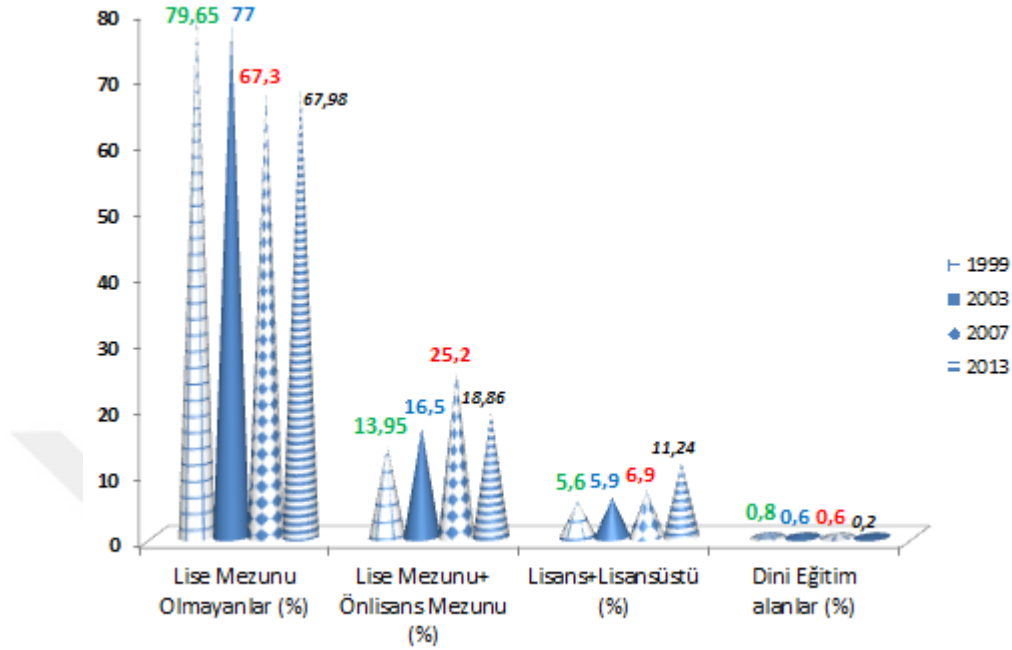
	Seçilen Kadın Sayısı	Seçilen Kadın Yüzdesi (%)	Seçilen Erkek Sayısı	Seçilen Erkek Yüzdesi(%)	Tüm Kadın-Erkek Sayısı
1999	559	0,5	102302	99,5	102861
2003	1071	1,2	103638	98,2	104709
2007	1280	1,3	102846	98,7	104126

Kaynak:<http://portal2.moi.ir/Portal/Home/Default.aspx?CategoryID=c5c9f7a5-f0e2-4bdf-abb8-9a361431cb63> (10.11.2014) adresinden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Köylerde seçilen kadın sayısı ve yüzdesi artış göstermektedir.

Bir ülkeyi yönetenlerin eğitim seviyeleriyle, demokrasi arasında da önemli bir ilişki vardır. Demokrasinin, dolayısıyla da toplumsal sermayenin güçlenmesinde İslami Şura üyelerinin eğitim seviyelerinin etkisi olacaktır. İran’da İslami Şura üyelerinin eğitim durumları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Şekil 41: İran’da Şehir ve Köy İslami Şura Üyelerinin Eğitim Durumu

Kaynak: <http://portal2.moi.ir/Portal/Home/Default.aspx?CategoryID=c5c9f7a5-f0e2-4bdfabb89a361431cb6> (10/9/2014) ve <https://bit.ly/2IVkNWQ> (10.9.2014) adreslerin den yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şehir ve Köy İslami Şura üyelerinin eğitim durumları değerlendirildiğinde lise mezunu olmayanların ağırlığının diğerlerine oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Buna rağmen yıllar itibariyle üyelerin eğitim seviyelerinde artış yaşanmıştır. Şehirlerde seçilen kişilerin sayısı daha az, eğitim seviyesi daha yüksek iken, köylerde durum bunun tam tersidir. Bir başka deyişle, köylerde seçilenlerin sayısı fazla iken eğitim seviyeleri şehirlere oranla daha düşüktür. Toplam seçilenlerde köylerin ağırlığının fazla olması nedeniyle, eğitim seviyesinin şurada düşük olduğunu söylemek mümkündür. (Ancak şehirlerde bulunan yasalar nedeniyle eğitim seviyesi yüksek olanlar aday olabilirler.)

Bu grafikte görüyoruz ki; 2013’te lisans ve lisansüstü eğitim alanlar git gide çoğalmaktadır. Bu olumlu nokta şehirlerin uzmanlar yardımıyla idaresinin bir işaretidir.

Demokrasiyi güçlendirecek çok sayıda unsur vardır. Bunlardan biri de devlet, Şehir ve köy İslami şuraların üst kademelerindeki kişilerin şura üyelerinin eğitim seviyesini yükseltme amacıyla onlara eğitim vermesidir. Bir diğeri, seçimlerde aday olarak yüksek eğitimi olanlar ve konuyla ilgili uzmanların yer almasını teşvik etmek ve böylece şuranın eğitim seviyesini yükseltmektir.. Kadınların köy ve şehirlerdeki şuralarda oranlarının artması da demokrasiyi güçlendirecektir. Seçimlerde kadın aday sayısının arttırılması noktasında İran'da sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ve eski reformist devletin desteği vardır. Seçimlerde sivil toplum kuruluşları, il merkezleri ve şehristanlarda çok toplantılar yapmıştır. Bu toplantılar sonucu yaklaşık 7000 kadın seçimlere adaylığını koymuştur ve bunların 2003 yılında 1388 kadın oy kazandı. Devletin sivil toplum kuruluşlarını destekleyerek demokratikleşme çabaları yönetimden yönetişime geçişi teşvik edecektir.

4.2.3. Belediye Başkanının Seçimi

Belediye başkanının nasıl seçildiği de demokrasinin bir diğer unsurudur.

Türkiye’de Belediye başkanı seçimi için , Mahalli idarelerde seçimler serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. İl genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için yapılan seçimlerde, onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil sistemi, belediye başkanlığı seçiminde ise çoğunluk sistemi uygulanır. (2972,md2)

İran’da ise şehir işlerini yürütmek için görevli olan belediye başkanı ,İslami şehir Şurası tarafından önerilir, içişleri bakanlığı onayladıktan sonra atanır , hem devlet ve hem de İslami şehir Şuraları tarafından denetlenmektedir. Belediye başkanı İslami şehir Şurası üyeleri arasından veya üyelerin dışından önerilebilir ama belediye başkanı aynı zamanda hem İslami şura üyesi hem de belediye başkanı olamaz. Büyükşehir Belediyesi seçiminde aynı yasalar geçerli olup ayrıca başka yasalar da bulunmaktadır.

4.3. TOPLUMSAL GÜVEN

Güven, toplumsal sermayenin temel taşı olarak önem taşımaktadır ve bu yüzden ister bireyler, ister örgütler arası karşılaştırmalarda güven göstergesi oldukça

ciddiye alınır. Yeniden yapılanmalarda güven duygusunu geliştirmek yöneticiler için önemli bir konudur.

4.3.1 Toplumsal Güven Kavramı ve Tanımı

Güvenin sözlük anlamına bakıldığında, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde güven kelimesinin karşılığı olarak şunlar yer almaktadır: korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat, yüreklilik, cesaret²⁷⁵...

Ayrıca, bir başka sözlükte; kendine, değerlerine inanmaktan kaynaklanan yüreklilik, birine inanma ve bağlanma duygusu, itimat, güvenlik, emniyet ²⁷⁶ veya bir şeye, kişiye ve kendine karşı duyulan bel bağlama hissi, itimat, emniyet hissi, emniyet ²⁷⁷ sevinç, mutluluk²⁷⁸ anlamları yer almaktadır.

Güvenli ise; güven verici, emniyetli, emin, korku ve kuşku duygusundan uzak, inanma ve bağlanma duygusu, yüreklilik, cesaret anlamlarına gelmektedir.

Güven kelimesi İngilizce'de; trust, confidence, reliance vb. anlamlara gelmektedir.²⁷⁹ Security, safety²⁸⁰ anlamları da mevcuttur.

McAllister'a göre güven; "Bir kişinin başka bir kişinin sözlerinden, davranışlarından ve kararlarından emin olması ve bunlara göre hareket etme istekliliğidir."²⁸¹

Güven hem birey hem de örgüt düzeyinde oluşur ama bunlar birbirinden farklı kavramlardır. ²⁸²

- Kişiyi güven, kişiler arası farklara dayalıdır ve kişiyi özeldir.
- Örgütsel güven, kurumlara odaklıdır.

²⁷⁵ Türk Dil Kurumu, **Güven**, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.568fd3ea39f505.62822196, (25.12.2015)

²⁷⁶ Nedir İnternet Sözlük, **Güven**, <http://guven.nedir.com/#ixzz3wLqL6fO>, (10.09.2015)

²⁷⁷ Sözlük Anlamı Nedir, **Güven Nedir ve Güven Nedemek**, <http://www.sozlukanlaminedir.net/guven-nedir-guven-ne-demek/> (10.09/2015)

²⁷⁸ Nedir Nedemek, **Güven Nedir**, <http://www.nedirnedemek.com/g%C3%BCvennedir%C3%BCven-ne-demek>, (10.09.2015)

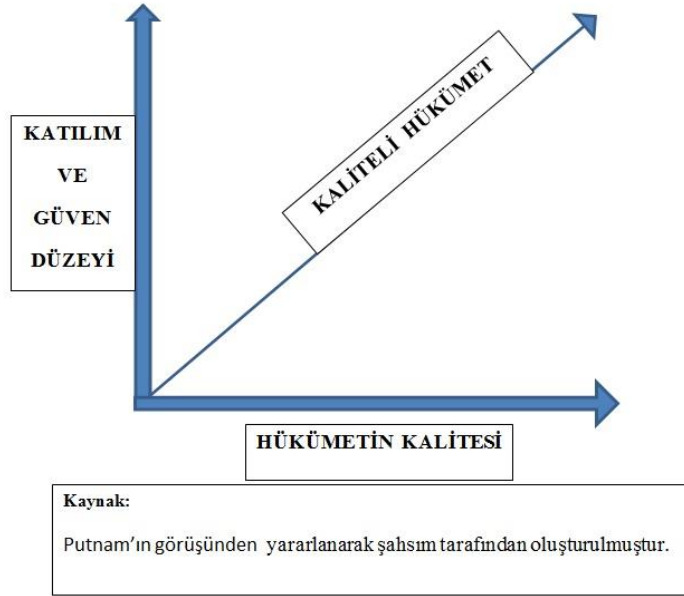
²⁷⁹ Güven Nedir, **Güven Nedir İngilizce Terimi**, <http://guven.nedir.com/#ixzz3wLqL6fO> (10.10.2015)

²⁸⁰ Türkçe Bilgi, **Terim Sözlüğü**, <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/g%C3%BCven> (10.10.2015)

²⁸¹ Yıldır Yıldırım, **Örgütsel Adalet ve Örgütsel Güven**, <http://www.slideshare.net/yyildir75/rgtsel-adalet-ve-rgtsel-gven> (25.9.2015)

²⁸² Nilay Numan, **Örgütsel Güven**, <http://www.slideshare.net/nilay03/rgtsel-gven> (25.09.2015)

Şekil 42: Katılım ve Güven İle Kaliteli Hükümetin Bağlantısı

Putnam (1993) katılım ve güven düzeyinin yüksek olduğu devletler veya bölgelerin daha kaliteli hükümetlere sahip olduğunu belirtmektedir.²⁸³ Bu açıdan bakıldığında katılım ve güven ile kaliteli hükümet, yönetişimde söz konusudur.

4.3.2. Türkiye ve İran'da Güven Oranının Analizi

Güven göstergesi, mikro ve makro olmak üzere iki boyuta ayrılmaktadır. Mikro düzeyde güven, aile bireylerinin birbirleri arasındaki, aile-akrabalar arasındaki ve arkadaşlar arası güven olmak üzere çeşitli alt dallara ayrılmaktadır.

İran örneğinde, 2009'da yapılan bir araştırma sonuçlarına göre, mikro düzeyde, güven göstergesi farklılıklar göstermektedir. Örneğin güvenin en çok olduğu yer, aile üyeleri arası ilişkilerdir. Aile üyeleri arasındaki güven oranı çok yüksek seviyelerdedir (%80-%100). Akralalık ve arkadaş arası güven oranı %59'dan fazladır, diğer insanlarla ilişkilerde güven oranı ise yaklaşık orta seviyelerdedir. Genel olarak mikro düzeyde aile ve akralalık güven oran yüksek ve diğer insanlarla

²⁸³ Robert Putnam, **Social Capital A Discussion Paper Performance and Innovation Unit Stephen Aldridge & David Halpern with Sarah Fitzpatrick**, London, APRIL 2002, http://www.thinklocalactpersonal.org.uk/_assets/BCC/Social_Capital_PIU_Discussion_Paper.pdf, (01.05.2018), s. 25.

ilişkilerde güven oranı düşük görünmektedir.²⁸⁴

Deprem gibi beklenmeyen afet olaylarında güven oranı insanlar arasında artmaktadır. Günümüzde değişen aile yapısı güven oranına olumsuz yansımaktadır. Çalışan eğitilmiş anne ve babalar insani sermayeyi artırırken, aile bağlarının zayıflaması, boşanma oranlarının artması, çocukların daha bireyci yetişmeleri güven oranını ve toplumsal sermayeyi düşürmektedir.

Makro düzeyde güven oranı ise örgütler arası ilişkilere göre değişmektedir. Bu noktada İran'da örgütler arasında, öğretmenlere %77, üniversite öğretim üyelerine duyulan güven %70,5 olarak en yüksek ortalama seviyesindedir. Belediyeler ise en düşük seviyededirler.²⁸⁵

Legatum 2014 toplumsal sermaye raporuna göre İran 142 ülke arasında 111. sıradadır.²⁸⁶ 2019'a göre 167 ülke arasında 129. sıradadır.²⁸⁷

Legatum 2014 toplumsal sermaye raporuna göre Türkiye 142 ülke arasında 114. sıradadır.²⁸⁸ 2019'a göre 167 ülke arasında 147. sıradadır.²⁸⁹

Türkiye örneğinde aşağıdaki veriler dikkat çekmektedir. Bireylerarası güven, 2003 yılında Türk gençliğinin sadece yüzde yaklaşık %5'i "insanların çoğuna güvenilebilir" yanıtı vermiştir.²⁹⁰

"Aynı zamanda Tablo 13'e göre, sosyal faaliyetlere katılmak, öğrenci kulüplerine ya da sivil toplum örgütüne üye olmak genelleştirilmiş güven konusunda önemli birer faktördür.²⁹¹ Türkiye'de kurumlara güven konusuna bakıldığında ise, Tablo 3'te yer alan verilere göre, ordu, cumhurbaşkanı, üniversiteler, din kurumları üst düzey güven derecesine sahip kurumlardır. Öte yandan siyasi partiler ve onların

²⁸⁴ Amir Siahpoosh, **Çalışmaların Meta Analizi İran'da Sosyal Sermaye**, <http://sccr.ir/UserFiles/Rahbord/3/6.pdf> (25.9.2015), s. 105.

²⁸⁵ Amir Siahpoosh, s. 106.

²⁸⁶ İreconomi İnternet Gazatesi, **Legatum Raporu Perspektifinden İran'ın Sosyal Sermaye Alanındaki Sıralaması**, 30.11.2015, <https://bit.ly/367LrkU> (25/11/2019).

²⁸⁷ Zafer Yıldız ve Hüseyin Topuz, **Sosyal Sermaye ve Ekono**, <http://asosindex.com/cache/articles/sosyal-sermaye-ve-ekonomik-kalkinma-iliskisi-acisindan-turkiye-uzerine-bir-degerlendirmef278286.pdf>, s. 222.

²⁸⁸ İreconomi İnternet Gazatesi, **Legatum Raporu Perspektifinden İran'ın Sosyal Sermaye Alanındaki Sıralaması**, 30.11.2015, <https://bit.ly/367LrkU> (25/11/2019).

²⁸⁹ İreconomi İnternet Gazatesi, **Legatum Raporu Perspektifinden İran'ın Sosyal Sermaye Alanındaki Sıralaması**, 30.11.2015, <https://bit.ly/367LrkU> (25/11/2019).

²⁹⁰ Emre Erdoğan, **Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği**, http://www.urbanhobbit.net/PDF/Sosyal%20Sermaye_emre%20erdogan.pdf, 23.09.2015, s. 18.

²⁹¹ Emre Erdoğan, s. 19.

gençlik kolları ve belediyeler düşük güven skorlarına sahiptirler.²⁹²

“Geçen yıla oranla düşmesine rağmen (2012 yılında yüzde 56,3) Türkiye’de ordu yüzde 51,7 ile halen en çok güvenilen kurum olma özelliğini sürdürmektedir.”²⁹³

Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması’na göre yargıya güven azalmaktadır. Yüzde 59.7 yargının bağımsız olmadığını, yüzde 52.5 yargının siyasallaştığını düşünüyor; araştırmaya katılan her 4 kişiden sadece 1’i yargıya güveniyor.²⁹⁴

Toplum sermayenin güven düzeyi yönüyle ölçülmesine yönelik yapılan Dünya Değerler Araştırması 2010-2014 Türkiye verileri analizinde, Türkiye toplumunda insanlara güven de oldukça düşüktür. Halkın yalnızca 11,6’sı çoğu insana güvenebileceğini düşünüyor, yüzde 82,9’luk büyük çoğunluk, diğer insanlarla etkileşime geçerken çok dikkatli olunması gerektiğini düşünmektedir.²⁹⁵

Farklı tarihlerde yapılan DDA’na göre Türkiye’de toplumsal güven çok düşük düzeylerde. ²⁹⁶

Yapılan Dünya Değerler Araştırmasına göre bütünlük halinde 2009 yılında Türkiye 77. Sırada ve 2019 yılında Türkiye 91. Sırada. ²⁹⁷

Aynı yapılan Dünya Değerler Araştırmasına göre bütünlük halinde 2009 yılında İran 119. Sırada ve 2019 yılında ise 119.sırada. ²⁹⁸

Bu oranın yüksek olduğu, sosyal sermayesi de yüksek olan ülkeler özellikle Yeni Zelanda, Kanada ve İskandinav ülkeleridir. Gelişmiş ülkelerin sadece ekonomik olarak değil, toplumsal sermaye açısından da ön planda oldukları görülmektedir. ²⁹⁹

²⁹² Emre Erdoğan, s. 20.

²⁹³ Doğan Haber Ajansı, **Siayset Yargıya Medyaya Güven Azaldı, İşsizlik Enbüyük Sorun Olmaya Devam Etti**, 05.02.2014, http://www.dha.com.tr/siyasete-yargiya-medyaya-guven-azaldi-issizlik-en-buyuk-sorun-olmaya-devam-etti_593843.html (2.9.2015).

²⁹⁴ Milliyet, **Yargıya Güven Azaldı**, 06.02.2014, <http://www.milliyet.com.tr/yargiya-guven-azaldi/gundem/detay/1832669/default.htm>, (03/09/2015).

²⁹⁵ Uluslararası Politik Akademisi, **Dünya Değerler Araştırması 2010-2014 Türkiye Verileri Analizi**, <http://politikaakademisi.org/2016/12/27/dunya-degerler-arastirmasi-2010-2014-turkiye-verileri-analizi/> (25/10/2019).

²⁹⁶ Seyfettin Aslan, Türkiye’de Sosyal Sermaye Bileşenlerinden Güven Hakkında Bir Değerlendirme, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 17, Sayı 2, 2016, s199.

²⁹⁷ Prosperity, **The Legatum Prosperity Index**, Legatum Institute, 2019, https://prosperitysite.s3.amazonaws.com/6915/8634/9288/The_Legatum_Prosperty_Index_2019_Overview.pdf, (25.11.2020), s. 12.

²⁹⁸ Prosperity, The Legatum Prosperity Index, 2019, s. 14.

²⁹⁹ Yıldız ve Topuz, s. 223.

4.4. MAHKEMELERİN BAĞIMSIZLIĞI (HUKUKİ BOYUTU)

Yargı bağımsızlığı, yargının kendisine verilen görevleri yerine getirirken iktidar sahiplerinden gelecek müdahalelerden koruma sağlanmasıdır. Bu, anayasal-demokratik devlet anlayışının en üst noktasıdır. Yargının bağımsız olması özgürlüğün en büyük güvencesidir. Öyleyse, yargı bağımsızlığının amacı adaletin sağlanmasına hizmet etmek üzere tarafsızlığın sağlanmasıdır.³⁰⁰ Yargı bağımsızlığı yargının siyaset ve iktidara bağımlı olmamasını ifade eder.³⁰¹

4.4.1. Türkiye’de Mahkemelerin Bağımsızlığı

Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

“Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz”.³⁰²

Khas 2013 Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması Sonuçlarına göre ise, “Türk yargısının bağımsız olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna ‘Hayır’ diyenlerin oranı yüzde 59,7 düzeyinde gerçekleşti.³⁰³ Yargı Siyasallaşıyor mu? Sorusuna katılımcıların yanıtı, yüzde 58,7’si Türk yargısının siyasallaştığını düşünürken, yüzde 24,2’si siyasallaşmadığını düşünmektedir.³⁰⁴

³⁰⁰ Kamil Uğur Yaralı, **Yargı Bağımsızlığı Ve Tarafsızlığı**, 2013, <http://www.abchukuk.com/makale/makale29.html>, (20.11.2015), s. 1.

³⁰¹ Yaralı, s. 2.

³⁰² Mevzuat, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> f, Madde 138.

³⁰³ Doğan Haber Ajansı, **Siayset Yargıya Medyaya Güven Azıldı, İşsizlik Enbüyük Sorun Olmaya Devam Etti**, 05.02.2014, http://www.dha.com.tr/siyasete-yargiya-medyaya-guven-azaldi-issizlik-en-buyuk-sorun-olmaya-devam-etti_593843.html (2.9.2015).

³⁰⁴ Kadir Has Üniversitesi, **Khas 2014 Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması Sonuçları Açıklandı**, <https://www.khas.edu.tr/tr/haberler/khas2014turkiyesosyalsiyasalegilimlerarastirmasi-sonuclari-aciklandi>, <http://www.khas.edu.tr/news/1119> (2/9/2015).

4.4.2. İran’da Mahkemelerin Bağımsızlığı

İran’da yargı sistemi yasama ve yürütmeden bağımsız olarak faaliyet göstermektedir.³⁰⁵ Yargı sisteminin başkanı Lider tarafından atanır. Adalet Bakanlığı hem yürütme hem de yargının alt kolu konumundadır. Adalet Bakanı (Dadgosteri Bakanı), yargı sisteminin başkanı tarafından önerilen kişilerden biri, Cumhurbaşkanı tarafından seçilir ve diğer bakanlar gibi meclisten güven oyu alır. Görevi; yargı sistemi ve devlet ve meclisin plan, bütçe gibi işleri arasında eş güdümü sağlamaktır. Yargı sistemi içerisinde askeri, idari, adli, ticari, devrim vb mahkemeleri hem ilk hem de son derece (temyiz) mahkeme olarak görev yapmaktadır.

Medeni yasa üzerinde 3 ve 8. maddesine göre ve başka yasalara göre tüm bu mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı esastır, yargı ise tarafsız ve bağımsızdır ve herhangi bir harici etki veya baskıya karşı korunur. Yargının müdahalelerden korunmuş olması gerekmektedir ve hiç kimse kendi görüşü için yargıyı baskı altında tutamaz.

İran’da yapılan bir araştırmaya göre, tıpçılara ve yargılara geçmişe göre güven oranı biraz düştü.³⁰⁶ Bu oran bize halk ile yargı arasındaki adalet duygusu ve güvenin düşük olabileceği konusunda bir fikir oluşturmaktadır. Bir başka habere göre yargı sisteminin başkanı kendi atandığı zaman, yargının bağımsızlığını savunup ve onu kendi planı içinde, ciddi bir planlarından saydı. Bu konu İran’da basında yer aldı.³⁰⁷ Demek ki bu da sorunun bir işareti olabilir. Yine İran’da bir gazete haberinde, Tahran ilinin adalet genel müdürü, toplumun yargı sistemine güven konusunda güven zedelenmesi olduğunu açıkladı ve bunun nedenlerini söyleyerek durumun nasıl iyileşeceğini hatırlattı.³⁰⁸

Yargının bağımsızlığı konusunda, her iki ülkenin yasaları bu noktayı vurgulamasına rağmen, iki ülkede de “yargının işleyişi” hakkında kamuoyunda ciddi eleştiriler bulunmaktadır. Bu noktalar yargının tam ve %100 bağımsız olduğu konusunda kuşku doğurmaktadır. Bu durumda güvenirliliğini artıracak yapılanmalar önerilmektedir.

³⁰⁵ İran İslam Cumhuriyetinin Anayasası, 1989, Madde 57, 156.

³⁰⁶ Amir Siahpoosh, s.110.

³⁰⁷ Magiran İnternet Sitesi, **İran Yargı Sisteminde Yargıç Bağımsızlığı**, 13.09.2019, <http://www.magiran.com/npview.asp?ID=1947852>, (21/10/2015).

³⁰⁸ Sahep Khabar, **Üniversitelerin Sorunlarının Çözümünde Hayır Kurumlarının Çabaları Çok Etkilidir**, 04.11.2014, <https://bit.ly/2MOFlvC>, (30.11.2015).

4.5. YAŞAM KALİTESİ

Yaşam kalitesi (Quality of Life), toplumsal sermayenin bir diğer göstergesidir. Yaşam kalitesinin en önemli göstergelerinden biri şudur: Halkın görüşünün dikkate alınması ve toplumdaki toplumsal eşitsizliğin ortadan kaldırılması. Bireylerin veya toplumların genel refah ve erişim düzeyini ifade eden bir terim olan yaşam kalitesinin verileri; uluslararası kalkınma, sağlık, siyaset ve istihdam alanları da dâhil olmak üzere geniş bir yelpazede kullanılır.

Yaşam kalitesi, yaşam standardı kavramı ile karıştırılmamalıdır. Yaşam kalitesinin standart göstergeleri, sadece zenginlik ve istihdam değil, aynı zamanda yapıllı çevrenin durumu, fiziksel ve ruhsal sağlık, eğitim, rekreasyon, boş zaman ve toplumsal aidiyet dahil olmak üzere birçok göstergedir. Ayrıca özgürlük, insan hakları ve mutluluk gibi kavramlar da yaşam kalitesi ile ilgilidir. Mutluluğun subjektif ve ölçümünün zor olması sebebiyle genellikle diğer verilere daha çok önem verilir.³⁰⁹

"The Economist Intelligence Unit" tarafından hazırlanan ve 2013 yılını kapsayan yaşam kalitesi endeksinde ülkelerdeki bireylerin yaşamlarını etkileyebilecek çeşitli faktörler göz önüne alınmıştır.³¹⁰

Hazırlanan 2013 raporunda 80 ülke bulunmaktadır ve diğer ülkeler raporda yoktur. İlk sıralarda İsveç, Avustralya, Norveç, İsveç, Danimarka bulunur. Son sıralarda ise Angola, Bangladeş, Ukrayna, Kenya ve Nijerya yer almaktadır.³¹¹

Ülkelere göre yaşam kalitesi sıralamasında Türkiye 51, İran ise 58. sırada yer almaktadır.³¹²

2016 Küresel Refah Endeksinini, İngiliz düşünce kuruluşu The Legatum Institutsu, açıkladı.³¹³ 149 ülke bu endekste yer aldı. Listede Türkiye genel sıralamada 78'inci ve İran 118'inci sırada yer aldıBu rapora göre ilk sıralarda Yeni

³⁰⁹ Wikipedia, **Yaşam Kalitesi**, https://tr.wikipedia.org/wiki/Ya%C5%9Fam_kalitesi, 18.10.2015.

³¹⁰ Türkçe Bilgi Sitesi, **Ülkelere Göre Yaşam Kalitesi**, http://www.turkcebilgi.com/%C3%BClkelere_g%C3%B6re_ya%C5%9Fam_kalitesi_s%C4%B1ralamas%C4%B1, 15.11.2015.

³¹¹ Wikipedia, **Ülkelere Göre Yaşam Kalitesi Sıralaması**, https://ipfs.io/ipfs/QmT5NvUtoM5nWFfrQdVrFtvGfKfMg7AHE8P34isapyhCxX/wiki/%C3%9Cklere_g%C3%B6re_ya%C5%9Fam_kalitesi_s%C4%B1ralamas%C4%B1.html, (12.07.2017).

³¹² Wikipedia, **Ülkelere Göre Yaşam Kalitesi Sıralaması**, https://ipfs.io/ipfs/QmT5NvUtoM5nWFfrQdVrFtvGfKfMg7AHE8P34isapyhCxX/wiki/%C3%9Cklere_g%C3%B6re_ya%C5%9Fam_kalitesi_s%C4%B1ralamas%C4%B1.html, (12.9.2015).

³¹³ Onedi İnterne Sitesi, **Dünyanın Refah Seviyesi**, <https://onedio.com/haber/dunyanin-refah-seviyesi-en-yuksek-ulkeleri-aciklandi-turkiye-ilk-70-e-giremedi-737887>, (12.07.2017).

Zelanda, Norveç, Finlandiya, İsviçre ve Kanada; sıranın sonlarında ise Irak, Çad, Kongo, Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Afganistan ve Yemen yer almaktadır.³¹⁴

2018 verilerin esasında Türkiye 84. ve İran 117. sıradadır.³¹⁵

2019 verilerin esasında Türkiye 91. ve İran 119. sıradadır.³¹⁶

4.5.1. Mutluluk Raporu (Life Satisfaction and Happiness Report)

Mutluluk Raporu ; Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Ağı'nın hazırladığı 2015 Yılı Dünya Mutluluk Raporu'nda (Happiness Report), (2012-2014 yıllarının raporu) Türkiye 76. sırada yer almıştır.³¹⁷ 158 ülkede yaşayan insanların mutluluk seviyelerini psikoloji, ekonomi, sağlık, güvenlik ve kamu düzeni gibi faktörleri göz önünde bulundurarak hesaplayan raporda en “mutlu” ülkenin İsviçre olduğu belirtildi. 2012-2014 yılları arasında toplanan verilerle hazırlanan listenin ilk on sırasında İsviçre’yi İzlanda, Danimarka, Norveç, Kanada, Finlandiya, Hollanda, İsveç, Yeni Zelanda ve Avustralya takip etti. Dünyanın en mutsuz ülkelerinin ise 158. ve son sırada yer alan Togo ile 156. sıradaki Suriye ve 157. sıradaki Burundi olduğu açıklandı.³¹⁸ 2012-2014 yılları arasında toplanan verilerle hazırlanan listede İran 110 sırada ve Türkiye 76. sırada kendilerine yer buldular.³¹⁹

2016 Mutluluk Raporu'nda ise 2014-2016 sıralamasında listede İran 108 ve Türkiye 69. sıradadır.³²⁰ Bu Rapora göre ilk sıralarda, Norveç, Danimarka, İzlanda, İsveç ve Finlandiya; son sıralarda ise Ruanda, Suriye, Tanzanya, Burundi ve Orta Afrika Cumhuriyeti yer almaktadır.³²¹

³¹⁴ Prosperity, **The Legatum Prosperity Index**, Legatum Institute Foundation, 2016, [³¹⁵ Prosperity, **The Legatum Prosperity Index**, Legatum Institute Foundation, 2019, \[³¹⁶ Prosperity, **The Legatum Prosperity Index**, Legatum Institute Foundation, 2019, s. 48.\]\(https://www.prosperity.com/download_file/view_inline/3690, \(20.11.2019\), s.45.</p></div><div data-bbox=\)](https://lif.blob.core.windows.net/lif/docs/defaultsource/publications/2016legatumprosperityindexpdf.pdf?sfvrsn=2, 12.07.2017, s.16.</p></div><div data-bbox=)

³¹⁷ Hürriyet, “Yeni Dünya Mutluluk Raporu yayınlandı: Türkiye 76. sırada!”, **Hürriyet Gazetesi**, 03.05.2015, [³¹⁸ Hürriyet, “Yeni Dünya Mutluluk Raporu yayınlandı: Türkiye 76. sırada!”, \(08.08.2015\).](http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/28905827.asp, (08.08.2015).</p></div><div data-bbox=)

³¹⁹ Hürriyet, “Yeni Dünya Mutluluk Raporu yayınlandı: Türkiye 76. sırada!”, **Hürriyet Gazetesi**, 03.05.2015, [³²⁰ Sözcü Gazetesi, “Dünya Mutluluk Raporu açıklandı, Türkiye’nin sırası değişti”, **Sözcü Gazetesi**, 20.03.2017, \[³²¹ Sözcü Gazetesi, “Dünya Mutluluk Raporu açıklandı, Türkiye’nin sırası değişti”, **Sözcü Gazetesi**, 20.03.2017, \\[165\\]\\(http://www.sozcu.com.tr/2017/dunya/sondakikadunyamutlulukraporuaciklanditurkiyenin-sirasi-degisti-1744737/, \\(12.07.2017\\).</p></div><div data-bbox=\\)\]\(http://www.sozcu.com.tr/2017/dunya/sondakikadunyamutlulukraporuaciklanditurkiyenin-sirasi-degisti-1744737/, \(12.07.2017\).</p></div><div data-bbox=\)](http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/28905827.asp, (08.08.2015).</p></div><div data-bbox=)

2019 Mutluluk Raporu göre Türkiye 69. ve İran 108 sıradaki olduğu açıklandı.³²²

4.5.2. Beklenen Yaşam Süresi

Beklenen yaşam süresi (life expectancy), bir canlının ortalama ne kadar yaşadığını ortaya koyan istatistikî bir ölçüttür. 2014 verilerine göre, sıralamada 224 ülke arasında Türkiye 115. (74.75 yaşam süresi) ve İran (71.15 yaşam süresi) 149. ülkedir.³²³

2016 raporuna göre, sıralamada 224 ülke arasında Türkiye 115. (74.8 yaşam süresi) ve İran (71.4 yaşam süresi) 150. ülkedir.³²⁴ İlk sıralarda Monako, Singapur, Japonya, Macau yer alırken son sıralarda Afganistan, Gine-Bissau ve Çad yer almaktadır.

2017 raporuna göre, sıralamada 224 ülke arasında Türkiye 113. (75 yaşam süresi) ve İran (74 yaşam süresi) 129. ülkedir.³²⁵

4.5.3. İnsani Gelişme Endeksi

Bir başka endeks, İnsani Gelişme Endeksidir (Human Development Index/HDI) ve ülkelerde aşağıdaki üç gelişimi göz önünde bulundurur:

1. Uzun ve sağlıklı bir yaşam; ölçümü ortalama yaşam süresi ile yapılır.
2. Bilgi ve eğitim, ölçümü okur yazar oranı (2/3'ü) ve ilkokul, lise ve üniversite kayıtları yüzdesi (1/3'ü) ile yapılır.
3. Ölçünlü yaşam düzeyi, ölçümü kişi başına düşen gelir ve alım gücünün Amerikan Doları'ndan hesaplanmasıyla yapılır.

2013 verilere göre sıralamada İran 76. ve Türkiye 90. olmuştur. Bu sonuçlara

³²² World Happiness Report, **Dünya Mutluluk Raporu**, <https://worldhappiness.report/ed/2019/>, (07.01.2020)

³²³ CIA, **The page you requested doesn't exist**, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2102rank.html>, (15.12.2015).

³²⁴ CIA, **The page you requested doesn't exist**, <https://www.cia.gov/library/publications/theworldfactbook/rankorder/2102rank.html>, (15.12.2015).

³²⁵ CIA, **The page you requested doesn't exist**, <https://www.cia.gov/library/publications/theworldfactbook/rankorder/2102rank.html>, (15.12.2015).

göre her iki ülke yüksek insani gelişme seviyesinde bulunurlar.³²⁶

2016 verilere göre sıralamada İran 69. ve Türkiye 71. olmuştur. Bu sonuca göre yine her iki ülke de yüksek insani gelişme seviyesinde yer almaktadır.³²⁷

2018 verilere göre sıralamada İran 60. ve Türkiye 64. olarak yine yüksek insani gelişme seviyesinde yer almışlardır.³²⁸

Her iki ülke 1990 verilere göre “orta insani gelişme grubu”nda yer almaktaydı.³²⁹ Ancak 2018 verilerine göre yüksek insani gelişme seviyesinde yer almaktadırlar ve çok yüksek insani gelişme grubun yakınlarında bulunmaktalar.

Bu endekse göre ülkeler listesi, 4 seviyeye bölünmüştür. 2016 verilerine göre;

1- Çok yüksek insani gelişme: Bu grupta Norveç, Avustralya, İsviçre, Almanya ve Danimarka ilk sıralarda (1-51) yer almaktadır.

2- Yüksek insani gelişme: Bu grupta; Beyaz Rusya, Umman, Barbados, Uruguay ve Bulgaristan ilk sıralarda (52-106) yer almaktadır. Türkiye ve İran bu grupta yer almaktadır.

3- Orta insani gelişme: Bu grupta; Moldova, Botsvana, Gabon, Paraguay, Mısır ilk sıralarda (107-147) yazılmıştır.

4- Düşük insani gelişme: Bu grupta ilk sıralarda (148-188) Svaziland, Suriye, Angora ve son sıralarda Burkina Faso, Çad, Nijer ve Orta Afrika Cumhuriyeti yer almaktadır.

4.6. KİTLE İLETİŞİMİ KULLANIMI

İletişim tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. İletişim bugün hayatımızın her alanında. Anlamak, anlatmak, öğrenmek, insanlara ulaşabilmek vb. gibi fiillerin temelidir. Hatta hava ve su kadar hayati bir ihtiyaçtır.

Bugünkü kitle toplumu; sanayileşme ve kentleşme süreçleriyle ortaya çıkmıştır. Toplum halinde yaşayan insanların, yalnızca sağlıklı kitle iletişim

³²⁶ Human Development Report 2013, **The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World**, http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2013_en_summary.pdf (07.11.2015), s.17.

³²⁷ Human Development Report 2016, **İran ve Türkiye Verileri 2016**, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf, (13.07.2017).

³²⁸ Human Development Indices and Indicators, **2018 Statistical Update**, http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/2018_summary_human_development_statistical_update_en.pdf (15/05/2019).

³²⁹ Human Development Report, 1990, **Published For the United Nations Development Programme (UNDP)**, http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/reports/219/hdr_1990_en_complete_nostats.pdf (15/05/2019) s.111.

araçlarıyla yaşamaları mümkündür.

Kitle iletişimi kavramı yeni olarak ilk defa 1940'larda Harold D. Lasswell tarafından kullanılmıştır.

Kitle iletişim araçları, bireylerin toplum ile bütünleşmesinde, toplumun bir parçası olmalarında, toplumun kültürel değerlerini almalarında ve yeni değerler eklemelerinde, bilgi, düşünce, duygu, inanç, tutum ve davranışlarındaki değişmelerde rol almaktadır ve bunun için geliştirilmiş araçlar kullanılmaktadır.³³⁰

Başka deyişle etki-tepki unsuru ön plana çıkar.

Kitle iletişiminde "kitle" kavramı, geniş ve bilinmeyen izleyici, okuyucu, seyirci insanları ifade eder.

Kitle iletişimi, kelimenin gerçek anlamıyla kitleler arası bir iletişim değildir. Kitlelerle olan kontrol amaçlı iletişimdir. Bu kontrol arayışı da siyasal ve ekonomik güçlerin egemenlik arayışı ve mücadelesini yansıtır. Kitleler ise kontrolün amacıyla kullanılan araçtır.³³¹

Kitle iletişimi, Türkçede "kitle haberleşmesi" şeklinde ifade edilir.³³²

Kitle iletişiminde belirli bir kaynaktan hedef kitleye mesajların tek yönlü olarak gönderilmesi söz konusudur. Kitle iletişim araçları eski zamandan farklı olarak (gazete, dergi, radyo, televizyon, sinema, kitap, posta, fax vb.), bugün internet, sosyal ağlar, e-posta, telefon vb. gibi bazı kitle iletişim araçları çift yönlü sayılmaktadır. Bu araçlar, kurduğu haberleşme ağıyla kültürü de yaygınlaştırmış, bugünkü dünyayı, küresel süreçte bir köye dönüştürmüştür.

Kitle iletişim süreci "gönderenle" başlatılır. Gönderen olarak da haberci, programcı, muhabir, gazeteci gösterilir. Aslında, kitle iletişim sürecinde bu profesyoneller, üretim zincirinin önemli fakat en son halkalarından biridir.³³³

³³⁰ Kemal Gökcan, Sosyal Hizmet Uzmanı, **Kitle İletişim Araçlarının Birey Üzerindeki Etkileri**, <https://www.sosyalhizmetuzmani.org/kitleiletisimm.htm>, 12.06.2017.

³³¹ İrfan Erdoğan, "Popüler Kültürde Gasp Ve Popülerin Gayri Meşruluğu." *Doğu Batı* 15.2, 2001, s. 65 <http://www.irfanerdoğan.com/intro2com/massmedia.html> (15.07.2017).

³³² Nedir İnternet Sitesi, **Kitle İletişim**, <http://www.nedir.com/kitleileti%C5%9Fim#ixzz4mQX XqQ2C> (15.07.2017).

³³³ Erdoğan, 66.

4.6.1. Kitle İletişiminin Amaçları / Fonksiyonları

Kitle iletişimin amaçlarını veya fonksiyonlarını şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Haber ve bilgi vermek, halkı bilinçlendirmek, bilgi alışverişidir
2. Eğitim, anlamak ve anlatmak
3. Eğlendirmek,
4. Kişileri yaşadıkları toplumun bir parçası haline getirmek,
5. Dış dünyayı göstermek, ülke ve dünya sorunları hakkında kamuoyuna bilgi vermek,
6. Kültürün nesilden nesile geçişine ve gelişmesine katkı sağlamak,
7. Eşya ve hizmetlerin tanıtılmasına, satılmasına yardımcı olmak,
8. İdare ve siyasal sürece katılmak ve denetlemek, kamuoyu oluşturmak,
9. Ulusal bütünlüğü sağlamak, ulusal kültürü ve değerleri geniş kitlelere yaygınlaştırmak,
10. Halkın sosyalleşmesinde ve sosyal kararlara varmasında, toplumun siyasal yönden olgunlaşmasında, demokratik davranışı ve temel hakları içselleştirmek gibi bazı süreçlerde büyük bir rolü vardır.³³⁴

Kitle iletişim araçları, kültürel, ekonomik, eğitim, siyasi, eğlence, haber, gündem gibi birçok kamusal görevi yerine getirerek toplumda bir güç unsuru olmuştur. Bazı batı ülkeleri, kitle iletişim araçlarını dördüncü güç olarak kabul etmektedir.³³⁵ En az yasama, yürütme, yargı gibi halkı ilgilendiren ve kamuoyu oluşturabilen bir güç unsuru niteliğindedir.³³⁶

İnsanlar önemli olan iletişim araçlarını iyi yolda ve hayır işlerinde kullanmalıdır. Aksi takdirde kitlesel iletişim araçları kitlesel bir atom bombasına dönüşmektedir.³³⁷

³³⁴ Nedir İnternet Sitesi, **Kitle İletişim**, <http://www.nedir.com/kitleileti%C5%9Fim#ixzz4mQXXqQ2> (15.07.2017).

³³⁵ Nedir İnternet Sitesi, **Kitle İletişim**, <http://www.nedir.com/kitleileti%C5%9Fim#ixzz4mQXXqQ2> (15.07.2017).

³³⁶ Kunfeyekun, **Kitle İletişim Araçlarının Hayatımıza Etkileri Nelerdir**, <https://www.kunfeyekun.org/forum/kf/kitle-iletisim-araclarinin-hayatimiza-etkileri-nelerdir-kompozisyon-kisaca.39871/> (15.07.2017).

³³⁷ Kunfeyekun, **Kitle İletişim Araçlarının Hayatımıza Etkileri Nelerdir**, <https://www.kunfeyekun.org/forum/kf/kitle-iletisim-araclarinin-hayatimiza-etkileri-nelerdir-kompozisyon-kisaca.39871/> (15.07.2017).

Kitle iletişim araçlarının insan üzerindeki etkili faydaları³³⁸ve zararlarını³³⁹ verilen kaynaklarda yazılanlar gibi ifade edebiliriz.³⁴⁰

Günümüzdeki en etkili kitle iletişim araçları televizyon ve internettir. Kitle iletişim araçlarının içinde internet ve televizyon, birey üzerinde en etkili araçlardır.

TV kanallarında dizilerdeki belirgin karakterlerin çocuk, ergen, genç üzerinde etkisi her zaman tartışılmış ve bunun üzerine araştırmalar yapılmıştır.³⁴¹ Özellikle küçük yaştaki insanlarda şiddet, sihir, cinsellik gibi içerikli programlar, ruhsal bozukluklara yol açabilir, normal dışı eğilimlere sebep olabilir.³⁴²

Ayrıca kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkilerini verilen kaynakta yazılan gibi ifade edebiliriz.³⁴³

Kitle iletişim araçlarının toplumsal değerler üzerindeki bazı etkileri ise kısaca şunlardır:³⁴⁴

- Tüketimi arttırır.
- Algı yönetimine neden olur.
- Doğruya ulaşmayı kolaylaştırır.
- Milli ve manevi değerler noktasında bir eğitim ve öğretim aracı olabilir.
- İnsani değerlerin ve ilişkilerin gelişmesinde etkilidir.
- vb

Küreselleşme süreci ile hem yerel yönetimler ön plana çıkmaya başlamış, hem de bilgi toplumu ve e-devlet ile ilgili kavramlar gündeme gelmiştir. E-devletin temel unsurlarından biri olan web sitesi, e-devletin ulaşabilmek için yeni imkânlar

³³⁸Hakkında Oku İnternet Sitesi, **Kitle İletişim Araçlarının Olumlu ve Olumsuz Etkileri**, <http://www.hakkindaoku.com/kitle-iletisim-araclarinin-olumlu-ve-olumsuzetkileri.html> (19.07.2017).

³³⁹ Nette Buldum İnternet Sitesi, **Kitle İletişim Araçlarının Olumlu**, <http://nettebuldum.blogspot.com.tr/2013/12/kitle-iletisim-araclarinn-olumlu-ve.html> (18.07.2017).

³⁴⁰ Nedir İnternet Sitesi, **Kitle iletişim nedir?** <http://www.nedir.com/kitle-ileti%C5%9Fim> (18.07.2017).

³⁴¹ Halkla İlişkiler, **Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal Değerler Üzerindeki Etkileri**, http://www.Halklailiskiler.Com.Tr/kitle_iletisim_araclarinin_birey_uzerindeki_etkileri..php (19.07.2017).

³⁴² Soru Bak, **Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal Değerler Üzerindeki Etkileri**, <http://www.sorubak.com/blog/kitle-iletisim-araclarinin-toplum-uzerindeki-etkileri.html> (19.07.2017).

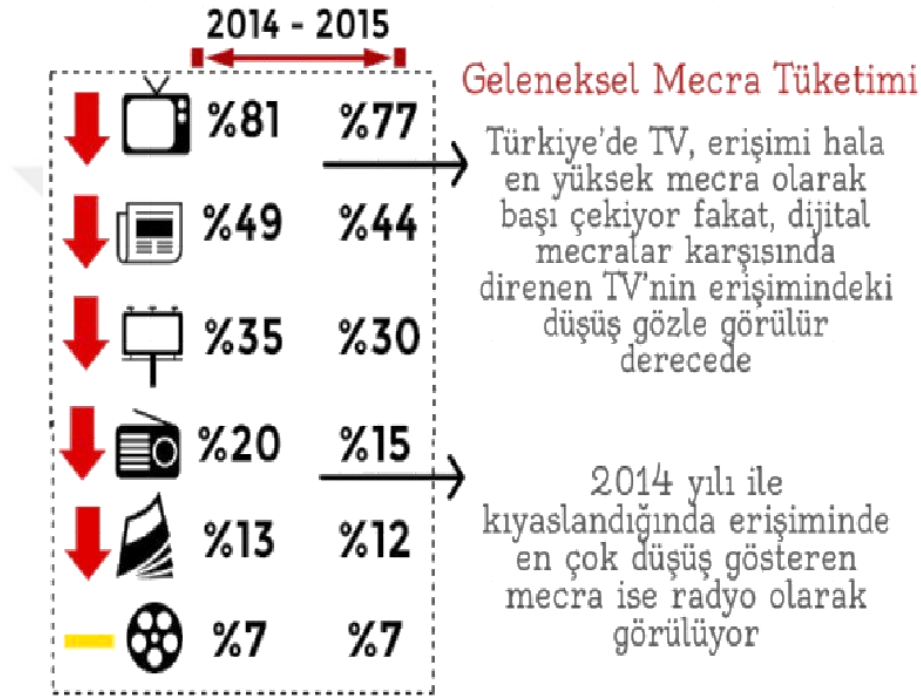
³⁴³ Soru Bak, **Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal Değerler Üzerindeki Etkileri**, <http://www.sorubak.com/blog/kitle-iletisim-araclarinin-toplum-uzerindeki-etkileri.html> (19.07.2017).

³⁴⁴ Ders Zamanı İnternet Sitesi, **Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal Değerler Üzerindeki Etkileri**, <http://www.derszamani.net/kitle-iletisim-araclarinin-toplumsal-degerler-uzerindeki-etkileri-kisaca.html>, (19.07.2017).

sunduğu saydamlık ve erişilebilirlik gibi özelliklere erişimini sağlayarak, aslında yerel hizmetlerde etkinliğin artırılmasında destekleyici bir rol üstlenebilir. Ancak bu rolü üstlenebilmesi için web sitesinin içeriği, biçimi ve fonksiyonelliği amaca hizmet eder bir şekilde düzenlenmelidir.³⁴⁵

Kitle İletişim Araçlarının Bazı Parametrelerin İncelenmesi:

Şekil 43: Türkiye’de Bazı Kitle İletişim Araçlarının Senelere Göre Oran Değişikliği

Kaynak: Connected Vivaki Business Intelligence, **Türkiye’ de medya tüketim trendleri (İnfografik)**. 2015, <http://www.connectedvivaki.com/turkiyede-medya-tuketim-trendleri-infografik/> (25.05.201).

İran’da 50 civarında ulusal gazete bulunmaktadır, ancak birkaç İranlı her gün bir gazete satın almaktadır. Spor başlığı en çok satanlardır.³⁴⁶

³⁴⁵ Orçun Çobangil ,Yerel Hizmetlerin Etkinliğinin Sağlanmasında Uzlaşmacı Politikalar: Yerel Yönetimler Ombudsmanı Ve Etkinlik Sağlayıcı Teknolojik Boyutlar, Web Düzenlemeleri , Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı.

³⁴⁶ BBC İnternet Sitesi, **İran profili – Medya**, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14542234>, BBC, 15.07.2016, (16.07.2017).

Instagram, whatsapp sosyal medya hayatının temel unsurlarından biridir ve İranlılar, mobil mesajlaşma servislerini, özellikle sosyal medya uygulamasını kullanma konusunda heveslisidirler. Ayrıca Milli Televizyon Başkanına göre; penetrasyonu artırmak için önemli bir ortamdır.³⁴⁷ Ancak 2014 verileri İran İstatistik Merkezi bulgularına göre (İran 1392 yılı), televizyon yüzde 98.4 oranındadır³⁴⁸ ve sabit hat veya cep kullanımının oranı yüzde 97.6'dır. Ayrıca toplam 10,5 milyon aile kişisel bilgisayar kullanmaktadır.

Bu verilere baktığımızda, her iki ülkedeki mobil penetrasyonun birbirine yakın (%105 Türkiye, %104,14 İran) olduğunu görmekteyiz. İki ülke de geçmişe göre kitle iletişim için altyapı hazırlanmıştır.³⁴⁹

Her iki ülkede tek yönlü kitle iletişimi, TV, radyo, gazete vb. gibi araçlar değer kaybı göstermektedir. Kimisinde az kimisinde çok olsa da sonuca bakıldığında bir düşüş mevcuttur. Ancak çift yönlü kitle iletişimi yükselmektedir. Bu da monolog zamanının bittiği ve artık diyaloga önem vermememiz gerektiği anlamına gelmektedir. Bu nokta ise daha çok demokrasiyi sağlayacaktır.

Site sahipleri bilgi sunmak ve web sayfalarını güncellemek için ciddi çaba göstermelidirler.

Çoğu zaman bireyler, aile, okul ve arkadaş grupları içerisinde sosyal bir varlık olarak yerlerini alamayabilirler. Bunda kitle iletişim araçlarının etkisi önemlidir. Özellikle internetin günümüzdeki etkisi belirgindir.

4.6.2. İnternet Kullanma Oranı

İnsanlar, internet medyasını günlük yaşamlarının her alanında kullanmaktadırlar. İnternetteki evrensel iletişimde, yazılı, sözlü ve görsel iletişim aynı anda ve sanal ortamda kullanıldığı için internet, diğer iletişim araçlarına göre daha etkili olmaktadır.³⁵⁰

³⁴⁷ Yjc News, **Televizyon etkisi artırılması gereken önemli bir mecedir / İran İslam Cumhuriyeti kibire karşı direniş eksenidir**, <https://bit.ly/2zef4Fd> (16/07/2017).

³⁴⁸ Farnews, **İran İstatistik Merkezi**, <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13940610001074> (15/07/2017).

³⁴⁹ News İnternet Haber, **İran Telekom Piyasası Raporu**, <http://www.yjc.ir/fa/news/6105840/%D8%B6%D8%B1%DB%8C%D8%A8%D9%86%> (10.07.2017).

³⁵⁰ Nedir İnternet Sitesi, **İnternet Kullanma Oranı**, <http://www.nedir.com/kitle-ileti%C5%9Fim> (15/07/2017).

İran'da 30 Kasım 2015 tarihinde 46.800.000 kişi internet kullanmaktadır.

İran, bulunduğu bölge içerisinde 2015 verilerin esasında internet kullanıcılarının %57.2'sini oluşturmaktadır, ancak 2010 - 2012 Grafik Dönemi verilerine göre İran 1.77 Mbps ile 164. sırada ve Türkiye 7.47 Mbps ile 69. sırada yer almaktadır. İran ile Türkiye karşılaştırıldığında İran'da internet hızı düşüktür.³⁵¹ Ancak İran'da 2014- 2017 arasında Sabit Geniş Bantı 7.4'den 12.8'e yükselmiştir ve bu noktada büyük bir değişim olmuştur³⁵².

Yeni verilerin (2019) esasında, internet kullanan kişi sayısı 62,702,731 kişi olmuştur. Yani ülkenin yaklaşık 82. milyon nüfusunun %76.0'i internet kullanmaktadır.³⁵³ Bu iki veriye baktığımızda çok büyük bir artış, dikkat çekmektedir. Yakın zamanlarda ayrıca Telgram isimli sosyal kanal çok yaygınlaşmıştır. Bir başka verilerde ise dikkat çeken nokta 40,000,000 Facebook kullanıcısıdır,³⁵⁴ Öyle ki haberleşmede ciddi rol almıştır.

Türkiye'de ise aynı zamanda 46.282.850 kişi internet kullanmaktadır. Bu oran nüfusun yaklaşık %59,6'sıdır. Nüfusa internetin nüfuz ettiğini söylemek mümkündür ve Türkiye'de internet kullanıcı sayısı avrupa nüfusunun %7,7'ye varmıştır.³⁵⁵ Yeni verilerin (2019) esasında internet kullanan kişi sayısı 69,107,183 kişi olmuştur. Yani ülkenin yaklaşık %83.3.'ü internet kullanmaktadır.³⁵⁶ Bu verilerde ise dikkat çeken nokta 44,000,000 Facebook kullanıcısıdır.³⁵⁷

Bu verilere göre düzenli internet kullanıcısının arttığı gözlemlenmektedir.

2015 verilerine göre İran'da internet kullanıcıların %52'si erkek, %48'i kadındır.³⁵⁸ Türkiye'de ise aynı yılda internet kullanıcıların yaklaşık %52.5'i erkek,

³⁵¹ Web Citation, **İran İnternet Sitesi**, <http://www.webcitation.org/6DLXGWN6q>, (30.11.2015)

³⁵² <https://www.budde.com.au/Research/Iran-Telecoms-Mobile-and-Broadband-Statistics-and-Analyses/?r=51> (15.07.2017).

³⁵³ Internet Worldstats, **İnternet in Europe Stats**, <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europe>, <http://www.internetworldstats.com/stats5.htm#me> (07/01/2020)

³⁵⁴ Internet Worldstats, **İnternet in Europe Stats**, <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europe>, (07/01/2020).

³⁵⁵ Internet Worldstats, **İnternet in Europe Stats**, <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europe>, (5.12.2015).

³⁵⁶ Internet Worldstats, **Avrupa**, <http://www.internetworldstats.com/europa2.htm#tr>, (15/07/2017)

³⁵⁷ Internet Worldstats, **Avrupa**, <http://www.internetworldstats.com/europa2.htm#tr>, (15/07/2017)

³⁵⁸ Mehrnews İnternet Haber, **İran'da internet penetrasyonu ve iletişim araçları**, Milliyet, 12.05.2015, <https://bit.ly/2KNGp2b>, (15.07.2017).

%47.5'i kadındır.³⁵⁹

İnternet kullanım amaçları arasında sosyal medya yine ilk sırada yer almaktadır. İnternet kullanan bireylerin %61,8'i e-devlet hizmetlerini kullanmıştır.

İnternet üzerinden alışveriş de artmıştır. İnternet kullanan bireylerin internet üzerinden kişisel kullanım amacıyla mal veya hizmet siparişi verme ya da satın alma oranı 2015 yılına göre 1 puan artarak %34,1 olmuştur.³⁶⁰

E-devlet ve E- yönetim açısından bu kitle iletişim aracı, git gide daha büyük rol alıp alıp büyüyecektir. Bu nedenle bunların, birbirlerinin üzerinde karşılıklı etkileri vardır.

4.7. GELİR DAĞILIMI

Gini katsayısı, diğer indeks olarak bir ülkede milli gelirin dağılımının eşit olup olmadığını ölçmeye yarayan bir katsayıdır. Katsayı 0 ile 1 arasında değerler alır ve yüksek değerler daha büyük eşitsizliğe tekabül ederler. Gini katsayısı, Corrado Gini isimli istatistikçi tarafından 20. yy başlarında geliştirilmiştir.

Gini katsayısı eşitsizliği araştırmak için kullanılabilirken, ayrıca sosyoloji, ekonomi, ekoloji, mühendislik, tarım ve yönetim gibi çeşitli alanlarda da kullanılır.³⁶¹

Bir ülkede gelir dağılımındaki adaletsizlik ne kadar fazlaysa gini katsayısı o kadar büyüktür. Bu katsayı sıfıra yaklaştıkça, gelir dağılımındaki adaletsizliğin azaldığı anlamı ortaya çıkar. Ayrıca, lorenz eğrisi analizinde eşitsizlik ölçüsü olarak kullanılan bir katsayıdır. Eşitsizlik arttıkça, 45 doğrusu ile eğri arasındaki alan da büyür. Gini katsayısı sıfır olduğunda eşitlik sağlanmış olur.³⁶²

Gelir dağılımı en iyi olan Kuzey Avrupa ülkelerinden İsveç'te katsayı 0.25, buna karşı İsviçre'de 0.34, Fransa'da 0.33, Almanya'da 0.28, İngiltere'de 0.34, ABD'de 0.41'dir. Buradan, kişi başı gelir rakamının yüksekliği ile gelir

³⁵⁹ Connected Vivaki Business Intelligence, **Türkiye' de medya tüketim trendleri (İnfografik)**. 2015, <http://www.connectedvivaki.com/turkiyede-medya-tuketim-trendleri-infografik/> (25.05.201).

³⁶⁰ Türkiye İstatistik Kurumu, **Yurtiçi Üretici Fiyat Endeksi**, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779>, (15.07.2017).

³⁶¹ Wikipedia, **Gini Katsayısı**, https://tr.wikipedia.org/wiki/Gini_katsay%C4%B1s%C4%B1 (12.08.2016).

³⁶² Ekşi Sözlük, **Gini Katsayısı**, <https://eksisozluk.com/gini-katsayisi--434887>, (10.08.2016).

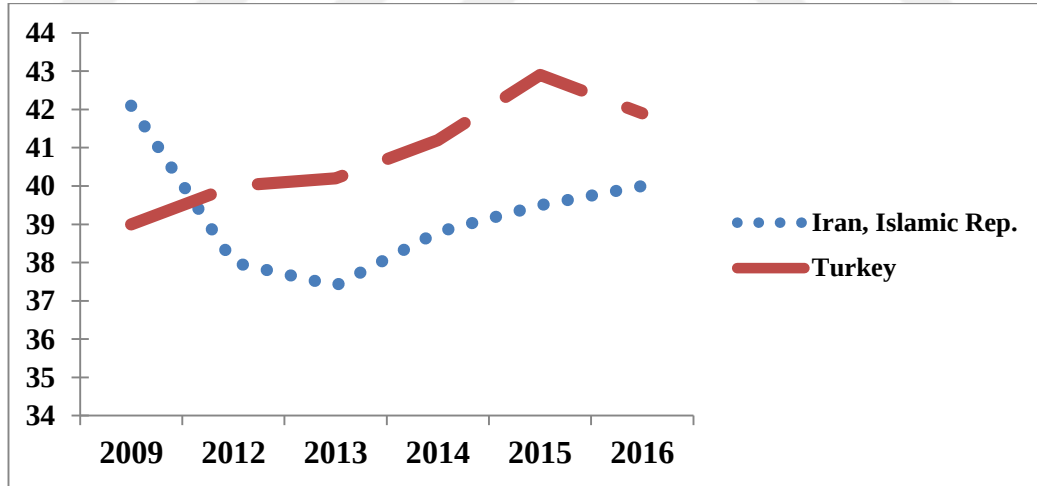
dağılımının bozukluğunun farklı konular olduğu görülmektedir.³⁶³ ABD’de kişi başı gelir yüksektir, ancak gelir dağılımı 2012 yılına göre 0.41, İran’dakinden 0.38 ve Türkiye’dekinden 2012 yılına göre 0.40 daha bozuktur.³⁶⁴

Tablo 13: Türkiye ve İran’da yıllara göre Gini Katsayısı

Country Name/ Yer	2009	2012	2013	2014	2015	2016
Iran, Islamic Rep.	42,1	38	37,4	38,8	39,5	40
Turkey	39	40	40,2	41,2	42,9	41,9

Kaynak: <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/index.htm>). <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI> (10.08.2016) ve <https://bit.ly/2KS5Ek5> (10.08.2016) ve <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI> (05.05.2019) ve yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 44: Türkiye ve İran’da yıllara göre Gini Katsayısı

Kaynak: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SI.POV.GINI&country=AFG#> ve <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI> (05.05.2019) yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

³⁶³ Milliyet Gazetesi, “Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı”, **Milliyet**, 21.12.2011, <http://www.milliyet.com.tr/lorenzegrisiveginikatsayisi/ekonomi/ekonomiyazardetay/21.12.2011/1478365/default.htm> (10.08.2016).

³⁶⁴ Tasnim News, “İran’daki sınıf farkı ABD, Türkiye ve diğer 74 ülkeden daha küçük”, **Tasnim News** 02.09.2015, <https://bit.ly/2KS5Ek5> (10.08.2016).

Gini katsayısının olumlu yönleri:

- Ülkelerin gelir dağılımını birbirleri ile karşılaştırmak mümkündür
- Bir toplumun gelir dağılımını değişik sektörlerinde birbirleri ile karşılaştırmak mümkündür
- Bir ülkede gelir dağılımını şehirler ve köylerini birbirleri ile karşılaştırmak mümkündür
- Bir ülkede gelir dağılımını iller ve bölgelerini birbirleri ile karşılaştırmak mümkündür (örneğin Tablo)
- Bir ülkede gelir dağılımını zaman üzerinde birbirleri ile karşılaştırmak mümkündür. Bu noktada ülkede zaman üzerinde eşitsizlik azalıp ya çoğalıp sorusuna cevap verebiliriz.

Gini katsayısının olumsuz yönleri:

- Gini katsayısını bir ülkede gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmeye yarayan bir araçtır, ancak fırsatların eşitsizliği bu yolla ölçülemez.
- Gini katsayısını bir ülkede gelir dağılımının eşitsizliğini ölçmeye bir araçtır, ancak varlık ve servet, bu yolla ölçülemez.
- Eğer bazı ülkelerin gini katsayısı birbirleriyle eşitse, bu ülkelere biri fakir, diğeri zengin olabilir. O zaman, bu iki ülkenin gini katsayısının değişik olduğu sonucuna varabiliriz. Peki bu nasıl oluyor?

Aslında bu durum şu demek oluyor: Gini katsayısı, fakir ülkede maddi yaşam kalitesini temel ihtiyaçlarla ölçebilirken zengin ülkede temel ihtiyaçların ötesinde, eğlence konaklarını ölçmesi mümkündür.³⁶⁵

³⁶⁵ https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%B4%D8%A7%D8%AE%D8%B5_%D8%AC%DB%8C%D9%86%DB%8C (;10.08.2016).

SONUÇ

Küreselleşme sürecinde toplumsal sermaye daha çok kamu yönetiminde ve yerel yönetimde önemli rol üstlenmektedir; bu nedenle merkezi ve yerel yönetimler, demokrasi, e-devlet ve yönetişim gibi konularda her iki ülkede etkin bir yapılanma kurulmalıdır.

“Türkiye’de ve İran’da toplumsal sermaye” konulu kamu yönetimleri ve yerel yönetimler alanında yapılan ilk kapsamlı çalışmalardan biri olan bu tez, doktora düzeyinde karşılaştırmalı analiz yapan alanında tek çalışma olması özelliğiyle İran ve Türkiye’ye katkı sağlayıcı bir nitelikte olup literatürde önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Yönetim, insanların sosyal yaşamlarının bir ihtiyacı ve doğal sonucudur. Her iki ülkede de kamu yönetimleri ve yerel yönetim isimleri ne olursa olsun, bu yönetimler arasında benzerlikler ve farklılıklar vardır.

Türkiye ve İran, Müslüman ve birbirine komşu ülkeler olup güçlü merkezîyetçi devlet örgütlenmesine sahiptirler. Ancak Türkiye laik bir devletken İran dini bir devlettir. Türkiye merkezîyetçi, demokratik, lâik ve Anayasal bir Cumhuriyettir. Siyasi açıdan ise Türkiye ve İran ülkeleri tek meclisli birer cumhuriyettir. Türkiye 1946 yılında çok partili bir aşamaya gelmiş bulunmaktayken İran halkı krallık dönemine 1979 yılında son vermiş olup cumhuriyet dönemini tecrübe etmektedir. Her iki ülkede de devletin başında bir kişi vardır ve kuvvetler (yasama, yürütme ve yargı gücü) ayrılığı bulunmaktadır.

Bugünkü resmi adı İran İslam Cumhuriyeti olan ülke, dini bir devlet olarak “Vilayet-e Fakih” görüşüne dayanmaktadır. Dini lider sadece diyanet işlerinden değil, yönetim, siyaset, mali ve cezai işlerden de sorumludur. Uzmanlar Meclisi (Hubregan E Rehberi Meclisi) İran’ın dini liderini seçer.

İdari olarak Cumhurbaşkanlığı uygulaması vardır. Türkiye’de, 2017 yılındaki Anayasal değişiklik ile Cumhurbaşkanlığı kabinesi, Cumhurbaşkanı iradesinde kurulur ve Cumhurbaşkanı aynı zamanda parti başkanıdır. Seçimi kazanan parti ise önemli roller üstlenebilir. İran’da da Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanı iradesinde kurulur. Başka bir ifadeyle, Türkiye’de ve İran’da hükümeti “Cumhurbaşkanı” yürütmektedir.

Yasama konusunda, meclis çoğunluğu cumhurbaşkanından farklı düşünürse iki tarafın da düşüncesinde ısrarlı olması halinde güvenilir bir sonuca nasıl ulaşılabileceği, henüz netleşmemiş bir noktadır. İran’da anlaşmazlıkları çözmek ve güçler arası ilişkileri düzenlemek Liderlik Makamı’nın görev ve yetkileri arasındadır. Ayrıca bu çıkmaz, “Ülkenin Maslahatını Teşhis Eden Kurum” nezdinde bir kurulun anlaşmazlığı bir sonuca bağlaması ile çözülmektedir. Türkiye’de bu belirsizliğin incelenmesi ve detaylandırılması adına yeni çalışma ve tezlere ihtiyaç bulunmaktadır.

Her iki ülkede bakanlıklar, merkezi teşkilat ve taşra teşkilatı olarak ikiye ayrılırlar. Bunların sayı ve görevleri birbirlerinden farklıdır. Ayrıca kendi görevlerine göre özel bir yapıya sahiptirler. Her iki ülkede de hem siyasi merkeziyet hem de idari merkeziyet söz konusudur ve il sisteminden söz edilebilir. İller, yüzölçümlerine göre (büyük ya da küçük) farklılık göstermektedir. Günümüzde Türkiye’de 81 ve İran’da 31 il vardır.

Her iki ülke, anayasalarına dayanarak ülke ve idarenin bütünlüğünü, devletin birliği çerçevesinde kamu hizmetlerinin uyumlu biçimde yürütülmesini sağlamak ve toplumun çıkarlarını gözetmek esasında yerel yönetimleri oluşturmuştur. Kamu yönetimi, modern devletlerin en önemli parçası olup vatandaşlara her zaman hizmet sunmakla onları önemli ölçüde etkilemektedir. Ayrıca geçmişe göre devletlerin verdiği hizmetlerin sayısında ve niteliğinde değişimler olmuştur. Bu nedenle devletlerin örgütsel yapıları büyümüştür.

Neticede kamu hizmetlerinin bir kısmı yerinden yönetimlere (yerel yönetimler ve hizmet alanlarına) aktarılmıştır.

Her iki ülkede de yerel yönetim isimleri ne olursa olsun, bu yönetimler arasında farklılıklar ve benzerlikler vardır. İran’da “Şehir ve Köy İslami Şuraları” ve Türkiye’de “Belediye Meclisi” gibi farklı adlarla yerel kurumlar seçimle işbaşına gelmektedir. Her iki ülkede de şehirlerde ve köylerde yerel yönetim yapılanmaları bulunmaktadır.

İdari olarak merkezde tek karar verici ve yürüten olmamalıdır. Hizmet aksamaları ve merkezin hantallaşması, hizmetlere yerelin katılımını zorlaştırmaktadır. Yerel yönetimlerin kapasiteleri geliştirilmediğinde, sorunların çözümünde dayanışma, aktif katılım ve özellikle kurumlar arası işbirliği önem taşımaktadır.

Toplumsal sermaye; ekonomik, sosyolojik, politik ve diğer alanlarda kullanılan bir kavramdır. Bu süreçte, kamu ve yerel yönetim hizmetlerini sunmak da toplumsal sermaye açısından kaçınılmaz bir fırsattır. Sürdürülebilir kentsel yaşamın sağlanabilmesi, kentlerde bireyler arasında güven, işbirliği ve iletişim ağlarının canlandırılmasıyla mümkün olacaktır ve toplumsal sermayenin güçlendirilmesine bağlıdır. O halde, kentlilerin kentsel yönetim süreçlerine dâhil olmaları ve yaşadıkları kenti sahiplenmeleri en önemli noktalardandır. Bu çerçevede eşitlik (toplumda karar alma süreçlerinde toplumdaki tüm bireyler için fırsat sağlayacak mekanizmaların işletilmesi) ön plana çıkmaktadır. Türkiye ve İran'da yerel yönetimler, bu mekanizmalara sahiptir.

Kişilerin yaşamlarını sürdürdükleri yerleşim yerlerinin nüfusu arttıkça kişiler arasındaki ilişkiler de zayıflamaktadır. Küçük yerleşimlerde kişilerin birbirleriyle kurdukları ilişkiler daha yoğun ve uzun süreli olmaktadır. Dünya genelinde kentlerin ve kentte yaşayan kişilerin sayısı hızla artmaktadır ve kentlerde yaşayan insanların birbirlerine olan güvenlerinin azalması ile kentsel toplumda toplumsal sermaye de zayıflamıştır.

Kırsal kalkınmada toplumsal sermaye; kırsal kalkınma bağlantısına göre kırsal yoksulluk, kırdan-kente göç hareketleri, toprak ve su kirlenmeleri, tarımsal girdi ve üretim sorunları gibi sorunları çözmekte daha büyük önem kazanabilir.

Türkiye'nin toplumsal sermaye vizyonu, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) ve Onuncu Kalkınma Planı'nda (2014-2018) yer almaktadır. Bunun yanında On Birinci Kalkınma Planı'nda (2019-2023) da bu konuya önem verilmiştir.

İran 2025 Vizyonu'nda yer alan hedeflerden biri de toplumsal sermaye ile ilişkilidir. Milli üretimde insan kaynakları ve toplumsal sermayeden yararlanmak hedefi yer almaktadır. Ayrıca Dördüncü Kalkınma Planı'nın 17. maddesinde yürütme işlerinde yerelleşmeye vurgu yapılmaktadır. 19. maddesinde de ülkenin birliğinin sağlanması ele alınmaktadır. İran, "Altıncı Kalkınma Planı" (2017-2022) sürecinde bulunmaktadır ve bu planın 77. maddesinde toplumsal sermayeye vurgu yapılmış, toplumsal sermayenin arttırılması hedeflenmiştir. İran 2025 Vizyonu'nda dini demokrasiye vurgu yapılmaktadır.

Bu tezde bazı toplumsal sermaye göstergeler kısaca incelenmiştir: Sivil Toplum Kuruluşları ve Gönüllü Faaliyetler, Yerel Yönetimlerde Seçimler Metodu ve

Profili, Toplumsal Güven, Mahkemelerin Bağımsızlığı (Hukuki Boyutu), Yaşam Kalitesi, Mutluluk Endeksi, Beklenen Yaşam Süresi Endeksi, İnsani Gelişme Endeksi, Kitle İletişimi Kullanımı ve Gelir Dağılımı (Gini Katsayısı). Mamafih endekslerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Katılımcı demokratik yapı ve çoğulcu bir toplumun oluşmasına katkıda bulunan sivil toplum kuruluşları, vatandaşlık kültürünün kazanılmasında önemli role sahiptirler. Sivil Toplum Kuruluşu (STK), kâr amacı gütmeyen ve gönüllü kuruluş tanımı kullanıldığında akla ilk olarak dernek ve vakıflar gelmektedir.

Türkiye’de dernek işlerinden sorumlu olan Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı’na bağlıdır. Türkiye’de olduğu gibi İran’da da dernek işleri İçişleri Bakanlığı’na bağlıdır. Türkiye’de faaliyet alanlarında dernek sayısı olarak ilk sırada mesleki ve dayanışma dernekleri, ardından spor kulüpleriyle ilgili dernekler ve dini hizmet dernekleri, sonrasında eğitim, kültür ve insani yardımlaşma dernekleri ağırlıklıdır. Sağlık, çevre, imar vb. gibi alanlarda faaliyet gösteren dernekler de az sayıdadır.

İran’da dernekler ise yaklaşık 110 yıl öncesine dayanan resmi bir geçmişe sahiptir. Sivil Toplum Kuruluşları için ilk kanun 1994 yılında çıkarılmıştır. Kanun, İran’ın Üçüncü Kalkınma Planı’nın 182. maddesine dayalı olarak Cumhurbaşkanı Hatemi döneminde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır. Kanuna göre sivil toplum kuruluşları, siyasi ve kâr amacı gütmeyen, gönüllü faaliyette bulunan hükümet dışı kuruluşlardır. Ayrıca Ruhanı döneminde 2016 yılında yeni bir yasa yayınladı, yeni yasa değişimde ağların yapısı ise açıklanmıştır.

İran’daki sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarından bazıları şunlardır: Çevre, spor, hayır işleri, kültür-sanat, engellileri desteklemek, sağlık, bayındırlık, turizm, din, bilim vb. Genel olarak incelendiğinde hayır işleri sevenler, yardımlaşma ve yoksullukla mücadele gibi derneklerin ön planda olduğu, kültür-sanat-sağlık ve bilimle ilgili derneklerin de bunları takip ettiği gözlemlenebilir.

İran’da Sivil Toplum Kuruluşları, 1994’den 2004’e kadar olan süreçte, yeniden canlanmıştır. Bu yıllarda sayıları 9844 olmuştur. 2005-2013 yılları arasında değişik verilerde durgunluk veya düşüş görünse de 2013’te Cumhurbaşkanı Ruhani dönemindeki ilerleme ile Sivil Toplum Kuruluşları konusunda ciddi istek ve yükseliş yaşanmıştır. Burada idari konularda devletlerin istek ve destekleri Sivil Toplum

Kuruluşları (STK) için 3. aktör niteliğindedir. 2015 yılındaki bu veriler, Sivil Toplum Kuruluşlarının, İran'daki faaliyet alanlarında 1994-2004 yıllarına göre ciddi bir artış kaydettiğini göstermektedir. Toplam yaklaşık 44600 kuruluş bulunmaktadır. 2016 yılı sonuna kadar olan veriler, sivil toplum kuruluşlarının İran'daki faaliyet alanlarında çok hızlı bir büyüme kaydettiğini göstermektedir. Toplam kuruluş sayısı 54700 kadardır. İran'da, STK'lara toplumun katılımı konusu dikkat çekmektedir, yani İran'ın hem büyüme kapasitesi bulunmakta hem de büyümesi gerekmektedir. Mevcut verilere göre derneklerin sayısı İran'a kıyasla Türkiye'de daha fazladır.

Özetle, sivil toplum kuruluşları, her iki ülkede de zamanla güçlenmiştir. Ayrıca hukuki ve medeni faaliyetlerin yaygınlaşması için her gün çaba göstermek ve hukuk devletlerinin ilgisini bazı konularda çekmek, özellikle insan hakları ve demokrasinin yaygınlaşmasını ve devletlerin sivil toplum örgütlerine teşviğini sağlamaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının faaliyet yönü, kapasiteleri ve başarılarını ölçmek için ise tüm bu konuların araştırılması gerekmektedir. Bu tür faaliyetler farklı bakanlıklarda sağlık ve eğitim gibi konularda yaygınlaşmaktadır.

Türkiye'de olduğu gibi İran'da da dernek ve vakıf kültürü çok eski zamanlara dayanmaktadır. Hatta İslam tarihinden öncesine dayandığı da söylenebilir. Bu sivil yapılanmaların birçok faaliyeti hayırsever işler üzerine olmuştur.

İslami dönemin başlangıcından sonra da vakıf konusu güçlenmiştir. Selçuklular döneminde vakıflar daha çok yaygınlaşmıştır. İran ve Türkiye'nin bu bağlamda benzerlik gösterdiklerini söyleyebiliriz. İran'ın en eski vakıflarından biri Rab'-e Rashidi'dir. Çeşitli alanlarda faaliyet göstermiştir (eğitim, sağlık vb.). Son 50 yıl içerisinde İran'da yüksek oranda faaliyet gösteren, hayır işine vesile olan örgütlerden bazıları ise şunlardır: İran'da Kehrizek Hayır İşleri, Tebriz'de Nubar Hayır İşleri ve Müstemendan Hayır İşleri. İran'da devrimden sonra yapısal olarak örgüte Hac, Vakıflar ve Hayır İşleri denilmiştir.

Vakıf faaliyetleri yönünden Türkiye ile İran benzer özellikler göstermektedir (Cami, çeşme, hamam, köprü, manastır, medrese, vb.). İstatistikî verilere baktığımızda Türkiye'deki vakıf sayılarının, geçen on yıl süresinde arttığı gözlemlenebilir. Fakat sayı olarak; 2013 yılından önce Türkiye'de vakıf faaliyeti oranları daha fazla olmasına rağmen 2011-2015 arası bu oran İran'da daha fazla artış göstermiş, öyle ki 10 kat fazlasına ulaşmıştır.

Bunlara pratikte bir örnek olarak STK'nın yeri, yapısal olarak Türkiye ve İran afet yönetiminde incelenmiştir.

Yerleşimlerde güvenlik konusu, insanlık tarihiyle yaşıttır ve en eski medeniyetlerde farklı ülkelerde meydana gelen insan ve doğal kaynaklı afetlerle ilgili bilgilere rastlanmıştır. Çeşitli nedenlerle ortaya çıkan kriz durumunu yönetmek, aynı zamanda toplumun katılım seviyesini yükselterek halkın örgütlenmesini sağlamak önemlidir. Böylece sivil toplum algısı ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda yerel yönetimlerde ve kriz yönetimi örgütlenmesinde sivil toplumun yeri dikkat çeken bir noktadır.

Her iki ülkede konunun önemine göre, alanın daha geniş olduğu için, halka daha hizi ve etkin hizmet sunmak için bu nedenlere göre afet yönetim sürecinin başında cumhurbaşkanı vardır, bazı ülkelerde bakanlar olmak üzere farklı bakan(örneğin; İçişleri Bakanı) yer verilmiştir. Türkiye'de Afet yönetiminin bağlantıları diğer teşkilatlarla ülke çapında görülmektedir. Bu noktada yerel yönetimlerin işbirliği ön plandadır. İran'da afet yönetimi organizasyonu İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır. Afet yönetim teşkilatının başkanı, İçişleri Bakanının teklifi ve Üst Kurulun onayı ile Cumhurbaşkanı tarafından atanır.

İran, dünyada en çok afetin yaşandığı ülkeler arasında yer alıyor. Afet yönetiminin İran'daki ülke çapındaki diğer kuruluşlarla bağlantıları gösterilmektedir. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarının işbirliği dikkat çekiyor.

Yeni değişiklikleri eğitim, yasal ve yapısal, denetim olmak üzere dört başlık altında toplayabiliriz. Örneğin; Planlama, eğitim-öğretim, gözetim-denetim ve değerlendirme konularında sivil toplum kuruluşlarından yararlanılması gerekmektedir. Ayrıca yeni değişimde yerel yönetimlerde, afet yönetimin için özel bir yapı ve anlaşma hazırlandı.

Önceden Tahran, İran'ın başkenti olarak eşgüdüm şurası'nda vali yerine belediye başkanı yer almıştır, demek ki farklı bir yönetim yapılanmasına sahip olmalıdır. Ancak yürütmede bunun başarılı olup olmayacağı incelenmesi gereken bir nokta olmuştur, Ama yeni yasa değişikliğinde, İran'ın başkenti Tahran'da eşgüdüm şurası'na İçişleri bakanı başkanlık eder ve bu sorumluluk içişleri bakanına ayıttır. Yeni yasada bu değişikliği ölümcül bir değişiklik olarak değerlendirmek mümkündür, aslında afetlerle mücadelede İçişleri Bakanlığı alt kademedede ve diğer

kuruluşlarda birçok imkan sağlayabilir. Ancak büyük şehrin belediye başkanı için böyle bir imkan ve fırsat yoktur.

Türkiye’de kamu ve yerel yönetimler üzerinde yapı olarak sivil toplum kuruluşları ve afet yönetimlerine ciddi anlamda önem verilmiştir. Benzer yapı İran’da da mevcuttur. Her iki ülkede de yasa ve yapı bakımından belediyeler, bünyesinde afet yönetimi teşkilatı bulunmakla birlikte STK’lara verilen önemden dolayı mevcut yasalara göre çeşitli alanlarda işbirliği yapmaktadır.

Halk için eğitimin yaygınlaşması ve seviyesi yükselmesi çok iyidir ,ama STK’lar uzmanlaşma ve uzman ağı yapısını önerilir , bunlarda kapasite gelişimin önemli bir parçasıdır.

Her iki ülke için bir başka incelenmeli öneri, afet yönetimi ve sivil savunma birimlerin birlikte çalışmasını sağlanmasıdır. Teşkilatların hem birleşmesi ve hemde yapıların yaygınlaşmasını önerilir.

Sivil toplum kuruluşları ile afet yönetiminin başarılı olması bakımından bu durum, her iki ülke için önemi giderek artan bir konu haline gelmektedir.

Dünyada artan sorunların, merkezi yönetimin sorumluluğunda halkın ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ve katılımı ile yönetim ilkeleri doğrultusunda çözülmesi öngörülmüştür. Kamu, özel ve sivil işbirliğini eylem sürecine geçirebilen yerleşimler ülkelerini geleceğe taşıyabilir.

Yerel yönetimin güçlenmesi, ulusalda toplumun (devlet) güçlenmesini sağlayabilir ve bu işbirliğinde önemli olan merkez-yerel bütünlüğüdür. Yerel yönetimler, gerek demokratik hayatta oynadıkları roller, gerekse kamu hizmetlerinin halka sunulmasında ve erişiminde yüklendikleri fonksiyonlar sebebiyle yerel halkın yönetime katılmasının ilk aşamasıdır. Böylelikle yerel birimlerin karar verme yetkilerinin geliştirilmesi beklenmektedir. Merkez-yerel hizmet bütünlüğü ve etkinliği içinde yerel halkın isteklerinin önem kazanması yerel mevzuatta öncelikli olarak vurgulanmaktadır.

Yerel yönetimlerin yaygınlaşması, halkın katılım seviyesini artırarak toplum arasındaki güvenin artmasına da katkı sağlayan önemli bir unsurdur. Bunlar, aslında birbiriyle karşılıklı etkileşim halinde olan konulardır. Halkın yerel organlar aracılığıyla yönetime katılımı, devlete yardımcı olacağı gibi devletin milli gücünü de artıracaktır.

Yerel yönetimlerde, hizmetlerin etkinlik ve kalitesi, kaynak kullanımında tasarruf ve verimliliğin artırılması ve kalkınma çabalarının güçlendirilmesi için yerel düzeyde kurumsal kapasitenin, katılımcılığın ve yönetişimin geliştirilmesi bir amaçtır.

Toplumsal-kurumsal sorumluluk ve işbirliği konuları, günümüzde demokratik toplum yapılanmasının sürdürülebilirliğini sağlama adına giderek daha önemli hale gelmektedir. İşbirliği ve dayanışmayı sağlamada katılım, iyi yönetim ve yönetişim gibi demokrasinin araçları olan pratiklerin sağlanmasında Türkiye’de yerel mevzuat önemli kurallar oluşturmuştur.

İran Devrimi’nden yaklaşık 2 ay sonra İmam Humeyni, İslami Şehir ve Köy Şuralarının fermanını ilan etmiştir. Devrimden yaklaşık 2 ay sonra böyle bir ferman ilan etmesi, liderin yerel yönetimlere önem verdiğini göstermektedir. Bu fermana göre İslami Devrim Şurası; İran’da halkın kendi işlerine kendisinin egemen olması ve halk hükümetinde istikrarın sağlanması için İslam Cumhuriyeti’nin gereklerinden biridir.

İran Devrimi’nden sonraki Şehir ve Köy İslami Şuralar yasası, dönemin Cumhurbaşkanı Hatemi tarafından yürürlüğe geçip ve kurulmuştur. Devrimden önce ise Şehir Encumeni ismiyle yer almışlardır

Şehir ve Köy İslami Şuraları (yerel yönetimler sistemi) İran Anayasası’nda da yer almaktadır. Anayasanın 7. maddesine göre; Kuran-ı Kerim’in emriyle Şuralar (Âl-i İmrân 159. ayetinde ve Şura suresinin 37. ayetinde), illerin Âli Şurası(ülke), il(Otsan) Şurası, Şehrestan Şurası, bahşa ve köy ülkenin idaresini sağlayan karar organlarıdır.(Farklı ve başka şuralarda ülkenin idari bonesinde mevcuttur). Bu maddenin konuyla ilgili dikkat çekici özelliği, yerel yönetimler için karar organının konularak yerel yönetimlere bu hakkın kazandırılmasıdır. Bu şuralar ile meşveret ve bir başka deyişle fikir alışverişi vurgulanmaktadır. Tüm bu ayetlerin temelinde katılımcılığın yer aldığını ve halkı katılıma, karar vermeye yönlendirdiğini söylememiz mümkündür. Bu bakış açısı ise dini hükümetlerde de yerel yönetimlere ve katılımcı demokrasiye yönelmenin mümkün olduğunu göstermektedir. Şehir ve Köy İslami Şuraları dine dayalı yasa çıkaramazlar, yasalara yorum yapamazlar. Daha çok bir hizmet alanı olarak görev üstlenmektedir.

Toplumsal sermayenin en önemli göstergelerinden biri demokrasidir. Demokrasinin en önemli unsurlarından biri olan seçimlerde demokratik sürecin kullanılması toplumsal sermayeyi güçlendirecektir. Ancak mahalli demokrasinin yaygınlaşması, yerel yönetimlerde bir seçim sisteminin mevcut olması ile tek başına mümkün olamaz. Yerel yönetimlerin iyi işleyişi, yerel demokrasinin yaygınlaşmasının önemli bir temeli sayılabilir. Yerel düzeyde demokrasinin yaygınlaşması için yerel halka eşit fırsat verilmesi ve hem karar alma hem de kararların uygulanmasına yönelik denetim sürecine etkin şekilde katılımının sağlanması gerekmektedir.

Yapısal ve yasal olarak bakıldığında yerel seçimlerde, her iki ülkenin de demokratik bir süreç yürütme kapasitesi mevcuttur ve bu kapasite kullanılmıştır. Bu yazıda İran ve Türkiye için 1999'dan bu yana yerel yönetimler üzerine 5 seçim incelenmiştir. İran'da 2017 yılında 5. yerel seçim olmasına rağmen veriler halen toplu halde yayınlamamıştır. Türkiye'de ise 2019 yılında 5. yerel seçimi yapılmıştır.

Seçim sonuçları incelendiğinde yerel seçimin belli bir sistem içerisinde faaliyet gösterdiği, halkın katılımını sağlayabildiği ve mahalli demokrasiye yardımcı olabildiği görülmektedir. Yüksek Seçim Kurulu aracılığıyla Türkiye Cumhuriyeti'nde seçimin yapısı hazırlanırken aynı zamanda mahalli idareler de önem kazanmıştır.

Türkiye'de mahallî idare, il genel meclisi, belediye meclisi üyelikleri ve belediye başkanlığı seçimleri kanuni esaslara göre Yüksek Seçim Kurulu tarafından yapılır. Yüksek Seçim Kurulu kararı aleyhine başka bir merciye başvurulamaz. Belediye meclisi, belediyenin karar organıdır ve doğrudan seçilmiş üyelerden oluşmaktadır. Belediye başkanı, belediye idaresinin başı ve belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir.

Türkiye'de il genel meclis üyeleri, büyükşehir belediye başkanlığı ve belediye başkanlığı seçiminde partilerin önemli rolleri vardır. Halbuki İran'da böyle işler parti yerine kişilere bağlıdır veya maksimum gruplaşma faaliyeti önemli sayılır. Ayrıca İran'da partilerin siyasi hayattaki rolü aday gösterme ile sınırlıdır. Başka bir ifadeyle partiler, kişileri sadece desteklemektedir. Türkiye'de ise, büyükşehir belediye başkanları ve belediye başkanları halk tarafından seçilmektedir. Fakat

İran'da belediye başkanları, İslami Şehir Şuraları tarafından seçiler ve önerilir. Bir başka deyişle belediye başkanı dolaylı bir seçimle halk tarafından seçilmektedir.

Türkiye'de köy yönetiminin organları; köy muhtarı, köy ihtiyar meclisi ve köy derneğinden oluşmaktadır. Muhtar, köyün başıdır. Köy işlerinde söz söylemek, emir vermek ve emrini yaptırmak muhtarın hakkıdır.

İran'da köyün ve kırsal işlerin yürütülmesinden sorumlu olan "dehyar" adı verilen kişilerdir. Bunlar hem devlet hem de İslami Köy Şuraları tarafından denetlenmektedir. Bunun dışında ayrı kanunlar da vardır.

Bunlara bakarak Türkiye'de belediye başkanlarının, İran'a göre, İran'daki Şehir ve Köy İslami Şuraları'nın ise Türkiye'ye göre güçlü olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu tezde başkan-meclis güçlü/güçsüz sınıflaması yerine başkan-meclis işbirliği önerilmiştir. Yerel yönetimlerde kapasite gelişiminde en önemli konulardan biri işbirliğidir.

Türkiye'de belediye başkanı seçimi, halk oyu ile genel oylamayla mümkün olur, bu süreç belli yasalar üzerinden yürütülmektedir.

İran'da yerel seçim sistemindeki yapılar, genel seçimdekilerle benzerlik göstermesine rağmen bazı farklar bulunmaktadır. Genel seçimlerde denetleme Nigahban Şurası'na bağlı iken, yerel seçimlerde bu mekanizma ve bu seçimlerin kontrolü İslami Şura Meclisi olarak adlandırılan Meclis-i Şurayı İslami'ye aittir.

İran yerel seçimler, şehir ve köy İslami Şura seçimler olarak anılan İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülür ve İslami Şura Meclis (Milli Meclis) tarafından denetlenmektedir. İslami Şura Meclis'in halk tarafından seçilmesi, İran'da demokratik süreci destekleyerek toplumsal sermayeyi güçlendirmektedir. Böylelikle İran'da yerel seçimlerde demokratik süreç, mevcut bir konu haline gelmektedir.

İran yerel seçimlerinde kadınların seçilme oranları yıllar itibariyle artış göstermiştir. Seçilen kadınların yüzdesi 2013'te dikkate değer biçimde artmış, 2007'ye göre 2 kattan daha fazla artış göstermiştir. Köylerde seçilen kadın sayısı ve yüzdesi artış göstermektedir.

İran'da belediye başkanı, İslami Şehir Şurası tarafından valiye ve İçişleri bakanına önerilir ve daha sonra bakanlık veya vali tarafından atanır ve denetlenir. Belediye başkanı İslami şehir şurası üyeleri arasından veya üyelerin dışından önerilebilir ama belediye başkanı aynı zamanda İslami şura üyesi ve belediye başkanı

olamaz. Kadınların köy ve şehirlerdeki şuralarda oranlarının artması da demokrasiyi güçlendirecektir. Seçimlerde kadın aday sayısının artırılması noktasında İran'da sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ve eski reformist devletin desteği vardır. Seçimlerde sivil toplum kuruluşları, il merkezleri ve şehristanlarda teşvik için çok toplantı yapmıştır. O dönemde devletin sivil toplum kuruluşlarını destekleyerek demokratikleşme çabaları yönetimden yönetişime geçişi teşvik edecektir.

İran'da şehir ve köy İslami şuralarında tabandan tavana (köy ve ülke çapında) yönetsel yapıya göre hiyerarşik sistem vardır. Bu durumda “şehir ve köy İslami şuraları” İslami Şura Meclisi'ne (milli meclis) ve devlete yerel yönetimleri hakkında önerilerini sunabilirler. Bu durum, şehir ve köy İslami şuraları için bir güç sayılabilir. Öte yandan hizmet alanı Türkiye'de belediyelerde daha yaygındır.

Halkın hizmetlere ve kararlara katılım oranını artırmak için her iki ülkede geçerli olan yerel yönetim mevzuatında gönüllü hizmetlere katılım teşkilatları vardır. Örneğin Türkiye'de “kent konseyleri”, “kalkınma ajansları” ve “ihtisas komisyonları” gibi oluşumlar, İran'da ise şehirlerde şehir İslami şuraları bünyesinde “ihtisas komisyonları” ve “şurayarı” bulunmaktadır. Bu ve benzeri işler giderek yaygınlaşmaktadır. Burada vurgulanan nokta mahalleler ise, şurayarı bir mahalle şurasıdır ve bunlar seçimle oluşmaktadır.

Kalkınma ajansları, kent konseyleri, gibi kuruluşlar, toplumun demokratikleşmesine hizmet eden araçlardır. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde toplumsal sermayeye uygun bir model olduğu söylenebilir.

Sivil toplum kuruluşları ve bunların (kent konseyleri, kalkınma ajansları) arasında ilişki, işbirliğinin öneminin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Sivil toplumun bu kuruluşlar ile ortaklaşa gerçekleştireceği organizasyonların ve projelerin bu sivil oluşumun işlevselliğini ve etkililiğini artıracığı da iddia edilebilir.

Yerel yönetimlerin katılımcı mekanizmaya sahip olması onları daha güçlü kılabilir ve kapasite gelişimini artırabilir. Azınlıklar da bu çerçevede aktif bir role sahip olabilirler. Fakat bu potansiyel güçten yararlanmanın ne kadar mümkün olacağı ayrı bir konudur.

Toplumda işbirliğinde güven önemlidir. Makro düzeyde güven oranı ise örgütler arası ilişkilere göre değişmektedir. İran örneğinde, 2009'da yapılan bir araştırma sonuçlarına göre İran'da örgütler arasında öğretmenlere duyulan güven

%77, üniversite öğretim üyelerine duyulan güven ise %70,5 ile en yüksek ortalama seviyesindedir. Belediyeler ise en düşük seviyede bulunmaktadır.

Legatum 2015 Toplumsal Sermaye Raporu'na göre İran 142 ülke arasında 111. sıradadır. 2019 yılında ise 167 ülke arasında 129. sırada yer almıştır. Türkiye ise Legatum 2015 Toplumsal Sermaye Raporu'na göre 142 ülke arasında 114. sıradayken 2019 yılında 167 ülke arasında 147. sıradadır.

Türkiye'de kurumlara güven konusunda yer alan verilere göre ordu, cumhurbaşkanı, üniversiteler, din kurumları üst düzey güven derecesine sahip kurumlardır. Öte yandan siyasi partiler, onların gençlik kolları ve belediyeler düşük güven skorlarına sahiptirler.

Bu oranın yüksek olduğu, toplumsal sermayesi de yüksek olan ülkeler özellikle Yeni Zelanda, Kanada ve bazı İskandinav ülkeleridir. Gelişmiş ülkelerin sadece ekonomik olarak değil, toplumsal sermaye açısından da ön planda oldukları görülmektedir.

İran ve Türkiye'de aile, öğretmen ve uzmanlara duyulan güven oranı seviyesinin yüksek olduğunu ve örgütsel güven açısından belediyelere güven oranının düşük olduğunu söylemek mümkündür.

Anayasal devletlerde hakimlerin kesin siyasal tarafsızlığa riayet etmeleri esastır. Yargının bağımsızlığı konusunda, her iki ülkenin yasaları bu noktayı vurgulamasına rağmen iki ülkede de “yargının işleyişi” hakkında kamuoyunda ciddi eleştiriler bulunmaktadır. Bu durumda yargı güvenirliliğini artıracak yapılanmalar önerilmektedir.

İran ve Türkiye'de tek yönlü kitle iletişimi, TV, radyo, gazete vb. gibi araçlar internet lehine değer kaybı göstermektedir. Bu unsurlardaki değer kaybı oranı değişse de sonuca bakıldığında bir düşüş mevcuttur. Ancak çift yönlü kitle iletişimi yükselmektedir. Bu da monolog zamanının bittiği ve e-diyaloğa yönelindiği anlamına gelmektedir. Bu nokta ise daha çok demokrasinin güvenliğini sağlamak için, e-mekanizmalarının hak ve sorumluluklarının mevzuatla sağlanmasını önemli hale getirmiştir.

Küreselleşme süreci ile hem yerel yönetimler ön plana çıkmaya başlamış, hem de bilgi toplumu ve e-devlet ile ilgili kavramlar gündeme gelmiştir. E-devletin temel unsurlarından biri olan web sitesi, e-devletin ulaşabilmek için yeni imkanlar

sunduğu saydamlık ve erişilebilirlik gibi özelliklere erişimini sağlayarak, aslında yerel hizmetlerde etkinliğin arttırılmasında destekleyici bir rol üstlenebilir. Ancak bu rolü üstlenebilmesi için web sitesinin içeriği, biçimi ve fonksiyonelliği amaca hizmet eder bir şekilde düzenlenmelidir. İran ve Türkiye’de kamusal altyapı hazırlanırken e-devlet ise yaygınlaşmaktadır. Bu yaygınlaşma ve genişleme gerek hizmet, haberleşme, katılım ve demokrasi gerekse yönetim ve e-yönetişime destek sağlayabilir.

Gelir dağılımdaki adaletsizlik dünyada çözülmeyi bekleyen en önemli sorunlardan biridir. Gelir dağılımı (Gini katsayısı), diğer endeks olarak bir ülkede milli gelirin dağılımının eşit olup olmadığını ölçmeye yarayan bir katsayıdır.

Bu katsayı sıfıra yaklaştıkça, gelir dağılımındaki adaletsizliğin azaldığı anlamı ortaya çıkar. Her iki ülkede bu oran 0.4, 0.41 ve 0.42 civarında senelere göre değişiyor.

İran ve Türkiye, kamu ve yerel yönetiminin denetlenmesinde ya da hesap verilebilirliğinde çeşitli yöntemler kullanmaktadır ve bu yönetimlerin de çok sayıda denetim ve gözetim teşkilatı ve görevlileri bulunmaktadır. Bunlar kanunla düzenlenmektedir ancak ne kadar etkin bir sistem oluşturulduğu hala tartışılabilir. Merkezi yönetim, yerel yönetimin üzerinde vesayet denetimine tabidir. Yerel yönetimlerde iç ve dış denetim, kanun hükümlerine göre yapılmaktadır.

Denetim sistemlerinin farklı seviyelerde çokluğuna rağmen hizmetlerdeki verimliliği yeterince hissedilmemekte ve idare gücü vatandaşın gözü önünde kötüye kullanıldığında (rüşvet gibi) politik yozlaşma ve rant kollama açıkça izlenebilir hale gelmektedir. Rüşvet gibi olgular, bir dert olmaktan ziyade bir işarettir. Bu işaret, denetimin işletilmemesine yönetimin göz yummasıdır. Bu sonuçlara göre, denetim konusunda sağlam veya zayıf noktaları anlamak için değişik başlıklar altında tezler veya araştırmalara gerek duyulmaktadır. Denetimde bilimsel ve idari etik konusu, evrensel bir duruşun gerekliliğini öne çıkarmaktadır. Bu sorunlara kısa vadede çözüm getirebilmek, farklı denetim biçimlerini hızla uygulamaya koymak ve izlenebilir kılmakla mümkündür. Bu nedenle denetimin farklı yollar izlemesi gerekmektedir.

Demokratik bir yönetimin, kamunun kendini denetlemeye açması veya denetlenmesine izin vermesi, yerel ve merkezi düzeyde faaliyet gösteren Kamu

Denetçiliği Kurumunu “Ombudsman” ortaya çıkarmıştır. İdarenin Ombudsman gibi denetleme sistemlerini yapılanmada ve uygulamada ciddiye alması ve denetimin hızla yaygınlaşması açısından teknolojik gelişmeleri de denetleme mekanizmalarına uyarlaması önem taşımaktadır.

İnternet erişimi ile denetleme yöntemlerinin hızlandırılması ve e-devlet uygulamaları ile demokratik çalışmaların yaygınlaştırılması, denetimin etkinlik sağlanmasına etkili bir araçtır.

Denetimin etkinliğini sağlamada kamuoyu denetimi de önemlidir. İdeal hizmeti, yüksek kaliteli ve verimli bir şekilde halka sunup aynı zamanda halkın katılımını sağlamak ve çeşitli sorunlarını çözmek, demokratik kontrol mekanizmalarının olmasını ve iyileştirilmesini gerektirmektedir.

1982 Anayasası, “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıç kısmında belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir” (1982 AY, md.2) hükmüyle birlikte konumuz itibarıyla “Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olması” temel ilkelerine dayanan mevzuat düzenlemeleri yerel düzeyde yerine getirilmiştir. Kamu hizmetlerinde “etkinlik” ve “demokratik katılımı” sağlamada başarı düzeyini gösteren göstergeler yetersiz olup bunların geliştirilmesi önem taşımaktadır. Türkiye’de bu belirsizliğin netleştirilmesi ve kapsamlaştırılması için yerel ve idari destek ile birlikte yeni çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Bahsedilen bu çalışmalar, farklı yöntem ve yapılarla devam etmektedir. Fakat idarelerde, toplumsal sermayenin güçlendirilmesine katkı çalışmaları az görebiliriz ve yetersiz olabilir. Bundan dolayı merkezi yönetim, kendi kademeleri içinde, hem bu çalışmaları desteklemeli hem de gönüllü faaliyetler ve yerel yönetimlere daha çok yer vermelidir. Bununla birlikte sivil toplum kuruluşlarının da iyi yönetilmesi gerekmektedir zira kamu yönetimi, yerel yönetimler ve STK’ların birlikte çalışmaları büyük önem taşımaktadır.

Yerel yönetimler ve toplumsal sermaye, bu ülkelerin halkları için oldukça büyük faydalar sağlayacaktır. Bu nedenle gönüllü faaliyetlere yeterince yer verilmeli,

yerel yönetimler güçlendirilmelidir. Ancak mevcut duruma bakılırsa, her iki ülkede de kamu yönetiminde ve yerel yönetimlerde gönüllü faaliyetler için yönetsel yapı olmasına rağmen bunların merkezi model içinde sınırlı çalıştığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Abadis. **Bela, Yıkım, Facia, Büyük Felaket, Zorluk, Meşakkat** , <https://abadis.ir/fa-tofa/%D8%A8%D9%84%D8%A7%D8%A8%D9%84%D8%A7/>, (27.08.2019)

Afet Bilgi Sistemi. **İstanbul**, <https://akom.ibb.istanbul/>, (24.01.2019)

Ajansı, Anadolu. “Dini Kenara Atamazsın”, **Hürriyet**, 12.04.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/dinikenaraatamazsin2871378>, (30.10.2015).
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dini-kenara-atamazsin-28713785>

Altay, Asuman. **Bütünleşik Afet Yönetimi. Doğal Afetlerin Makroekonomik Etkilerinin Analizi** .(Ed.Z. Toprak Karaman ve A. Altay). Birleşik Matbaacılık, İzmir 2017.

Anadolu Ajansı, “Dini Kenara Atamazsın”, **Hürriyet**, 12.04.2015, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dini-kenara-atamazsin-28713785>, , (30.10.2015).

Amar. **İran Yürütme Yönetmeliği**, https://www.amar.org.ir/Portals/0/geoact62_r.pdf, 20.12.2019

Arıkan, Zeynep. **Bütünleşik Afet Yönetimi. Türkiye’de Aftlerde Uygulanan Bazı Mali Yükümlülükler ve Avantajlar**, (Ed. Zerrin Toprak Karaman ve Asuman. Altay), Birleşik Matbaacılık İzmir, 2007.

Asia Pacific Energy Portal. **و اجتماعي اقتصادي، توسعه ششم پنجساله برنامه قانون** <https://policy.asiapacificenergy.org/sites/default/files/Sixth%20FiveYear%20Development%20Plan%20%282016-2021%29%20%28FA%29.pdf> (20.10.2018)

Aslan, Seyfettin. “Türkiye’de Sosyal Sermaye Bileşenlerinden Güven Hakkında Bir Değerlendirme”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 17, Sayı 2, 2016, s199

Atasayan, M. Gözde. **Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi**, XII Levha Yayınevi, <http://www.onikilevha.com/images/books/9786054687336.pdf>, (10.09.2015).

Bashiri, Yousef. İran’da Afet Yönetimin Teşkilatlanması. **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 2: 58-71.

BBC İnternet Sitesi. **İran profili – Medya**, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14542234>, BBC, 15.07.2016, (16.07.2017)

Becker, Gary. **Human capital: a the Oretical and Empirical Analysis**, Whit Special Reference to Education. Nationalfeureau of Economic Research, Columbia, New York, 1993, s. 3

Beşiriye, Hüseyin. **Dershayı Beraye Demokrasi**, Negah, Tahran, 2001, .s. 2.

Bourdieu, Pierre. “The forms of capital. Handbook of Theory and Research for the Sociology of education. JG Richardson”. **Greenwood**, 1986, Cilt: 241, Sayı: 258, s. 19.

CIA. **The page you requested doesn’t exist**, <https://www.cia.gov/library/publication/s/the-world-factbook/rankorder/2102rank.html>, (15.12.2015).

Coleman, James S. “Social Capital in the Creation of Human Capital”, **The American Journal of Sociology**, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure, 1988, Cilt: 94, Sayı: 1, s.95-120.

Connected Vivaki Business Intelligence, **Türkiye' de Medya Tüketim Trendleri (İnfoğrafik)**. 2015, <http://www.connectedvivaki.com/turkiyede-medyatuketimtrendleri-infografik/> (25.05.201).

Çankaya Rehberlik ve Araştırma Merkezi. **Kriz Ve Kriz Yönetimi Hakkında Bilinmesi Gerekenler**, <http://slideplayer.biz.tr/slide/3681031/>, 12.03.2019.

Çekiç, Tuba İnal ve Ayşe Nur Ökten. “Sosyal Sermaye Perspektifinden Kırsal Kalkınma Sorunsalına Yeniden Bakış”, **Planlama Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 3, s205

Çobangil, Orçun. **Yerel Hizmetlerin Etkinliğinin Sağlanmasında Uzlaşmacı Politikalar: Yerel Yönetimler Ombudsmanı Ve Etkinlik Sağlayıcı Teknolojik Boyutlar, Web Düzenlemeleri** , Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı.

Daha Fazla Siyaset. **Sosyal Sermaye Kavramı** <http://dahafazlasiyaset.blogspot.com.tr/20-09/05/sosyal-sermaye-kavrami-ekonomik.html>, (10.10. 2016)

Dernekler, **Dernek Sayıları**, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/dernek-sayilari.aspx>, 03.01.2020.

Dernekler, **Dernek Sayıları**, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/dernek-sayilari.aspx>, 06.12.2021.

Dernekler, **Derneklerin Faaliyet Alanlarına**, <http://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/derneklerin-faaliyet-alanina-gore.aspx>, (09.07.2017)

Dernekler, **Dernek Sayıları**, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/dernek-sayilari.aspx> (09.07.2017)

Ders Zamanı İnternet Sitesi. **Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal Değerler Üzerindeki Etkileri**, <http://www.derszamani.net/kitle-iletisim-araclarinin-toplumsal-degerler-uzerindeki-etkileri-kisaca.html>, (19.07.2017).

Dijital Devlet. **Devlet Nedir**, <http://www.digitaldevlet.org/edevletnedir.html> (12.11.2016), s. 49.

Doğan Haber Ajansı. **Siayset Yargıya Medyaya Güven Azıldı, İşsizlik Enbüyük Sorun Olmaya Devam Etti**, 05.02.2014, http://www.dha.com.tr/siyasete-yargiya-medyaya-guven-azaldi-issizlik-en-buyuk-sorun-olmaya-devam-etti_593843.html (02.09.2015)

Döker, Mehmet Fatih. **Afet Ve Acil Müdahale Bilgi Sistemi**. <https://silo.tips/download/afet-ve-acl-mdahale-blg-sstem-yard-do-dr-mehmet-fatih-dker>, 12.03.2019.

Dünya İnternet Haber Sitesi. **Kentli Nüfusa 2.5 Milyar Kişi Eklenecek**, 11.07.2014, <https://www.dunya.com/dunya/kentli-nufusa-25-milyar-kisi-eklenecek-haberi-251699> (29.12.2017)

Dünya İnternet Haber Sitesi. **Dünya Nüfusu 11,2 Milyar Olacak**, 03.02.2017, <https://www.dunya.com/dunya/dunya-nufusu-112-milyar-olacak-haberi-348543>, 29.12.2019.

Ekşi Sözlük, **Köy Derneği**, <https://eksisozluk.com/koy-dernegi--426905> (27.01.2014)

Ekşi Sözlük. **Gini Katsayısı**, <https://eksisozluk.com/ginikatsayisi434887>, (10.08.2016)

Erdoğan, İrfan. "**Popüler Kültürde Gasp Ve Popülerin Gayri Meşruluğu.**" *Doğu Batı* 15.2, 2001, s. 65 <http://www.irfanerdogan.com/intro2com/massmedia.html> (15.07.2017)

Erdoğan, Emre. **Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği**, http://www.urbanhobbist.net/PDF/Sosyal%20Sermaye_emre%20erdogan.pdf, 23.09.2015, s. 18

Eryılmaz, Bilâl. **Kamu Yönetimi Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar.** Umuttepe Yayınları , Kocaeli, 2012, s.24

Erdoğan, Melike. **Yerel Yönetimlerde Toplumsal Sermaye,Teori ve Katılımcı Pratikler**, Legal Yayınları, 2013, s. 37-38

Farnews. **İran İstatistik Merkezi**, <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13940610001074> (15/07/2017).

Fukuyama, Francis ve Ahmet Buğdaycı. **Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması.** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000, s. 46.

Fukuyama, Francis. "Social Capital, Civil Society and Development", **Third World Quarterly**, Cilt: .22, Sayı: 1, 2001, s.8.

Gökcan, Kemal. Sosyal Hizmet Uzmanı,**Kitle İletişim Araçlarının Birey Üzerindeki Etkileri**, <https://www.sosyalhizmetuzmani.org/kitleiletisimm.htm>, 12.06.2017.

Görmez, Kemal ve Harika Uçar Altinişik. **Yerel Demokrasi ve Kent Konseyleri**, Kent Konseyleri Sempozyumu 6 - 7 Mayıs 2011, Bursa, Bildiri Kitabı , Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi – 1, Mayıs 2013, s 31.

Güney Marmara Kalkınma Ajansı. **Ulusal Kalkınma Planı**, <https://www.gmka.gov.tr/doku-manlar/yayinlar/4.-9.-Ulusal-Kalkinma-Plani.pdf> (12.11.2016)

Yıldırım Güngör, **Dünyayı Etkileyen Önemli Afetler ve Alınan Dersler**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2019, s:120. https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=afet_kulturu_ders_notu.pdf, 12.02.2020.

Güven Nedir. **Güven Nedir İngilizce Terimi**, <http://guven.nedir.com/#ixzz3wLqeL6fO> (10.10.2015)

Hakkında Oku İnternet Sitesi. **Kitle İletişim Araçlarının Olumlu ve Olumsuz Etkileri**, <http://www.hakkindaoku.com/kitleiletisimaraclarininolumluveolumsuzetkileri.html> (19.07.2017)

Halkla İlişkiler. **Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal Değerler Üzerindeki Etkileri**, http://www.Halklailiskiler.Com.Tr/kitle_iletisim_araclarinin_birey_uzerindeki_etkileri..php (19.07.2017)

Hatam Üniversitesi. **کشور ساله بیست انداز چشم سند**, <https://bit.ly/2MN5eMr>, (20.10.2018)

Hatemi, Seyid Mohemmed. **Ez Dünyaye Şehir Ta Şehire Dünya**, Neşre Ney, Tahran, 1994, s.18

<https://www.budde.com.au/Research/Iran-Telecoms-Mobile-and-Broadband-Statistics-and-Analyses/?r=51> (15.07.2017)

Human Development Report 2013. **The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World**, http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2013_en_summary.pdf (07.11.2015), s.17

Human Development Indices and Indicators. **2018 Statistical Update**, http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/2018_summary_human_development_statistical_update_en.pdf (15/05/2019)

Human Development Report 2016. **İran ve Türkiye Verileri 2016**, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf, (13.07.2017)

Human Development Report, 1990. **Published For the United Nations Development Programme (UNDP)**, http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/reports/219/hdr_1990_en_complete_nostats.pdf (15/05/2019) s.111.

Hürriyet. “Yeni Dünya Mutluluk Raporu yayınlandı: Türkiye 76. sırada!”, **Hürriyet Gazetesi**, 03.05.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/28905827.asp>, (08.08.2015).

Internet Worldstats, **Avrupa**, <http://www.internetworldstats.com/europa2.htm#tr>, (15/07/2017)

Internet Worldstats, **Internet in Europe Stats**, <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europe>, (07/01/2020).

İçişleri Bakanlığı, **Türkiye Mülki İdari Amirliği 2010 Verileri**, <https://www.eicisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>, 30.07.2018.

İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı. **Dernek Faaliyet Bilgileri**, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/yillara-gore-faal-dernek.aspx>, (09.07.2017)

İçişleri Bakanlığı, **Anayasa Mülki İdari Bölümleri**, <https://www.eicisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> (02/02/2020)

İran Hayır Kurumu, **Sivil ;Toplum Kuruluşları**, <https://mostamandan.ir/> (26.10.2019).

İran İçişleri Bakanlığı. **Belediyelerde Kriz Yönetimi Merkezi**, <https://bit.ly/39Yz6md>, (30.01.2018).

- پژوهشها مرکز - ایران اسلامی جمهوری اساسی قانون. ایران İslam Cumhuriyetinin Anayasası. https://rc.majlis.ir/fa/content/iran_constitution, 1989, Madde 57, 25.03.2015.

İran İslam Cumhuriyetinin 3. Kalkınma Planı, **İran İslam Cumhuriyeti Üçüncü Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Kalkınma Planı Kanunu**, <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/93301>, 12.06.2019.

İran İslam Cumhuriyetinin 4. Kalkınma Planı, **İran İslam Cumhuriyeti Dördüncü Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Kalkınma Planı Kanunu**, <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/94202>, 12.06.2019.

İran Kanunlar Sitesi. Mقررات و قوانین انتشار و تنقیح تدوین، معاونت، Qavanin sitesinden: qavanin.ir/Law/PrintText/265906, 26.11.2019.

İran Resmi Gazete. دکتر آقای جناب والمسلمین الاسلام حجت. ۱۳۹۸/۶/۳. شماره ۴۴۴۷۳/۹۰. <https://www.rrk.ir/Laws/ShowLaw.aspx?Code=18237>, (26.11.2019).

İran Yasa ve Yönetmelik Portalı. و وظایف تشکیلات، قانون (۸۰) ماده اجرایی نامه‌آیین ابلاغ، شهرداران انتخاب و کشور اسلامی شوراهاى انتخابات، <https://dotic.ir/news/444>, 12.06.2018.

İran Kanunlar Sitesi. Mقررات و قوانین انتشار و تنقیح تدوین، معاونت، qavanin.ir/Law/PrintText/265906, 30.04.2019.

İreconomi İnternet Gazatesi. **Legatum Raporu Perspektifinden İran'ın Sosyal Sermaye Alanındaki Sıralaması**, 30.11.2015, <https://bit.ly/367LrkU> (25/11/2019)

İstanbul Üniversitesi Uzak Öğretim Ders Notları. **Afetin Tanımı Ve Sınıflandırılması**, 2017, https://cdnacikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/afet_ekonomisi_ve_sigortaciligi/2/index.html, 15.10.2019, s.4.

Jacobs, Jane. **The Death and Life of Great American cities**, Vintage Books Edition New York, 1961, s.138.

Kadir Has Üniversitesi. **Khas 2014 Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması Sonuçları Açıklandı**, <https://www.khas.edu.tr/tr/haberler/khas-2014-turkiye-sosyal-siyasal-egilimler-arastirmasi-sonuclari-aciklandi>, <http://www.khas.edu.tr/news/1119> (2/9/2015)

Kahrizak, **Tahran Haakında Bilgi**, <https://kahrizak.com/>, (26.10.2019).

Kamu Denetçiliği Kurumu. **Kurum Hakkında Bilgi**, <https://www.ombudsman.gov.tr/hakkimizda-/index.html> (20.09.2017)

Karagül, Mehmet ve Mahmut Masca. “Sosyal sermaye üzerine bir inceleme”, **Ekonomik ve Sosyal araştırmalar Dergisi**, Cilt: 1, 2005, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esad/article/view-/1068000033/1068000168> (12.09.2016), ss.44-45.

Karakurt, Elif . **Sürdürülebilir Bir Kentsel Yaşam Açısından Sosyal Sermayenin Önemi** ,Uludağ Üniversitesi, “İş,Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, ss. 10.11.

Karaman Toprak Zerrin. "Yerel Yönetimlerde Başkanın Politik Lider Rolü" **Journal of Istanbul University Law Faculty**, Cilt: 69, Sayı: 2011, ss. 299-315.

Karaman, Toprak Zerrin. **Kalkınmanın Sosyal Boyutu**, Dokuz Eylül Üniversitesi, **İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 10, s.10-13.

Karaman, Toprak Zerrin. **Yerel Yönetimler**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014, <https://www.siyasalkitap.com/u/siyasalkitap/docs/y/e/yerel-yonetimler-site-pdf1567588028.pdf>, s.23

Karaman, Toprak Zerrin. **Kent Konseyleri Kuruluş Felsefesi ve Uygulama Temelleri**, Kent Konseyleri Sempozyumu 6 - 7 Mayıs 2011/ Bursa, Bildiri Kitabı, Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi – 1, Mayıs 2013, s. 10.

Karaman, Toprak Zerrin. **Yerel Yönetimler, Yönetişim ve Dağlık Alanların Yönetimi Üzerine**, Yerel Politikalar Dergisi, 2014, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/yerepolitikalar/article/view/-5000185335> (12/11/2016)

Karaman, Toprak Zerrin. **E -Yönetişim & E -Demokrasi**, <http://debis.deu.edu.tr/-DEUWeb/Icerik/Icerik.ph-p?KOD=17442> (12.11.2016)

Karaman, Zerrin Toprak. **“Yerelde Yönetişim Olgusunda Demokratik Kazananları Teorik ve Pratik Temelli Yaklaşımlar”**, 2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 25-26 Ekim 2007, İzmir, http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2007/bildiriler/4_3_Toprak.pdf (10.05. 2015), s 330.

Karaman, Zerrin Toprak. **Yönetişimin Felsefesi, Anlamlandırma Ve Uygulama** https://kisi.deu.edu.tr/zerrin.toprak/yonetisim_governance__2014.pdf (12.11.2017)

Karaman, Zerrin Toprak. **Bütünleşik Afet Yönetimi. Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye’de Örgütlenme**, (Ed. Zerrin Toprak Karaman ve Asuman Altay), Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2017, s. 45

Khabar, Sahep. **Üniversitelerin Sorunlarının Çözümünde Hayır Kurumlarının Çabaları Çok Etkilidir**, 04.11.2014, <https://bit.ly/2MOFlvC>, (30.11.2015).

Koçak, Ömer. **Yönetişim**, <http://omerkoçak71.blogspot.com.tr/2009/10/yonetisimyo-netisimgovernance-ya-da-iyi.html>, (12.11.2016)

Kunfeyekun. **Kitle İletişim Araçlarının Hayatımıza Etkileri Nelerdir**, <https://www.kunfeyekun.org/forum/kf/kitle-iletisim-araclarinin-hayatimiza-etkileri-nelerdir-kompozisyon-kisaca.39871/> (15.07.2017)

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı. **Ekonomik Kalkınmada Sosyal Sermayenin Rolü**, Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, 2005, Ankara, s.6.

Ldya Judson Hanifan. **The Community Center, Silver Burdett & Company**, Boston, New York, Chicago, San Francisco, 1920, ss.78-79, <https://archive.org/details/communitycenter00hanirich> (12.02.2017).

Magiran İnternet Sitesi. **İran Yargı Sisteminde Yargıç Bağımsızlığı**, 13.09.2019, <http://www.magiran.com/npview.asp?ID=1947852>, (21/10/2015).

Maslahat. **İran İslam Cumhuriyeti'nin Dini Lider tarafından onaylanan " Doğal afetler ve acil durumlardan kaynaklanan risklerin önlenmesi ve azaltılması** 01.05.2017, "https://maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=566, (20.05.2019)

Mehr Haber Ajansı. **İran, Doğal Afetler Açısından Dünyada Dördüncü Sırada Yer Alıyor**, 28.08.2017, <https://bit.ly/3i8vzH0>, (20.05.2019).

Mehrnews İnternet Haber. **İran'da internet penetrasyonu ve iletişim araçları**, Milliyet, 12.05.2015, <https://bit.ly/2KNGp2b>, (15.07.2017)

Mevzuat, **Büyükşehir Belediyesi Kanunu**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1-5.5216.pdf>, (16.02.2020) Sayı :25531.

Mevzuat, **Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği**, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?-MevzuatNo=13274&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, (15.02.2020)

Mevzuat, **Köy Kanunu**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>, (27.03.2020), Madde 10.

Mevzuat, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>, Madde 138.

Mevzuat. **Mevzuat, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.4.pdf> (20/01/2020), Sayı 4.

Mevzuat. **Belediye Kanunu**, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5393&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> , (15/02/2020).

Mevzuat. **Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas Ve Usuller Hakkında Yönetmelik**, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20047189&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5>, (27/10/2019).

Mevzuat. **Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf>, (25/12/2019), Sayı 1.

Mevzuat. **Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf>, (25/12/2019), Sayı 5.

Mevzuat. **Dernekler Kanunu**, www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5253&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5, (27/11/2019).

Mevzuat. **Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3071.pdf>, (27/10/2019).

Mevzuat. **İl Özel İdaresi Kanunu**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf>, (02.05.2018).

Mevzuat. **Kent Konseyi Yönetmeliği**, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10687&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (22.04.2020), Madde 7.

Mevzuat. **Kooperatifler Kanunu**, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1163&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>(27/10/2019)

Mevzuat. **Mahallî İdare Birlikleri Kanunu**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1-5.5355.pdf>, (27/10/2019).

Mevzuat. **Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunu**, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2972.pdf>, 12.02.2020.

Mevzuat. **Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası**, (1982) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1-5.2709.pdf>, (30.02.2020).

Milliyet Gazetesi, “Lorenz Eğrisi ve Ginin Katsayısı”, **Milliyet**, 21.12.2011, <http://www.milliyet.com.tr/lorenzegriveginikatsayisi/ekonomi/ekonomiyazardetay/21.12.2011/1478365/default.htm> (10.08.2016)

Milliyet. **Yargıya Güven Azaldı**, 06.02.2014, <http://www.milliyet.com.tr/yargiya-guven-azaldi/gundem/detay/1832669/default.htm>, (03/09/2015)

Nasim News, **1988’den bugüne Vakıf Sayısı 10 Kart Arttı**.<https://bit.ly/3is6wyO>, (26/10/2018).

Nedir İnternet Sitesi, **İnternet Kullanma Oranı**, <http://www.nedir.com/kitleileti%C5%9Fim> (15/07/2017)

Nedir İnternet Sitesi. **Kitle İletişim Nedir?** <http://www.nedir.com/kitleileti%C5%9Fim> (18.07.2017)

Nedir İnternet Sitesi. **Kitle İletişim**, <http://www.nedir.com/kitleileti%C5%9Fim#ixzz4mQXXqQ2C> (15.07.2017)

Nedir İnternet Sözlük, **Güven**, <http://guven.nedir.com/#ixzz3wLqeL6fO>, (10.09.2015)

Nedir Nedemek. **Güven Nedir**, <http://www.nedirnedemek.com/g%C3%BCvennedirg%C3%BCven-ne-demek>, (10.09.2015)

Nette Buldum İnternet Sitesi. **Kitle İletişim Araçlarının Olumlu**, <http://nettebuldum.blogspot.c-om.tr/2013/12/kitle-iletisim-aracларnn-olumlu-ve.html> (18.07.2017)

News İnternet Haber. **İran Telekom Piyasası Raporu**, <http://www.yjc.ir/fa/news/6105840/%D8%B6%D8%B1%DB%8C%D8%A8%D9%86%> (10.07.2017)

Numan, Nilay. **Örgütsel Güven**, <http://www.slideshare.net/nilayy03/rgtsel-gven> (25.09.2015)

OECD, **What is Social Capital?** <http://www.oecd.org/insights/37966934.pdf> (12.09.2016).

Onedi İnternet Sitesi, **Dünyanın Refah Seviyesi**, <https://onedio.com/haber/dunyanin-refah-seviyesi-enyuksekkuleriaciklanditurkiyeilk70egiremedi737887>, (12.07.2017)

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı. **11. Kalkınma Planı**, <https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/onbirincikalkinmaplani.pdf> (23.01.2021)

President. İran Ülkesi Bakanlar Kurulu, <http://president.ir/fa/president/cabinet>, (20/12/2019)

Prosperity, **The Legatum Prosperity Index**, 2019, s. 14.

Prosperity. **The Legatum Prosperity Index**, Legatum Institute Foundation, 2016, <https://lif.blob.core.windows.net/lif/docs/defaultsource/publications/2016legatumprosperityindexpdf.pdf?sfvrsn=2>, 12.07.2017, s.16.

Prosperity. **The Legatum Prosperity Index**, Legatum Institute Foundation, 2019, https://www.prosperity.com/download_file/view_inline/3690, (20.11.2019), s.45.

Prosperity. **The Legatum Prosperity Index**, Legatum Institute Foundation, 2019, s. 48.

Prosperity. **The Legatum Prosperity Index**, Legatum Institute, 2019, https://prosperitysite.s3accelerate.amazonaws.com/6915/8634/9288/The_Legatum_Prospertity_Index_2019_Overview.pdf, (25.11.2020), s. 12.

Robert Puntam, “The prosperous community, social capital and public life”, **The American Prospect**, Cilt: 4, Sayı: 3, s. 21, <https://prospect.org/infrastructure/prosperouscommunitysocialcapitalpubliclife/>, (12.10.2016).

Putnam, R. D. (2000). **Bowling alone: The collapse and revival of American community**. New York: Simon & Schuster. Saegert, S., Thompson, J. P., & Warren, M. R. (Eds.). (2001). Social capital and poor communities <https://educ709.wikispaces.com/file/view/EDUC+709+Content.pdf> (09/07/2016)

Putnam, Robert. **Social Capital A Discussion Paper Performance and Innovation Unit** Stephen Aldridge & David Halpern with Sarah Fitzpatrick, London, APRI

L 2002, http://www.thinklocalactpersonal.org.uk/_assets/BCC/Social_Capital_PIU_Discussion_Paper.pdf, (01.05.2018), s. 25.

Robert Putnam, “Tuning in tuning out: The strange disappearance of social capital in America”, **Political science & Politics**, Cilt: 28, Sayı: 4, 1995, <http://faculty.washington.edu/matsueda/courses/590/Readings/Putnam%201995%20Disappearance%20of%20Social%20Cap.pdf>, (11.11.2016)

Rehstein, Bo ve Dietlind Stolle. **How Political Institutions Create and Destroy Social Capital: an Institutional Theory of Generalized Trust**, <https://bit.ly/2KXqnD1>, (12.09.2016), s. 13,14.

Resmi Gazete, **On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde**, Resmî Gazete Tarihi: 06.12.2012 Resmî Gazete Sayısı: 28489.

Resmi Gazete. **İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönül Katılım Yönetmeliği**, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/05/20190523.pdf>, 23.05.2019, Madde 65.

Ruşen Keleş. **Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar**, IULA-EMME, İstanbul, 1993, s 21

Sabah Gazetesi. “31 Mart 2019 Yerel Seçimleri”, **Sözcü Gazetesi**, 02.04.2019, <https://www.sabah.com.tr/secim/31-mart-2019-yerel-secimsonuclari>, (22.01.2020)

Sağlık Bakanlığı. **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)**, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf> (12.11.2016)

Sancadtar, Oğuz. **İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s.72

Sarıbay, Ali Yaşar. “**Yurttaşlık ve Katılımcı Demokrasi**”, <http://www.siyasaliletisim.org/ariv/analiz/388-yurttalk-ve-katilmc-demokrasi.html> (10.10. 2016)

Sayıştay, **Cumhuriyet Dönemi**, <https://www.sayistay.gov.tr/pages/76cumhuriyetdonemi> (20.08.2015).

Shoraha, <http://shoraha.org.ir/HomePage.aspx?TabID=4666&Site=DouranPortal&Lang=fa-IR> (11.03.2015).

Siahpoosh, Amir. **Çalışmaların Meta Analizi İran'da Sosyal Sermaye**, <http://sccr.ir/UserFiles/Rahbord/3/6.pdf> (25.9.2015), s. 105.

Sivil Toplum Akademisi, **Sivil Toplum Bilinci**, http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=636:yirmibirinci-yuzil-dernekleşme&catid=54:sivil-toplum-bilinci&Itemid=132.aspx (11.12.2015)

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. **Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı**, <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarina-gore-dagilimi> (06.01.2020).

Sohora, Tahran Yerel Yönetim. <https://www.shoraha.org.ir/Members/Fifth>, (20.11.2020)

Soru Bak. **Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal Değerler Üzerindeki Etkileri**, <http://w-ww.sorubak.com/blog/kitle-iletisim-araclarinin-toplum-uzerindeki-etkileri.html> (19.07.2017)

Sözcü 18 İnternet Gazetesi. “29 İl Özel İdaresi kapatılıyor! Büyükşehir Yasası Meclis'te...” **Sözcü**, 09.02.2012, <http://www.sozcu18.com/29-il-ozel-idaresi-kapatiliyor-7753h.htm> (12/10/2016)

Sözcü Gazetesi. “31 Mart 2019 Yerel Seçimler”, **Sözcü Gazetesi**, 01.04.2019, www.31mart2019yerelsecimsonuclari, (22.01.2020)

Sözcü Gazetesi. “Dünya Mutluluk Raporu açıklandı, Türkiye’nin sırası değişti”, **Sözcü Gazetesi**, 20.03.2017, <http://www.sozcu.com.tr/2017/dunya/sondakikadunyamutlulukraporuaciklanditurkiyenin-sirasi-degisti-1744737/>, (12.07.2017).

Sözen, Süleyman. “Demokratikleşmenin Kamu Yönetimine Etkileri: Son Donem Kamu Yönetim Reformları”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı 473, s. 135-137

Sözlük Anlamı Nedir. **Güven Nedir ve Güven Nedemek**, <http://www.sozlukanlaminedir.net/guven-nedir-guven-ne-demek/> (10.09/2015)

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13735/tez-ntuysuz.pdf> s,61-81(09.07.2016)

Talas, Mustafa. “Sivil Toplum Kuruluşları Ve Türkiye Perspektifi”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, 2011, Cilt: 29, ss. 387-401.

Tasnım News, “İran'daki sınıf farkı ABD, Türkiye ve diğer 74 ülkeden daha küçük”, **Tasnım News** 02.09.2015, <https://bit.ly/2KS5Ek5> (10.08.2016)

TCCBB, **Kabine**, <https://www.tccb.gov.tr/kabine/>, (23.01.2021)

The Expediency Discernment Council, مصوبات / سیاست های <https://bit.ly/3MUt3la>, 12.06.2018.

Terhan Belediyesi. **Terhan Belediyesi Şeması**, <https://b2n.ir/k95062>, (30.04.2018).

Tolunay, Ahmet ve Ayhan Akyol. “Kalkınma Ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar Vetanımlar”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, Yıl: 2006, s. 125.

Transparency International. **Corruption Perceptions Index 2018**, https://images.transparencycdn.org/images/CPI_2018_Executive_Summary_EN.pdf, (28.03.2020)

Transparency International. **Corruption Perceptions, INDEX 2019**, https://images.transparencycdn.org/images/2019_CPI_Report_EN_200331_141425.pdf, (28.03.2020)

Transparency International. **Corruption Perceptions Index 2016**, https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016#resources, (25.07.2017)

TÜİK, **Bölgesel İstatistik**, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>, (30.01.2016)

Alexis de Tocqueville, **Amerika’da Demokrasi** De la démocratie en Amérique Çeviren **Seçkin Sertdemir Özdemir** Cengiz Çağla’nın Önsözü ve Seçkin Sertdemir Özdemir’in Sonsözüyle 1. Baskı 2016, İstanbul İletişim Yayınları, 2016, s. 15-19

Türk Dil Kurumu, **Kriz**, <https://sozluk.gov.tr/>, (20.07.2019)

Türk Dil Kurumu. **“Sermaye” Büyük Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.586d22d9b465b9.51521151, 12.09.2016.

Türk Dil Kurumu. “**Toplumsal**”, **Büyük Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.586d2302c65e61.66825342, 04.11.2015.

Türk Dil Kurumu. **Afet**, <https://sozluk.gov.tr/>, (20.07.2019)

Türk Dil Kurumu. **Katılım**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=-kelime&guid=TDK.GTS.586f8f16783615.50809184 (05.12.2016).

Türk Dil Kurumu. **Denetleme**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.559024de052ca0.00384890 (20/08/2014)

Türk Dil Kurumu. **Güven**, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.568fd3ea39f505.62822196, (25.12.2015)

Türkçe Bilgi. **Terim Sözlüğü**, <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/g%C3%BCven> (10.10.2015)

Türkçe Bilgi Sitesi. **Ülkelere Göre Yaşam Kalitesi**, http://www.turkcebilgi.com/%C3%BClkelere_g%C3%B6re_ya%C5%9Fam_kalitesi_s%C4%B1ralamas%C4%B1, 15.11.2015.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. **Mülki İdari Bölümleri**, <https://www.eicisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> (02.02.2020)

Türkiye İstatistik Kurumu. **Yurtiçi Üretici Fiyat Endeksi**, <http://www.tuik.gov.tr/PrHaberBultenleri.do?id=21779>, (15.07.2017)

Türkiye Siyasi Haratlar Sitesi, **Harita**, <http://www.aliyarat.com/vektorel-turkiye-siyasi-haritasi/>, 12.06.2017.

Uluslararası Şeffaflık. **Uluslararası Şeffaflık Örgütü 2016 Yolsuzluk Algı Endeksi'ni Açıkladı**, <http://www.seffaflik.org/cpi2016/> (25.07.2017)

Uluslararası Politik Akademisi. **Dünya Değerler Araştırması 2010-2014 Türkiye Verileri Analizi**, <http://politikaakademisi.org/2016/12/27/dunya-degerlerarastirmasi-2010-2014-turkiye-verileri-analizi/> (25/10/2019)

Uslanar, Eric. “The Foundations of Trust:Macro and Micro”, **CambridgeJournal of Economices**, Cilt: 32, 2008, s. 290.

Uslanar, Eric. “Voluntary Organization and membership in Canada and the United States”, **Biennial Meetings of the Association for canadian Studies in the United States**, Mineapolis, November , 1997, s. 4.

Usta, Sefa. **Katılımcı Demokrasi Perspektifinden Kent Konseyleri ve Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi :Sakarya Örneği**, Kent Konseyleri Sempozyumu 6 - 7 Mayıs 2011/ Bursa, Bildiri Kitabı , Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi – 1, Mayıs 2013, s. 214

Uysal, Kerman ve Yakup Altan, Mehmet Aktel, Mustafa Lamba, **Yerel Yönetişim ve Kent Konseyleri**, Kent Konseyleri Sempozyumu 6 - 7 Mayıs 2011/ Bursa, Bildiri Kitabı , Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi – 1, Mayıs 2013, s 15-16

Uzun, Ali Kemal. **Meslek Örgütü Olmak**, 2016, <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/Ali%20Kamil%20Uzun/meslek%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BColmak.pdf>, 05.05.2016

Ülke Dünyası. **Ülkeler Hakkında Bilgiler, Türkiye**, <https://ulkedunyasi.weebly.com/tuum-lrk304y-e.html> (11.11.2017)

Wikipedia. **Yüz Ölçümlerine Göre Ülke Listesi**, https://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C3%BCz%C3%B6l%C3%A7%C3%BCmlerine_g%C3%B6re_%C3%BClkeler_listesi#cite_note-26(10/02/2020)

World Bank. **Sources Of Social Capital**, <http://web.worldbank.org/Wbsite/External/TOpics/Extsocialdevelopment/Exttsocialcapital/0,,contentMDK:20185225~menuPK:418213~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:401015,00.html>, (12.09.2016)

World Happiness Report. **Dünya Mutluluk Raporu**, <https://worldhappiness.report/ed/2019/>, (07.01.2020)

World Ometers, **2017 Yılın Verileri**, <http://www.worldometers.info/tr/> (29.12.2017)

World Ometers. **2019 Yılın Verileri**, <https://www.worldometers.info/world-population/iranpopulation/> (10/02/2020)

World Ometers. **Population of Turkey (2020 and historical)**, <https://www.worldometers.info/world-population/turkey-population/> (10.02.2020)

Yaralı, Kamil Uğur. **Yargı Bağımsızlığı Ve Tarafsızlığı**, 2013, <http://www.abchukuk.com/makale/makale29.html>, (20.11.2015), s. 1.

Yavaş, Hikmet. **Doğal Afetler Yönüyle Türkiyede Belediyelerde Kriz Yönetimi**. Orion Yayınevi, Ankara, 2005, s. 46.

Yerlikaya, Hakan. **Kamu Politikalarının Oluşturulmasında Katılımcılık ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri**. T.C. Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi, Ankara, 2015, s 11, http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wpcontent/uploads/2015/11/Kamu_Politikalarinin_Olustrulmasinda_Katilimcilik_ve_BIT.pdf (10.05. 2015)

Yıldırım, Yıldır. **Örgütsel Adalet ve Örgütsel Güven**, <http://www.slideshare.net/yyildirim75/rgtsel-adalet-ve-rgtsel-gven> (25.9.2015)

Yıldız, Zafer ve Hüseyin Topuz, **Sosyal Sermaye ve Ekono**, <http://asosindex.com/cache/articles/sosyal-sermaye-ve-ekonomik-kalkinma-iliskisi-acisindan-turkiye-uzerine-bir-degerlendirmef278286.pdf>, 12.06.2022, s. 222.

Yjc News. **Televizyon etkisi artırılması gereken önemli bir mecradır / İran İslam Cumhuriyeti kibire karşı direniş eksenidir**, <https://bit.ly/2zef4Fd> (16/07/2017)

Yönetmelikte Değişiklik Yapan Mevzuatın Yayımlandığı Resmî Gazet(RG-23/5/2019-30782) 29/11/2018 tarihli ve 7153 sayılı Kanunun 28 inci maddesiyle bu fıkralarda yer alan “İçişleri” ibareleri “Çevre ve Şehircilik” şeklinde değiştirilmiştir. (22/04/2020)

Yüksek Seçim Kurulu. **İstatistik Verileri**, <http://www.ysk.gov.tr/tr/istatistik/5644>, (2 2.01.2020)

Zendium, Citi ve **Ldya. Judson. Hanifan**, http://en.citizendium.org/wiki/L._J._Hanifan (12.02.2017).

شمسي هجري 1404 افق در ايران اسلامي جمهوري انداز چشم
http://www.yu.ac.ir/uploads/Sanad%20C-heshmandaz_971.pdf, (26.01.2021)

EKLER

EK 1: Türkiye İller Haritası

Kaynak: Türkiye Siyasi Haritalar Sitesi, **Harita**, <http://www.aliyarat.com/vektorel-turkiye-siyasi-haritasi/>, 12.06.2017.

EK 2: İran'ın İller Haritası

İran'ın İllerinin İsmi

1.Tahran, 2.Kum, 3.Merkezi, 4.Kazvin, 5.Gilan, 6.Erdebil, 7.Zencan,
8.Doğu Azerbaycan, 9.Batı Azerbaycan, 10.Kürdistan, 11.Hemedan,
12.Kermanshah, 13.İlam, 14.Lorestan, 15.Huzistan, 16.Çaharmahal ve Bahtiyari,
17.Kohkiluye ve Buyer Ahmed, 18.Bu-şehr, 19.Fars, 20.Hürmüzgan,21.Sistan ve

Beluçistan,22.Kerman,23.Yezd,24.İsfahan,25.Semnan,26.Mazenderan,27.Gül
istan, 28. Kuzey Horasan, 29. Razavi Horasan, 30. Güney Horasan, 31. Elborz

Kaynak: tr.wikipedia.org, 2013, 12.06.201